IOAN SLAVICI

TEXT STABILIT ŞI NOTE
LA VOL. VI:
ION DODU BĂLAN

Toate drepturile rezervate
EDITURII MINERVA

IOAN SLAVICI

O P E R E

Sub îngrijirea
unui Colectiv

VI

SCRIITORI ROMANI

EDITURA MINERVA
Bucureşti, 1972

FATA DE BIRĂU

COMEDIE ÎN DOUĂ ACTE

PERSOANELE

BADEA HĂRLEA, birău în Ciohoteşti
NAICA FLOAREA, nevasta lui
ANIŢA, fata lui
CIMBRU, învăţător sătesc
TĂNASE-A-POPII, teolog
MITRU FLORII-CUCULUI, om din sat
POPIC, dobaş în Ciohoteşti
MORGÓ LOŢI, rotar ungur

Scena se petrece în părţile de către Mureşul de Sus şi Crişuri, în comuna Ciohoteşti.

ACTUL I

Peisagiu. O fîntînă. În dreapta şi în stînga, pomi.

SCENA I

ANIŢA, mai tîrziu CIMBRU

ANIŢA

(leagă o funie de un oluţ)

Vezi aşa! *(Priveşte-n dreapta.)* Nu se vede, nu s-aude. Oare unde să poată fi? *(Şede-ndemănatec pe doaga fîntînei şi începe a cînta, după ce a lăsat olul pe funie-n jos.)* Doamne, Doamne! oare unde şede astăzi aşa de mult?... S-ar cădea să vină acuma, că tot pe aici vine de la vînat... *(Priveşte-n soare.)* Apoi acuşi e prînzul cel mare... *(Cîntă, plecîndu-se cu funia şi privind în dreapta.)* Au! îmi pare c-aud o cîntare! *(Sare iute de la fîntînă şi scapă funia.)* Iaca! acuma scăpai olul cu funie cu tot în fîntînă! *(Rîde.)* Mă uitasem cu totul cum că-s cu olu-n mînă... Ce să fac acuma? *(Ridică cellalt ol.)* Acuma să umplu pe acesta... dar cum?

(Cimbru s-aude cîntînd afară.)

ANIŢA

Acela-i el!... Doamne, de ar şti cum că eu aştept după el... m-aş băga-n pămînt de ruşine... Iacătă-l! *(Fuge de la fîntînă în stînga.)*

CIMBRU
(d-afară)

Aniţă! Aniţă!

(Aniţa stă locului şi priveşte de jumătate şi ruşinoasă la el.)

CIMBRU
(vine din dreapta c-o puşcă de-a umăr)

Aniţă! De ce fugi totdeauna de mine?

ANIŢA
(turburată)

Da', că eu nu fug... da' mi se-ncălzeşte apa.

CIMBRU

Ţi se-ncălzeşte apa? Ia să mai umplem olurile o dată, de s-a încălzit. Ian dă-mi să beau o dată.

ANIŢA
(incurcată)

Iaca! *(Se face că varsă mai nainte jos şi după aceea îi dă olul.)*

CIMBRU
(observă, surizînd, că nu-i apă în el, bate-n el)

Aniţă, d-apoi că n-ai apă. Cum se mîncă ea cu mine!

ANIŢA

Ba eu nu mă mînc!

CIMBRU
(tandru)

Cum să nu te mînci, cînd ai zis că ţi se-ncălzeşte apa, şi tu-mi dai olul gol?

ANIŢA

Vezi că m-am uitat, c-am scăpat olu-n fîntînă.

CIMBRU

Ha-ha-ha!... Scăpat în fîntînă? Apoi cum l-ai scăpat?... Vino să-l scoatem. *(Merge la fîntînă şi se uită în ea.)* Iaca! D-apoi că şi funia e la ol. Aşteaptă, că pe acesta-l scoatem deloc. *(Merge la tufar şi rupe o creangă.)* Vezi cu asta!... Numai vino de-mi ajută.

ANIŢA

Cum să-ţi ajut eu?

CIMBRU

Stăi numai ici lîngă mine şi mă scoate de-oi căde-n fîntînă.

ANIŢA

Ha-ha-ha! Cum te-oi scoate eu... că eşti greu?!

CIMBRU

Acuma aceea o vom vedea noi că cum să fie. Ştii... cînd zic eu c-am căzut în fîntînă, tu mă-ntrebi că de cîţi stînjini, şi de cîţi oi zice eu, atîtea sărutări să-mi dai tu mie.

ANIŢA
(se dă-ndărăt)

Baio, zeu!

CIMBRU
(vesel)

D-apoi că acuma o vom vedea noi. Vezi mă! Ba doară să-ţi dau olul de pomană. *(Lasă creanga şi*

privește-n fund, ca și cînd ar căuta ceva.) Funia e încă deasupra apei, și mă tem că se cufundă; apoi trecu baba cu colacul de-a mai putea scoate ołul. *(Pauză.)* Aniță!

ANIȚA

Aud. *(Pauză.)*

CIMBRU

La toamnă se stoarce vinul.

ANIȚA

Stoarce.

CIMBRU

Se și acrește.

ANIȚA
(preocupată)

Și...

CIMBRU

Oare ce fac feciorii și fetele atuncea?

ANIȚA

Nu știu.

CIMBRU

Nu știi? Oare nu se-nsoară feciorii?

ANIȚA

Ba însoară.

CIMBRU

Și ce fac fetele?

ANIȚA

Nu știu.

CIMBRU

Iar nu ştii. Oare nu se mărită fetele?

ANIŢA
(tot preocupată)

Ba mărită.

CIMBRU

Şi tu... mărita-te-vei, Aniţă?

ANIŢA
(ca sus)

Mărita.

CIMBRU
(tresare şi se scoală de la fîntînă)

Mărita?... tu... te vei mărita? Şi... după cine?

ANIŢA
(tresare)

Nu ştiu.

CIMBRU

Cum să nu ştii, cînd zici că te măriţi?

ANIŢA

Ba nu mă mărit.

CIMBRU

D-apoi ce-ai zis, că te măriţi.

ANIŢA

Ba n-am zis.

CIMBRU

N-ai zis? Mie-mi pare c-ai zis. Vezi, Aniţă, eu mă supăr, tare mă supăr dacă te măriţi tu... Eu sar în fîntînă.

ANIȚA

Ba nu sări, că nu mă mărit.

CIMBRU

Cum mă poți dară speria așa?! *(Privește-n fîntînă.)* Iaca, acuma s-a cufundat funia sub apă. Hm! Cine poate să o scoată asta acuma?... Așadară că tu nu te vei mărita, Aniță?

ANIȚA

Nu.

CIMBRU

(privește iar în fîntînă și dă din umeri)

Trebuie să mergem fără apă. Așa-ți trebe... de ce te mînci cu mine?... Nu știu cum pot fi și eu așa? Să mă uit de totului de creangă, de funie și de ol?... De toate m-am uitat... Și... spune drept... nu te măriți tu, hai?

ANIȚA

Nu.

CIMBRU

Să mergem dar acasă, c-aici nu mai avem ce face.

ANIȚA

Nu-mi pasă.

CIMBRU

Ce-ți voi face eu? Tu ești de vină. *(Anița merge-n stînga, el o urmează și-și uită pușca răzămată de doagele fîntînei.)* Iac-așa... acu mergem fără apă. *(Ies.)*

SCENA II

MITRU FLORII-CUCULUI vine din dreapta c-un topor de-a umăr; singur; observă pușca.

Iaca!... oare cine și-a uitat sculele la fîntînă? Acela trebuie să fie dăscălașul, că el umblă pe-aici la vînat.

(Ia puşca-n mînă şi priveşte la ea.) Aşa e!... Asta-i puşca dăscălaşului. Ce necaz l-a făcut însă de-a lăsat-o la fîntînă? *(Priveşte-n toate părţile.)* Apoi că iacătă-l! Oare cu cine merge?... Aceea pari-mi-se că-i Aniţa Hărleanului... Oare? Va fi zău aceea? Fata e netedă şi fecioru-i sprinten!... Caută tu măi la el... de acolo-ţi sare iepurile, de unde nici nu te visezi... Numai se lovesc bine laolaltă... Hop!... Dăscălaşule!... Dăscălaşule!... M-auzi?! *(Face semne cu puşca către el.)* Ian vină, şi nu-ţi uita armele pe la fîntînă.

SCENA III

CIMBRU, MITRU FLORII-CUCULUI

CIMBRU
(din stînga)

Bat-o ploaia puşcă!... eram s-o uit la fîntînă.

MITRU
(zimbind)

Ba nu erai, nepoate, s-o uiţi, ci ai şi uitat-o cumsecade. *(Arată-n stînga, către Aniţa.)* Mie-mi foarte pare că ţi-a fost mintea pe colo. Aşa-s feciorii şi fetele... bată-mă cucul, de nu se uită şi duminica de liturghie. Eu mă mir că nu ne-ai cîntat una de „cele" în loc de stihoavne.

CIMBRU

Ia lasă şi dumneata, nu te mai mînca cu mine. *(Ia puşca.)* Şi mulţam! *(Vrea să meargă.)*

MITRU

Ia... ia mai stăi oleacă... *(Îl priveşte şi, c-un gest viclean.)* Da'... place-ţi de ea, hai?... Frumoasă, hai... ce zici?

CIMBRU

O, Doamne, şi dumneata!

MITRU

Du-te, du-te; că văd că-ţi ard călcăile.

CIMBRU

Sănătate bună. Şi mulţumesc, bade Mitrule. *(Iese.)*

MITRU
(privind după Cimbru)

Ce ţi-i tinereţa!... *(După o pauză.)* Numai s-o capete de la bir㊀ul. De ce nu?... Ba, nici pînea lui Dumnezeu nu-i mai bună decît dăscălaşul. Om de treabă, cumsecade. Cu toate că tare-mi pare c-a fi-n zădar... Birău-i om cam şod! Ce?... o vorbă bună, şi lucru-i gata. Să fie numai ceva, apoi aici sunt eu. Bine că ştiu de treaba lucrului: eu nu-l las pe dăscălaşul, zău nu-l las! Apoi cu birăul iese omul uşor la capăt, numai să-i cunoască doaga lui... şi eu i-o cunosc; eu ştiu vorbi cu el. *(Iese în stînga.)*

SCENA IV

TĂNASE-A-POPII

TĂNASE-A-POPII
(vine din dreapta şi priveşte după cei dispăruţi)
(Singur)

Iar îi cu ea. De-o săptămînă de zile îl văd în toată ziua cu Aniţa la fîntînă. Hm! nu merge! asta nu poate merge-aşa. Oare de ce să conversez eu de doi ani nentrerupt cu judeasa?... Asta nu poate fi-n zadar! Abia aşteptam să crească Aniţa mare, şi acuma, uite-te tu, mă, la el? S-o ieie dinaintea ochilor mei. Oho! nu aşa să cîştigă fetele frumoase şi cu bani... Aşa e... cu bani? De frumuseţe?... calea-vale... ce-mi pasă mie?... fie ca mama-pădurilor, numai mii să aibă... şi Hărleanu are... şi Aniţa-i fiica lui unică. Aşa să fie! Aniţa-i trecută de şesesprezece ani: acuma tre-

buie să-şi împlinească judeasa promisiunea... că mi-a promis. Ş-apoi să văd eu, că fi-voi eu popă-n Ciohoteşti sau ba... O sută la prota, cîteva la... D-apoi că acuma ştiu eu cum se cîştigă parohiele pe la noi!... Ce teologie?... Nu-i destul că am perdut un an şi jumatate vara pe la ea?... Ce să fie însă cu dăscălaşul? Cu el trebuie să împart eu turtele... *(Meditînd.)* La judele acum deloc... deloc mă duc. Ce va da tîrgul şi norocul! *(Iese-n stînga.)*

SCHIMBARE

Odaie ţărănească la badea Hărlea. În mijloc o masă, pe lîngă ea un pat de cele ţărăneşti, înalt şi cu perini de părete. Lîngă masă, de-a dreapta şi stînga, cîte o laiţă cu pupi.

SCENA V

BADEA HĂRLEA, singur

BADEA HĂRLEA
(intră în odaie, îşi pune pălăria pe botă într-un colţ, se şterge după aceea cu mîneca cămeşei de sudori pe faţă)

Haa! De cîndu-s birău n-a mai fost aşa căldură ca astăzi! *(Merge la un credenţi de sticlă şi caută pintre nişte şipuri goale.)* Oare să nu fie pe icea ceva de băut?... Nu-i... Nici aici... Numai să nu dau de albelele babei... Nu-i... *(Tuşeşte.)* Mi-e plin gîtul de pulbere. *(Merge spre uşă.)* Babă-ă!... N-aude. *(Deschide uşa.)* Tu, Floare!

NAICA FLOAREA
(de afară)

Ho-op!

BADEA HĂRLEA

En vin-oleacă-n casă. *(Merge către masă.)*

SCENA VI

BADEA HĂRLEA, NAICA FLOAREA

NAICA FLOAREA
(intră cam repede, așa ca femeile de pe sate)

Da' ce-i, moșule?

BADEA HĂRLEA

Ha-ha-ha! nimica, babă, nimica. *(Ia o butelcă goală și-o întoarce cu fundu-n sus.)* Zău nimic! Uită-te numai!

NAICA FLOAREA
(ia butelca de la el)

Să te ții, moșule! *(Merge la ușă.)* Măi Popicule!

O VOCE DE AFARĂ

Ho-op!

NAICA FLOAREA
(dă butelca pe ușă)

Iaca... împle-o cu vinars. *(Se pune lîngă badea Hărlea.)* Da' voi pe unde-ați umblat astăzi... de v-ați obosit așa?

BADEA HĂRLEA
(suflă)

Pfuuu!... Lasă-mă, nu mă mai întreba... Am bătut satul de la un capăt pîn' la altul, de-am adunat bucate la stavari.

NAICA FLOAREA

Așa-ți trebe! De ce nu rămîi tu om la casa ta, ca tot omul bun și strînguitor? Să fi făcut cum am zis eu. Spune-mi, ce ajungi cu birăitul tău?

BADEA HÂRLEA
(se scoală, categoric)

Femeie, taci... Ţi-am spus-o cum că pe notarul nu-l putem scoate din sat, numai dacă voi fi eu birău... *(Răsuceşte musteaţa.)* Altul nu-i om de asta!

NAICA FLOAREA

Aşa!... că tu numai cu procesurile tale îţi baţi capul... pînă ce nu-i ajunge la sapă de lemn, cum a ajuns Mitru Cuculeştilor.

BADEA HÂRLEA

Femeie, taci! nu te mînca cu mine.

NAICA FLOAREA

Că eu tac... că eu nu mă mînc... mi-i jele numai de tine cînd văd că alergi ca dorobanţii prin sat, cînd ai putea şedea în pace la moşia ta. Ce treabă ai tu cu lucrurile satului?... Tu ai ce-ţi trebe... ce mai cei dară?... Ce să îngraşi tu pe cîţi perde-vară, pe toţi.

BADEA HÂRLEA
(mulcomind-o)

Vezi, babă, vezi!... se vede că eşti femeie... Trebe să ştii că şi la sat trebuie oameni: oare ce ar fi din sat dacă n-ai avea diregători?... ce ar fi din sat fără birău?

NAICA FLOAREA

D-apoi fie birău care îi place: ce treabă ai tu de-acolo?

BADEA HÂRLEA

Ce treabă am? Acea treab-o am, că-mi place mie să fiu *eu* birău.

NAICA FLOAREA

O, Doamne!... da' şi mult bine mai ai din birăitul tău!

BADEA HÂRLEA

Așa e! nu am, nici nu m-am bagat de birău, ca să mă fac gras de avut; că am, mulțam Domnului, cît șepte și zece din alții, și asta-mi va fi mie destul cu casa mea; cît puțin, destul. Știi tu, însă, babă, că cine are mai mult trebuie să și deie mai mult. Cela care n-are nimic trebe să meargă la sapă, ca să cîștige de mîncat la copii. Eu n-am nici un lucru... lucru dar pentru sat.

NAICA FLOAREA

Mai lucre și alții... nu mai sunt alți oameni avuți în Ciohotești?

BADEA HÂRLEA

Se vede că ești femeie. Nu-i tot omul de diregătoria asta... aici trebuie om de omenie. Unul voiește și nu poate, altu-ar putea și nu voiește... *(Se bate-n piept.)* Eu voiesc și pot, știi tu, babă... eu pot.

NAICA FLOAREA
(glumind)

Laudă-te gură, că iaca pumnul!

BADEA HÂRLEA

Acuma batjocorește-te tu cît voiești; eu știu că nu-i om de birău în sat ca mine, și de aceea m-am băgat eu... Sau n-a fost Florea Părcăneștilor zece ani birău în Ciohotești?... și ce a rămas de el? nimic! Școala nevăruită, casa satului descoperită, mormintele neîngrădite. Măi, să lese el fînul pe Valea-Păpușenilor șepte ani nearendat!... Vezi bine c-a dus fînul la curtea lui!

NAICA FLOAREA

Ducă-l; ce treabă ai tu de acolo?

BADEA HÂRLEA

Ce treabă am? Cum să n-am eu treabă de ceea ce-i a satului?... Aceea nu-i nici a lui Petru, nici a lui Pavel: aceea-i a nostru, a satului întreg.

NAICA FLOAREA

Acuma lasă, că o vei face tu mai bine.

BADEA HÂRLEA

Face... zău face, că am şi făcut. Eu-s de doi ani birău: am acoperit şcoala, am văruit-o, am îngrădit mormintele, am pus pomi pe marginea paghinei sătești... Acuma mai am să acopăr casa satului, să fac grajdi vitelor satului, să ţip pe notariul şi să aduc unul bun în loc; apoi după aceea fie birău cui i-o plăcea în Ciohoteşti.

NAICA FLOAREA

Apoi că aşa vei fi tu gata-n zece ani.

BADEA HÂRLEA

Să fiu în douăzeci. Fac, cît trăiesc, ce pot; după aceea mai facă şi alţii.

NAICA FLOAREA

Aşa vezi! Lasă tu trebile tale pentru a nimănui. Nu vezi tu că la toată lumea merg lucrurile cum se cade, numai tu rămîi năpoi în toate de cînd eşti birău?

BADEA HÂRLEA

Ce? Cine? Ce lucruri rămîn năpoi?

NAICA FLOAREA

Ce lucruri?... Ale tale... Ian caută de vezi, că mai găsi-vei vie nesăpată pe tot dealul afară de-a ta?... A ta-i plină de ştir.

BADEA HÂRLEA

A cui vie? A mea?

NAICA FLOAREA

A cui pară, dacă nu a ta? Ian lasă, că toată lumea se rîde de tine și zice că ți-ai pierdut mintea acuma la bătrînețe.

BADEA HĂRLEA

Cine zice-aceea? Cine cutează să zică? Via mea nu-i săpată pentru că... pentru că... n-am săpat-o. Așa e... eu-s om cu minte; viile nu sînt încă de săpat! *(Pleacă către ușă.)* Și acuma să-ți arăt că eu-s birău în Ciohotești! *(Deschide ușa și se lovește în Popic, care vine cu vinarsul.)*

SCENA VII

POPIC; cei de mai sus

(Popic pune vinarsul pe masă.)

BADEA HĂRLEA

(merge la masă și ia vinarsu-n mînă)

Măi Popice! *(Bea.)* Via mea nu-i săpată. *(Bea.)*

POPIC

Nu, jupîne birău.

BADEA HĂRLEA

Tu să te duci p-a seară pîn sat să-mi cerci săpători! Înțeles-ai? *(Bea.)* Pînă mîne sara să-mi fie via săpată; că de nu, apoi tu nu mai bați doba-n Ciohotești! Ai înțeles-o? *(Bea.)*

POPIC

Înțeles, jupîne birău.

BADEA HĂRLEA

Spune către oameni: „Măi oameni, Hărlea, birăul nostru, vă poftește la o clacă". Așa să zici!... *(Către naica Floarea.)* Și tu, babă, tu să fii gata cu scover-

zile pe cînd vin lucrătorii. *(Către Popic.)* Ţi-am spus-o acuma: aşa să zici, cum am zis eu; aşa să faci, cum eu ţi-am spus-o!... M-ai înţeles?... Şi acuma poţi merge.

POPIC

Acuma grija mea! *(Aparte.)* Se vede cum că n-a băut azi încă nimic, că e cam spulberat.

BADEA HÂRLEA
(către nevastă)

Văzuşi-o?... aşa fac birăii.

NAICA FLOAREA
(măgulindu-l)

O, Doamne! Dacă n-am zis eu nimica. Aşa-mi place mie de tine; acuma eşti tu om cu minte... Da'... ţi s-a gătat vinarsul, i-a adu-mi sticla, să-ţi mai aduc. *(Iese cu sticla.)*

BADEA HÂRLEA

Zică cine ce-a zice, baba-i bună la casă. Numai de n-ar mîna-o strechea cîteodată! E! ce ştiu femeile!... Care nu-i bun, dă-l în proces... pînă la vlădica... pînă la ministeri... *(Face din cap.)* Ba... încă pînă şi la-mpăratul mă duc de se mîncă cu mine. Cu mine nu-i bine-a te mînca... Ce-i drept nu-i păcat: care-şi ia gugiba-n grumazi poarte-o cum se cade, ca om de omenie, să nu înşele însă nime lumea, c-atunci-s eu aici.

SCENA VIII

BADEA HÂRLEA, ANIŢA

ANIŢA
(intră şi pune vinarsul pe masă)

Tată, iaca vinarsul. *(Voieşte a merge.)*

BADEA HÂRLEA

Stăi, nu fugi. Ian vină-ncoaci la tata. *(O prinde de mîni.)* Vezi aşa!... Acuma uite-te la mine-n ochi... Da' nu fi aşa de brumată.

ANIȚA

Da', că nu-s, tată.

BADEA HÂRLEA

Dar nu ești, cioarelor!... iar-ai spart atare oală la foc... Las-o necazului, nu te supăra tu pentru aceea... cumpărăm noi alta... Știi tu că mă-ta e cam spulberată; n-asculta tu de ea. *(O dezmiardă.)*.

ANIȚA

Doamne, că șod ești tu, tată!... D-apoi că nu am spart nici o oală, și mama nu...

BADEA HÂRLEA
(o întrerupe)

Lasă, lasă, nu te mai scoate. Știu eu pe unde umblă gîndul la fetele mari. He-he-he!... alesu-ți-ai?... așteaptă numai pînă după fiertul vinului!... Să facem ospăț ca la o fată de domn; să meargă vorba-n șepte țări... *(O dezmiardă.)* Și... ia spune-mi tu... ce voiești să fii... hai? Preoteasă?...

ANIȚA
(turburată, își desface mînile dintr-a tătîne-său)

O, Doamne, și tu; ce te tot mînci cu mine?

SCENA IX

NAICA FLOAREA; cei de mai sus
(Naica Floarea intră repede.)

BADEA HÂRLEA

Tu, babă, ce ai făcut tu cu Anița?

NAICA FLOAREA

Eu? Cu Anița? *(Merge la Anița.)* Cu Anița mamei, eu? *(O sărută.)* Mîncu-ți ochii tăi!... Du-te, du-te, puiule, mai vezi de cuină... Știi tu cum sunt oamenii.
(Anița iese.)

NAICA FLOAREA

Uită-te tu la ea... mai este așa fată-n sat?

BADEA HÂRLEA

Bine, bine... numai tu iară te-ai spulberat pe ea. *(Aspru.)* Femeie, eu ți-o spun, fii cuminte... Știi tu că eu-s om rău.

NAICA FLOAREA

Oare ce-ți vine-n minte?... Eu să mă spulber pe Anița?

BADEA HÂRLEA

Tu, dară, tu; știu că nu altă lume. Dar am văzut-o eu cum că-i supărată de-un timp încoace.

NAICA FLOAREA
(se pune lîngă badea Hârlea)

Ei, omule, omule, să vede că n-ai ochi numai pentru procese. Nu știi tu cînd izbesc fetele la uși? *(În taină.)* Anița s-ar mărita.

BADEA HÂRLEA
(surprins)

Oare?

NAICA FLOAREA

N-ai ce te mira; eu o știu cu de-a bună seamă.

BADEA HÂRLEA

Hm! măi! Nici nu te-ai visa. Apoi de unde-o știi tu?

NAICA FLOAREA

De unde-o știu?... Apoi o știu, c-o știu, și lucru gata!

BADEA HÂRLEA

Iaca strolea!... Femeie, mîncat-ai tu ceapa-cioarei? O știi c-o știi... asta nu-i încă destul.

NAICA FLOAREA

(s-așază mai aproape de badea Hărlea; confidențial)

Apoi și vecinii-mi spun cum că-i foarte place a ședea la răcoare cu dăscălașul. *(Așteaptă efectul descoperirii ei.)*

BADEA HÂRLEA

Cu dăscălașul? *(Își sucește mustața.)* Ce zice?... cu dăscălașul?... Și-apoi?

NAICA FLOAREA

Ș-apoi?... Ce ș-apoi? ș-apoi nimic! Sau doară nu-i destul asta?... Ce? Venitura acela să cuteze a se uita la fata mea? Ba, ba, ba, nu, pînă...

BADEA HÂRLEA

Nu te înfierbînta așa tare! De unde știi tu că Aniței îi place de dăscălașul și dăscălașului de Anița?

NAICA FLOAREA

Apoi o știu, c-o știu!

[BADEA HÂRLEA]

Femeie, vorbește cum se vorbește dacă voiești a vorbi.

NAICA FLOAREA

Că așa vorbesc, cum se vorbește! *(Se scoală.)* Eu odată cu capul nu voi lăsa să dai tu pe Anița după dăscălașul!

BADEA HÂRLEA

Cioarelor! că înferbîntată ești. Apoi zis-am eu cum că voi da-o? Însă... *(dă din umeri)* dacă-i place fetei de ficior și ficiorului de fată... apoi de ce nu?

NAICA FLOAREA

Vezi? Iacătă-l; am zis-o?... Cîtă minte are el, ar fi în stare să asculte de fată. Ba nu, pînă ce voi fi

eu vie, nu! Anița e a mea, știi tu? A mea. Eu i-am căutat ei bărbat mai de Doamne, și n-o voi lăsa să meargă după altul, nu... pînă cu capul!

BADEA HÂRLEA

Și cine-ar fi omul acela mai de Doamne?

NAICA FLOAREA

Vezi, orbule? Nici atîta nu știi! Tănase-a-Popii. După ce umblă el la noi?... Acela-i om; vorbește tot după carte.

BADEA HÂRLEA

Tănase-a-Popii!... fie dar Tănase-a-Popii!... Ce-mi pasă mie? Aceste-s lucruri femeiești; gătați-le voi. Anița se va mărita după acela după care-i va fi dat să se mărite.

NAICA FLOAREA
(lingușindu-l)

Vezi, acuma vorbești tu ca oamenii cei cu minte. Așa-mi place mie de tine. *(Aparte, după o pauză.)* Acuma s-a mai muiet bătrînul... acuma pot doară... *(Tare.)* Moșule!...

BADEA HÂRLEA

Ce-i acuma iară?

NAICA FLOAREA

O vorbă bună, moșule, o vorbă bună.

BADEA HÂRLEA

Femeie, tu iar voiești să-mi cei bani.

NAICA FLOAREA

Numai de-o rochie Aniței.

BADEA HÂRLEA

Ştie-vă cioarele, că voi nu mai gătaţi cu rochiile... tot rochii peste rochii!... Femeie, ce cugeţi tu?... Stau la mine galbenii pe gard? sau cresc băncuţele ca susoarcile?

NAICA FLOAREA

Bine; c-aşa vorbeşti tu... şi laşi să se rîdă lumea de tine.

BADEA HÂRLEA

De mine?... Cine cutează să se rîdă de mine?... Ian spune-mi, să-ţi arăt eu, că...

NAICA FLOAREA
(îi taie vorba)

Să-mi arăţi?... Ia lasă-te, nu mai arăta, că tu tot arăţi, şi nu se mai vede nimic din arătatul tău, ci laşi să zică Marta Cucşorului cum că Floarea ei e mai netedă decît Anița ta.

BADEA HÂRLEA

Cine-a zis-o aceea? Marta Cucşorului?... Cîţi bani îţi trebuie?

NAICA FLOAREA

Vezi... acuma-mi place de tine... aşa vorbesc oamenii cei cu minte... Douăzeci *buni.*

BADEA HÂRLEA

Douăzeci buni?... Femeie, căpăta-i tu? Nu-ţi dau nici un petac!

NAICA FLOAREA

Ce-mi pasă mie? Nu-mi da. Lasă să îmble Anița cu rochie de dulin şi Floarea cea slută cu una de matasă; ştiu că nu mă va huli lumea pe mine, ci va zice că tu eşti scump şi zgîrcit. *(Vra să iasă.)*

BADEA HÂRLEA

Tu, babă!

NAICA FLOAREA
(stă)

Ce-i?

BADEA HÂRLEA

Văzut-ai tu rochia cea de matasă la Floarea?

NAICA FLOAREA

Că doară *am* ochi!

BADEA HÂRLEA
(cufundat în cugete)

Aşteaptă tu oleacă!... N-am bani la mine. Nu face nimic: tu capeți de la mine douăzeci de zloți, bani buni... numai atunci să nu-mi mai ceri mai mult pînă la primăvară.

NAICA FLOAREA
(suride)

Moşule!... numai încă pe-o păreche de papuci de aceia cu roze şi cipci.

BADEA HÂRLEA

Iară ceri? Nici un petac mai mult! Ai noroc c-am zis că-ți dau; că acuma nu ți-aş da nimic. Ştii tu însă că ce zic eu, aceea-i zis: fie bine sau rău, e zis dac-am zis o dată. Tu capeți banii tăi; apoi nu te mînca mai mult cu mine; ştii tu că eu-s om rău şi iute la sînge! *(Iese.)*

SCENA X

NAICA FLOAREA
(singură)

Om rău şi iute la sînge! Apoi nici pînea lui Dumnezeu nu-i mai bună decît el... Pe papuci nu voiesc

să-mi dea bani... şi Aniţa trebuie să aibă papuci. Doamne!... Da' ce vei face? Fac cum pot. Iacă... voi mai vinde v-o două măsuri de făriná. Ce vei face dară? *(Deschide uşa.)* Mă Popicule!

SCENA XI

POPIC, NAICA FLOAREA

POPIC
(venind, aparte)

Tot poruncă peste poruncă! *(Tare.)* Îmi pare că mă strigaşi, naică Floare?

NAICA FLOAREA

Strigat, da. Da' nu vei bea tu oleacă de vinars?

POPIC
(glumind)

Ce zice oare, nu voi bea? *(Ia vinarsul şi bea.)* Haa!... se vede că-i vinars birăiesc. *(Întoarce sticla cu fundu-n sus.)* Puie-mi-se naiba-n năravul lui de sticlar, că zău şi aproape i-a mai făcut fundul.

NAICA FLOAREA

Precum văz, tu ai mai bea, Popicule.

POPIC

Că zău, şoadă eşti, naico Floareo; dară cînd am mai zis eu că n-aş mai bea?

NAICA FLOAREA
(ia sticla)

Ia las' să-ţi mai aduc o înghiţitură. *(Vrea să iasă.)*

POPIC

Ba nu, nu osteni dumneata pentru mine... Las', că mă duc eu.

Ian dă-mi pace! *(Merge.)*

SCENA XII

POPIC
(singur)

Iaca!... mai vadă lumea acuma şi ce n-a mai văzut! Acuma-s eu domn şi ea... ea-i sluga mea. *(Se loveşte cu palma peste gură.)* Doamne iartă-mă! Ce am zis?! Ba că nu-i slugă... ci aşa ceva... nu ştiu ce: destul că eu-s domn. *(S-aşază-n poziţiune arogantă pe un scaun.)* Ce? Doară n-aş şti eu fi domn dac-aş fi?... Maică! ce birău ar mai fi din mine!... Cum aş face eu atunci?... Oare şti-o-aş şi eu da la porunci?... *(Tuşeşte.)* Hi-hi-hi!... Şod trebuie să fie a fi domn... Hi-hi-hi! *(Simulînd.)* Măi!... Deloc să te duci! hi-hi-hi... ian uită-te tu măi la el!... Nu-ţi îmble picioarele, că... Oare cum aş zice eu de-aş fi birău?

SCENA XIII

POPIC, TĂNASE-A-POPII; Tănase-a-Popii intră repede

POPIC
(surprins)

Iaca! Da' pe dumneata ce vîntoase te-aduc aşa de-a hăţul? Sau doară te goniră cînii de dinapoi?

TĂNASE-A-POPII
(cu despreţ)

Nu-ţi îmble lefetiţa! Acasă-i judele?

POPIC
(aparte)

Să mă mînc oleacă cu el. *(Tare.)* Ian mai zi o dată: cum ai botezat pe birăul?... Nu-i acasă.

TĂNASE-A-POPII

Şi buna lui soţie?

POPIC

Aceea voieşti a fi naica Floarea? Nici ea nu-i acasă. Nime nu-i acasă... numai eu cu Flocea şi cu căţeii cei mai mănunţei, care te goniră pe dumneata pîn' la uşa cuinei.

TĂNASE-A-POPII
(vrea să iasă)

Vină, apără-mă de cîni. *(Ies amîndoi, se-ntorc însă după naica Floarea.)*

SCENA XIV

NAICA FLOAREA, TĂNASE-A-POPII, POPIC

NAICA FLOAREA
(cu vinarsul în mînă; îl pune pe masă)

Nici n-ai venit bine, şi iar voieşti a merge?

TĂNASE-A-POPII
(încurcat)

Scusamentu! Doară v-am călcat pe picioare? Servitore umilissimu! Cum vă este sănătatea, jupînească naică Floare?

POPIC
(ia sticla cu vinars, strînge capul între umeri şi rîde-n pumni)

Să fiu turc, de ştiu ce zice acuma... apoi nici naica Floarea nu-i mai cu minte decît mine.

NAICA FLOAREA

Ia lasă, nu mai zice către mine „jupînească"; bătrînu-i jupîn, el e birău.

TĂNASE-A-POPII

Mă rog! Îmi permitez a observui cum că fiind jupînul badea Hărlea jude, dumneavoastră sunteți judesă... și prin consecuență... Într-alt chip, sunteți sănătoasă?

NAICA FLOAREA

Iaca, mă mai amărăsc și eu pe-aici pe lîngă casă ca femeile de doaga mea... Da' șezi dac-ai venit la noi... Ce *bine* te-a adus? Ce nou ni-i mai ști spune?

TĂNASE-A-POPII

Mai nimic... Mai venii să mai conversăm cu domnul badea Hărlea și-mi pare foarte rău că nu l-am aflat acasă.

NAICA FLOAREA

Cum să nu-l fi aflat?... Numai oleacă se duse pe-afară să vadă de lucrători... dar trebe să vină deloc.

TĂNASE-A-POPII
(privind aspru la Popic)

Măturătura asta a plebei s-a mîncat cu mine, a zis cum că nu-i nime acasă.

NAICA FLOAREA
(cu mustrare)

Popicule!

POPIC
(îl scapă risul tocmai cînd bea)

Auzi cum zice cătră mine?... Cătră birău zice județu... cătră dumneata, naică Floare... nu știu cum șod... șod! Apoi cătră mine zice „mătură-pleavă"? Ha-ha-ha! El nu știe că eu fug de treierat ca calul de streche!

TĂNASE-A-POPII

Ce impertinență bigolistică!

NAICA FLOAREA
(lui Popic)

Ce știi tu? Tu ești un prost! Domnișorul vorbește după carte. *(Lui Tănase-a-Popii.)* Știi dumneata că așa e Popic: glumeț. *(Face lui Popic semn să meargă.)*

POPIC
(mai bea o dată)

Ei, sora mea cea bună! *(Strînge sticla la pept, apoi o pune pe masă cu fundu-n sus și vrea să iasă.)*

NAICA FLOAREA

Ian stăi oleacă! *(Secret, către Popic.)* Pe seară să duci doi saci de făină la Moisa-ospătarul. Știi... apo să taci! *(Se-ntoarce spre Tănase-a-Popii.)*

POPIC
(aparte)

Aha! Acuma știu eu de ce-a fost naica Floarea așa de dulce la vorbă. Așa-i trebe birăului, de ce nu-i dă bani, că are destui. *(Iese.)*

NAICA FLOAREA

Da' mult șede bătrînul! *(Merge la ușă.)* Bătrînule-e! Vină, că ai oaspeți, oameni buni la casa ta. *(Închide ușa și se pune lîngă Tănase-a-Popii.)* Știu că are omul lucru cu oamenii aceștia!...

TĂNASE-A-POPII

O, mă rog, luptele vieții umane sunt insuferibili.

NAICA FLOAREA

Zău așa! o femeie ca mine sufere mult.

SCENA XV

BADEA HÂRLEA, NAICA FLOAREA, TĂNASE-A-POPII

BADEA HÂRLEA

(vine cu o bacală-ntr-o mină, cu o sticlă în cea-laltă)

Te văzui venind şi cugetai cum că vom şedea mai bine de vorbă lîngă un păhărel decît numai aşa în vînt. Vezi aşa! *(Pune pe masă.)* Aice e vin, aici vinars: cum voieşti... Apoi ce mai zic novelele?

TĂNASE-A-POPII

Mai nimic, domnule jude, mai nimic! Cursul evenimentelor jurnalistice stă într-o cadenţă nimic zicătoare: din Pesta vine foarte puţin nou, şi din Viena mai nimic de insemnabilitate.

NAICA FLOAREA

Auzi tu?... Din Pesta nimic nou, şi din unde... unde şi [sic] ziseşi?... Îmi ieşi numele din cap... Cum se cheamă satul de unde nu vine nimic... Nu ştiu cum ziseşi.

(Badea Hârlea face din cap.)

TĂNASE-A-POPII

Nu sat, mă rog, nu sat, ci urbe mare, miezul foculariu al imperiului austriatec: Viena... *(Lugubru şi în taină.)* Faime foarte periculoase de război.

NAICA FLOAREA

Ce zice: peri culeşi din război? Apoi, te rog, ce război e acela? Cine lucră cu el? Împărăteasa, cu de-a bună seamă.

TĂNASE-A-POPII

(suride)

Mă rog, nu război cu care se ţese pînza, ci război sau belu între doi populi sau staturi, ţesute în relaţiuni inimiceşti.

BADEA HÂRLEA

Ce ştiţi voi, femeilor? Lucrul stă aşa: acolo se *nimicesc* unii pe alţii; ai înţeles acuma?

NAICA FLOAREA

Vezi bine, vezi bine...

TĂNASE-A-POPII

Într-alt chip sunt foile de ieri, şi azi, pline de lamentăciuni.

NAICA FLOAREA

Ce zice de tăciuni?... acele din Pesta.

TĂNASE-A-POPII

Aşa e! Ştiţi, eu primesc în toată ziua foile novelistice din Pesta şi Viena pe poştă.

NAICA FLOAREA

Auzi tu! din Pesta şi... cum şi ziseşi? Pe poştă.

BADEA HÂRLEA

Vezi dară! D-apoi că aşa vin toate novelele, pe poştă. Cum să vină într-alt chip?

TĂNASE-A-POPII

Mă rog, pentru mine vin separate; eu am amici şi cunoscuţi.

NAICA FLOAREA

Vezi? Ce ştii tu?... El are mici cunoscuţi.

BADEA HÂRLEA

D-apoi că acuma dumnealui trebuie s-o ştie mai bine. Ce stăm noi încă în zadar aici? *(Închină.)* Să deie Dumnezeu roadă şi ospăţ la toamnă!

TĂNASE-A-I OPII
(ia paharul, surizînd)

Nu știu zău eu ce să fie de ospăț! *(Închină.)* Să doneze zeul celestic frupte abondante pe grîne și pe munți și fericire în viața domestică! *(Bea.)* Bun vin!... Precum ni enarează istoriile, nici strămoșii noștri romani nu au băut mai bun vin decît acesta.

BADEA HĂRLEA
(umple)

Așa-mi pare și mie. Dar pe unde ai mai umblat astăzi?

TĂNASE-A-POPII

Mai fusei astăzi dimineață la vînat.

BADEA HĂRLEA

Barăm adus-ai ceva?

TĂNASE-A-POPII
(aparte)

Întrebarea fu bine pusă: acu e momentul de atac! *(Către badea Hărlea.)* La mine se întîmplă aceasta foarte rar... *(cu intențiune)* și mai cu seamă de cînd sunt unii oameni în sat cari gonesc toate vitele sălbătăcitoare. Și astăzi a mers dăscălașul înaintea mea. Barăm să fi adus el ceva; el însă? el nu știe numai învrăjba.

NAICA FLOAREA

Dacă și el ar face bine să șadă la școala lui decît să umble lela printre țarine. De ce-i plătește satul?

TĂNASE-A-POPII

O, mă rog, aveți tot dreptul: el nu capătă salarul în zadar, deci de la aceea nu-l pot eu opri.

BADEA HÂRLEA

Aşa e! Fratele Tănasie are drept; dăscălaşul e om de treabă, şi nime nu-l poate opri de la petrecerile sale dacă-şi face el numai treaba cumsecade.

TĂNASE-A-POPII

Dacă şi-o face numai cum se cade. Cugetaţi însă: pînă ce umblă el la vînat... eu tac însă, căci Cimbru este amicul meu cel mai bun.

NAICA FLOAREA
(cu zel)

Aşa e! pînă ce umblă el la vînat, ce fac copiii în şcoală?

BADEA HÂRLEA

Ce fac? Nimic nu fac; se joacă pe-acasă. Despre dăscălaşul nu poate nime să zică o vorbă rea.

TĂNASE-A-POPII

Cu tot dreptul!... Îmi pică însă foarte greu să fiu sincer; mă siliţi însă... şi-mi pare foarte rău, căci Cimbru este amicul meu cel mai bun. Tocmai înainte de asta cu cîteva zile am vorbit eu cu popa Colţan din Butuceşti... şi... eu tac însă, căci nu mi se cade...

BADEA HÂRLEA

Ba nu tăcea; să văd ce a mai zis gură-largă acela.

NAICA FLOAREA

Ce-a mai zis? Las', c-o ştiu eu, fără să mi-o mai spuie; şi-a bătut joc de-a bună seamă de tine, că laşi să te poarte un *nimene* ca dăscălaşul de nas.

TĂNASE-A-POPII

Eu acuma nu mai trebuie să zic nimic.

BADEA HÂRLEA

Ce? De mine? Popa Colţan... de mine?... Cutează numai!... Cu mine nu-i bine a te mînca, că eu-s om rău şi iute la sînge!

TĂNASE-A-POPII

Şi eu m-am mirat de impertinenţa lui şi m-am întors cu indignaţiune de către un om aşa de neonest. Nu e minune însă! Trebuie să fiu sincer... deşi mă doare din adîncul inimei mele... de a fi silit a vorbi contra celui mai bun amic al meu; dreptatea e însă cea întîi naintea mea; trebuie să o ştii, cum că toate satele dimprejur vorbesc despre...

NAICA FLOAREA

Auzi tu? toate satele dimprejur... şi tu taci?

BADEA HÂRLEA

Femeie, dă-mi pace!

TĂNASE-A-POPII

Apoi mă rog! După dreptul strămoşilor noştri romani, nici nu e concesă docenţilor venaţiaţiunea.

NAICA FLOAREA

Auzi tu? După dreptul bunilor români.

BADEA HÂRLEA

Ian lasă! Dacă românul nici nu are drept.

TĂNASE-A-POPII

Mă rog! Oare este ceva mai sublim decît dreptul scris pe douăsprezece cărţi de împăratul Romulus şi Remus?

BADEA HÂRLEA

D-apoi că-mi pare cum că dumneata ai zis odată cum că strămoşii noştri [sic] au fost păgîni.

TĂNASE-A-POPII

Aşa e... Împăratul Romulus şi frate-său Remus au fost păgîni; fiul lui Romulus însă, Augustus Cesarus, s-au făcut creştin; şi Ulpianus Traianus, nepotul lui Romulus, se numeşte „bunu", fiindcă a ridicat multe mănăstiri şi a fost foarte misericordian. O, Doamne! unde sunt timpurile acele mari!

NAICA FLOAREA

Auzi tu acuma, că au fost creştini?

BADEA HÂRLEA

D-apoi că acuma d-nialui trebe s-o ştie mai bine decît mine.

TĂNASE-A-POPII

Aşa-i, mă rog! Şi... *(cugetă)* dacă nu mă înşel, în cartea a patra, paragraful 28, stă scris cu litere de aur că trebuie să ştii, cărţile aceste fură tipărite în Roma cu litere de aur.

NAICA FLOAREA

Ce zice, cu litere de aur!

TĂNASE-A-POPII

Da, da! cu litere de aur. Stă dară că: „Daschelis venantibus posti sui luantur", ce însemnează în românească de astăzi cum că: De la dascălii ce vînează să se ia posturile.

NAICA FLOAREA

Auzi tu ce stă în cartea cea mare?

BADEA HÂRLEA

Ce zice, tocmai aşa să fie acolo scris?

TĂNASE-A-POPII

D-apoi că doară n-am învăţat eu ştiinţile teologistice în zădar; eu ţi-o pot arăta negru pe alb.

BADEA HÂRLEA
(pe cugete)

Că de-ar fi aşa... apoi... *(Face din cap.)* Cu mine nu-i bine a te mînca... zău nu-i bine; eu-s om iute la sînge şi iubesc legea lui Dumnezeu.

NAICA FLOAREA

Dacă tot aşa vorbeşti tu? Ce eşti tu? birău? Nimic nu eşti!... Eu să fiu bărbat, eu să fiu birău: aş vedea eu cine şi-ar bate joc de mine!...

BADEA HÂRLEA

Femeie! femeie! taci, nu te mînca cu mine... Ştii tu că eu-s iute... Apoi ce să fac dară cu el?

NAICA FLOAREA

Ce să faci? Încă întrebi ce să faci?... De ce eşti tu dară birău?... Hei, să fiu eu în locul tău; aş vedea eu că cu cine ar moşteni dăscălaşul în Ciohoteşti. Ba, cu mine nu!

TĂNASE-A-POPII
(aparte)

Toate merg bine, acuşi-s la scop! *(Către badea Hârlea.)* Eu nu pot decît da de drept la naica Floare: ce e just, nu e păcat. Eu sunt cel mai bun amic a lui Cimbru; iubesc însă justeţa. Un proces cît de colea!

BADEA HÂRLEA

Bine zici, un proces.

TĂNASE-A-POPII

Şi eu te asigurez cum că tot omul va zice: acesta e birău!

NAICA FLOAREA

Vezi! aşa va zice lumea.

TĂNASE-A-POPII

Apoi ce se atinge de instanție (suplică)... aici sunt eu: să o fac şiş după paragrafuri!... Ştiți: mie-mi pare foarte rău... căci Cimbru...

BADEA HÂRLEA

Nimic mai mult... Dumneata eşti aici, numai să o faci!... că acuma ştii dumneata.

TĂNASE-A-POPII

Dar dă-mi pace, că doar am mai făcut eu de acestea. S-o fac... ştii pe nalt! să se ştie că vine de la un jude... Te rog, însă, să rămîie treaba între noi... Cimbru mi-i amic, şi nu aş voi...

BADEA HÂRLEA

Acuma lasă, că ştiu eu. La cine să dăm însă instanția?

TĂNASE-A-POPII

La a... *(Pune degetul pe buze.)* Apelațiunea cea dîntîi e scaunul localnical... La domnul localnic... şi după aceea la episcopul.

BADEA HÂRLEA

Aşa, aşa! la episcopul!... Ba încă şi pînă la arhimandritul mă duc. Fă! scrie!

TĂNASE-A-POPII
(scoate plumb şi hîrtie)

O fac acum numai aşa, apoi o scriu eu acasă.

NAICA FLOAREA

D-apoi că acuma dumneata ştii cum va fi mai bine. *(Către badea Hârlea.)* Vezi, aşa-mi place mie de tine; acuma eşti tu om cu minte; învață pe care sunt de învățat. Acum faceți, că eu mă duc să mai văd de cuină. *(Iese.)*

SCENA XVI

BADEA HĂRLEA, TĂNASE-A-POPII

BADEA HĂRLEA

Să mai bem o dată. Să fii sănătos!

TĂNASE-A-POPII

Pentru succesul strălucit! *(Bea, după aceea se pune şi scrie.)*

BADEA HĂRLEA

Eu-s prea bun; dacă mă mîniu însă: ferească Dumnezeu toată lumea de mine! Şi notarului trebuie să-i ţip un proces în grumaz!... Nu-mi place... nu ştiu de ce nu-mi place, destul însă că nu-mi place!... Apoi cu popa Cioranu trebe să împart colacii. Vezi măi! De cîte ori trece cu cadelniţa pe lîngă mine, totdeauna dă în alte lături cu fumul... Hm! cu mine să nu se mînce nime, că eu nu las treaba trecută... Să curăţesc satul de gunoi, apoi nu-mi pasă să mor, barem ştiu că am făcut ce am putut.

TĂNASE-A-POPII
(mormăind)

Rătăcit în labirintul... mm... Ba nu va fi bine aşa. *(Şterge.)* În labirintul... mmm! aşa vezi!

BADEA HĂRLEA

Ce ziseşi?

TĂNASE-A-POPII

Nimic, d-le jude, numai cuget adînc. *(Scrie.)*

BADEA HĂRLEA

Cugetă adînc! Acuma cred că va fi bună instanţia.

TĂNASE-A-POPII
(se scoală cu hîrtia în mînă)

Vezi aşa! Acuma-i gata. Ştii, nu rămîne aşa... mai coreg eu acasă.

BADEA HĂRLEA

Ian zi... să văd.

TĂNASE-A-POPII
(își ia o poziție superbă)

„Multstimatu scamnu locotenente! Reverendissime domnule!"

(Badea Hărlea aprobă cu capul.)

TĂNASE-A-POPII

Să chemăm însă și pe naica Floare.

BADEA HĂRLEA

Drept ai! *(Din prag.)* Tu, Floare! Ian vină!

SCENA XVII

Cei de sus; NAICA FLOAREA

NAICA FLOAREA
(intrînd)

Sunteți gata? *(Se pune pe scaun și ascultă cu pietate.)*

BADEA HĂRLEA
(se pune pe scaun)

Zi acuma.

TĂNASE-A-POPII
(cetește stînd)

„Multstimatu scamnu locotenente! Reverendissime domnule!"

(Naica Floarea și Badea Hărlea fac amîndoi din cap.)

TĂNASE-A-POPII
(urmînd)

„Cînd e mulțimea pericolelor incumulată peste turma păscătoarie e datorința păstorelui de a striga în lumea largă și a cere ajutamentul celor mai mari și mai potențioși." *(Se oprește ca să vadă efectul.)*

BADEA HÂRLEA

Aşa vezi!

NAICA FLOAREA

Mîncu-i gura lui; da' frumos le mai ştie înşira!

TĂNASE-A-POPII

„Fiind dară docentele nostru Ioane Cimbru", *(explicînd)* aşa se zice în limba înaltă către dascăl.

(Naica Floarea şi Badea Hârlea fac din cap.)

TĂNASE-A-POPII
(urmează)

„Docentele nostru Ioane Cimbru pe catedra din Ciohoteşti, într-un egal cerc al circumstanţelor periculoase, o aflu judeasca mea dătorinţă de a o refera asta cu humilissima şi mai aplecată humilenţie plină de devotament căci rătăcind prin labirintul venaţiunii cu cutreerea deşertelor silvestre şi a munţilor înfierbîntaţi de caloarea estivă — ornamentul..."

BADEA HÂRLEA
(întrerupîndu-l)

Ian aşteaptă numai; ce-i aceea... cum şi ziseşi... lăbirişu, or cum?

NAICA FLOAREA

Aşa, aşa! ce-i aceea?

TĂNASE-A-POPII

Labirint, me rogu, labirint. Aceea era o grădină a împăratului Traianus. Cine intra într-această grădină nu mai putea ieşi de acolo, căci erau în ea tot căi crucişe şi curmezişe, încît tot omul rătăcea. Numai unul a fost care a putut ieşi: acesta a fost Hercules ficioru împăratului. Nici acesta n-ar fi putut însă de nu i-ar fi arătat Hadrianes, o călugăriţă, care locuia acolo în grădină, calea pe care să meargă.

BADEA HÂRLEA
(face din cap)

Mare trebuie să fi fost grădina aceea.

TĂNASE-A-POPII

Aşteaptă numai!... Să nu mint... aşa-i... de două sute de mile de pămînt.

NAICA FLOAREA

Mîncu-i inima lui; da' cum le ştie înşira toate! Nu-i minune; a umblat la şcoalele cele mari! Ce ţi-i omul care ştie carte...

TĂNASE-A-POPII
(cetcşte)

Hmmm! Aha! „Ornamentul — copiilor şi copilelor, fiilor şi fiicelor lucitoare de luciul inocenţei virginante a cetăţenilor cu florile mirositoare de mirosu mult adorantu împletite în mult ornanta cunună a ştiinţelor şi cognoştinţelor divine şi pline de dumnezeescu spirit — nu se poate efeptui — precum s-ar cuveni după salarul stors din sudorile poporului locuitor în Ciohoteşti pre care în acest chip cu tot dreptul îl merită, iar într-alt chip nicidecum nu."

BADEA HÂRLEA

Aşa vezi!

NAICA FLOAREA

Mîncu-i sufletul lui!... Aşa vorbeşte, cît nici o vorbă nu pot înţelege! Vezi bine... el vorbeşte după carte: ce ştim noi, femeile proaste!

TĂNASE-A-POPII
(vorbind)

Aşteaptă numai, că acuma vine partea cea mai bună. *(Cetește.)* „Deci din consecuenţa datorinţelor mele de judice comunale al comunei Ciohoteşti mi-o ţin de datorinţă ca cap conducătoriu al acestei comune

de a mă îngriji despre educarea băieților supuși ai mei și a cere cu humilissimă homilență ca să nu se lase înlocuindu-se prin altul — binemeritat fiind amintitul învățător al nostru — nedemn pe catedra învățătorească din Ciohoteşti — aceasta într-un pericol aşa de mare[1]..."

BADEA HĂRLEA

Bine, foarte bine; să vadă el cu cine are de lucru!

TĂNASE-A-POPII

Şi acuma vine fine sau capătul, încheierea. *(Ceteşte.)* „Deci adresîndu-vă rogațiunea aceasta plină de cel mai humilissim devot, rămîn în Ciohoteşti..." şi celelalte. *(Vorbeşte.)* Ştii, aici mai vine numele d-tale, apoi.

NAICA FLOAREA

Să crăpe dăscălaşul de mînie!

TĂNASE-A-POPII
(punc hirtia pe masă)

Acuma voi merge acasă şi o voi scrie frumos, cum se cade. Încă azi o ai.

BADEA HĂRLEA

Să nu pierdem dar timpu... Grăbeşte!

TĂNASE-A-POPII
(își ia pălăria; aparte)

Sunt în scop. Intriga e deesa puterii. *(Către badea Hărlea.)* Mi-a părut bine!... Încă azi ne vedem.

NAICA FLOAREA

Sănătate bună! *(Încet, către badea Hărlea.)* Vezi, acesta-i om de ginere!

(Cortina cade.)

[1] E de însemnat că Tănase-a-Popii citeşte suplica foarte confuz şi cu o interpunctare cu totul arbitrară, contrarie chiar puținului sens ce-l are suplica lui. Pauzele însamnă punctele unde el se opreşte sau din oboseală, sau din capriciu (n.a.).

ACTUL II

Odaie la birăul.

SCENA I

ANIȚA, singură

ANIȚA

(singură, șede supărată la fereastă)

Eu nu știu de ce să fiu supărată... Ce-mi pasă mie!... meargă, nu meargă. *(Se scoală și începe a griji prin casă. Ia perinele de pe pat și le pune pe masă, ia după aceea niște bocale de pe o poliță și le curățește de pulbere; în loc de a pune însă bocalele înapoi, pune perinele în locul lor; cu un cuvînt, face toate pe dos, îngînînd cu jumătate glas un cîntec.)* De ce am așteptat eu două săptămîni la fîntîna Cuculeștilor?! *(Cu glasul plîns de lacrîmi, se șterge pe ochi.)* Am eu minte?! Lui nici că-i pasă de mine. *(Plînge.)* Vezi bine! că de i-ar fi păsat, ar fi venit el la fîntînă... Ba!... nu voi plînge... nici mie nu-mi pasă de el... nici nu mi-a pasat!... S-a mîniet tata pe el? Apoi ce treabă are el cu tata?... sau nu-i el fecior?

SCENA II

POPIC, ANIȚA

POPIC
(intră pe de-a pituli ul; pentru sine)

Tot supărată-i, sufletul meu, de un timp încoace... Nici nu mă mir. Suflet de om ca dăscălașul... Apoi nici la el nu-s toate caprele acasă... așa vorbea cu mine azi, cum vorbesc fetele cele mari înainte de credință. *(Observă confuzia făcută de Anița.)* Vadă acuma lumea și nu rîdă: cine știe pe unde umblă mintea ei acuma!... pe la dăscălașul!... *(Tare.)* Aniță!

ANIȚA
(tresare)

O, zgîrie-te mîțele, că cum mă speriași!

POPIC

Apoi ce faci tu? Strici sau tocmești?

ANIȚA

Ai tu ochi?... Nu vezi tu doară cum că grijesc în casă?

POPIC

Ierte-mă Dumnezeu, da' eu nu știu, tu nu faci bine sau eu nu văd bine? Așa se grijește pe la voi? Pe aici pui perinele, pe acolo bocalele, pe acolo... Tu grijești, Aniță, grijești, hai?

ANIȚA
(se crucește)

Facu-mi sfînta cruce! *(Rîde.)* Zău că tu nu ești cu toată apa, Popicule!

POPIC

Zău, eu nu știu că care nu e cu toată! Mie îmi pare că...

ANIȚA

Mai taci acuma și tu; barem *tu* să nu te mînci cu mine. *(Face ordine.)*

POPIC

Apoi, că eu nu mă mînc dară. Aniță!... n-ai vorbi tu cu dăscălașul?

ANIȚA

Ce-ți plesnește ție în minte!... Ce treabă am eu cu dăscălașul?

POPIC

Și dacă ai avea, Aniță?

ANIȚA

Ian lasă-te, să nu mă mîniu pe tine.

POPIC

Nu-mi pasă... mînie-te, numai vorbește cu dăscălașul.

ANIȚA

(se intoarce spre el)

Ai tu minte?... da' unde-i dăscălașul acuma?... Apoi nici nu am eu ce vorbi cu el. Ce treabă am eu cu el?

POPIC

Aniță! N-ai nici o treabă?... Apoi n-ai: mă duc să i-o spun. *(Face gest de mers.)*

ANIȚA

Popicule!... ian stăi... Ce vorbești tu de dăscălașul? Unde-i dăscălașul?

(Popic arată misterios la fereastă.)

ANIȚA

(surprinsă)

Aici?

POPIC

Eu l-am lăsat prin fundul grădinii. Nu o ştie nime. Zice că are de vorbit cu tine.

ANIŢA
(încurcată)

Cu mine? Ce are dăscălaşul de vorbit cu mine?... Eu n-am nici o treabă cu el.

POPIC

Ce are?... D-apoi că acuma asta voi trebuie s-o ştiţi mai bine. Să-i fac semn să vină la fereastă? *(Face gestul.)*

ANIŢA

Ba nu! Ba nu! Doamne fereşte!... Să-l prindă tata! Vai, Doamne, ce ar fi de mine!

POPIC

De-aceea nu te teme: birăul s-a dus cu naica Floare la vie şi nu vin pînă la prînzul cel mare.

ANIŢA
(luptîndu-se cu sine)

Nu, nu, nu!... Zi cătră dăscălaşul să meargă de aici.

POPIC

Aniţă!... Ai tu greuruşi în cap? Eu nu ştiu ce voieşte dăscălaşul: destul că m-a rugat tare.

ANIŢA

Nu-mi pasă!

POPIC

Nu-ţi pasă?... Bine dară: nu-ţi pasă, aşa ziseşi?... Mă duc să... *(Gest de mers.)*

ANIŢA

Popicule!... Popicule!

POPIC

Dar nu mă purta lela! Ian caută tu mă la ea, că, zău, mult mă ține și mult mă trimete! Să zic cătră el să vină?

ANIȚA

Ba.

POPIC

Să zic să se ducă?

ANIȚA

Ba.

POPIC

Apoi ce să zic dară?

ANIȚA

Nimic.

POPIC

Vezi bine! Să-l las să-și caște gura pe pari, pe acolo pintre cucuțe, pînă ce nu l-a lua Flocea de-a hățul!

ANIȚA

Ba, Doamne ferește!

POPIC

Că acuma știu eu că va feri Dumnezeu, fiindcă barem *eu* am mai multă minte decît tine.

ANIȚA

Știi ce, Popicule?... zi cătră el să vină... numa nu spune că eu am zis să zici.

POPIC

(se uită ciudat la ea)

Iaca! Eu nici n-am știut că ai tu atîta minte... Zău așa! Zi cătră peținori să vină, numai spune-le că nu-i fata acasă.

ANIȚA

O, Doamne, dacă aici nu-i vorba de peţitori, ci de dăscălaşul.

POPICI

Taci, şi nu mai turbura apa!... Ce-ntreb eu de tine... fac eu cum ştiu. *(Merge la fereastă şi bate în palme.)* Vezi aşa! Acuma pot merge pe unde am venit. *(Iese.)*

ANIȚA

Ba, ba, ba!... Bată-te paştele, Popicule! Eu fug afară. *(Vrea să iasă, se opreşte însă în uşă, nerezolvată.)*

SCENA III

CIMBRU, ANIȚA

CIMBRU
(apare la fercastă)

Aniţă!

(Aniţa stă în uşa jumătate deschisă şi se joacă cu ştergătoarea.)

CIMBRU

Aniţă!... Sufletul meu, Aniţa mea!

ANIȚA
(ademenită; nu se întoarce)

Ce e?

CIMBRU

De ce nu voieşti a vorbi cu mine?

ANIȚA

Da' că eu voiesc.

CIMBRU

Apoi de ce nu vii dară la fereastă?

ANIȚA

Că eu merg. *(Nu merge însă.)*

CIMBRU

Aniță, vino!

ANIȚA

(merge pînă-n mijlocul odăei)

Iacă-mă!

CIMBRU

Numai pînă acolo?

ANIȚA

(merge pînă la fereastă)

Ce e?

(Stau un timp amîndoi muți.)

CIMBRU

Aniță!

ANIȚA

Aud.

CIMBRU

De ce n-ai venit de două săptămîni după apă la fîntîna Cuculeștilor? *(Uimit.)* Așa e... de ce n-ai venit?

ANIȚA

Că eu am fost în toată ziua de te-am așteptat. Dumneata nu ai venit.

CIMBRU

O, Doamne! nici nu știu ce vorbesc! Drept ai Aniță, *eu* nu am fost. Vezi... dar eu nu sunt de vină.

Şi tu... *(o prinde de mînă)* tu, îngerule! Tu m-ai aşteptat pe mine?

ANIŢA
(încurcată)

Ba nu te-am aşteptat.

CIMBRU
(supărat)

Nu m-ai aşteptat. Mie-mi pare că ziseşi că m-ai aşteptat.

ANIŢA
(şopteşte)

Că te-am aşteptat.

CIMBRU
(prinde cu pasiune o mînă a ei în amîndouă mînile sale)

M-ai aşteptat! Totuşi m-ai aşteptat dară? Îngere!... Şi eu... eu, nebunul de mine... am fugit de fîntînă ca de păcat. *(Serios.)* Aniţă!... vorbeşte cu mine din inimă: spune-mi, de ce m-ai aşteptat?

ANIŢA
(perplesă)

Am aşteptat... am aşteptat ca să vii.

CIMBRU

Bine, bine, sufletul meu, dar ce ai voit să-mi spui?

ANIŢA

Nimica.

CIMBRU
(supărat)

Nimic?!... Aşadară, tu nu ai să-mi spui mie nimica.

ANIŢA

Nu.

CIMBRU

Nu, Aniță, nu? nimic?... nimic? nici un cuvînt? *(Îi lasă mînile.)*

ANIȚA

Ba am.

CIMBRU
(repede)

Ai... dară, totuși ai. Vezi!... De ce zici dară că... Spune-mi, sufletul meu, ceea ce voiești să-mi spui.

ANIȚA

Nimic.

CIMBRU

Aniță! *(Privește lung la ea.)* De ce te joci așa fără de milă cu mine? M-ai lăsat să fiu fericit printr-un cuvînt al tău, numai ca să pot fi mai nefericit prin altul. Spune-mi dar acuma, care-i adevărul din două: m-ai așteptat tu, ori nu m-ai așteptat? Ai să-mi spui ceva, ori ba? *(O prinde de mîni.)* Aniță! îngerul meu, inima mea! Spune-mi! ai tu ceva să-mi spui, ori ba?

ANIȚA

Nu știu.

CIMBRU

Nu știi! dar cine s-o știe de n-o știi tu? Ziseși că m-ai așteptat la fîntînă... de ce m-ai așteptat dară dacă n-ai avut a-mi spune nimic?

ANIȚA

Că am avut; dar nu știu nici eu singură că ce.

CIMBRU
(cu pasiune)

Ai avut? și nici tu singură nu știi că ce? O! ce fericit sunt!... Așadară, că ceea ce tu ai voit să-mi

spui nu se poate spune prin cuvinte?... Vezi, Aniță, și eu aș voi să-ți spun ceva, și nici eu nu știu că ce... O, ce fericit sunt eu! Aniță! *(Îi sărută mîna cu pasiune.)*

(Anița își smulge mîna repede și se întoarce de la el.)

CIMBRU

Aniță, de ce te-ai mîniet?

ANIȚA

Că eu nu m-am mîniet.

CIMBRU

De ce smunceşti dară mîna și de ce-ți întorci fața de cătră mine?

ANIȚA

(își întoarce fața spre el)

Că n-o întorc.

CIMBRU

Și mîna, Aniță?

ANIȚA

Că n-am smuncit-o.

CIMBRU

Cum să n-o fi smuncit cînd...

ANIȚA

Vezi că nici dumneata nu trebuie să-mi săruți mîna

CIMBRU

De ce, Aniță?

ANIȚA

Numai de-aceea.

CIMBRU

Dar îți pare rău?

ANIȚA

Ba nu-mi pare.

CIMBRU

Apoi, de ce dară?

ANIȚA

Numai așa!... eu nu voiesc, că eu nu-s doamnă.

CIMBRU

D-apoi dacă te iubesc eu pe tine, Aniță. *(Pauză.)* Aniță! *(Rugător.)* Dă-mi mîna.

ANIȚA

Baio, zău!

CIMBRU

Așadară, nu mi-o dai, Aniță?

ANIȚA
(încet)

Ba dau.

CIMBRU

Ad-o dară.

ANIȚA

Ia-o.

CIMBRU
(se întinde după mînă)

Că n-ajunge la ea.

ANIȚA
(ridică mîna, dar numai într-atît că Cimbru n-o poate ajunge)

Iacată-o.

CIMBRU
(cu imputare)

Aniță!... eu văd că tu mă urăști pe mine.

ANIȚA

Ba nu te urăsc.

CIMBRU

De ce ești dară așa de rece cu mine? Tu nu mă iubești pe mine. *(Pauză.)*

(Anița tace.)

CIMBRU

Tu taci, Aniță. *(Cu patimă.)* Spune-mi, spune-mi acuma mi-o spune o dată: iubești-mă, ori ba?

(Anita tace.)

CIMBRU
(supărat)

Tu taci.

ANIȚA
(ademenită)

Ba nu tac.

CIMBRU

Cum să nu taci cînd nu zici nimica. Sufletul meu' Anița mea, zi: iubești-mă, ori ba?

ANITA

Nu știu.

CIMBRU

Nu știi. Nu știi, că n-o voiești s-o știi!... Ei, Aniță! Să știi tu cît m-am supărat în aceste două săptămîni, apoi n-ai fi așa fără milă cu mine.

ANIȚA

Nu știu.

CIMBRU
(supărat)

Iară nu știi. Eu nici nu știu de ce am venit eu aici!... Tu și așa nu voiești a vorbi cu mine, mai bine aș face de aș merge acasă. *(Face gest de mers.)* Aniță! *(Îi întinde mîna.)* Sănătate bună, Aniță!

ANIȚA
(îi întinde mîna; lin)

Sănătate bună.

CIMBRU
(ținîndu-i mîna)

Să rămîi fericită. *(Dispare.)*

(Anița rămîne uimită și nemișcată, cu mîna cum a lăsat-o Cimbru.)

CIMBRU
(apare din nou)

Mă lași dară să merg?! Așa? Mă duc dară. *(Pauză.)* Mă duc. Sănătate bună, Aniță!... Sufletul meu, Anița mea, să fii fericită. *(Mai privește o dată la ea și zice cu desperare.)* Ei, Aniță, Aniță! M-a bătut pe mine Precesta cînd te-am văzut pe tine de întîia oară. *(Se duce repede.)*

ANIȚA
(stă cîteva momente nemișcată, apoi desperată)

Se duce! *(Se apleacă pe fereastă.)* Chiar se duce!... Și eu l-am lăsat să se ducă!... Doamne, Doamne!... Oare cum să strig pe el, [sic] ca să vină înapoi? Dăscă... ba nu așa!... Cimbru... Ba, ba, ba! *(Fuge la ușă.)* Popicule! Popicule! Nu-i aici. Ce să fac? *(Fuge la fereastă și privește afară.)* Stă pe loc?... Doară iar s-a întoarce înapoi... Iaca, iar se duce!... *(Cu imputare.)* Apoi te duci! Așa! Chiar te duci!... Nu mă aude. *(Mai tare.)* Te duci!... chiar te duci! bine că știu!... Te duci!... *(Repede.)* Mă auzi? Iaca vine! *(Se retrage de la fereastă.)*

CIMBRU

(apare la fereastă; pauză)

Nu știu ce ai zis, Aniță.

ANIȚA

(cu imputare)

Ai voit să mergi acasă... chiar ai voit?

CIMBRU

Sufletul meu! da' cum să nu voiesc, cînd ai zis să merg?!

ANIȚA

Ba eu n-am zis.

CIMBRU

N-ai zis dară să rămîn.

ANIȚA

Ba zis.

CIMBRU

Dară, zis-ai?!... ba tu n-ai zis. *(Hotărît.)* Vezi, Aniță, de ce nu vorbești tu cu mine din inimă? Acuși vine badea Hărlea acasă, și eu atunci trebuie să merg de aici. Tu nu știi, sufletul meu, cum că eu m-am certat cu tată-tău, și el a zis că mă trimete în fiere din Ciohotești.

(Anița tresare.)

CIMBRU

Nu te speria, îngerul meu, căci asta nu se va întîmpla. Nebunul de mine!... El e om bun și eu l-am întărîtat. Nu știu cine l-a întărîtat împotriva mea și el m-a dat în pîră, ca să mă scoată din Ciohotești. Eu, simțindu-mă fără de vină, am mers la el să i-o spun asta. O, de ce n-am putut ședea acasă?! numai

ce l-am întărîtat mai tare. Şi ştii tu cum e tată-tău; ce zice el o dată, aceea-i zis. Apoi şi i-am zis vorbe prea rele. Am fost nebun... cum le-am putut face eu acestea?

ANIŢA
(ingrijită)

Voi vorbi eu cu tata şi...

CIMBRU

Ba nu! Doamne fereşte! A zis că de mă va mai vedea pe lîngă casa lui, mă amuţă cu cînii sau mă prinde cu dorobanţii; şi-mi scoate ochii de voi mai cuteza să privesc la tine; îmi taie limba de mai cutez a vorbi un cuvînt cătră tine. Eu ştiu că nu le face el acestea; însă eu totuşi trebuie să merg acuma din Ciohoteşti, ca să nu-l întărît mai tare. *(Supărat.)* Aniţă... atunci nu ştiu cînd ne mai vedem.

ANITA
(plînge)

Nu te duce! *(Plînge.)* Nu te duce, că eu...

CIMBRU

Tu plîngi!... Aniţă, tu plîngi pentru că mă duc eu!... O, Doamne!... şi eu trebuie să merg, trebuie! *(Hotărît.)* Aniţă, eu mă duc; vin însă iară. Spune-mi drept, din inima ta, din sufletul tău; drept să-mi spui, Aniţă: cînd te măriţi tu?

ANIŢA
(îşi şterge ochii de lacrimi; încurcată)

Eu... eu... eu nu mă mărit pînă-i lumea.

CIMBRU

N-o zice asta, că asta nu-i adevărat. Spune-mi mărita-te-vei după mine? Sufletul meu, spune-mi mărita?

ANIȚA
(ruşinoasă)

Nu ştiu.

CIMBRU

Nu ştii. Pentru numele lui Dumnezeu, nu fi aşa! Timpul e scurt; să vorbim ce avem de vorbit. Eu am un unchi, preot în Bătătura; mă duc acasă la el, mă rog de el să vină ca să împace pe badea Hărlea şi să te pețească pe tine, Aniță, sufletul meu. Anița mea, ce vei zice tu? *(Îi sărută mîna.)*

(Aniţa tace)

CIMBRU

Ce vei zice, Aniță?... că eu nu pot trăi fără de tine.

ANIȚA

Nici eu.

CIMBRU

Ce vei zice dară?

ANIȚA

Nimic.

CIMBRU
(desperat)

Nimic? Nu vei zice nimic!... Nimic, Aniță? Nici un cuvînt?

ANIȚA

Ba zice.

CIMBRU

Ce dară?

ANIȚA

Nu ştiu.

SCENA IV

Cei de sus; POPIC

POPIC
(vine repede)

Sări cuc de pe nuc! Dăscălaşule!... tuleşte-o, că-i birăul în colţ.

CIMBRU
(repede)

Sănătate bună, Aniţă!... O, şi eu trebuie să mă duc fără a şti nimic de sigur. *(Dispare.)*

ANIŢA
(stă un timp la fereastă)

Sănătate bună! *(Iute, către Popic.)* Popicule!... fugi după el şi zi-i să meargă.

POPIC
(priveşte ciudat la ea, făcindu-se că nu înţelege)

După cine să fug?

ANIŢA

După dăscălaşul.

POPIC
(făcindu-se că pricepe)

Aha!... după dăscălaşul... Apoi să spun către el să meargă. Puiul meu, şi cine să meargă? Unde să meargă?

ANIŢA
(cu ciudă)

Cine? da' el!

POPIC
(ca sus)

Care el, necazului?

ANIȚA
(ca sus)

Care? dăscălașul.

POPIC

Doamne, mulțumescu-ți c-o scoase o dată! *(O privește iar.)* Apoi... puiculița mea, unde să meargă?

ANIȚA
(ca sus)

O, Doamne!... la popa.

POPIC

Ce popă?

ANIȚA

La popa din Bătătura. Du-te acuma!

POPIC
(recapitulînd)

Așteaptă numai oleacă. Adecă: să fug eu, eu, Popicul, dobașul din Ciohotești, după dăscălașul, acela dăscălaș care fugi mai înainte de aici, și să-i spun ca să fugă el, va să zică dînsul, dăscălașul, la popa din Bătătură. Asta-i tot?

ANIȚA
(cu ciudă)

Asta dară, gură-cascată! *(Îl împinge de spate.)* Numai te du acuma!

POPIC
(privește lung la ea)

Foarte te grăbești tu, hai?

ANIȚA

O, Doamne, cum să nu mă grăbesc? Fugi!

POPIC

Bine, bine, că eu fug. Vezi însă, eu nici acuma nu ştiu ce se cade: după ce să meargă el la popa?

ANIŢA

Să spună către el să vină.

POPIC

Adecă popa să vină?

ANIŢA
(îl împinge de spate)

Da, da! popa. Du-te acuma!

POPIC

Ian caută tu mă la ea, da' zău, tare va să mă mai grăbească!... Apoi după ce să vină popa?
(Aniţa îl îmbutușă.)

POPIC
(în ușă)

Ferească-mă Dumnezeu de apă, de foc, de vîntoasă, de gura babei bătrîne, de cinstea avutului şi de mintea fetei îndrăgite!

SCENA V

ANIŢA, mai tîrziu BADEA HĂRLEA

ANIŢA
(singură)

O, Doamne! omul acesta n-are minte. Numai să-l poată ajunge pe cale... Oare cînd să vină popa? *(Tristă.)* Doară nici nu vine pînă în cîşlegi!... Doară... doară... *(Plînge încet.)* doară nici nu vine.

BADEA HĂRLEA
(afară)

Aici la mine, înaintea mea, să vină deloc! *(Intră.)* Sau nu-s eu birău în sat? Nici la o venitură ca acesta

să nu pot porunci eu cumsecade? Caută tu măi!... să steie căruţa mea două săptămîni de zile la el... şi mîne trebuie, trebuie să merg la oraş, măcar să cadă foc din cer!

ANIŢA

Pe cine te-ai mai supărat, tată?

BADEA HĂRLEA
(priveşte lung la ea)

Cine te întreabă? Ce treabă ai tu de acolo? Vezi măi! În toate şi-ar băga nasul... Aide, du-te!... Acolo-i locul tău, în cuine!

ANIŢA
(supărată)

Doamne, şi tu, taică, că iute eşti! Da' că eu... *(Iese.)*

BADEA HĂRLEA
(priveşte după ea; imblînzit)

Tu, Aniţă!... fată! Auzi tu? Prinţul tatei! *(Iesă după ea.)* Da' nu te supăra, auzi tu?!

SCENA VI

BADEA HĂRLEA, MORGÓ LOŢI

BADEA HĂRLEA
(intră întărîtat)

Aicea vină-naintea mea, să vorbesc eu cu capul, tău cel tătărăsc! *(Se pune pe un scaun.)* Aici stăi!... şi nu te mişca.

MORGÓ LOŢI
(vine umilit, cu pălăria-n mînă)

Che io nu şchem jupunie biro bace, che dumnevost aşa mare munios pa minie. *(Vorbeşte cu accent unguresc şi pronunţă „nye, tye" etc.)*

BADEA HÂRLEA
(îi taie vorba categoric)

Cînd ți-am dat eu căruța cea vopsită ca să mi-o dregi? Spune-mi, cînd ți-am dat-o?

MORGÓ LOȚI

După doi septemune fi marțe chind dat voi la minie jupunie biro baci. Io facem, facem bucuros, chind este la minie pochie face; chiar este la minie nu pochie face, nu pochie face; are lucru mult; apoi calfele nu eschie... tote mers facut la honvezile ghie la haza.

BADEA HÂRLEA

Ce zice nu poți face? Ai lucru mult? *(Se scoală.)* Care lucru-i mai nainte decît al meu?... Sau nu-s eu birău în sat?

MORGÓ LOȚI

Ba dumnevost jupunie biro baci.

BADEA HÂRLEA

Apoi de ce nu mi-ai făcut dar căruța?

MORGÓ LOȚI

Che io facem; mergem case, apoi nu lucram alchiele lucrurile chit la dumnevost cociurile.

BADEA HÂRLEA

Așa să fie, că de nu, te scot cu ruda din sat, tu, cap de tătar!... Pînă pe sară să fie căruța gata, că mîne trebe să merg la oraș.

MORGÓ LOȚI
(rugind)

Jupunie biro baci, nu fu munios așa mult! Ia sare nu pochiem face. Trebui pus rochiele la popa Cioranu.

BADEA HÂRLEA

Ce? La popa Cioranu?... Apoi e mai nainte popa Cioranu decît mine?

MORGÓ LOȚI

Jupunie biro baci, nu fii mult...

BADEA HÂRLEA

Taci!... Vezi așa! Popa Cioranu! Pentru popa Cioranu s-aștept eu după lucrul meu! Atîta se mîncă omul acela cu mine, pînă ce nu mai pot răbda!... Apoi, eu-s om iute la sînge, zău iute! *(Către Morgó Loți.)* Loți, auzi tu, Loți!... tu să nu faci roatele popei... să faci căruța mea, înțelesu-m-ai?

MORGÓ LOȚI
(încurcat)

Ţe... țeles. Da' nu pochiem face chind popa se da la minie rochiele ghiela chimpurile mai lung. Apoi mare poruncit la mine, che gata fi la sare, che vra marge munie la varoș.

BADEA HÂRLEA

Ce? Și popa voiește să meargă mîne la oraș? Loți, nu te mînca cu mine; știi tu că eu-s om rău dacă mă atîță cineva. Tu nu faci roatele la popa.

MORGÓ LOȚI

Jupunie biro baci!... Nu pochem. Chind dat io vorbele, io beciuleteș-ember che facem, apoi trebe facem.

BADEA HÂRLEA

Vorba ta!... Ce-mi pasă mie de vorba ta, numai căruța mea să fie gata! Așa e... căruța mea să fie gata; să fie... și roatele popei să nu fie gata! Să steie-n creștet. Să știe el că se mîncă cu birăul. *(Către Morgó Loți.)* Cît capeți de la popă pentru roate?

MORGÓ LOȚI
(aparte)

A kutya birò teremtését! Aici pochiem face tîrgurile bun. *(Către badea Hărlea.)* Dat la mine doi polovica faina și patru polovica grò; *doi dat, dache nu facem la voi caruțile, numa la el rochiele.*

BADEA HĂRLEA

Ce zice?... așa?... Bine!... voi vedea eu că cine are mai mult de-a da pentru altul... Loți! Eu îți dau cu două jumătăți de grîu mai mult decît popa.

MORGÓ LOȚI

Che chind dați jupunie biro bani, apoi am facem. A teremtését neki!... io nu facem. Jupunie biro baci ominiele bun.

BADEA HĂRLEA

Apoi acum te du acasă și lucră! Să fie căruța gata pînă seară.

MORGÓ LOȚI

Che fi, fi, biro baci, fi. *(Face gest de mers.)*

BADEA HĂRLEA

Stăi oleacă. Dacă-ntreabă popa că de ce nu i-ai făcut roata, spune că eu ți-am poruncit să faci căruța mea. Înțelesu-m-ai?

MORGÓ LOȚI

Lăsați numai, jupunie biro baci, che magyerember șchi tochie minți. La noi eschie minchie: tine vorbele chind eschie de la ele hozno; chind nu, apo șchim noi minți.

BADEA HĂRLEA

Ș-așa-i bine!... Să știe el că cu cine are de lucru! Să meargă casa, să meargă masa, ba chiar capul să meargă; eu nu mă las din jos.

SCENA VII

MITRU FLORII-CUCULUI; cei de mai nainte

MITRU FLORII-CUCULUI
(intră lin și-și pune pălăria pe botă într-un colț)

Bună vorba! Da' cu cine te mai amărăști, frate birăule?

BADEA HÂRLEA

Bun venitul!... Lasă-mă, nu mă mai întreba!... Da' șezi, Mitrule, dac-ai venit la noi. *(Îi dă un scaun.)*

MITRU FLORII-CUCULUI

Bată-l focul năcaz! Da' că zău, de acela avem toți destul... Cine te-a mai necăjit?

BADEA HÂRLEA

Da' cu popa am dat de rău.

MITRU FLORII-CUCULUI

Cu ce popă?

BADEA HÂRLEA

Cu popa Cioranu.

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Oo-ble! Taci, că-i bine, căci curge apa pe moara mea. Oare ce are cu popa? *(Tare.)* Cu popa Cioranu?... Ce ai cu el?

BADEA HÂRLEA

Cugetă tu! Am dat o căruță la rotarul... *(Privește la Morgó Loți.)* Da' tu ce stai aici? Du-te și lucră!

MORGÓ LOȚI

Sinetachie bun! *(Iese.)*

BADEA HÂRLEA
(urmînd șirul vorbei)

Și el dă cu două măsuri de grîu mai mult la rotar, numai să nu facă căruța mea, ci niște roate de ale lui.

MITRU FLORII-CUCULUI

D-apoi că acesta-i lucru urît! Zău, destul de rău și de la el: s-ar cădea să fie și el om mai cu minte, că-i bătrîn și-i popă.

BADEA HÂRLEA

Vezi bine!... El însă... el! Lasă, că-l voi învăța eu pre el a se mînca cu mine!

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Da' că pe acesta nici nu trebuie să-l mai ațîț, că-i aținat gata. *(Tare.)* Bine faci! Fă pînă ce poți face... Știi pentru ce am venit la tine?

BADEA HÂRLEA

Ba eu nu știu, da' voi ști dacă mi-o vei spune.

MITRU FLORII-CUCULUI

Aș voi să merg mîne la oraș și am auzit că mergi și tu.

BADEA HÂRLEA

Așa e. Poți veni cu mine. Mergem de vorbă.

MITRU FLORII-CUCULUI

Doamne, mulțumescu-ți! Știu c-am bătut satul de la un capăt pîn-în altul! Am fost, omul meu cel bun, la popa; crezi c-a voit să mă ducă? Popa-ți va face bine?... Popa nu are numai pungă. Zice că are să-și ducă nepoatele. Știi tu cum vorbește omul care nu voiește a-ți face bine. Apoi eu trebe să mă duc... știi... pentru procesul cela cu Ioța lui Busuioc.

BADEA HÂRLEA

Așa, zău! Da' cum stai cu procesul acela?

MITRU FLORII-CUCULUI

Dă-mi pace, nu mă mai amări! Corb la corb nu scoate ochii! Popa are oamenii lui la vlădica, și noi, sărmanii de noi, trebuie să ne pitulăm cu dreptu-n mînă. Cer martori de la mine, și eu nu am numai unul, pe Ioța. Ce vrei face, dacă nu ai numai o mărturie?

BADEA HÂRLEA

Zău, aici n-ai ce face.

MITRU FLORII-CUCULUI

Și popa trebuie să meargă din sat!... Nu vezi tu cîtă batjocură face el din noi?!

BADEA HÂRLEA

Așa e! Popa trebe să meargă din sat.

MITRU FLORII-CUCULUI

Apoi dacă merge popa Cioranu... dacă merge; să vă aduc eu un popă-n sat!... Am un nepot, acela-i fecior! Știi, sună ferestrele bisericei cînd cîntă *Vanghelia*. Apoi om!... Știe carte cumsecade.

BADEA HÂRLEA

Zău, pe acesta ar fi bine să-l aducem.

MITRU FLORII-CUCULUI

Bine, bine, dar trebe să ne curățim mai întîi de Cioranu.

BADEA HÂRLEA

Așa e! Trebe să ne curățim mai nainte de Cioranu!

MITRU FLORII-CUCULUI
(după o pauză)

Ştii tu ce? Eu îţi voi spune una, şi asta va să fie bună. Să mai aruncăm un proces la popa-n cap; atuncea nu-l scot nici şeptezeci şi şepte de cară de fişcălăşi.

BADEA HĂRLEA

Zău, asta ar fi bine?

MITRU FLORII-CUCULUI

Tu-l dai în proces de-o parte şi eu de alta.

BADEA HĂRLEA

Eu?

MITRU FLORII-CUCULUI

Tu, dară!

BADEA HĂRLEA
(se scoală, opărit)

Mitre, dă-mi pace! Ştii tu că mie nu-mi plac procesurile.

MITRU FLORII-CUCULUI

Nu-ţi plac? *(Dă din umeri.)* Lasă dară să moştenească popa Cioranu în Ciohoteşti; lasă, bată-şi joc de voi!

BADEA HĂRLEA

De cine să-şi bată joc? Ian cuteze numai!

MITRU FLORII-CUCULUI

De cine? De tine, de mine şi de toţi!... Nu vezi tu cum că căruţa ta trebe s-aştepte pînă ce nu vor fi roatele lui gata?

BADEA HĂRLEA
(cufundat)

Aşa, aşa! Vezi bine!... Apoi chiar crezi tu cum că şi-a bătut el joc de mine?

MITRU FLORII-CUCULUI

C-acuma asta numa orbul n-o vede.

BADEA HÂRLEA
(se primblă prin casă)

Ba! Asta n-o pot răbda!... Atîta se mîncă omul cela cu mine... atîta pînă... Da' ce să fac cu el?... Dă-mi pace!

MITRU FLORII-CUCULUI

Aşteaptă să-ţi spun eu una.

SCENA VIII

NAICA FLOAREA; cei de mai nainte

NAICA FLOAREA

Bună dimineaţa!

MITRU FLORII-CUCULUI

Bun prînzul, soră Floare! *(Glumeţ.)* Bag sama, tu nu voieşti a mai îmbătrîni.

NAICA FLOAREA

Ascultă tu mă la el!... Doară nu-s eu babă.

MITRU FLORII-CUCULUI

Ai fată mare, femeie!

NAICA FLOAREA
(mîndrindu-se)

Am. Aşa-mi pare, că am; mă pot făli cu ea.

MITRU FLORII-CUCULUI

Numai de june să ne-ngrijim.

NAICA FLOAREA

Acuma dă-mi pace, că aci suntem noi... Ce zici tu, moşule?

BADEA HÂRLEA

Ce zic? Nimic nu zic. Eu am alt lucru... Şezi, taci şi ascultă. *(Către Mitru Florii-Cucului.)* Ian zi dară ce erai să zici.

NAICA FLOAREA
(şede pe scaun; aparte)

Cu de-a bună samă ei îşi sparg capetele cu atare proces.

MITRU FLORII-CUCULUI
(culegîndu-se)

Am fost azi la popa.

BADEA HÂRLEA

Ştiu, mi-ai spus-o.

MITRU FLORII-CUCULUI

Aşteaptă numai, că nu ţi-am spus nimic... A fost şi dăscălaşul acolo: tu l-ai dat în pîră.

BADEA HÂRLEA

Cum să nu-l dau cînd... cînd... *Pentru ce l-am şi dat, babă?*

NAICA FLOAREA

Ian uită-te tu la el! Ai şi uitat-o. Omule, omule!... Eu nu ştiu unde-ţi stă capul tău. D-apoi cine a zis către tine ca să-ţi fie ruşine a te lăsa să te poarte alţii de nas?!

BADEA HÂRLEA

Drept ai. Auzi tu acuma? Cum nu-l vei da în proces?!

MITRU FLORII-CUCULUI

Măi! Mie-mi pare că el ţi-a zis-o asta după ce l-ai dat în proces.

BADEA HÂRLEA
(cugetă)

Acuma eu nu știu cînd a zis-o; destul c-a zis-o... *Cînd a și zis-o, babă?*

NAICA FLOAREA

Ce rău ții tu minte! Știi tu că l-ai dat în proces pentru că-și perde vara cu vînătura, în loc de a fi la școală.

BADEA HÂRLEA

Drept ai... Auzi tu acuma?... Cum nu-l vei da dară în proces?... Apoi încă cutează să vină după aceea la casa orașului să se certe cu mine... Ce? Și un țîngău ca și acela să se mînce cu mine?... Învețe mai nainte cum se cîștigă pînea. Lasă numai, că va ști el de cine s-a acățat...

MITRU FLORII-CUCULUI

Vezi măi frate birăule, eu să-ți spun ție una. Eu nu știu cine te-a mai sucit pe tine de cap: destul că tu n-ai avut drept să dai pe dăscălașu-n proces.

BADEA HÂRLEA

Eu să nu fi avut? Cine să fi avut dar de nu eu?... Ori nu-s eu birău în sat?

MITRU FLORII-CUCULUI

Bine, bine! Tu ai fi avut drept de ar fi îmblat dăscălașul la vînat cînd nu se cade; el n-a îmblat însă.

BADEA HÂRLEA

Oare să nu fi îmblat?... Zău, atunci nu aș fi avut drept... Tu, babă, ce zici tu? Oare îmblat-a?

NAICA FLOAREA

Îmblat-a ?... Cum să nu fi îmblat?... Eu o știu că de-o bună samă.

MITRU FLORII-CUCULUI

Şi de unde o ştii tu aşa bine?

NAICA FLOAREA

O ştiu, c-o ştiu, şi lucru gata.

BADEA HÂRLEA

O ştii, c-o ştii. Iară vorbeşti aşa?

MITRU FLORII-CUCULUI

Văzutu-l-ai?

NAICA FLOAREA

Ba eu nu l-am văzut, da' mi-a spus-o oameni buni şi cu credinţă.

MITRU FLORII-CUCULUI

Ian spune-mi, că cine sunt oamenii aceia buni

NAICA FLOAREA

Tănase-a-Popii... dacă voieşti să o ştii.

MITRU FLORII-CUCULUI

Aha!... Acuma-ncep a mirosi treaba!... Birăule! Pe tine chiar te purtară de nas.

BADEA HÂRLEA

Pe mine?... Asta nu-i adevărat!... Voi vedea eu cine va cuteza asta, că... că...

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Dară, nu te-au purtat!... Şi acuma să te port eu! *(Tare.)* Acuma e treaba trecută; n-ai ce face. Să mergem mai departe... Am fost dară la popa. Să fi auzit ce predicaţie au ţinut popa dăscălaşului!... Ştii ce a fost capătul? L-a îmbiat cu nepoată-sa. *(Priveşte la Hârlea, aşteptînd efectul.)*

NAICA FLOAREA

Doamne fereşte! Ce ţi-e popa!... Ce ţi-e popa!

MITRU FLORII-CUCULUI

Auzi tu? L-a îmbiet cu nepoată-sa.

BADEA HĂRLEA

Ce-mi pasă mie!... Fie fericit cu ea.

NAICA FLOAREA

Cu ciuma ceea!... Dar spune-mi: cu care?

MITRU FLORII-CUCULUI

Să aleagă după plac dintre două. *(Lui Hărlea.)* Bine, bine, măi!... Trebe să o ştii că pentru ce l-a îmbiet. Numai ca să se mînce cu tine. „Fătul meu — zice cătră dăscălaşul — ie tu pe nepoata mea; apoi voi vedea eu că care birău te va scoate pre tine din Ciohoteşti."

NAICA FLOAREA

Auzi tu ce-a zis?

BADEA HĂRLEA

Da' că bine-a zis. Eu nici nu ştiu, ce treabă am avut eu cu dăscălaşul?! M-am lăsat să-mi împleţi voi capul.

NAICA FLOAREA

Ascultă tu acuma la el!... Venitura acela, acela să zică cătră tine vorba... Doamne fereşte şi apără!

BADEA HĂRLEA

D-apoi acuma dă-mi tu mie pace, că pentru acele-l voi învăţa eu pe el.

MITRU FLORII-CUCULUI

Vezi că nu-i aşa, frate birăule!... Ştii tu pentru ce

voieşte popa a ţine pe dăscălaşu-n sat? Numai pentru că nu voieşti tu... Voieşte să se mînce cu tine.

NAICA FLOAREA

Auzi tu? Voieşte să se mînce cu tine.

BADEA HÂRLEA

Ba cu mine nu voieşte. Şi nici să nu se-ncerce nime, că... că... Că cu mine să nu se mănînce nime.

NAICA FLOAREA

Da' că tot aşa zici tu... Nu vezi tu că se mîncă?

BADEA HÂRLEA

Dă-mi pace.

MITRU FLORII-CUCULUI

Aşteaptă numai, că nu am gătat... Apoi zice popa, adică popa Cioranu, către dăscălaşul, naintea mea: „Fătul meu!... ce voieşti tu cu fata birăului? Aceea nu-i de tine; e fată proastă, necrescută, sălbatică"...

NAICA FLOAREA

Ce?... Ce? Aniţa proastă? Aniţa necrescută? Aniţa sălbatică? *(Prinde pe badea Hârlea de mînă.)* Auzi tu? omule... auzi tu ce a zis?

BADEA HÂRLEA
(stoic)

Ce zice, oare tocmai aşa să fi zis?

MITRU FLORII-CUCULUI

Cînd îţi spun eu... Eu am fost doară de faţă... Nu am gătat însă. „Apoi — zice mai departe — nici nu-i frumoasă fata ceea; e o buhă."

NAICA FLOAREA

Aniţa buhă? *(Înfiorată, către Hârlea.)* Omule!... Vezi-mă aici? Sau cu mine, sau cu popa-n sat. Cătrănitura asta n-o mai pot răbda!

BADEA HÂRLEA
(cu deplină stăpînire de sine)

Acuma dă-mi pace. *(Către Mitru Florii-Cucului.)* Ian zi mai departe.

MITRU FLORII-CUCULUI

Ştii tu că popa-i talpa-iadului: m-a făcut încă şi pe mine să mint. Zice către dăscălaşul: „Cugeţi că are fata bani?... Te înşeli. Birăul e peleag plin de datorii. Iaca!... Spune-ţi, badea Mitru!"

NAICA FLOAREA

Vai! vai! tune...

BADEA HÂRLEA
(nevestei)

Taci! *(Lui Mitru.)* Şi ce-ai zis tu?

MITRU FLORII-CUCULUI

Ce am zis? Apoi că doară nu voi face pe popa de minciună; trebe să mint şi eu cu el.

BADEA HÂRLEA
(se primblă prin odaie)

Că dacă stă lucru aşa... apoi... Lasă, că-ţi voi arăta eu care are mai frumoasă şi mai netedă fată, cine mai multe datorii... Să-mi mînc toată averea, popa nu rămîne mai mult în Ciohoteşti... Nu, pînă ce stă capul meu la loc!

NAICA FLOAREA

Vezi!... Acuma-mi place de tine. Aşa vorbesc oamenii cei cu minte.

BADEA HÂRLEA
(tot primblindu-se)

Acuma deloc, încă-nainte de prînz, trebe să fie instanţia făcută. *(Către naica Floarea.)* Du-te şi trimite pe Popicu după Tănase-a-Popii: el să facă instanţia, aşa pe nalt cum se cade.

NAICA FLOAREA

Așa vezi. *(Iese repede.)*

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Bine că se duse acuma și asta; acuma să-mi încep treaba. *(Tare.)* Bine faci! De ce să te lași tu la el?... Sau nu ești tu moștean de viță și străviță din sat? Știi tu ce? Mai fă una, scoate instanția de la popa, pîra cea-mprotiva dăscălașului.

BADEA HÂRLEA

Ba nu!... Ce-am făcut eu o dată, aceea-i făcut; fie bine, fie rău, e făcut de-i făcut.

MITRU FLORII-CUCULUI

Apoi știi ce dară?... Voiești tu să faci pe popa să crăpe de necaz?... El zice cum că fata ta nu-i de dăscălașul...

BADEA HÂRLEA

A mea nu-i?... Să-i pun de-o lature fata, de alta tot galbeni și taleri, apoi cumpănească dacă-i place.

MITRU FLORII-CUCULUI

Acuma asta o știm noi toți; tocmai pentru aceea zic eu să faci una care să fie făcută. Fetei tale-i place de dăscălașul, dăscălașului de fată: voiești tu să faci una?

BADEA HÂRLEA

Care?

MITRU FLORII-CUCULUI

Să crăpe popa de necaz?

BADEA HÂRLEA

Cum s-o fac?

MITRU FLORII-CUCULUI

Dă fata ta după dăscălaşul.

BADEA HÂRLEA
(după o pauză)

Oa-re?

MITRU FLORII-CUCULUI

O, Doamne!... Acuma dă-mi tu mie pace!

BADEA HÂRLEA

Şi cugeţi tu că chiar ar fi popa necăjit de aş da eu fata după dăscălaşul?

MITRU FLORII-CUCULUI

Cum să nu fie, mă, cînd el voieşte să-i ţipe pe nepoata sa-n grumazi!

BADEA HÂRLEA

Aşa e! Drept ai! *(Vioi.)* Îmi pare că văd pre popa!... Eu nu ştiu cum nu mi-o venit asta-n minte!... Ce? feciorului îi place de fată şi fetei de fecior? *(Stă-n loc, serios.)* Frate, asta nu o pot face. Nu ştii tu că eu m-am certat cu dăscălaşul?

MITRU FLORII-CUCULUI

Iacătă-l acuma: că doară ştii tu cum e omul cînd e întăritat. Ştii tu că dăscălaşul n-a fost de vină.

BADEA HÂRLEA

Precum zici tu, nu a fost de vină; dar totuşi, totuşi...

MITRU FLORII-CUCULUI

Măi, de asta trebuie să te laşi dacă voieşti să începi ceva cu popa.

BADEA HÂRLEA
(în cugete)

Vezi bine! Vezi bine!... Dacă nu mă-mpac cu dascălul... apoi... Ce cugeți tu: vrea chiar să ieie dăscălaşul pe Aniţa?

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Că oare lua-o-ar! Săracul de el! Ba ar veni desculţ şepte otare pentru ea. *(Tare.)* D-apoi dacă vom îmbla cu buna pe lîngă el... nu te teme nimic... Aci-s eu!... Lasă treaba pe mine.

BADEA HÂRLEA

Fie dară!... Numai tu să fii la locul tău de vine dăscălaşul. *(Merge la uşă.)* Măi oameni!

O VOCE AFARĂ

Aud, jupîne birăule!

BADEA HÂRLEA

Duceţi-vă careva la dăscălaşul şi ziceţi cătră el să vină-ncoace. *(Închide uşa şi iar o deschide.)* Numai îmblă iute. Să vină deloc. Spune că-l poftesc eu la o vorbă, două. *(Închide.)* Aşa vezi! Acuma eu mă las pe tine.

MITRU FLORII-CUCULUI

Dă-mi pace!... ţi-am spus o dată să-mi dai pace. Cu popa împărţim noi acuma colacii. Vezi măi!... El cugetă că pentru că el e cuminte pîn-în pămînt, pentru aceea e el mai mare şi mai de frunte. Tu faci acuma instanţia şi dascălul trebe să-ţi fie mărturie cum că l-a îmbiet popa cu nepoata. Ştii, trebe să-i spui că numai aşa-i dai fata.

BADEA HÂRLEA

Vezi bine.

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte)

Barem de-ar şti dăscălaşul că cum stă treaba; numai un cuvînt de i-aş putea spune. Barem atîta să ştie, că eu am venit aici ca să vorbesc pentru el, dar nici atîta nu ştiu. Iacată-l!

SCENA IX

Cei dinainte, CIMBRU

CIMBRU
(incurcat)

Trecui pe-aici, jupîne birău, şi mă chemă un om în casă, zice că m-aţi pofti d-voastră. *(Aparte.)* Cu de-a bună samă a auzit că am fost aci, fie ce-a fi.

BADEA HÂRLEA
(prietenos)

Aşa-i dragul meu, nepoate, eu te-am rugat să vii la mine pe-o vorbă bună. *(Îi dă scaun.)* Şezi!

MITRU FLORII-CUCULUI
(ii face semn; aparte)

Nu mă-nţelege.

CIMBRU
(surprins; aparte)

E amicabil? Ce-nsemnează? *(Şede.)*

BADEA HÂRLEA

Apoi ştii după ce te-am chemat?

CIMBRU

Ba eu nu ştiu, jupîne birău; cred însă că-i ceva bun.

BADEA HÂRLEA

Şi mie-mi pare-aşa. Să ţi-o spun dară. D-apoi... *(Nu ştie ce să zică.)* Vorbeşte tu, mă Mitre!

MITRU FLORII-CUCULUI

Ba nu! Treaba-i a ta; vorbeşte numai tu.

BADEA HÂRLEA
(încurcat)

Ştii, mie nu-mi place să vorbesc multe. Fătul meu, nepoate! Ai de gînd să te-nsori?

CIMBRU
(turburat)

Cum îţi vine întrebarea asta-n minte?

BADEA HÂRLEA

Asta-i treaba mea. Place-ţi de fata mea?

MITRU FLORII-CUCULUI
(îi face semn să zică „Da"; aparte)

Nu se uită la mine?

(Cimbru tace.)

BADEA HÂRLEA

Ian spune-mi: place-ţi?

CIMBRU
(se scoală cam hotărît)

De ce mă-ntrebi, bade Hârle?

BADEA HÂRLEA

Ian uită-te tu, măi, la el! Voiesc s-o ştiu. Da' nu fi ca o fată mare!... Place-ţi?

MITRU FLORII-CUCULUI
(aparte, îngrijat)

Pentru numele lui Dumnezeu, omul ista cu nehotărîrea lui îmi încurcă toate chibzuielele! *(Îi face semn lui Cimbru să zică „Da".)*

CIMBRU

(observă semnul; aparte)

Nu-mi pasă... întîmple-se ce s-a întîmpla. *(Către badea Hărlea.)* Bade Hărle!... Fie ce-a fi, eu îţi spun lucrul cum stă. Eu-s om sărac, însă o ştie toată lumea că-s de treabă. Eu iubesc pe Aniţa şi...

BADEA HĂRLEA

Vezi aşa!... Numai atîta voi să ştiu din gura ta... Tu trebuie să iei pe Aniţa de femeie.

CIMBRU

(surprins)

Eu?... Bade Hărle!... Eu, pre Aniţa? Dumneata-ţi baţi joc de mine.

BADEA HĂRLEA

Dară, batu-mi!... Zici că-ţi place de fată, nu mai vorbi nici o vorbă: eu voiesc, şi lucru gata!

CIMBRU

(uimit)

Apoi că şi eu voiesc!... O, Doamne, da' cum să nu voiesc eu?... Cine voieşte de nu voiesc eu? *(Îşi pune mîna pe frunte.)* Nici nu ştiu unde-mi stă capul!... Doară nici nu-i aievea aceea ce-mi pare mie-acuma... doară numai visez...

BADEA HĂRLEA

Dar, visezi, cioarelor!

CIMBRU

Apoi acuma nu mai trebuie să merg de aici? Unde-i Aniţa? *(Voieşte a merge.)*

BADEA HĂRLEA

(îl prinde de mînă)

Stăi numai oleacă, că merg eu după ea. *(Deschide uşa.)* Aniţă! Ian vin-oleacă-n casă! Auzi tu? Da'

vină! Deloc să vii!... Caută tu măi la ea. *(Merge afară și vine cu Aniţa de mînă.)*

SCENA X

Cei de mai nainte, ANIŢA

(Aniţa stă rușinoasă în mijlocul odăei și se joacă cu legătura catrinţei.)

(Cimbru stă și privește mut la ea.)

BADEA HÂRLEA

(o prinde pe Aniţa de mînă ș-o duce-naintea lui Cimbru)

Cunoşti pe omul acesta?

(Aniţa se joacă și nu zice nimic.)

BADEA HÂRLEA

Auzi tu: cunoşti-l?

ANIŢA

(cu ochii-n pămînt)

Cunosc.

BADEA HÂRLEA

Da' place-ţi de el?

(Aniţa tace.)

BADEA HÂRLEA

Aniţă! Da' vorbeşte! Ian caută tu măi la ea!... Nu vezi tu că nu-i nimene-aicea decît bade-tău Mitru? Zi: place-ţi?

(Aniţa mișcă din buze, privește o dată la Cimbru, apoi iar în pămînt.)

BADEA HÂRLEA

(își pleacă urechea)

Zi mai tare.

Da' nu fi ruşinoasă, nepoată, că doar eşti fată mare.

BADEA HÂRLEA

(cu oarecare asprime)

Vorbeşte mai tare, că o dată mă mîniu! Zi: place-ţi?

ANIŢA

(pune degetul cel mic de la mîna stîngă pe buze)

Nu ştiu.

BADEA HÂRLEA

Dară, nu ştii, cioarelor! O ştii tu, numa nu voieşti să ni-o spui... Mărita-te-vei după el?

(Cimbru o roagă cu gestul şi privirea.)

(Aniţa voieşte să fugă în cuină.)

BADEA HÂRLEA

(o reţine)

Iaca!... Da' unde vrei să fugi?... Cioarelor, că zău, sălbatică eşti!... Spune-mi, mărita-te-vei după el?

(Aniţa tace.)

BADEA HÂRLEA

Vorbeşte, că dacă nu, mă mîniu! Ştii tu că eu-s iute la sînge.

ANIŢA

Că eu vorbesc.

BADEA HÂRLEA

Vorbeşte dară... Priveşte la el: mărita-te-vei după el?

CIMBRU

(rugînd-o)

Aniţă!

(Aniţa tresare şi mişcă din buze.)

BADEA HÂRLEA

Mai tare.

(Aniţa, ca sus.)

BADEA HÂRLEA

Vorbeşte mai tare, că te arunc afară! Ian caută tu mă la ea!

ANIŢA
(repede)

Nu ştiu.

BADEA HÂRLEA

Iară nu ştii. *(Dezmierdînd-o.)* Da' fii cuminte, că tu eşti fata tatei... Nu vezi tu cum priveşte el la tine?... Te-a peţit... Apoi dacă tu zici că nu ştii, nu te dau după el...

ANIŢA
(repede)

Că eu nu zic, că nu ştiu.

BADEA HÂRLEA
(ride)

Dară nu zici, cioarelor! Spune-mi: mărita-te-vei după el?... Spune-mi, că dacă nu, îl trimit acasă; n-are ce face aici.

(Aniţa, ruşinoasă, dă din umeri şi zimbeşte.)

CIMBRU
(cu patimă)

Aniţa mea, sufletul meu, de ce nu vorbeşti?

ANIŢA
(cu degetul pe buze)

Că eu vorbesc...

BADEA HÂRLEA

Apoi spune dară: să te dau după el?

(Aniţa priveşte la Cimbru şi mişcă din buze.)

BADEA HÂRLEA

Mai tare.

(Aniţa, ca sus.)

BADEA HÂRLEA

(către Cimbru. serios)

Om bun şi cu suflet creştinesc: poţi merge acasă, că văd că fata mea...

CIMBRU

Eu... Aniţă...

ANIŢA

(încurcată)

Că eu, tată... eu...

BADEA HÂRLEA

Să te dau dară?

ANIŢA

Nu-mi pasă!

BADEA HÂRLEA

Nu-ţi pasă? Apoi dacă nu-ţi pasă, să fie tîrgul gata... Caută tu mă la ea, cît să mi se mai roage omul pînă să scoată o vorbă bună din ea... Acuma priveşte cel puţin la el. *(O dă lui Cimbru.)* Iaca! de-aici încolo e mireasa ta. *(Stă-naintea lor şi priveşte cu mulţămire la ei.)*

MITRU FLORII-CUCULUI

(pe la spate, încet, către badea Hărlea)

Zi către el să fie mărturie.

BADEA HÂRLEA

Ce-mi pasă mie de procesele voastre! Nu vezi tu cum se lovesc de bine laolaltă?

CIMBRU

(prinde mîna Aniței și-i privește în ochi)

Aniță!... De ce nu privești tu la mine? Tu nu mă iubești pe mine?

ANIȚA

(confuză)

Nu.

CIMBRU

Nu mă iubești, Aniță?!... Nu?

ANIȚA

(repede)

Ba iubesc.

CIMBRU

(vrea s-o îmbrățișeze)

Vezi, de ce mă înspăimînți dară?

(Anița se trage în lături.)

CIMBRU

Aniță, de ce fugi de mine?

ANIȚA

Că eu nu fug. *(Se razimă de brațul lui, dar cu capul întors de la el.)*

CIMBRU

(o-mbrățișază ș-o sărută)

Îngerul meu!

(Anița stă uimită.)

BADEA HÂRLEA

(pierdut în privirea lor)

Nu vezi tu, măi?!

MITRU FLORII-CUCULUI
(privește mulțămit grupa)

Apoi să nu-ți pierzi mintea?!...

SCENA XI

Cei de mai nainte, NAICA FLOAREA

NAICA FLOAREA
(surprinsă)

Iaca!... Ce-i asta?

BADEA HÂRLEA

Ce-i! Ce-i!... Vezi tu ce-i: Anița mireasa dascălului.

NAICA FLOAREA
(stă un timp nehotărită)

Bag sama, așa i-a fost dată!... Da' că mie mi-a plăcut totdeauna dăscălașul. Am zis eu că nu dau pe Anița mea după altul decît după el. *(Sărută pe Anița cu dragoste.)* Ochii tăi mierii, albastrii...

SCENA XII

Cei dinainte, POPIC, TĂNASE-A-POPII

POPIC
(stă uimit la ușă)

Iaca! Iaca!... Îmi pare c-a venit acasă mintea birăului.

TĂNASE-A-POPII
(din ușă)

Ce-i asta? Cimbru? Anița?... Aici nu mai am ce căuta. *(Voiește a merge.)*

POPIC

(îl prinde de haină și-l trage de spate-n casă)

Așteaptă, așteaptă, domnișorule, c-a poruncit birăul să te aduc... Iacătă-l, jupîne birău!... L-am adus întreg, din călcîi pînă-n creștet... A voit să fugă.

TĂNASE-A-POPII

(smuncindu-se)

Om impertininte! *(Face complimente.)* Umilissimu servitore...

BADEA HÂRLEA

Ian lasă, nu-mi mai face comedii de-ale dumitale, că m-am săturat de ele! Dacă voiești a vorbi cu mine, apoi vorbește cum să vorbește, ca să te-nțeleagă omul, iar nu ca nealtă lume.

NAICA FLOAREA

(aparte)

Așa e! Ce vorbește el tălănește! Vorbească creștinește, ca toți oamenii.

MITRU FLORII-CUCULUI

(lui Hârlea, pe la spate)

Dar de proces ce va fi?

BADEA HÂRLEA

Nimic nu va fi. Doară nu mă voi lăsa să mă tot purtați de nas!

MITRU FLORII-CUCULUI

(aparte)

Doamne, mulțămescu-ți, că putui face binele făr-a face rău.

POPIC

(în mijloc)

Și cu aceștia împărți birăul turtele.

(Cortina cade.)

TOANE
SAU
VORBA DE CLACĂ

COMEDIE ÎN TREI ACTE

PERSOANELE

LUNCAN
MARIA, soția lui
DOAMNA PLUTESCU
SITILĂ
FRECĂȚEL, servitor la Luncan
MARANDA, fată în casă la Luncan
MIRZAC, portar
CASANDRA, soția lui Mirzac
IFTIMIE EGOROVICI, birjar
CESAR GĂETAN STANTE-PEDE, chelar
PĂRINTELE CHIRIAC CHISĂLIȚĂ, popa satului
AVERCHIE BUCHILAT, dascăl
DOAMNA CLEVETIȚĂ
UN SERGENT DE POLIȚIE

ACTUL I

Salon mobilat cu eleganță, la domnul Luncan.

SCENA I

LUNCAN, MARIA și doamna PLUTESCU

LUNCAN
(este gătit a ieși)

Dacă-ți face o plăcere atît de mare, nu-mi pasă: să fie precum tu dorești. Eu doream să petrec astă vară la moșie.

MARIA

Costică! Iarăși la moșie?

LUNCAN

Ferească Dumnezeu! Zic numai că aș fi dorit, dar acuma doresc dorința ta. Vom petrece vara în Alpii Svițerei.

DOAMNA PLUTESCU
(aparte, întrerumpîndu-și lucrarea și privind îngrijită la tineri)

Iarăși? Nu-mi place. El este prea bun, rău de bun!

MARIA

Vezi așa! Acuma te cunosc. Tu ești tu. *(Îl sărută.)* În Alpi! O, ce plăcere va fi aceea! Gîndul numai îmi umple sufletul de imagini grandioase. Am cetit multe despre Alpi. Vei vedea însuți. Munți troieniți, a căror vîrfuri se perd între nouri, stînci pleșuve, verdeață bogată, pîraie nebunatece, rîpe sălbatece, prăpăstii adînci, adînci... și apoi valea cu covorul primăverii... *(Îl sărută.)*

LUNCAN

Dar vezi, toate aceste le afli și mai aproape. Tu nu cunoști Carpații, Ceahlăul, Retezata, Valea Bistriței...

MARIA

Destul, destul! N-ai simț pentru podoabele naturii! Ceahlău!... nu știu, chiar nici numele nu-mi place.

LUNCAN

Ești prevenită, dragă. Carpații sunt mai frumoși decît Alpii, mai bogați, mai variați și mai plini de poezie. În Alpi nu este doină, în Alpi nu auzi buciumul păstorului căutînd un ecou însutit prin văi. Este o frumusețe fără de suflet. Alpii sunt nemțești; Carpații sunt românești.

MARIA

Nu te pricep. Nemțesc — românesc? Frumos este frumos; mai frumos este mai frumos, dacă este nemțesc, ori românesc. Nu este vorba de frumusețea gîndită de om, ci de armoniile întîmplătoare cu care natura se împodobește pe sine însăși.

LUNCAN

Și oare omul nu este și el natură? Fiecare țară este oglinda și firea poporului care locuiește în ea. Tăcuți, ca și oamenii ce locuiesc într-înșii, sunt Alpii, și plini de duioasă veselie, Carpații. Nu, dragă Marie!

Mie nu-mi place tabloul fără de suflet, nici acela în care văd pe neamț muncind ca un dobitoc; îmi place tabloul în mijlocul căruia românul paște oi, cîntînd o doină trăgănată, știi tu, ca doina pe care o cîntă Maranda. *(Privește la orologiu.)* Dar eu trebuie să ies! Rămîne la vorba noastră.

MARIA
(îl sărută)

Mamă! În sfîrșit, la Alpi!

DOAMNA PLUTESCU
(prefăcîndu-se indiferentă)

Știu.

MARIA
(dezmeardă pe Luncan)

Costică este un suflet de om.

DOAMNA PLUTESCU

Numai să nu fie numai suflet.

LUNCAN

Numai suflet? Nu pricep.

DOAMNA PLUTESCU

Gîndește și vei pricepe.

LUNCAN

Chiar nu pricep.

DOAMNA PLUTESCU

Pare-mi-se, ziceai că te grăbești. Nu-ți perde vremea.

LUNCAN

Am încă vreme.

(Doamna Plutescu dă din umeri, apoi lucrează mai departe.)

LUNCAN

(primblindu-se necăjit)

Aluziuni în fiecare zi şi numai aluziuni. Mamă, astă lipsă de încredere mă supără.

DOAMNA PLUTESCU

Eşti prea supărăcios cînd nu ar trebui să fii, iară cînd ar trebui...

LUNCAN

Astă aluziune o pricep. Da! ziceam că voi petrece vara la moşie, pentru că, în sfîrşit, să-mi văd moşia, dar, vezi, ea doreşte să petreacă vara în Alpi.

DOAMNA PLUTESCU

Şi, firește, cînd ea doreşte, toate motivele de a te hotărî altfel încetează la moment.

LUNCAN

Mamă! Eu nu te pricep, doreşti ca...

DOAMNA PLUTESCU

Nu doresc nimic; fac numai o observaţie.

MARIA

(după o pauză)

Costică este un soţ bun. Vezi! noi de trei ani trăim împreună fără ca vreodată să ne fi certat.

DOAMNA PLUTESCU

Poate tocmai asta mă supără şi mă face îngrijită. Cearta tîrzie este cea mai rea. Este poate mai bine multe mici decît una mare.

LUNCAN

Cum? iarăşi nu pricep.

DOAMNA PLUTESCU

Apoi da! Cine multă vreme nu face socoteală are să facă socoteală mare.

LUNCAN

Dar noi nu avem nici o socoteală.

DOAMNA PLUTESCU

Nu? Bine ar fi. Eu mă tem însă...

MARIA

O! Te înșeli. Noi niciodată nu ne vom certa. Între noi cine ar putea să dea ocazie la o ceartă?

DOAMNA PLUTESCU

Nu știu. Dar unul dintre voi...

LUNCAN

(privește la orologiu)

Vremea trece. Desigur tu. Pa!

MARIA

Mă rog, desigur eu?

LUNCAN

Da! Tu, tu, vezi tu! *(Voiește să o sărute.)*

(Maria se întoarce supărată.)

LUNCAN

Mario! Eu glumesc.

MARIA

Nu-mi plac asemenea glume.

LUNCAN

Mario! Nu fi nebună. Auzi! De-o singură vorbă.

MARIA

Da, de una singură, care nu-ți șede bine. Asemenea glume!

LUNCAN
(necăjit)

Ei bine! Dacă nu-ți place gluma, vorbesc serios.

DOAMNA PLUTESCU
(aparte)

Bravo!

MARIA
(se întoarce spre el)

Știi că mata nu ești cel mai delicat soț?

LUNCAN

Întocmai precum mata nu ești cea mai amabilă soție!

MARIA

Ei bine! Dar ce voiești dumneata? Voiești să arăți că te poți certa?

LUNCAN

De fel! Voiesc numai să susțin și eu o dată că ceea ce este, este.

MARIA

Și, mi-ar plăcea să știu, ce e aceea ce este?

LUNCAN
(primblindu-se)

Astăzi, mîne, poimîne, în fiecare ceas, în fiecare moment, o altă poftă, o altă dorință, o altă poruncă! Azi cravata albă nu-mi șede bine, mîni mănușile vișinii nu se potrivesc, poimîne pantalonii deschiși ori pălăria înaltă seamănă a burtă-verde, un tablou nu

stă la locul său, o fereastă este prea mică, tapetele sunt fără de gust, casa este rău situată, un cal nu se potrivește cu celălalt, mergem, nu mergem și iarăși mergem la teatru, ba mergem la soirée, ba stăm acasă. Azi la Alpi, mîne în Italia, poimîne în Brazilia, China ori chiar Sibiria!

MARIA

Și ce însemnează această listă de păcate?

LUNCAN

Nimic! Sunt hotărît a mă lepăda de ele.

MARIA

Hotărît? Ce minune! Domnul Luncan este hotărît!

LUNCAN
(așază mănușile și pălăria pe masă)

Îți voi arăta că nu sunt ce-ți par a fi.

MARIA
(iritată)

Dumneata nu vei arăta nimic, că nu ești în stare să arăți.

LUNCAN

Că nu sunt în stare? Destul! Acuma, mă rog, să-ți păstrezi cumpătul. Poimîne plecăm la moșie; caută ca să faci pregătirile. *(Ia pălăria și mănușile.)*

MARIA

Iară eu zic că nu vom pleca.

LUNCAN

Eu poruncesc ca să plecăm. Ai înțeles?

MARIA

Mă rog să nu-mi vorbești cu acest ton.

LUNCAN

Cu o soție care nu-și cunoaște datoriile nu se poate vorbi cu alt ton.

MARIA

Asta e îndrăzneala mișeilor, domnul meu!

LUNCAN

Te rog să cumpenești cuvintele.

MARIA
(înăbușindu-și plînsul)

Domnul meu! Asta e obrăznicie! *(Trăgînd pe doamna Plutescu cu sine.)* Mamă, vino!

DOAMNA PLUTESCU

Dă-mi pace!

MARIA

Și tu? *(Merge.)*

LUNCAN

Mario! Mario! Un moment! Să vezi, am fost pripit. Te rog, mă iartă.

MARIA
(stă, apoi privește peste umăr)

Nu ți-i rușine! *(Iese în stînga.)*

DOAMNA PLUTESCU
(aparte)

Bravo! Asta a fost bună. *(Iese în dreapta.)*

SCENA II

LUNCAN

Da! Să-mi fie rușine. Rușine să-mi fie, rușine! O! dacă o iubesc însă atît de nebunește. Prin ce mă

stăpînește această femeie atîta? Nu mai sunt cine am fost. De cînd o cunosc, o iubesc, și de cînd o iubesc, a intrat firea cînelui în mine: credincios ca și cînele și supus ca și cînele. Ea nu mă iubește, nu mă poate iubi. Ar trebui să fie ca mine. Mă iubește cum iubim cînii, caii cum îi iubim, rochiile cum se iubesc, nici așa nu mă iubește, cum se iubește oglinda. Dar vina este a mea. Nu sunt vrednic a fi iubit altfel. Trebuia să știu că am a face cu o femeie pe care trebuie să ți-o supui, să o stăpînești pentru ca să te iubească... Și cîtă simțire, cîtă patimă în astă femeie! A fi iubit de dînsa... și dacă este cineva iubit? Cineva... cineva, oricine! Poate un suflet ca al ei să existe fără de amor? Ea nu mă iubește pe mine, pentru aceea trebuie să iubească pe altul. Pe altul, pe oricine, dar pe cineva, altfel nu ar fi precum este... Sunt un nebun! De unde scot eu... Și dacă totuși... totuși... sunt un nebun!

SCENA III

DOAMNA PLUTESCU și LUNCAN

DOAMNA PLUTESCU
(apare în ușă)

Ziceai că ai să ieși...

LUNCAN

Apoi da.

DOAMNA PLUTESCU

Atunci caută-ți de treabă.

LUNCAN

Nu voi ieși... Nu sunt dispus.

DOAMNA PLUTESCU

Bine. *(Voiește să iasă.)*

LUNCAN

Unde e Maria?

DOAMNA PLUTESCU

Maria? Pentru numele lui Dumnezeu, fii și bărbat o dată! *(Iese.)*

LUNCAN

Mamă! Mamă! *(Iese în urma ei.)*

SCENA IV

MARIA

Mama nu e aici... O! Cît de nenorocită sunt. M-am lăsat orbită de bogăția, de vorbele dulci ale acestui om și de sfaturile mumei mele. Tîrzie este, tîrzie, deșteptarea mea. Ah! Să petrec o viață întreagă legată de acest om, pe care trebuie să-l disprețuiesc, o femeie boită cu colori, ce samănă a bărbăție. Mă iubește. Ce farmec are pentru mine, ce satisfacere îmi este însă iubirea acestui om?... O viață perdută, perdute visuri, perdute idealuri, la care nu mai pot gîndi. Mîndru, puternic, aspru în hotărîrile sale... astfel este.

SCENA V

FRECĂȚEL și MARIA

FRECĂȚEL

Mă rog, sărut mînile. Birjarul este aici, așteaptă la poartă...

MARIA

Spune stăpînului tău, dacă-ți place. *(Iese.)*

FRECĂȚEL
(privește uimit în urma ei)

„Spune stăpînului tău dacă-ți place." Zău așa! Mare vorbă! Ca și cînd ea nu ar fi stăpîna mea și ca și cînd stăpînul meu nu ar fi al nostru. Hm! cum se ducea, parc-ar fi pișcat-o un țînțar, și amarnică era, parc-ar fi mîncat mere pădurețe. Din trandafir răsar flori de cucută; mierla fură puii de găină: pesemne cuconașul iarăși a luat ciubotele cele păcătoase. Tot pe plac îi face, iară cînd nu-i face pe plac... Așa n-am văzut-o încă... Foc și ardei! Nu, să nu pui credință în nevasta tînără. Te sucește pe lîngă deget, îți face capul toacă și moară de vînt. Văd eu cu Maranda. Hei! hei! omul trebuie să fie pățit. Din multe necazuri, multă învățătură: iaca, eu, unul, nu mă dau după vorbele nevestelor. Marando!

SCENA VI

MARANDA și FRECĂȚEL
(Maranda vine grabnic din stînga, apoi să oprește în fața lui Frecățel.)

FRECĂȚEL

Știi tu că stăpîna ta este o ciupercă veninoasă?

MARANDA

Știi tu că stăpînul tău este un burete usturoi?

FRECĂȚEL

Stăpînă-ta este o ciocîrlie cucuiată, o cloșcă zburlită, o buhă rotită-rotogoală, cu capul iaca așa, iaca așa! *(Arată.)*

MARANDA

Stăpînul tău este un curcan, o veveriță, un magar cu iasca aprinsă în ureche, iaca așa, iaca așa! *(Arată.)*

FRECĂȚEL

Nu-ți bate joc de stăpînul meu, că te-nvăț cinste și omenie! Auzi?

MARANDA

Nici tu nu-ți bate joc de stăpîna mea. Nu m-oi lăsa!

FRECĂȚEL

Toate sunteți făcute pe-o măsură. Și tu ești ca ea. Muierea rămîne muiere. Știi tu? Toate femeile puse într-un car desfundat nu plătesc, cu car cu tot, un fir de neghină.

MARANDA
(supărată)

Bine! Bine că știu. *(Voiește să meargă.)*

FRECĂȚEL

Marando! Auzi tu, Maranduță! Mărăndulică! Sufletel. Dar fii cuminte. Nu vezi tu că de tine nu e vorba? Zău, mi se rupe sufletul cînd văd că te amărăști. Tu ești fată bună... Zău că ești, pe sufletul meu, auzi tu? Zău, de tine n-am zis!

MARANDA
(muiată)

Apoi ce zici dară?

FRECĂȚEL

Vezi! Am zis numai așa. Mă mînca limba și mă frecam! Tu nu ești ca stăpîna ta.

MARANDA

Nici de ea să nu zici de rău, că mă supăr.

FRECĂȚEL

Dar dacă cuconașul este un suflet de om! Să mă crezi... Nu te supăra... Nu mai zic nimic. Ia, vezi, tac... *(Aparte.)* Vai, maică! Dar tare ține la ea.

SCENA VII

MIRZAC şi cei de mai sus

MIRZAC
(intră cu o mătură în mînă)

Birjarul aşteaptă la poartă. Iese cuconul, ori nu iese?

FRECĂŢEL

Măi! Dacă intri aici, vorbeşte cu cinste!

MIRZAC

Dar cine eşti, măria-ta, jupîne-şterge-ciubote?

MARANDA

Auzi tu, aici nu face sfadă, că te scot cu periuşca asta ca pe un pui de curcan de-aici.

MIRZAC

Cată măi! Că, zău, mare cucoană s-a făcut vîntură-colbăriţa asta!

FRECĂŢEL

De dînsa nu te acăţa, că ai cu mine de lucru. Auzi! Locul tău este la poartă. Să grijeşti ca nime să nu-mproptească gardurile, ca să nu intre ciinii în ogradă, asta e slujba ta.

SCENA VIII

CASANDRA şi cei de mai sus

CASANDRA

Iaca! Vezi aşa! N-am zis eu? Am ştiut că pupăza asta vă ţine pe toţi ca pe nişte matahale. Auzi tu! Îţi spun că bărbatului meu să-i dai pace, că-ţi scot ochii din cap!

MIRZAC

Muiere! Aici nu face larmă, că te dau de-a dura pe scări!

MARANDA

Te du la coteţul cu gişte dacă vrei să-ţi afli lucru de sama ta.

CASANDRA

Eh! Vă-nţelegeţi cu toţii. *(Către Mirzac.)* Aşteaptă tu numai, că-i veni tu acasă! *(Către Maranda.)* Iar pe tine te-oi prinde eu în ogradă!

FRECĂŢEL

Hui! Vai! Cum ziseşi? Că prinzi în ogradă? Cine? Cum? Pe cine? Îţi tai ghearele, îţi pilesc colţii, îţi pun pedecă pe limbă... Auzi tu? De ea să nu te acaţi! *(Către Mirzac.)* Să-ţi pui pază la nevastă, că ne facem cuc şi claie, eu deasupra, voi dedesubt.

SCENA IX

BIRJARUL şi cei de mai sus

BIRJARUL
(intră cu biciul în mînă)

Eu sunt Iftimie Egorovici, mă rog la d-voastre, *(scoate o tarifă)* birjar de strada, domnilor d-voastre.

MIRZAC

Apoi dacă eşti birjar?

FRECĂŢEL

De ce nu stai la birjă?

BIRJARUL

Am stat vreme multă, mă rog d-voastre.

CASANDRA

Te întreb, cum cutezi să intri în ogradă fără a fi dat... mie să-mi fie dat de știre?

MARANDA

Și apoi intră ca și cînd cine știe cine ar fi el.

FRECĂȚEL

Și ce vrai? Dacă ești birjar, stăi, așteaptă. Auzi?

BIRJARUL
(retrăgindu-se)

Mă rog la d-voastre, eu sunt Iftimie Egorovici, birjarul, și stau de multă vreme la uliță, eu și caii, trei inși, mă rog.

SCENA X

UN SERGENT DE POLIȚIE și cei de mai sus

SERGENTUL

Ce larmă este asta? Pare că stai într-un cort de țigani. Tu, măi, ce nu stai la birjă?

FRECĂȚEL

Măi! Cine te-a chemat aici?

MIRZAC

Locul tău este pe uliță.

CASANDRA

Tu, dulău de colțuri! Crezi că aici ești în birt?

MARANDA

Vai, Doamne, s-adună aici, încît ne fac de batjocură!

BIRJARUL

Mă rog, Iftimie Egorovici, birjar.

FRECĂȚEL

Bine, frate! Am auzit acuma că ești birjar. *(Către sergent.)* Ie-l măi și du-l de-aici!

SERGENTUL

Că dracul n-are de lucru! V-aș duce pe voi pe toți, așa buluc, precum sunteți, să vă anin de un gard și să cîștig parale cu voi.

FRECĂȚEL

Ieși afară! Toarne naiba apă rece peste capetele voastre! Haide, una după alta să vă curățiți de-aici. Birjă, dulău, dulaiță, cioară, capăuași...

SCENA XI

DOAMNA PLUTESCU și cei de mai sus

DOAMNA PLUTESCU

Dumnezeule! Scandalul acesta! Ce vreți voi aici? Chematu-va cineva?

FRECĂȚEL

Ei! S-au adunat, cum se adună vrăbiile la... vream să zic ca vrăbiile la păsatul puilor. Haide! Măi! N-auziți că puteți merge?

SCENA XII

DOAMNA CLEVETIȚĂ și cei de mai sus

(Doamna Clevetiță intră afectată, apoi stă.)

DOAMNA PLUTESCU

Ah! Madame! *(Aparte.)* Numai asta a mai lipsit!

DOAMNA CLEVETIȚĂ

Bonjour, ma chère! *(Aparte.)* Oare ce vor să zică aceștia? *(Tare.)* Dar Maria este bine?

DOAMNA PLUTESCU

Puteți merge! *(Către doamna Clevetiță.)* Este... ah! tocmai vine.

SCENA XIII

MARIA și cei de mai sus

MARIA
(în sine)

Dumnezeule! Ce vreau acești oameni? Și doamna Clevetiță. Numai asta a mai lipsit. Mîne știe orașul întreg. *(Către Clevetiță.)* Ma chère, mă iartă...

DOAMNA CLEVETIȚĂ
(privind împrejur)

Te supăr poate...

SCENA XIV

LUNCAN și cei de mai sus

LUNCAN
(intră, apoi stă confuz)

Ce vreți voi aici? Scandal public! *(Merge la Maria și-i zice încet.)* Ca să evitezi un scandal, ca să nu ne faci de rîs, fă față bună și mă sărută.

MARIA
(după o pauză)

Domnule, dă-mi pace cu aste apucături! Ai dorit scandal, și-l ai!

DOAMNA PLUTESCU

Mario!

DOAMNA CLEVETIȚĂ

Aha! Șarmant!

CASANDRA

I-o zise cum se cade!

LUNCAN

Mulțămesc, doamna mea! Într-adevăr, vă mulțămesc. Frecățel! Mergi la „Otel Burlac" și-mi ia două sau trei odăi.

MARIA

Este de prisos. Voi merge eu. Marando!

MARANDA
(aparte)

Ei! Apoi Frecățel?

FRECĂȚEL
(aparte)

Vezi bine! Așa! Iaca, și Maranda merge.

DOAMNA CLEVETIȚĂ

Romantic!

DOAMNA PLUTESCU
(aparte)

Acuma nu știu cum are să fie.

BIRJARUL
(întinde tarifa lui Luncan)

Mă rog la d-voastre, eu sunt Iftimie Egorovici, birjar de stradă.

(Cortina cade.)

ACTUL II

În „Otel Burlac"

SCENA I

LUNCAN și FRECĂȚEL

LUNCAN

(șede pe canapea; el este îmbrăcat, dar cămeșa îi este dezbumbată și cravata desfăcută)

Nu e nici un bumb!

FRECĂȚEL

(intră, aducind în mînă un degetar, un ac mare, în care este tras un fir de ață groasă)

Ac, ață și degetar.

LUNCAN

Acesta e ac? Acesta e par, măi! Și asta e funie. Așa crezi tu că-mi vei coase bumbul?

FRECĂȚEL

Lăsați numai în grija mea. *(Scoate un bumb mare.)* Iaca și bumbul! *(Se face a coase.)*

LUNCAN

Măi! Tu nu ești cu toată apa. Acesta nu-i bumb, ci rotiță de plug.

FRECĂȚEL

Lăsați, mă rog, lăsați numai în grija mea. Așa ține în veci! *(Cată locul unde se coase bumbul.)* Aici. Așa! Na! Iaca! Nu e cu bine!

LUNCAN

Ce e?

FRECĂȚEL

Este bumb. Ați luat cămeșa pe dos. Nu e cu bine. O s-aveți vorbe cu cineva.

LUNCAN
(pipăiește cămeșa)

Chiar este pe dos.

FRECĂȚEL

Spun eu că fără muieri nu se face lumea. Maranda s-ar pricepe mai bine la lucruri de acestea.

LUNCAN

Chiar am luat cămeșa pe dos. Măi, tu ești un prost.

FRECĂȚEL

Așa, tocmai așa! Nu e cu bine.

SCENA II

SITILĂ și cei de mai sus

SITILĂ
(intră, apoi stă în mijloc)

Domnul A. este căsătorit și trăiește zile fericite. Într-una din aceste zile fericite, domnul A. se pune

la masă, o muscă se pune pe nasul lui, el dă după muscă, o ucide, iară musca ucisă cade în supa amabilei sale soții: scenă de familie, supărare și dispărțenie.

FRECĂȚEL

(se mișcă succesiv spre ușă; aparte)

Îi umbla gura ca clopoțelul pe peatra de moară.

(Luncan se scoală confuz și-și îmbumbă surtucul.)

SITILĂ

(continuînd)

Domnul B. este căsătorit și trăiește zile fericite. Într-una din aceste zile fericite, domnul B. află scris cu degetul pe fereastra asudată un B. și întreabă cine a scris pe acest B. Amabila sa soție răspunde că nu știe. Scenă, supărare și dispărțenie.

LUNCAN

Ei, dar...

SITILĂ

Domnul C. este căsătorit și trăiește zile fericite. Dar amabila sa soție are un cățeluș minunat. Într-una din acele zile domnul C. calcă pe coada cățelușului; cățelușul scheaună: scenă, supărare și dispărțenie.

LUNCAN

Ce vra...

SITILĂ

Domnul D. este căsătorit și trăiește zile fericite. Într-una din zilele fericite o cioară zboară peste casă. Domnul D. zice că n-a fost cioară: scenă, supărare și dispărțenie.

FRECĂȚEL

(ajuns la ușă)

Nu se mai oprește. Ferească-ne Dumnezeu de cămeșile întoarse pe dos.

SITILĂ

Domnul E. trăiește zile fericite. Într-una din fericitele zile băietul din casă sărută pe fata din casă. Scandal public, scenă, supărare și dispărțenie.

FRECĂȚEL
(aparte)

A! Vezi măi! Acuma are să se acațe de mine. Te ține de cei întorși pe dos. *(Iese.)*

LUNCAN

Eu te țineam om cu minte.

SITILĂ

Și eu pe tine. F.G.H.I. Domnul Luncan este căsătorit și trăiește zile fericite. Într-una din aceste zile fericite se ivește întrebarea cine ar fi vinovat dacă s-ar întîmpla ca cineva să fie vreodată vinovat. Chestiunea e vitală. Ba tu, ba tu, ba el, ba ea: scenă, supărare și dispărțenie, dispărțenie pînă la omega.

LUNCAN

Ai sfîrșit? Sfîrșești?

SITILĂ

Încă nu! Apoi A. ia pe soția lui B., B. pe a lui C., acesta pe care o avuse D., iară eu, sau un alt burlac ca mine, pe a ta, dacă ai avea bunăvoința ca să te lepezi de dînsa.

LUNCAN

Cum? Ce? În ce chip crezi? Că...

SITILĂ

Că dacă tu te-ai lepăda de soția ta, eu, ca amic al tău, sunt hotărît... Este cea mai amabilă femeie.

LUNCAN

Dar', este amabilă, foarte amabilă. Dar... tu într-adevăr ai dori să...

SITILĂ

Da! De vreme ce tu eşti hotărît să...

LUNCAN

De unde? Cine-ţi spune ţie că sunt hotărît? Să nu facem glumă. Chestiunea este cu mult mai serioasă decît ca să fie permis a o lua în glumă. Fireşte, întîmplarea este ridicolă; dar află că are un fond serios. Între noi supărarea era ascunsă; sufletele ne erau agitate; numai momentul zbucnirii lipsea, şi acesta a venit de la sine. Ştii...

SITILĂ

(se aşează)

Ascult... Actul al doilea! Cortina se ridică; eroul intră în scenă; iară noi ne luăm batistele şi le ţinem la îndemînă, căci tristă este întîmplarea şi înfricoşat era să fie deznodămîntul.

LUNCAN

În sfîrşit, tu poţi glumi.

SITILĂ

Ferească-mă Dumnezeu! Dar nu mă vezi în cea mai tragică dispoziţie? Ea te-a supărat greu, te-a vătămat. Demnitatea ta, poziţia, însemnătatea socială... ştiu, pricep!

LUNCAN

Dacă tu ai fi în locul meu, eu nu aş vorbi astfel cu tine? Amice! Eu sunt un om nenorocit! Am răsfăţat prin slăbiciunea mea o femeie pe care o iubeam atît de mult şi care era atît de minunată. Dacă astăzi ea este cea mai tonatică femeie, vina o simţesc, este a mea.

SITILĂ

(aparte)

Omul are drept. *(Tare.)* Îmi mărturisesc păcatele şi mă pocăiesc. Tu, Doamne, cunoşti vinovăţia păcătoasei tale slugi, îndură-te de mine şi iartă fărădelegea mea!

LUNCAN

Mă superi. Ea m-a vătămat şi totuşi nu m-a vătămat, căci mi-a spus numai adevărul. Tocmai aceea apasă asupra sufletului meu, căci din vina mea ea nu mai este precum a fost. Amice, caracterele noastre se potriveau odinioară: astăzi nu se potrivesc. Şi acolo fericirea, ba chiar numai împreună vieţuirea este peste putinţă unde suflet cu suflet tinde spre vecinică ciocnire.

SITILĂ

Unde suflet cu suflet tinde spre vecinică ciocnire.

LUNCAN

Tu nu mă pricepi, ori nu voieşti să mă pricepi.

SITILĂ

De ce nu? Ce este mai clar? Unde suflet cu suflet tinde spre vecinică ciocnire... Şi apoi ce ai de gînd? Ce eşti hotărît a face?

LUNCAN

Hotărît? Dar este într-o stare ca a mea o hotărîre cu putinţă?! Ea nu mă iubeşte mai mult, pentru că nu mă poate respecta, iară temelia iubirii femeieşti este respectul către bărbat. Trebuie s-o fac să simtă că sunt bărbat.

SITILĂ

Aha! Acum ni se înfăţişează eroul în deplina sa deosebire dramatică... Fleacuri nemţeşti, dragă, născocituri făcute de dragul vremii, în care ni se urăşte.

LUNCAN

Sunt adevăruri reale, care alcătuiesc temelia împreună-vieţuirii conjugale!

SITILĂ

(cu seriozitate afectată)

Apoi da! În sfîrşit, luînd toate consecinţele în urmarea lor cazuală, nu se poate pune la îndoială că,

privită din punctul de vedere aprioristic al abstracției absolute în raport cu adevărul luat din instituțiuni aposterioare, care nu este decît o formă de manifestare a acestui absolut permanent în indivizibilitatea sa individuală, ai cu desăvîrșire drept. Căci, precum este constatat prin normele empirice ale percepției intelectuale, din punct de vedere obiectiv, privită în subiectivitatea sa transcendentă, fără vreo atîmare de la corelațiunile întîmplătoare ale într-însului său real, viața nu este decît substractul momentan, așa să zic fixat, al oglindirii armoniilor universului în sufletul nostru, luat ca formă individuală a extinderii metafizice, fără nici o corosivitate transcendentă către vreo antinomie a temeiului antic al nostru... Judecînd astfel...

LUNCAN

Nu-ți bate joc de mine!

SITILĂ

Ei! Să fim dară serioși. Nu simți tu că te faci de rîs?

LUNCAN

Da, în aparență.

SITILĂ

Cine pare, este. Ridicului este numai aparență. Să vezi! Am fost astăzi la Maria. Ea este tocmai ca tine: tocmai atît de vinovată, tocmai atît de pocăită. În ochii ei tu ești tocmai atît de nevinovat ca și ea într-ai tăi. Și apoi, curios lucru! Tu fugi de-acasă; ea fuge de-acasă; tu la otel, ea la otel. Două firi care nu se potrivesc.

LUNCAN

Ce-a zis ea? A vorbit de mine? Ți-a spus ceva?

SITILĂ

Poftim omul care nu-și iubește soția și stă despărțit de ea!

LUNCAN

Am zis eu că n-o iubesc?! Te rog, ce-a zis?

SITILĂ

Nimic! A zis numai c-ar veni să te roage de iertare, dar se teme că vei primi-o cum te-a primit ea pe tine.

LUNCAN

Cum zici? Se teme? Ea se teme? Altfel ar veni?

SITILĂ

Da, da! ea a zis așa, cu gura ei plăcută.

LUNCAN

Apoi așa vorbește! Atunci trebuie să merg numaidecît. Cum de-mi spui tu asta abie acuma? Nu te pricep!

SITILĂ

Stăi puțin. Mai încet! Oare nu ar fi mai bine să vină ea la tine? Eu cred că...

LUNCAN

Scrupuli zadarnice! Ori nu este destul că a voit să vină? Politețа... și apoi, într-adevăr, eu sunt vinovat.

SITILĂ

Fă cum îți place! Dar eu cred că ar fi mai bine să o pregătești.

LUNCAN

Cum așa?

SITILĂ

Ei! Îi poți trimite servitorul ca să-i spună că vii. *(Se scoală.)* Dar eu mă grăbesc să merg la tribunal.

LUNCAN

Să trimit? Ei, frate! Dar trece o mulțime de vreme.

SITILĂ

Și, se-nțelege în răstimpul acesta pot să se întîmple multe.

LUNCAN

Să se întîmple? Cum? Ce crezi tu?

SITILĂ

Lucruri mari! Poate cineva să-i încurce mințile.

LUNCAN

Cum pricepi tu asta? Cum o pricepi? Ce vrai să zici? Amice! Fii sincer, tu știi vreun secret?

SITILĂ

Păcatele mele! Chiar ai nebunit! Dar fii om cu minte: îți trimite servitorul și apoi fă celelalte... *(Întinde mîna.)* Noroc! *(Merge.)*

LUNCAN

Adio!

SITILĂ
(aparte)

Iară eu am să-ți netezesc calea. *(Iese.)*

LUNCAN

Ce vrea el să zică? Să-i încurce mințile? Cum? Cine? În ce chip? Sunt opt zile de cînd n-am văzut-o!... Omul poate avea dreptate. *(Deschide ușa și strigă.)* Frecățel! Nu, voi merge însumi. Zice că o va lua el dacă mă lepăd de dînsa? Trebuie să merg... Ba! Frecățel!

SCENA III

FRECĂȚEL și LUNCAN

FRECĂȚEL
(intră, apoi stă)

Am venit, mă rog.

LUNCAN

Să mergi la otel „Martha".

FRECĂȚEL

Unde este Maranda. Știu, mă rog. *(Voiește să meargă.)*

LUNCAN

Ce vrai?

FRECĂȚEL

Să spun să vină să vă întoarcă cămeșa. *(Merge.)*

LUNCAN

Stăi! Să spui soției mele că voi veni azi la ea.

FRECĂȚEL

Așa, am știut. Fără muieri nu se face treabă. Să-i spun. *(Merge.)*

LUNCAN

Stăi, măi!... S-a dus.

SCENA IV

La otel „Martha"

MARANDA și CHELARUL

MARANDA
(face rindurială prin casă)

Așa sunt bărbații. O săptămînă de zile, și nici unul nu vine. Și stăpîna mea tot tristă este; nu știu ce are să iasă din toată treaba.

(Chelarul intră încet.)

MARANDA

Ce vrei?

CHELARUL

Apoi vreu eu ceva. *(Aparte.)* Frumușică! *(Tare.)* Așa-i că tu ești fată de omenie?

MARANDA

Ce treabă ai dumneata?

CHELARUL

Știi, ți-aș spune un lucru care nu se dă mai departe.

MARANDA

Nu trebuie să-mi spui nimic.

CHELARUL

N-are doamna ta pe nime?

MARANDA

Ce să aibă? Pe cine să aibă?

CHELARUL

Știi, așa cum nu se poate spune.

MARANDA

Obraznicule, să te curăți de aici, că-ți rad o palmă de-i vedea stelele jucînd hora pe cer și-ți vor țiui urechile trei zile și trei nopți!

CHELARUL
(voiește s-o îmbrățișeze)

Nu fii așa, așa de dîrză.

(Maranda îi dă o palmă.)

CHELARUL

Așa! Asta fuse una.

MARANDA

Şi dacă nu te cotoroseşti de aici, îţi dau şi pe sora-sa cea mai mare.

CHELARUL
(scoate o scrisoare)

Am aici o scrisoare pentru mata.

MARANDA

Dac-o ai, ad-o încoace!

CHELARUL

Aho! Asta nu se dă numai iacă aşa... *(Arată scrisoarea.)* Ei, vezi?! Hîrtie frumoasă, scris frumos şi miroasă a dragoste.

MARANDA

Obraznicule!

CHELARUL

Pst! Cine mi-a dat-o a spus ca să nu spun nimănui.

MARANDA
(ia scrisoarea, apoi priveşte la ea)

Asta-i? *(Aparte.)* Să fie oare cucoana? Nu poate fi! *(Către chelar.)* Să nu spui nimănui!

CHELARUL
(o cuprinde cu braţul)

Şi ce-mi dai să tac?

MARANDA
(se desface; aparte)

Oh! Cît e de obraznic! *(Ascunde scrisoarea.)*

CHELARUL

Să văd unde ai pus-o.

MARANDA

Cară-te!

CHELARUL

Auzi, drăguță, stați multă vreme aici?

MARANDA

De dragul matale, nici cît cîntă cucul!

(S-aude un clopoțel.)

CHELARUL

Acela sună de dragul meu!

MARANDA

Tot să sune cît vei fi aici.

SCENA V

FRECĂȚEL și cei de mai sus

(Frecățel apare în ușă.)

CHELARUL

Dar să te sărut înainte de-a mă duce. *(O sărută.)*

FRECĂȚEL

Hm! Măi!

CHELARUL

(dă înapoi spre ușă)

Eu sunt Cesar Găetan Stante-Pede, chelar aici în casă. *(Se furișează pe lîngă Frecățel și iese.)*

MARANDA

Vai, Doamne, Frecățel!

FRECĂȚEL

(merge spre Maranda)

Așa! Așa, Marando! Ce s-a făcut aici? Ce-a fost? Auzi, ce ai făcut?

MARANDA

Zău, să mă crezi, obraznicul cela...

FRECĂȚEL

Taci! Am văzut. Sară-mi ochii din cap, c-am văzut! Auzi tu? Auzi tu, Marando? Așa lucru! Heu! Săracul de mine! Ce să fac eu cu tine acuma? Ce să fac, Marando?

MARANDA

Auzi, Frecățel, nu te amări, că rău n-a fost nimic. Nimic n-a fost.

FRECĂȚEL

Nimic? Dar ce caută el aici? Ce caută?

MARANDA

A fost numai să aducă...

FRECĂȚEL

Ce s-aducă?

MARANDA

Nu-ți pot spune, Frecățel.

FRECĂȚEL

Așa? Nu poți spune?

MARANDA

Zău, nu pot!

FRECĂȚEL

Acela nu e lucru cinstit ce nu se poate spune.

MARANDA

Frecățel! Să nu spui nimănui... O scrisoare.

FRECĂȚEL

Scrisoare? Ce scrisoare? Unde? Care? Cui? La ce?

MARANDA

El mi-a dat-o ca s-o dau la cucoană.

FRECĂȚEL

S-o văd.

MARANDA

Frecățel, auzi! Nu cere scrisoarea, că nu ți-o pot da.

FRECĂȚEL

Scrisoarea să mi-o arăți!

MARANDA

O, Doamne! Dar să nu spui nimănui! *(Scoate scrisoarea.)*

FRECĂȚEL

Adă scrisoarea!

MARANDA

(ii întinde scrisoarea)

Nimica toată.

FRECĂȚEL

(ia scrisoarea și privește la ea din toate părțile)

Asta e?

MARANDA

Da! Nimic, precum vezi.

FRECĂȚEL

Ce stă în scrisoarea asta?

MARANDA

Nu știu.

FRECĂȚEL

De la cine e scrisoarea?

MARANDA

Nu știu. Chelarul a zis că i-a dat-o... dar să nu crezi nimic.

FRECĂȚEL

Cine i-a dat-o?

MARANDA

Un cuconaș care a zis că nu spuie nimic, auzi? nimic!

FRECĂȚEL

Așa? Să nu spuie nimic? Pentru ce să nu spuie?

MARANDA

Vezi, poate că... dar să nu crezi, cucoana e cinstită.

FRECĂȚEL

Cinstită ca și fata sa, care se sărută cu chelarii.

MARANDA

Frecățel, nu mă ocărî, că mă omor de amar.

FRECĂȚEL

Taci! Taci tu, tu, cum să-ți zic? Scrisoarea asta o duc la stăpînul meu.

MARANDA
(sare să ieie scrisoarea)

Să-mi dai scrisoarea. Auzi? Scrisoarea. Dă-mi scrisoarea.

FRECĂȚEL

Du-te de-aici! O duc, să vază cine e soția sa, cum am văzut eu cine ești tu.

MARANDA

Frecățel! *(Plînge.)* Scrisoarea!

FRECĂȚEL
(se luptă cu sine)

Nu plînge, auzi, nu plînge! Să nu fiu cine sunt dacă nu rup scrisoarea asta în bucăți! *(Zvîrle scrisoarea la pămînt.)* Iată-ți-o! Acuma nu plînge... Marando! Ce să fac eu acuma? Să porți tu scrisori de acestea. *(O ia de umeri.)* Marando! Știi tu ce ești? Nu vreau să-ți spun, mi-e rușine, auzi, mi-e rușine!

MARANDA

Frecățel! Dragă Frecățel! Nu crede, vezi...

FRECĂȚEL

Tu te săruți cu chelarii, și stăpîna ta primește scrisori de dragoste.

MARANDA

Nu i-o dau, chiar n-o dau.

FRECĂȚEL

Nu te cred. Te-am prins în păcat. Eu nu pot dormi de dragul tău, și tu... Ah! dacă te-aș putea ucide, sfărma ca pe un pui de pasere, nu mi-ar fi milă de tine și nu mi-ar părea rău. Să-ți scot ochii, să-ți ard obrajii, să te sluțesc. Du-te, du-te! *(O împinge de la sine și merge repede spre ușă.)*

MARANDA
(se acață de el)

Stăi! Rămîi! Frecățel! Mă ucid, Frecățel! *(S-a dus.)* S-a dus! Să crează el de mine. *(Plînge.)* Scrisoarea asta! *(Ridică scrisoarea.)*

SCENA VI

MARIA, MARANDA și DOAMNA PLUTESCU

MARIA
(intră prin fund)

Pe scări am întîlnit pe Frecățel. A fost el aici?

MARANDA

Da, a fost aici.

MARIA

Ce voiește?

MARANDA
(turburată)

A venit... mă rog... fiindcă... a fost... pentru că...

MARIA

Aha! El a fost la tine...

DOAMNA PLUTESCU
(intră în urma Mariei; aparte)

Mă tem că iarăși nu-i bine. Ce caută Frecățel aici?

MARIA

Mamă! Pare-mi-se că azi vom avea o vizită.

DOAMNA PLUTESCU

N-ar fi însă mai bine ca noi să facem o vizită?

MARIA

Nu. Va veni el: el trebuie să vie.

DOAMNA PLUTESCU

Și dacă nu vine?

MARIA

Vine. Eu știu că vine. Sunt opt zile de cînd rezistă; opt zile sunt mult, prea mult.

DOAMNA PLUTESCU

Să nu te amăgești.

MARIA

Cunosc bărbații. El nu credeam că este atît de tare; dar în sfîrșit tot este. Marandă! Vino și-mi ajută. *(Iese.)*

(Maranda iese în urma ei.)

DOAMNA PLUTESCU

Nu mai rămîne îndoială cum că el va veni, și toate toanele au să înceapă din nou. Nu mai pricep bărbații de astăzi. Înțeleg ca să-și iubească soțiile, dar asta este prea mult. Noi ne creștem fetele, ei le alintă, și apoi tot ei se plîng. *(Iese.)*

SCENA VII

CHELARUL și mai tîrziu MARANDA

CHELARUL

(intră încet)

Mi-ar plăcea să dau de cucoană, să-i spun că eu am adus scrisoarea. Pentru asemenea scrisori se dau bacșișuri grase. Și apoi frumușica cea dîrză... Numai să nu mă prindă iarăși matahalele. Vai! Că urît căta la mine. Să mă ie în dinți. Brr!

MARANDA

Ce cauți aici?

CHELARUL

Pe tine te caut, drăguță. *(Voiește s-o cuprindă cu brațul.)*

MARANDA

Să nu fiu fată de nu-ți scot ochii!

SCENA VIII

LUNCAN și cei de mai sus

LUNCAN
(intrînd)

Întocmai precum a zis Frecățel.

MARANDA
(aparte)

Vai, Doamne! cuconașul!

LUNCAN

Acasă-ți este stăpîna?

MARANDA

E acasă.

LUNCAN

Spune-i că aș dori să-i vorbesc.

(Maranda iese.)

(Chelarul voiește să iasă.)

LUNCAN

Stăi puțin. Ai dat doamnei scrisoarea?

CHELARUL

Ce scrisoare?

LUNCAN

Scrisoarea ce ți-am dat. Uită-te bine la mine.

CHELARUL

Mă rog, nu dumneata, altul mi-a dat, adică... mă rog... nu știu de scrisoare.

LUNCAN
(îl împinge afară)

Ticălosule!

SCENA IX

MARIA și LUNCAN

(Luncan se inclină rece, dar politicos.)
(Maria intră cu mîndrie, apoi stă turburată în față cu Luncan.)

LUNCAN

Venirea mea este poate inoportună.

MARIA

O, de fel! Puteam să fiu pregătită. O așteptam.

LUNCAN

Cu atît mai bine! *(Îi face semn să se așeze.)* Vă puteți gîndi că această convorbire aș dori să fie cît se poate de scurtă. *(Se așază.)*

MARIA
(aparte)

Nu pricep tonul acesta. *(Tare.)* Vorbiți. *(Șede.)*

LUNCAN

Veți fi poate surprinsă dacă vă mărturisesc că privesc întreaga viață ca o farsă care mă dizgustă: nu-mi plac dar scenele dramatice; doresc să fiu scurt.

MARIA
(aparte, neliniștită)

Ce vrea să zică? *(Tare.)* Suntem în aceeași dispoziție.

LUNCAN

Poate da, poate ba, totuna. Să rămînem la treaba ce ne ocupă.

MARIA
(necăjită)

Și eu vă rog.

LUNCAN

De prisos. Cred că niciodată nu v-ați îndoit și nici acuma nu vă îndoiți despre iubirea mea pentru dumneavoastră.

MARIA

Este neapărat ca să vorbim de aceasta?

LUNCAN

Dar', căci tocmai iubirea mă îndeamnă ca să vă fac o propunere pe care trebuie s-o și așteptați de la mine.

MARIA

Nu știu... da, tocmai...

LUNCAN

Este de prisos. Ne înțelegem și fără vorbe astă dată. Fiind însă vorba de interes, suntem nevoiți a ne înțelege pînă la amănunțimi. Sunt hotărît... datoriile ce am către dumneavoastră ca fosta mea soție...

MARIA

(se scoală)

Ce vrea să zică asta?

LUNCAN

Tocmai aceea ce doriți. Vă pot ruga să fiți liniștită?

MARIA

(se așează)

Nici nu am fost neliniștită... Cu drept! Și eu doresc.

LUNCAN

Cu atît mai bine! Precum știți, dumneavoastră erați o fată săracă, și acuma eu...

MARIA

Domnul meu!

LUNCAN

Voiesc numai să-mi stabilesc datoriile ce am către dumneavoastră. Vă rog însă puțină răbdare.

MARIA

Nu sunt mai puțin răbdătoare decît dumneavoastră.

LUNCAN

Cu atît mai bine. N-am avut însă norocirea ca să-mi cîștig simpatiile dumneavoastră. Poate nu am fost vrednic.

MARIA

Precum ziceți.

LUNCAN

Cu atît mai bine. Recunosc însă că în timpul scurtei noastre căsătorii ați avut destulă amabilitate către mine.

MARIA

Sunteți generos!

LUNCAN

Deși ochii, inima și gîndul dumneavoastră cu încetul se depărtau de la mine, îndreptîndu-se spre altul, care era poate destul de vrednic, ori cel puțin mai vrednic decît mine.

MARIA
(se ridică)

Cum să înțeleg aceste vorbe?

LUNCAN

Ele au un singur înțeles, foarte limpede.

MARIA

Vă rog, mai departe nu putem merge. *(Se întoarce, aparte.)* Ce vrea omul acesta?

LUNCAN
(se ridică, apoi după o pauză)

Să mărturisiți înșivă. Mă rușinez, sunt nenorocit, dar este incontestat că ați aflat că cu altul ați putea fi mai fericită.

MARIA

Cine v-a spus?... Așa este precum ziceți.

LUNCAN
(scoate un act și-l dă Mariei)

Binevoiți a iscăli această hîrtie.

MARIA

Ce hîrtie? *(Ia și citește.)*

LUNCAN
(aparte)

Adică totuși... totuși.

MARIA
(dă hîrtia)

Nu iscălesc!

LUNCAN

Și pentru ce nu?

MARIA
(agitată)

Pentru că această propunere este obraznică.

LUNCAN

Nu doriți dar să vă dispărțiți?

MARIA

Nu doresc de la dumneata nimic, și cu atît mai puțin cele 10.000 de galbeni ce te îndatorești a-mi da.

LUNCAN

Doamna mea! *(Aparte.)* Cum îi arde fața! *(Tare.)* Mario! *(O ia de mînă.)* Nu voiești tu să-mi lași nici o mulțămire în astă viață? Renunț la tine, dacă astfel poți să fii mai fericită; dar lasă-mi o mulțămire: să fiu prietenul tău, să fiu fratele tău, să fiu tatăl tău.

MARIA
(se desface)

Dă-mi pace! Voiesc să fiu singură. *(Iese plîngînd în stînga.)*

LUNCAN

Dorești să fii singură? Ce să fac eu acuma?

SCENA X

DOAMNA PLUTESCU și LUNCAN

DOAMNA PLUTESCU
(intră din stînga)

N-o să se mai sfîrșească aceste scene? N-ar fi fost mai bine să fi așteptat încă cîteva zile pînă ce ar fi venit ea la tine?

LUNCAN

Este mai bine așa.

DOAMNA PLUTESCU
(ridică hîrtia de pe masă)

Ce hîrtie este asta? *(Citește.)* Iarăși ceva nou! Ce vrea să zică asta?

LUNCAN

Aceea ce zice.

DOAMNA PLUTESCU

Tu dorești a te despărți de Maria?

LUNCAN

Ea dorește.

DOAMNA PLUTESCU

Ea? De cînd ți-a intrat asta în cap?

LUNCAN

Ea însăși mi-a mărturisit.

DOAMNA PLUTESCU

Maria ți-a mărturisit?

LUNCAN

Scrisori de amor, relațiuni tăinuite.

DOAMNA PLUTESCU

Mă rog! Nu trece peste marginile cuviincioase.

LUNCAN

Adevăr[ul] este adevăr!

DOAMNA PLUTESCU

Nu mai pricep!... Dar cu hîrtia asta ce are să fie?

LUNCAN

Ea nu voiește să o iscălească!

DOAMNA PLUTESCU

Adică tot ea este mai cuminte decît cel ce-a scris-o.

LUNCAN

Mă rog! Asemenea observări...

DOAMNA PLUTESCU

Sunt la locul lor... Dacă dorești, ea va iscăli. Așteaptă încă cîteva zile.

LUNCAN

Mîne plec la moșie.

DOAMNA PLUTESCU

Nu cred că vei pleca. Dar, în sfîrșit, dacă te grăbești atît de tare, lasă hîrtia aici.

LUNCAN

Aș dori să vorbesc cu advocatul meu înainte de plecare.

DOAMNA PLUTESCU

Mare grabă! Vom însărcina noi pe al nostru. Dar înainte de toate, să chem pe Maria, să văd încă o dată.

LUNCAN
(ia pălăria)

Ferească Dumnezeu! Eu? Cu ea? Nu!...

SCENA XI

SITILĂ, MARIA și cei de mai sus

SITILĂ
(intră prin fund)

A! Să fie de bine! Adecă eroul nostru n-a avut destulă răbdare.

MARIA
(intră prin fund, apoi stă nehotărîtă)

Costică!

DOAMNA PLUTESCU

Poftim dispărțenie!

LUNCAN

Mă scuzați! Nu voiesc să vă supăr. *(Merge și zice în treacăt către Sitilă.)* Domnul meu! Precum ați dorit, eu m-am lepădat. *(Iese.)*

SITILĂ

Căzut-am din cer? Ce vrea să zică omul acesta?

MARIA

Costică! Auzi, Costică! Domnule. Sitilă! Te rog să mergi și-i spune...

SITILĂ

Ba zău, eu n-oi mai merge! M-am săturat a fi cal de poștă!

DOAMNA PLUTESCU

Acuma nici eu nu mai pricep!

MARIA

(agitată, către Sitilă)

Pentru că dumneata ești vinovat de toate; dumneata ai băgat vrajba între noi.

SITILĂ

Iaca! Ba prost e cine intră în vrajba căsătoriților.

(Cortina cade.)

ACTUL III

Salon la Luncani, moşia lui Luncan.

SCENA I

PĂRINTELE CHIRIAC CHISĂLIŢĂ, DASCĂLUL AVERCHIE BUCHILAT şi FRECĂŢEL

(Părintele şi Dascălul şed unul în dreapta, altul în stînga intrării din fund.)

FRECĂŢEL

(intră frecîndu-se cu mîna stîngă la palma dreaptă)

Mă mînîncă palma. *(O muşcă cu dinţii.)* Tot mă frec şi mă frec, tot mă muşc şi mă muşc, şi tot mă mînîncă, mă mînîncă.

PĂRINTELE

Este semn bun. Ai să prinzi astăzi lucru dorit cu aceea mînă, bani sau alt lucru pe care-l aştepţi.

DASCĂLUL

Se zice că-i noroc dacă te mînîncă palma.

FRECĂȚEL
(aparte)

Am să visez de Maranda la noapte. De cîte ori mă mînîncă palma, o visez pe dînsa. *(Tare.)* Auziți, părinte, nu puteți vorbi acuma cu boierul. Acuma stă la icoane.

PĂRINTELE

Este păcat a supăra pe om în rugăciunile sale.

DASCĂLUL

Dumnezeu să-i primească și să-i asculte rugăciunile.

FRECĂȚEL

Da' că nu e așa. Este o carte mare, se zice *album*, în care sunt tot icoană lîngă icoană, una de-o parte, alta de alta, mai ales cucoana este făcută în tot chipul, cînd așa, cînd altfel, și apoi cînd să pune boierul la icoanele cucoanei, nime nu mai vorbește cu el. S-a dus, s-a prăpădit! Sărmanul boier! Zău! Să mă credeți, nu e cu bine! Se amărește prea mult. Noaptea vorbește cu umbra de pe părete; ziua se acață pe stînci, sare gropi și se ascunde cîteodată de nici vîntul nu-l ajunge.

DASCĂLUL

Ceva de vrajă, sau alt lucru neștiut.

PĂRINTELE

Dar ne-a zis boierul că pleacă de la moșie și te lasă pe dumneata vechil.

FRECĂȚEL

Ferească Dumnezeu! Dacă se duce el, mă duc și eu. Singur nu-l las. Ei, vedeți, acuma merge să facă o primblare călare și pe mine nu mă ia. Dacă a mîntuit icoanele, se duce, dar nu stă mult cînd pleacă singur.

Nu-i prieşte fără de mine. Staţi puţin, mă duc să văd. *(Iese.)*

PĂRINTELE
(se ridică)

Cam încurcat suflet, dar bun-bun! *(Priveşte pe fereastră.)* Intră o trăsură plină de cucoane. Cine să fie oare?

DASCĂLUL
(priveşte)

Va fi cuconiţa, de bună seamă.

PĂRINTELE

Ce-ţi trece prin cap? *(Se aşează amîndoi precum au fost mai înainte.)*

SCENA II

DOAMNA PLUTESCU, MARIA, FRECĂŢEL şi cei de mai sus

FRECĂŢEL
(intrînd în urma doamnei Plutescu)

Fiindcă Maranda... cucoana... boierul s-a dus tocmai... călare... s-a dus la primblare...

DOAMNA PLUTESCU

Boierul nu e acasă?

FRECĂŢEL

Aşa, mă rog, sărut mînele, este acasă, dar s-a dus de acasă.

MARIA

Adică este aici?

FRECĂŢEL

Întocmai aşa, nu e aici.

DOAMNA PLUTESCU

Este acasă boierul?

FRECĂȚEL

Ba, este la moșie și s-a dus calare...

DOAMNA PLUTESCU

Cu omul acesta nu putem vorbi. Du-te jos și ajută Marandei să descarce.

FRECĂȚEL

Să descarc pe Maranda... s-o ajut să-i... *(Iese.)*

(Dascălul și Părintele s-au sculat la intrarea damelor, iară acuma voiesc să iasă.)

(Doamna Plutescu se îndreaptă spre ei.)

PĂRINTELE
(se închină)

Eu sunt părintele Chiriac Chisăliță, popa satului.

DASCĂLUL

Eu, mă rog, sărut mînile, Averchie Buchilat, boier... dascăl în sat, boierul satului... dascăl să fie zis.

DOAMNA PLUTESCU

Bine, bine!

DASCĂLUL

Am venit cu o mică rugăminte la boierul nostru.

PĂRINTELE

Să țină Dumnezeu sănătos pe boierul nostru. De cînd a venit el la moșie, toate trebile merg bine. Om harnic și îngrijitor, ca unul dintre noi.

DASCĂLUL

Se vede că este om de viță bună.

PĂRINTELE

Așa e, fătul meu. Alții adună sudoarea țăranului muncitor, apoi se duc și o prăpădesc prin țările străine, țări păgînești și fără de lege.

MARIA
(aparte)

Ei, dar...

DASCĂLUL

Dar nici asta nu ar fi nimic. Ne trimite pe la moșii fel de fel de lifte, greci, armeni și judani, care ne storc ca și-ntr-un teasc[1].

PĂRINTELE

Așa e, fură în două lături: și de la muncitor, și de la stăpîn.

DASCĂLUL

Pentru ce nu sunt acuma vrajbele cu țăranii?

PĂRINTELE

Pentru că boierul știe a se înțelege cu dînșii: este aspru în poruncă către cei slabi de înger și blînd către cei înțelepți.

DASCĂLUL

De fel nu este ca alți boieri. Vorbește cu noi cu toți, parcă nici n-ar fi boier.

PĂRINTELE

Nu, fătul meu. Tocmai arată că este boier. Hei! boierii sunt fruntea țării!... Dar, păcat, este cam trist boierul, cam mîhnit...

[1] Ioan Slavici, în această scenă, dezvăluie servilismul burgheziei sătești (popă, dascăl), față de boierime, căreia-i face elogiul și care chipurile ar fi exploatat mai blînd pe „țăranul muncitor" decît arendașii, (n. ed.).

MARIA

Cum ziceți?

DASCĂLUL

Se zice că de cînd cu cucoana sa...

PĂRINTELE

Care se zice că ar fi fost cam... cam...

DOAMNA PLUTESCU
(aparte)

Încep a fi neplăcuți. *(Tare.)* Vom spune boierului că ați fost aici! *(Le face semn că pot ieși.)*

(Părintele se închină și iese.)

DASCĂLUL

Sărut mînile. *(Iese.)*

SCENA III

DOAMNA PLUTESCU și MARIA

MARIA

Ai auzit?

DOAMNA PLUTESCU

Îmi pare bine că ai auzit și tu. Costică totdeauna a fost om serios. El are un singur păcat.

MARIA

Era poate mai bine să nu venim aici. Eu mă tem..

DOAMNA PLUTESCU

Eu te-am chemat? Nu tu însuți ai grăbit venirea noastră? Acum, după cele petrecute, trebuia să așteptăm, ca el să-și mărturisească greșala. Dar tu...

MARIA

Gîndeam că el are să fie mai blînd.

DOAMNA PLUTESCU

Şi de unde ştii tu că el nu are să fie blînd?

MARIA

Ştiu; îmi închipuiesc. Ori nu l-ai văzut cît a fost de aspru atunci? Ori n-ai auzit ce zic oamenii de el? Este aspru către cei slabi de înger. Nu, mamă, eu mă tem. El mă va privi cu răceală, cu mîndria sa obicinuită, îmi va vorbi cu asprime şi poate mă va respinge... Mamă! Era mai bine să nu venim.

DOAMNA PLUTESCU

Fii cuminte, Costică este un om serios: dacă va vedea că a greşit, va căuta să-şi îndrepte greşala. Fii răbdătoare şi lasă să pun eu totul la cale. Staţi voi numai jos pînă ce eu îl voi fi pregătit.

MARIA

(pleacă, apoi stă pe gînduri)

Nu! eu rămîn aici. Voiesc să-l surprind, să-i vorbesc, să văd expresia ochilor săi, să mă arunc la picioarele lui. Între noi să nu mai intre nime ca mijlocitor. El mă va ierta, mă va iubi, sau mor la picioarele lui.

DOAMNA PLUTESCU

Draga mamii! *(O sărută.)* Fii cuminte! *(O cuprinde cu braţul.)* Vino cu mine. Poate se vor îndrepta lucrurile. *(Iese.)* Nici eu nu ştiu ce să mai fac.

SCENA IV

FRECAŢEL

(intră cu o perie în mînă şi-şi face de lucru)

Nici o vorbă n-am grăit cu ea. Şi am descărcat toate lăzile. Nici ea n-a vorbit cu mine. N-am vorbit laolaltă nici o vorbă, nici eu, nici ea. Nici nu se cade. Eu sunt foarte, foarte supărat pe ea... Maranda e fată bună. Şi acuma e tot cum a fost. Numai afurisita cea

de scrisoare! Ce-a trebuit să poarte scrisori? Asta nu se cade, nu, de fel... A privit la mine; și eu am privit la dînsa: mi se rupea inima, dar n-am zis nimic. *(Zvîrle peria la pămînt.)* Răvașul cela! Ce poartă ea răvașuri? *(Ridică peria.)* Nu sunt mînios. *(Începe iar a face rînduială.)*

SCENA V

MARANDA și FRECĂȚEL

(Maranda intră cu sfială, stă la ușă și-și mușcă unghiile. Frecățel își face de lucru, se oprește și iarăși lucrează.)

MARANDA
(încet)

Frecățel!... Frecățel! Auzi?

FRECĂȚEL
(se întoarce pe jumătate spre ea)

Ce vrei mata?

MARANDA
(după o pauză)

Nimic.

FRECĂȚEL

Nimic?

MARANDA
(muiată)

Numai... iac-așa.

FRECĂȚEL
(se scarpină în cap)

A fost vreme bună? Nu v-a plouat pe drum?

MARANDA

Nu. A fost vreme frumoasă. Și cucoana tot zicea că e frumos pe-aici.

FRECĂȚEL

Frumos pe-aici pe la noi... Și munți, și copaci, și pîraie.

MARANDA

Și frumoase găini am văzut pe aici prin curte. Mie-mi place gospodăria, și găinele îmi plac.

FRECĂȚEL

Hm! Care a fost găina cea frumoasă? Aceea trebuie să fie a ta!

MARANDA
(viu, apropiindu-se)

Că ți-o arăt. Ți-o arăt, Frecățel! Nu ești tu mînios pe mine?

FRECĂȚEL

Mînios? Apoi da! Vezi bine! *(Se întoarce.)*

MARANDA

N-auzi, Frecățel?

FRECĂȚEL

Nu privi așa la mine. Zău, trîntesc peria asta de pămînt! Să nu fiu eu dacă nu-mi spintec cămeșa de pe mine! *(Zvîrle peria la pămînt.)* Bat-o Dumnezeu perie! Dar de ce trebuie să porți tu ravașuri?

MARANDA

Da' că n-am dat ravașul la cucoana.

FRECĂȚEL

Fiindcă... așa? Cum zici? Că nu l-ai dat?

MARANDA
(scoate scrisoarea)

Vezi, că și acuma e la mine?

FRECĂȚEL

(ia scrisoarea și o privește din toate părțile)

Asta e. Asta e. Iaca și pecetea. Asta e. D-apoi celelalte?

MARANDA

Care? N-au mai fost altele!

FRECĂȚEL

Vezi așa! Iaca scrisoarea. Și n-a dat-o. Și cine știe dacă nici n-a fi nimic într-însa. Pentru ce n-ai dat tu scrisoarea?

MARANDA

Cine știe, poate este și lucru de nimic. Cucoana plînge foarte mult; nici eu nu plîng mai puțin.

FRECĂȚEL

Tu plîngi? De ce plîngi? Cum plîngi?

MARANDA

Numai iac-așa.

FRECĂȚEL

Marando! Mie să nu-mi plîngi, că, vezi tu, scrisoarea asta? O rup, o arunc în foc.

MARANDA

S-o cetim și pe urmă s-o aruncăm în foc. Dar să taci.

FRECĂȚEL

Cum să cetesc scrisorile altora? *(Deschide.)* Fie ce va fi!

MARANDA

Să vezi că nu-i nimic.

FRECĂȚEL

(cetește cu greu)

„Doamna mea!“ Asta e bine! „Voiam să vorbesc cu dumneavoastră, dar îmi spune chelarul că ați ieșit. Am fost la Costică. Era foarte supărat și cu drept. În sfîrșit, a hotărît ca chiar astăzi să vă facă o vizită. Așteptați-l. Noroc bun! Sitilă.“

MARANDA

Vezi că nu e nimic?

FRECĂȚEL

Nimic. Chiar nimic! *(Se scarpină în cap.)*

MARANDA

Ce-ți este?

FRECĂȚEL

Mi-aș trage o palmă ca să-mi asurzească urechile; mi-aș scoate ochii; mi-aș smulge părul din cap; cu cleștele mi-aș scoate limba din gură; m-aș trînti de pămînt, încît să crape pămîntul sub mine! Nimic, și eu am făcut atîta treabă! Marando! *(Sare la Maranda și o sărută pe gură, pe ochi, pe frunte și pe obraz.)* Acuma dă-mi o palmă. Dă-mi o palmă. *(O îmbrățișează.)* Marandă! Ce să fac eu cu mine? Îmi vine să sparg oglinda asta.

MARANDA

Așa e că de acuma și eu rămîn aici?

FRECĂȚEL

Aici! Așa! Așa. facem. Auzi tu: mă fac vechil la moșie, mă mărit cu tine, apoi săcerăm, arăm, sămănăm, vom avea găini și copii, Marando!

MARANDA

Și-o fetiță, Frecățel.

FRECĂȚEL

Da, și o fetiță, cum vrei tu; de toate vom avea!

SCENA VI

LUNCAN și cei de mai sus

(Luncan se arată în ușă.)

MARANDA

Și grădină, Frecățel, ceapă și castraveți.

FRECĂȚEL

Și grădină, și grădină, și poiată cu pui, de toate!

MARANDA

Dar și cucoana rămîne cu noi. Zice că-i place mult aici.

LUNCAN
(aparte)

Ce vrea să zică?

FRECĂȚEL

Ei, și ea să rămînă; dar și cuconul rămîne.

MARANDA

Știi ce? Să le zicem ca să se împace.

FRECĂȚEL

Și apoi tu trebuie să fii nevasta mea.

MARANDA
(ruşinată)

Frecățel...

FRECĂȚEL

Auzi tu, nu face nebunii. Tu trebuie să fii. *(Voieşte să o îmbrățişeze.)*

MARANDA

Nu vorbi de acestea. Dă-mi pace! Hm! Nu! Frecăţel! *(Se întoarce spre Luncan.)*

FRECĂŢEL

Marandă! *(Se află faţă cu Luncan.)*

(Maranda şi Frecăţel stau uimiţi.)

LUNCAN

Haid, haid! Nainte, să vedem mai departe!

FRECĂŢEL

Fiindcă, precum este, Maranda nu vrea să fie nevasta mea.

LUNCAN

Apoi nu va fi dacă nu vrea.

MARANDA

N-am zis nimic.

FRECĂŢEL

Ca să spun drept, aşa, să nu te amesteci în treaba noastră.

LUNCAN

(Marandei)

Dar cum ai ajuns tu pe aici?

MARANDA

Şi cucoana.

FRECĂŢEL

Şi cucoana cealaltă.

MARANDA

Şi cuconul Sitilă.

FRECĂȚEL

Și Maranda.

LUNCAN

Ce? Cine? Unde?

FRECĂȚEL

Aici jos! Eu am descărcat pe Maranda.

MARANDA

Cu trăsura, noi toți.

FRECĂȚEL

Veniți să vă arăt. Îndată puteți vedea.

LUNCAN

Stăi, prostule! Cine a venit: soția mea, soacra mea și domnul Sitilă?

MARANDA

Precum am zis.

hRECĂȚEL

Toți, și Maranda. Vedeți, Maranda!

LUNCAN
(primblindu-se, aparte)

Ea a venit. Ea este aici, în casa mea, aproape de mine. Un fior îmi trece, îmi furnică prin vine. *(Răsuflă greu.)* Minte, minte să n-aibă omul, suflet să n-aibă, gîndire, simțire, dorință să n-aibă. Pentru ce ea trebuie să se ivească vecinic în sufletul meu? Pentru ce să-mi aduc aminte de dezmierdările ochilor mei, de plăcerea ce sufletul mi-a gustat, s-o văd, s-o aud, s-o simțesc, cînd este departe de mine, s-o doresc, cînd mintea rece

mă gonește de la dînsa... Ochi învăpăiați, obraji aprinși, buze pline de dragoste, brațe... brațele ei!... Piară lumea! Maria trebuie să fie a mea!

MARANDA
(ghiontește pe Frecățel)

Spune-i. Nu vezi cum se frămîntă? *(Aparte.)* Așa face și ea.

FRECĂȚEL

Dar nu vezi că-i spun? *(Înaintează.)*

LUNCAN

Nu pot! Ce nu poate omul, nu poate. O dobîndesc cu orice preț. Păcate au toți oamenii. *(Se întoarce către Frecățel.)* Frecățel, să mergi...

FRECĂȚEL
(turburat)

Căci... fiindcă... mă rog... Spune, Marando.

MARANDA

Precum zice Frecățel.

FRECĂȚEL

Așa, eu sunt un dobitoc, dobitoc, mă rog.

LUNCAN

Ce vrei să zici?

FRECĂȚEL

Maranda este o fată bună! *(O ghiontește.)* Spune dară.

MARANDA

Să vedeți, chiar scrisoarea. Arată!

FRECĂȚEL
(dă scrisoarea)

Aici, să vedeți, stă tocmai scris. Eu sunt un dobitoc. *(Către Mar[anda].)* Aici să citească!

LUNCAN
(ia scrisoarea)

Ce scrisoare e asta?

FRECĂȚEL

Știți, aceea. Știți!

LUNCAN
(ceteşte sfirşitul; pune scrisoarea pe masă)

Asta este scrisoarea pe care a adus-o chelarul?

FRECĂȚEL

Tocmai asta. Maranda n-a dat-o.

LUNCAN

Nu minți tu?

FRECĂȚEL
(hotărit)

Eu nu mint niciodată. Asta se știe.

LUNCAN
(aparte)

Atunci păcatul este neiertat în amîndouă părțile. Îmi pierd cumpătul. Sitilă, aici? *(Către Frecățel.)* Du-te la cucoană şi-i spune că doresc să vin la ea. Ba du-te tu, Marando, el este cam prost acuma.

FRECĂȚEL

Eu merg!

MARANDA

Ba eu! *(Se ceartă.)*

SCENA VII

MARIA, cei de mai sus, şi mai tîrziu, DOAMNA PLUTESCU şi SITILĂ

MARIA

(intră cu sfială şi se opreşte în mijloc)

Costică!

LUNCAN

(aparte)

Îmi pierd mintea! *(Merge la Maria şi-i sărută mîna, apoi o duce în faţa scenei. Stau în tăcere.)*

MARIA

(plînge)

Costică! *(Îşi ascunde faţa la pieptul lui Luncan.)*

(Luncan o îmbrăţişează.)

FRECĂŢEL

Auzi, Marando! Eu plîng, zău plîng!

MARANDA

Şi eu! *(Se îmbrăţişează.)*

DOAMNA PLUTESCU

(se arată la intrare)

S-a isprăvit.

SITILĂ

(se arată lîngă doamna Plutescu)

Vezi că e mai bine fără de noi!

LUNCAN

(priveşte în faţa Mariei)

Îngerul meu! paza vieţii mele! *(O sărută.)* Mario! *(O sărută.)*

MARIA

Rămînem aici, ascunși în acești munți frumoși...

LUNCAN

Da! Rămînem, rămînem, dragă! *(Ia sama la cei de la intrare și merge spre ei.)* Mamă! Sitilă! Mă poți tu ierta?

SITILA
(întinde mîna)

Eh! Dă-mi pace! E vorba să nu se amestece nime în certele căsătoriților!

FRĂCĂȚEL
(ținînd pe Maranda de mînă)

Ei, vezi așa; d-apoi de noi ce are să fie?

(Sfîrșit. Cortina cade.)

POLIPUL UNCHIULUI

SCENE COMICE

PERSOANE

VESPIANU, un bătrîn pensionar
IULIAN, nepotul lui
CIOCĂNEL, advocat, amicul lui Iulian
VERIGĂ, servitor al lui Vespianu

SCENA I

Odaie. Mai multe scaune împregiurul unei mese.

IU LIAN şi CIOCĂNEL

IULIAN

(intră agitat)

Bine, frate! Ce are cu mine? Ce i-am făcut? Ce i-am dres? Ce i-am stricat? Cu ce l-am păgubit? Prin ce m-am făcut vrednic de mînia lui? Îi scriu, şi nu-mi răspunde; îi scriu şi ei, şi nu-mi răspunde nici ea. O scrisoare, două scrisori, trei scrisori, zece scrisori, — nici un răspuns! Iar acum, cînd vin, în sfîrşit, eu însumi, în persoană, îmi închide uşa înaintea nasului. Ce vor să zică toate aceste?!

CIOCĂNEL

Stimabile domnule şi amice, iubite concetăţene şi frate! Te rog să fii răbdător şi să-ţi păstrezi bunul cumpăt, căci altfel o să te încurci, rău o să te încurci.

IULIAN

Ei, lasă-mă în pace cu mofturile tale!

CIOCÂNEL

(se așează pe un scaun)

Te las, eu te las; din sentiment de delicateță renunț de a mai turbura cerul senin al desperațiunii tale prin veselia mea. *(Începe să cînte încet.)*

IULIAN

(supărat)

Bine, frate! Tu mă iei în bătaie de joc.

CIOCÂNEL

Pentru că ești ridicol, m-ai înțeles? ridicol. *(Se ridică.)* Îmi spui că verișoară-ta Aurelia te iubește. Ești sigur de iubirea ei?

IULIAN

Da! pe cît sunt de sigur că mîne dimineață are să răsară soarele.

CIOCÂNEL

Frumos termin de comparațiune! Dar, în sfîrșit, să lăsăm stilistica la o parte. După toate teoriile amorului, o femeie care iubește pe un bărbat e în stare să-și părăsească părinții și frații, chiar scumpele tovarășe de copilărie, și să urmeze pe iubitul ei, iar ursuzul ăsta de Vespianu nu îi este Aureliei nici tată, nici mamă, nici frate, nici soră, nici tovarăș de copilărie, ci un simplu unchi, adecă un fel de soacră. Te întreb acum...

IULIAN

Nu mai întreba nimic, pentru că ți-am spus o dată că nu vreau. Sunt prea mîndru pentru ca să pot compromite pe viitoarea mea soție.

CIOCÂNEL

Bine zis! dar tot un nebun rămîi. Compromite-o, dac-o poți, tocmai pentru ca să umble unchiul tău după tine, precum umbli tu acum după el.

IULIAN

Te rog, mă insulți cu asemenea presupuneri.

CIOCÂNEL

Secături!... Parcă am trăi în lumea romanțelor. Tu o compromiți, tot tu o reabilitezi, și sănătate bună!

IULIAN

Pare-mi-se că tu trăiești în lumea romanțelor. Aurelia e de-abia optsprezece ani și nu se poate mărita fără de voia unchiului.

CIOCÂNEL

Nici eu nu zic alta, decît să-l silești să-și deie învoirea.

IULIAN

Și dacă nu și-o dă? Nu-l vezi cît e de încăpățînat? Apoi Aurelia e moștenitoarea lui.

CIOCÂNEL

Aha! care va să zică, de asta e vorba?

IULIAN
(serios)

Da, fără îndoială, și de aceasta. Ar fi o ușurință, mai mult, o răutate ar fi din partea mea dacă aș abuza de iubirea ei pentru ca s-o scot din starea în care a crescut și să-i răpesc moștenirea, care îi este sigură. Nu de mine e vorba, ci de dînsa, care niciodată n-ar putea să se mulțumească cu situațiunea pe care i-o pot crea eu prin munca mea.

CIOCÂNEL

Ești incurabil, dar fiindcă nu sunt doctor, ci advocat, nu te voi declara perdut, ci renunț numai de a susține cauza ta, care e perdută. Să vedem. Verigă, atotputernicul și atotștiutorul servitor și om de încredere, are să se întoarcă și să ne aducă răspuns la solia

cu care l-am însărcinat. Vom vedea și vom înainta după cum vor cere împregiurările, dar tot la vorba mea o să ajungi.

IULIAN

Niciodată! Mai bine renunț. Și astăzi trebuie să se hotărască lucrul într-un fel ori într-altul. Nu mai voiesc să suport tortura aceasta.

SCENA II

VERIGĂ și cei de mai sus

VERIGĂ

Zice că e bolnav, ca totdeauna, zace în pat și nu vrea să se scoale, nici că se scoală pînă ce nu-l apucă foamea ori nu i se urăște de zăcut.

IULIAN
(ingrijat)

Bolnav! Ce are? Sufere de friguri? N-are poftă de mîncare? Nu poate durmi? Îl dor șelele, îl doare capul ori vreo măsea? Are junghiuri?

CIOCÂNEL
(exagerînd)

Nu cumva are oftică? Sufere poate de ameteli? I se înecă răsuflarea?

VERIGĂ

Nu. *(Arătînd spre frunte.)* Aici pare-mi-se că i-a crăpat vreo doagă. Mănîncă bine, bea bine, doarme bine, ba *(uitîndu-se spre Iulian și apăsînd vorbele)* umblă chiar cu gînduri de însurătoare.

IULIAN

Cine? Unchiu-meu?!

CIOCÂNEL

Adecă de ce nu?! Om de patruzeci și opt de ani! Cea mai frumoasă vîrstă pentru ca să-și dorească un moștenitor legitim.

IULIAN

Prostii!

VERIGĂ

Vă spun că *(arătînd spre frunte)* aici nu sunt toate la locul lor. Sunt acum cîteva luni, mai pe primăvară, căzuse bolnav mai știu și eu de ce. Zicea că-l dor șelele, avea fierbințeli, nu putea durmi, îi perise pofta de mîncare. Au umblat vreo zece doctori pe aici, dar nici unul nu-i era destul de bun. I-o fi zis vreunul dintre dînșii că de! e rău, dacă omul stă așa, neînsurat, singur-singurel, fără de copii, fără de nevastă, fără de nici o bucurie la casă. El zice că toți i-au zis așa. A mai venit apoi și căpitanul Stroilă pe aici, și știți cum e căpitanul, să-i cauți pereche de sfătos! Într-o zi mă pomenesc că-mi zice: „Măi, știi tu ce am eu?“ „Nu știu“, zic eu. „Se înțelege că nu știi, răspunde el. De unde să știi dacă și doctorii dau din umeri cînd le spun? Am un polip, măi, în stomac, ai înțeles?“ De unde să-nțeleg eu, cînd vorbă ca asta n-am auzit în viața mea? Zice că e ca paingenul și ca racul și-i stă acolo în pîntece și-i soarbe sîngele și-i roade oasele. Dacă mănîncă cu poftă, zice că nu pentru el mănîncă, ci pentru jigania aceea; dacă doarme bine, zice că tot pentru ea doarme, și zice că nu poate scăpa de ea decît dacă-și ia o nevastă tînără, ca să-și prenoiască sîngele.

CIOCÂNEL

Ți-e unchi, Iuliene! Mă jur că și-a pus de gînd să ieie pe verișoară-ta Aurelia, ca să se-nsoare, fără ca s-o lipsească de moștenire.

VERIGĂ

Nu altfel. Dar și asta tot căpitanul i-a vîrît-o în cap.

IULIAN

Eh, prostii! Parcă Aurelia...

CIOCÂNEL

E nepoata lui și verișoara ta. Mai vrei ceva?

VERIGĂ

Acum zace. Preste jumătate de ceas ori preste un ceas are să vină domnișoara să-l întrebe de sănătate. El are să fie foarte bolnav. Ea îl mîngâie, se așează pe marginea patului și îi pune mîna pe frunte, ca să vază dacă e înfierbîntată. El zice că se simte mai bine și se plînge că e nenorocit, că n-a avut nici frate, nici soră, nici nevastă, nici copii. Ea îi spune c-o are pe ea, îi sărută mîna, îl sărută pe frunte. Apoi o sărută și el, zice că se simte mai bine, de tot bine, se scoală, se îmbracă, iese la plimbare și...

IULIAN

Ei! *(Întorcîndu-se spre Ciocânel.)* Ai auzit acum?!

CIOCÂNEL

Eu te întreb pe tine dacă ai auzit tu.

IULIAN

Am înțeles tot. Mi-e destul! *(Ia pălăria și vrea să plece.)* Astfel sunt femeile!

CIOCÂNEL

Generoase! gingașe! nobile! Dar te rog să fii domol, prietine și concetățene! Te rog să fii răbdător. *(Îl oprește, apoi se întoarce spre Verigă.)* I-ai spus că dumnialui e aici?

VERIGĂ

Doamne ferește! M-ar fi gonit din casă. I-am spus că cineva, un domn, pe care nu-l cunosc, are să-i spună o vorbă în o treabă mare.

CIOCÂNEL

Prea bine! Aș putea eu să vorbesc cu domnișoara?

VERIGĂ

Cum îi spun că vrei s-o vezi, îndată se duce să-l întrebe pe el dacă poate ori nu să te vază.

CIOCÂNEL
(întorcîndu-se spre Iulian)

Stimabile domnule și amice! Tot mai ești convins despre iubirea viitoarei tale consoarte?

IULIAN
(indărătnic)

Tot! Ceea ce face, nu face decît din sentiment de delicateță.

CIOCÂNEL

Ești incurabil! *(Deschide o ușă de la dreapta, îl împinge pe Iulian în odaia de alături.)* Să stai aici și să taci, ori îmi strici tot planul! *(Încuie ușa.)*

IULIAN

Ce vrei să faci?

CIOCÂNEL.

Am un plan! o inspirațiune divină! Taci, și atît! *(Întorcîndu-se spre Verigă.)* Aveți la casă clește mari?

VERIGĂ

Avem. De ce?

CIOCÂNEL

O frigare de fer aveți?

VERIGĂ

Avem. Dar de ce?

CIOCÂNEL

Foi aveți?

VERIGĂ

Avem și noi, dar ce voiești să faci cu ele?

CIOCÂNEL

Du-te și pune frigarea în jaratic să se roșească și mi-o adă cu cleștele și cu jaratic cu tot cînd o voi cere.

IULIAN

Ce vrei să faci?

CIOCÂNEL

Taci!

VERIGĂ

Bine, dar...

CIOCÂNEL

Taci și fă ce-ți zic! Mă cunoști tu pe mine.

VERIGĂ

Nu te-am văzut în viața mea.

CIOCÂNEL

Află dar, că eu sunt un doctor din America. Știi tu unde e America?

VERIGĂ

N-am auzit în viața mea vorba aceasta.

CIOCÂNEL

Atunci taci și fă ce-ți zic. Eu am să-l lecuiesc pe domnul acela ursuz. Mulți am dres, o să-l dreg și pe el. Du-te și-i spune că sunt aici eu, doctorul Wangworth, ai înțeles? Doctorul Wangworth din America.

VERIGĂ

Am înțeles, doctorul Mamort din Amărica.

CIOCÂNEL

Întocmai. Hait, grăbește!

VERIGĂ

Grăbesc, domnule doctor. *(Ieșind, pentru dînsul.)* Strașnic doctor! Ăsta-l scoate și pe dracul. Dar eu tot nu cred, că s-o fi încuibat bidigania aceea în pîntecele stăpînului meu.

IULIAN
(de afară)

Bine, frate! Ce prostii mai vrei să faci?

CIOCÂNEL

Taci! *(Își pune ochelarii.)* Sunt doctorul Wangworth din America. Adecă de ce nu? Parcă nu sunt destui doctori care-și poartă titlul cu tot atît drept ca mine?!... Parcă nu suntem într-o țară în care este un merit de a te lepăda de numele tău?! Parcă nu sunt advocat, om de afaceri, care, în interesul clientului său, trebuie să se facă și popă, și cătană, și porc-de-cîne, stimabile domnule, dacă așa cere situațiunea?

IULIAN

Dar ce vrei să faci?

CIOCÂNEL

Nu știu nici eu! N-am decît un plan vag. Deocam dată sunt doctor american, venit anume ca să scot polipul din stomacul unchiului tău. O să vedem cum se vor desfășura evenimentele mai departe.

IULIAN

Descuie cel puțin ușa.

CIOCÂNEL
(grăbit)

Acum taci, că vine cineva.

SCENA III

CIOCÂNEL și VESPIANU
(Vespianu intră spărios și se închină mereu. E în halat și cu fes în cap.)

CIOCÂNEL

Ah, stimabile, mult prea stimabile domnule Honoring Mistres, n-ar fi trebuit să vă sculați din pat. *(Îi dă un scaun.)* Vă rog să ședeți liniștit, cu totul liniștit, în cea mai desăvîrșită liniște. Eu sunt doctorul Blasmonc din America, am onoare să mă prezint.

VESPIANU

Doctorul Mamort, pare-mi-se.

CIOCÂNEL
(la o parte)

Ei comedia dracului! Mi-am uitat numele! *(Tare.)* Da, domnule, Ion Gems William Wangworth Blasmonc, doctor din Baltimore în Statele Unite.

VESPIANU

Ion Gems William Wangworth Blasmonc, îmi pare bine, domnule doctor.

CIOCÂNEL
(pentru dînsul)

Strașnică memorie! Eu îmi uit numele, și el o să-l știe și preste zece ani pe de rost. *(Tare.)* Nu mai puțin.

VESPIANU

Care va să zică, ați aflat și dumneavoastră, pe acolo, prin America.

CIOCÂNEL

Noi avem ziare foarte bune, domnul meu; aflăm din ele chiar și cele mai depărtate lucruri, dar un lucru atît de celebru, un caz atît de rar în Europa?

VESPIANU

Care va să zică, e celebră boala mea? E un caz rar?

CIOCÂNEL

Foarte celebră, un caz foarte rar aici, în Europa. La noi, în America, polipul e un lucru obicinuit; îl are tot al șeptelea om.

VESPIANU

Tot al șeptelea om!

CIOCÂNEL

E chestiune de apă, de climă, de temperatură, de alimente; e chestiune de rasă, Mistres; americanii suferf foarte mult de polipi; e o boală moștenită de la vechii mexicani.

VESPIANU

De la mexicani!

CIOCÂNEL

După cele mai nouă constatări ale doctorului Bringsam, de la vechii mexicani.

VESPIANU

Adecă doctorul Bringsam!

CIOCÂNEL

Da, doctorul Bringsam, care și-a cîștigat mari merite pentru neamul omenesc. Precum a dovedit el, polipii sunt de cinci feluri: cel mai nevinovat soi sunt așa-numiții *rîmaculi*, niște bestii întocmai ca rima, care se încuibă în spinarea omului și-i mistuie măduva din șira spinării.

VESPIANU
(atins)

Care va să zică, întocmai ca rima!

CIOCÂNEL

Da, domnule. Al doilea soi sunt așa-numiții *sfredelnici*, care au forma unui sfredeluș și străbat în inima omului, de-i seacă sîngele.

VESPIANU

Care va să zică, întocmai ca sfredelușul!

CIOCÂNEL

Da, domnule, nu altfel. Al treilea soi sunt așa-numiți *răcăcini*, care seamănă cu racul...

VESPIANU
(spăriat)

Cu racul?

CIOCÂNEL

Da, domnule, cu racul, și se încuibă în intestinele pacientului.

VESPIANU

În intestine!

CIOCÂNEL

Da, domnule, însă cel mai primejdios e așa-numitul *paingenrăcăcin*, un monstru [sic!], care se încuibă în stomac și seamănă atît cu racul, cît și cu paingenul.

VESPIANU
(desperat)

Acesta e al meu, domnule doctor!

CIOCÂNEL

Vom vedea. Îți voi face diagnoza și mă voi încredința. De acesta sufer numai oamenii ajunși la o vîrstă mai înaintată fără ca să se fi căsătorit; e boala celibatarilor.

VESPIANU

Întocmai ca mine, domnule doctor.

CIOCÂNEL

Vom vedea. Sper însă că nu este așa. Căci e grozavă boala aceasta!

VESPIANU

Grozavă?!

CIOCÂNEL

Cea mai grozavă. La început, cînd se ivește polipul, în vreme ce el se încuibă, pacientul nu are poftă de mîncare, sufere de fierbințeli, nu poate durmi.

VESPIANU

Întocmai ca mine!

CIOCÂNEL

În urmă, după ce polipul s-a încuibat, pacientul se simte ca de obicei, mănîncă bine, bea bine, doarme bine, pentru ca să-și hrănească polipul...

VESPIANU

Întocmai ca mine.

CIOCÂNEL

El se simte cu deosebire bine în apropiere, cînd se află aproape cu totul de vreo persoană femeiască mai tinără, și fără de veste i se ivesc în cap gînduri de însurătoare.

VESPIANU

Întocmai, domnule doctor, întocmai! Care va să zică, e adevărat că prin căsătorie, prin o prenoire a sîngelui polipul piere.

CIOCÂNEL

Din contră! Tocmai prin aceasta se dezvoltă polipul. Şi asta tot polipul o cere.

VESPIANU
(se ridică)

Atunci tot e bine să aibă omul un polip fie cît de mititel în trupul său.

CIOCÂNEL

Deocamdată, momentan, da! *(Îl pune pe scaun.)* Vă rog să şedeţi liniştit, în cea mai desăvîrşită linişte. De obicei pacientul se şi însoară cu o femeie tînără, frumoasă, gingaşă, gentilă, precum cere polipul, şi polipul creşte mereu. Nevasta, simţind că soţul ei sufere de ceva, se cam fereşte de el, începe să cocheteze cu vreun vecin.

VESPIANU

Nu toate, domnule doctor. Sunt şi femei binecrescute.

CIOCÂNEL

În cazul cu polipul, toate fără deosebire. Polipul, lipsit de tigna lui, începe să se zvîrcolească în stomac, pacientul sufere din zi în zi mai greu. În sfîrşit, se ivesc primele simptome ale crizei finale.

VIESPIANU

Criza finală!

CIOCÂNEL

Da, domnule, criza finală. Polipul se hrăneşte din sîngele omului, deci sîngele scade mereu din trup. La început pacientul simte că-i este frig la picioare, apoi

la picioare și la mîni, apoi la mîni, la picioare și la urechi, apoi la urechi, la picioare, la mîni și la nas.

(Vespianu se pipăie la mîni, la urechi și la nas.)

CIOCÂNEL

În proporția în care scade sîngele, extremitățile se răcesc și mor. În cele din urmă bolnavul se pomenește că-i cad urechile.

VESPIANU

Urechile!

CIOCÂNEL

Da, domnule, amîndouă urechile. În urmă, îi cade nasul.

VESPIANU

Nasul!

CIOCÂNEL

Da, domnule, nasul. Apoi îi cad degetele de la picioare, cele de la mîni, picioarele întregi, mînile amîndouă, astfel dispare încetul cu încetul întregul om.

VESPIANU

(se ridică îngrozit, privește lung și cu neîncredere la Ciocânel)

Cum te cheamă pe dumneata, domnule?

CIOCÂNEL

(pentru dînsul)

Hait! M-am înfundat! Cum dracul mă cheamă? *(Tare.)* V-am spus: sunt doctorul Lengwont din America.

VESPIANU

Ziceați odinioară că vă cheamă Ion Gems William Wangworth Blasmonc.

CIOCÂNEL.

Da, domnule, Ion Gems William Wangworth Blasmonc Lengwont.

VESPIANU

Care va să zică, și Lengwont. Dar cum de vorbești așa de bine românește dacă ești doctor din America?

CIOCÂNEL
(pentru dinsul)

Ești un mizerabil! *(Tare.)* A, domnule! Nimic mai firesc ca aceasta! La noi în America se vorbesc toate limbile, trăiesc toate neamurile unul lîngă altul... Cîte și mai cîte colonii românești sunt în America! Mai ales ovrei emigrați din România... Dar, astfel, domnul meu, mă iertați dacă vă cer voie să plec. Am dorit numai să vă anunț că sunt aici. Cînd veți avea trebuință, vă stau la dispoziținne. Am să petrec vreo 8 zile în acest oraș. Sunt la hotelul „Broasca de aur". *(Își ia pălăria și vrea să plece.)*

VESPIANU
(stînd la îndoială)

Domnule doctor, crezi dumneata în adevăr că eu am vreun polip?

CIOCÂNEL

Nu cred. Nu semeni deloc a om cu polip în stomac. Dar se poate. Cînd vei simți, te rog să mă chemi, și îți voi face diagnoza, ca să mă încredințez. *(Se închină.)*

VESPIANU

Domnule doctor, nu s-ar putea acum?

CIOCÂNEL

Cum acum? Așa, din senin?

VESPIANU

Uite! parcă mi-e frig la picioare.

CIOCÂNEL

Nu se poate! Vă închipuiți numai.

VESPIANU

Nu, domnule doctor; parcă mi-e frig și la mîni. *(Îi întinde mîna.)*

CIOCÂNEL

(ii ia mîna)

Nimic. Închipuire! Sunt convins că nici nu ai polip în stomac.

VESPIANU

(aprins)

Domnule! eu nu sunt nebun! Ai înțeles? Am avut fierbințeli, n-am putut dormi, în urmă am început să mănînc și să dorm bine, mă simt bine în apropierea nepoatei mele, mi-au venit gînduri de însurătoare, care va să zică am în stomacul meu un polip în formă de paingen și rac. *(Răstit.)* Este ori nu adevărat că o să-mi cază nasul și urechile? Să-mi spui hotărît! *(Se pune în fața ușii.)* Mai nainte nu ieși de aici!

CIOCÂNEL

Pardon, domnule! Nu știu! De unde să pot ști mai nainte de a-ți fi făcut diagnoza?

VESPIANU

Fă-mi-o!

CIOCÂNEL

Ah! domnule, ăsta-i lucru mare. Diagnoza aceasta n-o suportă decît un om care e convins că are polipul în stomac și cunoaște consecuențele grozave ale acestei boale.

VESPIANU

Sunt convins!

CIOCÂNEL
(aspru)

Te rog șezi pe scaun.

VESPIANU

Șed, domnule doctor. *(Se așează.)*

CIOCÂNEL
(se suflecă)

Dar să nu te miști, să nu strigi.

VESPIANU

Da, domnule doctor.

CIOCÂNEL
(îi pipăie stomacul și pieptul, apoi începe să-l ghiontească giur împregiur)

Da! fără îndoială! aha! Te-am prins! Te rog să stai liniștit.

VESPIANU
(se strîmbă mereu, dar rabdă)

Ce-i, domnule doctor? E ceva?
(Ciocânel dă din umeri.)

VESPIANU

Caută mai bine!
(Ciocânel începe să-i pipăie mînile, apoi să-i tragă degetele, urechile și nasul.)

VESPIANU

Nu trage, domnule doctor, nu trage prea tare, că rupi.
(Ciocânel se plimbă adîncit prin casă.)

VESPIANU
(îl urmărește cu ochii)

Ce-i, domnule doctor?

CIOCÂNEL

Nimic! Domnule, dumneata nu ai polip. Eu nu găsesc nimic.

VESPIANU

Fiindcă nu te pricepi, domnule! Nu-l simt eu în mine?!

CIOCÂNEL

Închipuire!

VESPIANU

Domnule, mă insulți!

CIOCÂNEL

Prea bine: să facem proba de foc!

VESPIANU

Ce fel de probă?

CIOCÂNEL

(se suflecă, își potrivește ochelarii, pune un jeț în mijlocul scenei, apoi îl ia pe Vespianu și-l așează în jeț)

Așa, domnule. Te rog să stai liniștit, de tot liniștit, în cea mai desăvîrșită liniște.

VESPIANU

Stau, domnule; dar ce vrei să-mi faci?

CIOCÂNEL

Proba de foc, cea mai sigură. *(Se duce la ușa din fund, deschide și bate-n palme, apoi se întoarce.)* În timp de cincisprezece minute te vei convinge, domnule, dacă ai ori nu polipul în stomac, și dacă-l ai, răspund eu că pînă mîne ți-l pun în palmă.

VESPIANU

Cum, domnule?!

CIOCÂNEL

O să vezi numaidecît. Cel mai nou metod.

SCENA IV

Cei de mai sus și VERIGĂ

VERIGĂ

După porunca dumitale. *(Pune sculele jos.)*

CIOCÂNEL
(făcîndu-și de lucru)

Să-mi mai aduci și o funie.

(Verigă iese și se întoarce preste puțin cu o funie.)

CIOCÂNEL
(ia funia și o învîrte mereu)

Așa, foarte bine.

VESPIANU
(se uită spăriat la el)

De ce toate aceste?

CIOCÂNEL

O să vezi!

VESPIANU

Ce vrei să-mi faci, domnule?

CIOCÂNEL

Te rog să stai liniștit, de tot liniștit, în cea mai desăvîrșită liniște.

VESPIANU

Stau domnule.

CIOCÂNEL
(ia funia de la Verigă)

Îmi dai voie să te leg?

VESPIANU

De ce, domnule? de ce să mă legi?

CIOCÂNEL

Pardon! Dacă nu-mi dați voie, *(îi dă lui Verigă funia)* eu nu stărui. Sunt convins că nu aveți polip, dar cereți să vă fac diagnoza. Dacă nu-mi dați voie să vă leg, cu atît mai bine. *(Către Verigă.)* Ia lucrurile aceste *(arată spre jăratic și celelalte)* și le du.

VESPIANU

Nu pune mîna pe ele! *(Către Ciocânel.)* Leagă-mă, domnule doctor!

CIOCÂNEL

Eu te leg, dar să știi că am să te strîng.

VESPIANU

Strînge-mă, dar nu prea tare, că sunt plăpînd.

CIOCÂNEL

Cum cere metodul. *(Ia funia și începe să-l lege preste brațe de jeț.)* Dar îndată ce strigi, voi înceta.

VESPIANU

Nu strig. *(Se strîmbă mereu în vreme ce Ciocânel strînge.)*

VERIGĂ
(ride la o parte)

I-l scoate, zeu că i-l scoate! *(Tare.)* Domnule doctor, să nu-ți ajut și eu?

CIOCÂNEL
(îi dă un capăt de funie)

Iată, și trage cît poți!

VESPIANU

Numai nu trage prea tare!

VERIGĂ
(pentru dînsul)

Grija mea!

VESPIANU

Şi ce mai vrei să-mi faci, domnule doctor?

CIOCÂNEL

Toate după metod.

VESPIANU

Cu cleştele ce ai de gînd?

CIOCÂNEL

O să vezi!

VESPIANU

Dar cu frigarea?

CIOCÂNEL

O să vezi.

VESPIANU

Dar cu foile?

CIOCÂNEL

O să vezi. *(Leagă funia.)* Aşa, acum suntem în regulă.

VESPIANU
(se zvîrcole)

Domnule doctor, nu s-ar putea să măi slobozi puţintel?

CIOCÂNEL
(către Verigă)

Dezleagă funia!

VESPIANU

Nu pune mîna! *(Resignat.)* Fă ce vrei, domnule doctor.

CIOCÂNEL

(se duce iar la scule și-și face de lucru cu ele)

Așa, frigarea, trei sute optzeci și cinci de grade; mai avem optsprezece, ca să fie după cum cere metodul.

VESPIANU

(se uită cu spaimă la el)

Domnule doctor, crezi dumneata că eu am în adevăr polipul în stomac?

CIOCÂNEL

(preocupat)

Îți spui: eu cred că nu-l ai.

VESPIANU

(disperat)

Caută, domnule, caută!

VERIGĂ

(pentru dînsul)

I-l scoate! Păcatele mele, dar cum i-l scoate?!

(Ciocânel se apropie cu cleștele de Vespianu.)

VESPIANU

(se dă îndărăt)

Ce vrei cu cleștele, domnule?

CIOCÂNEL

Te rog să stai liniștit, de tot liniștit, în cea mai desăvîrșită liniște. Îți spun, eu cred că n-ai polip.

VESPIANU

Caută, domnule! Fă ce vrei cu mine!

CIOCĂNEL
(încearcă cleştele)

De cleştele aceste deocamdată nu am trebuinţă. Mai tîrziu, ceva mai tîrzior. Te rog să deschizi gura.

VESPIANU

Ce vrei să-mi faci?

(Ciocănel se întoarce să lapede cleştele.)

VESPIANU

Deschid, domnule doctor! *(Deschide.)*

CIOCĂNEL

Mai tare.

(Vespianu deschide mai tare.)

CIOCĂNEL

Şi mai tare.

(Vespianu deschide şi mai tare.)

CIOCĂNEL

Aşa! acum e bine, după metod. *(Se apropie cu cleştele.)*

VESPIANU
(închide gura)

Ce vrei să-mi faci?

CIOCĂNEL

Ei, apoi... *(Se întoarce să arunce cleştele.)*

VESPIANU

Deschid, domnule doctor, iute deschid! *(Stă cu gura deschisă.)*

VERIGĂ
(pentru dînsul)

Se pricepe, mare minune cum se pricepe!

CIOCÂNEL

(apropie cleștele de gură)

Voiesc numai să văd dacă se potrivesc cleștele. Așa! prea bine! *(Se întoarce iar la jăratic și suflă cu foile.)* Poți închide gura.

VESPIANU

Apoi, dacă se potrivesc, ce ai să-mi faci?

CIOCÂNEL

(preocupat)

O să vezi. *(Apucă frigarea în clește, o ridică, scuipă pe ea, o învîrte mereu.)*

VESPIANU

(se zvîrcole și-l urmărește mereu cu ochii)

Domnule doctor, și dacă totuși n-ar fi adevărat că am polip?

CIOCÂNEL

Și eu cred că n-ai. Vei fi răcit, îți vei fi stricat stomacul, nu te-ai căutat la timp... Ar fi trebuit poate să mergi la băi, ca să te cauți și să te distragi, și nu te-ai dus, ci ai stat aici singur, ursuz, preocupat mereu de boala dumitale, iar acum îți închipuiești că ai vreun polip.

VESPIANU

Se poate așa ceva, domnule doctor?

CIOCÂNEL

Mai ales!

VESPIANU

Și dacă totuși aș avea polip?

CIOCÂNEL

Și asta se poate. O să ne convingem prin proba de foc.

VESPIANU

Şi cum se face proba aceasta?

CIOCÂNEL

(cu aer magistral, ia cleştele şi frigarea)

Vedeţi frigarea aceasta?

VESPIANU

O văd.

CIOCÂNEL

Am să-ţi vîr frigarea aceasta pe git pînă în stomac.

VESPIANU

(îngrozit)

Ba să mă ferească Dumnezeu. Dezleagă-mă!

CIOCÂNEL

(continuă)

Nici o frică să nu ai! Iar apoi o să-ţi scot polipul cu cleştele aceste, dacă-i fi avînd polip.

VESPIANU

Nu te apropia de mine! Da ştii dumneata că eu am polip?!

CIOCÂNEL

Stimabile domnule! Nu umbla cu marafeturi, nu te opinti, nu-ţi pierde puterile degeaba, căci eşti legat şi am să-ţi fac ce vreau.

VESPIANU

(desperat)

M-a omorît, m-a nimicit!

CIOCÂNEL

Un om căruia îi place să steie în pat, să aibă aproape de el o persoană femeiască mai tînără, un om căruia

la vîrsta dumitale îi vin gînduri de însurătoare, un asemenea om are polip în stomac.

VESPIANU

Prostii! *(Către Verigă.)* Dezleagă-mă!

VERIGĂ

Nu cutez. *(La o parte.)* I-l scoate!

CIOCÂNEL
(îndrăznel)

Eu, domnule, te-am legat pentru că voiam să te am legat. M-ai înțeles? Sunt eu doctor american? Așa sunt doctorii americani, ca mine?

VESPIANU
(strigă)

Hoți, tîlhari, ucigași! Săriți, săriți, că mă omoară!

CIOCÂNEL

Nu striga, domnule, că degeaba strigi. Te-am legat, domnule, pentru ca în vreme ce dumneata stai legat aici, amicul meu Iulian să fugă cu verișoară-sa. Stăi pe pace, că nu-ți fac nimic, dar te țin legat pînă ce nu se vor fi depărtat.

VESPIANU

Ticăloși, netrebnici, șarlatani!

VERIGĂ
(aprins)

Cum, domnule, așa a fost vorba?!

(Ciocânel îi face semn să tacă.)

VESPIANU

Îl trag în judecată, îl dezmoștenesc, îi dezmoștenesc pe amîndoi. Onoarea mea familială!

CIOCÂNEL

Te rog, domnule, liniștește-te, că nu-ți folosesc nimic toate opintirile. Amicul meu Iulian iubește pe verișoară-sa, nepoata dumitale, și n-ai avut odată nimic contra amorului lor, ci erai gata să le binecuvîntezi unirea. Acum ți-ai schimbat gîndul: voiești chiar dumneata să o iei de nevastă. Nu i-a rămas dar decît să o răpească. Era mai bine să-ți răpească nevasta?

VESPIANU

E un ticălos! Un netrebnic!

CIOCÂNEL

Vorba e că nimeni afară de noi nu știe că el a răpit-o. Dă-ți învoirea pentru căsătoria lor, și eu îmi dau cuvîntul de onoare că nici nu are să afle nimeni că s-a petrecut scandalul acesta în familia dumitale.

VESPIANU

(se uită lung cînd la Ciocânel, cînd la Verigă)

Domnule, nu știu cine ești, nu te cunosc. Îmi spui că ești un prieten al lui Iulian. Ți-a dat el voie să pui pe mine batjocura aceasta?

CIOCÂNEL

Nu, domnule! Eu i-am făgăduit numai că am să te țin de vorbă pînă ce se depărtează el cu verișoară-sa.

VESPIANU

(ușurat)

Care va să zică, el nu știe, nu ți-a dat învoirea. Recunoști că m-ai batjocurit?

CIOCÂNEL

Nu, domnule, am profitat numai de o slăbiciune a dumitale ca să servesc pe amicul meu.

VESPIANU

Dar eu tot batjocurit rămîn.

VERIGĂ
(la o parte)

Ba încă al dracului batjocurit!

CIOCÂNEL

Îți dau, domnule, cuvîntul meu de onoare că nimeni în lumea aceasta n-o să afle despre cele ce s-au petrecut aici, dacă — se înțelege — și dumneata îți vei da învoirea.

VESPIANU

Mi-o dau!

(Ciocânel îl dezleagă.)

VESPIANU
(se întinde)

Rău m-ai batjocurit. *(Către Verigă.)* Iară tu, măi, cu tine am să-mi fac socoteala: te pun în testamentul meu cu o mie de floreni, ai înțeles? Dar numai dacă taci.

VERIGĂ

Tac, tac ca peștele.

VESPIANU
(către Ciocânel)

Și pe ei îi dezmoștenesc dacă mă dau de gol.

CIOCÂNEL

Aveți puterea în mînă. *(Se duce și descuie ușa.)*

SCENA V

IULIAN și cei de mai sus

IULIAN
(ieșind, se duce să îmbrățișeze pe Vespianu)

Iubite unchiule!

VESPIANU

(îi face semn să stea departe; mirat, către Ciocănel)

Ce va să zică aceasta?

CIOCĂNEL

Va să zică, domnule, că amicul meu Iulian n-a răpit pe verișoară-sa. Putea numai s-o facă, dar n-a făcut-o, fiindcă ține prea mult la onoarea familială, ține prea mult să nu vă mîhnească.

VESPIANU

(îl îmbrățișează pe Iulian; mîndru)

Tot nepotul meu! Haide să te duc la ea, bucuria asta trebuie s-o am. *(Către Ciocănel.)* Domnule, m-ai batjocurit, dar mi-ai făcut un mare bine.

CIOCĂNEL

Dar cu polipul cum rămîne?

VESPIANU

Lasă-mă în pace! Asta e treaba căpitanului Stroilă.

VERIGĂ

(pentru dînsul)

Nu e doctor, dar îl scoate și pe dracul.

(Cortina cade.)

GASPAR GRAŢIANI, DOMNUL MOLDOVEI

TRAGEDIE ÎN CINCI ACTE

PERSOANELE

GASPAR GRAȚIANI, domnul Moldovei
SARA, o evreică, favorita sultanei
BARUCH, unchiul Sarei
MAPEIKER, sultana favorită
SULTANUL AHMED I
VORNICUL BUCIOC
LOGOFĂTUL DRĂGAN
HATMANUL ȘEPTILICI
POSTELNICUL GOIA
VISTIERNICUL VASILE LUPU
} boieri moldoveni
FURLANI
BOBO
} căpitani de lefegii
BORISI, dragomanul venețian
ELVIRA, fiica acestuia
LOCADELO, un pretendent
VAN OLEN, ambasadorul olandez
NANI, bailul Veneției
NINO, om de credință al lui Grațiani
UN TÎRGOVEȚ
UN OȘTEAN
UN CEAUȘ
OMER-AGA, un eunuc
AIȘA, o sclavă
OȘTENI, ȚĂRANI, TÎRGOVEȚI, BOIERI ȘI LEFEGII

Întîmplarea se petrece pe la 1620, parte la Constantinopol, parte în Moldova.

ACTUL I

Constantinopol. Casa dragomanului Borisi. Trei intrări.

SCENA I

LOCADELO şi VAN OLEN

LOCADELO

Îl cunosc de-aproape; îl ştiu încă de pe cînd a venit aici: Gaspar Graţiani, ce se mai zicea şi nobil de Gratişad, un ceasornicar, un biet muritor ce bătea pe la toate uşile ca să-şi vîndă marfa.

VAN OLEN

Nu-l căuta ce-a fost odinioară, ci-l vezi ce este acum: duce de Paros şi Naxos, ambasador al sultanului Ahmed I, om de încredere al marelui vizir Chalil-paşa, persoană gată atît împăratului roman, cît şi regelui din Polonia, om norocos şi dibaci, care ştie să se folosească de împrejurări. Ai un rival primejdios. foarte primejdios rival!

LOCADELO

Mai puţin primejdios ca pîn-acum!

VAN OLEN

Vrei să zici fiindcă Sara, ovreica, nu-l mai ajută. Da, ovreica are multă trecere în serai; multe poate cînd voiește; astăzi însă, cînd marele vizir, ambasadorul imperial Molard, solul polonez Sobieski și bailul venețian Nani deopotrivă îl sprijinesc, el poate să se urce și fără de ajutorul ei în scaunul Moldovii. Apoi mai știi? Pe femeie mult temei să nu punem: ovreica a avut odinioară multă slăbiciune pentru dînsul...

LOCADELO

Acum nu mai are. *(Tainic.)* Nu știe, ce-i drept, că Gaspar Grațiani rîvnește și el la scaunul Moldovii; de cînd a aflat însă că e vorba ca el să ia în căsătorie pe fiica dragomanului, ovreica e tăcută și întunecată. N-are să-l ajute.

SCENA II

DRĂGAN, ȘEPTILICI, GOIA și cei de sus

(Drăgan, Șeptilici și Goia intră din fund, se opresc și stau oarecum surprinși.)

(Van Olen se întoarce, apoi înaintează spre boieri.)

DRĂGAN

Iertați. Domnia-sa dragomanul Borisi ne-a poftit... Dacă cumva...

VAN OLEN

L-am lăsat la Poartă pe dragomanul. Are să se întoarcă în curînd cu ovreica.

LOCADELO
(înaintînd spre boieri)

Vrăjmaș de vrăjmaș se apropie cînd cere nevoia.

DRĂGAN

(se închină)

Nu, măria-ta! Noi, slugile, ne apropiem de stăpînul nostru. Noi, prigoniții, prigoniți din țara noastră, nu putem decît să binecuvîntăm pe aceia, care unesc puterea lor cea mare cu slabele noastre puteri, ca să surpe pe prigonitorul nostru.

ȘEPTILICI

Și să scape țara de asupritorul ei.

GOIA

Întocmai!

VAN OLEN

Dușmani vom fi abia după ce-l vom fi răsturnat.

DRĂGAN

Mai virtos nu, căci atunci măria-sa va fi mai tare, iară noi încă mai slabi ne vom socoti. Cînd de o parte se ridică Alexandru, fiu al lui Iliaș-vodă, iubit de mulți dintre mai-marii de la Poartă și ajutat de cel mai cu trecere om din Stambul *(arată la Van Olen)*, de alta se ivește Gaspar Grațiani, ca un luceafăr luminos, iar de-a treia stă măria-sa, mai ajutat ca Alexandru și mai strălucit ca Grațiani, Ștefan Tomșa, cerut numai de noi, trebuie să se retragă.

ȘEPTILICI

Unul singur poate fi domn în Moldova.

DRĂGAN

Cel mai vrednic dintre toți.

GOIA

Întocmai!

DRĂGAN

Noi nu voim decît să avem un domn care ne ia sub ocrotirea sa și își aduce în toate timpurile aminte de noi.

LOCADELO

Toate la timpul lor, boierilor. Deocamdată să-l vedem răsturnat pe Radu.

VAN OLEN

Cu Sara cum stați?

DRĂGAN

Cu ovreica? Bine, destul de bine.

LOCADELO

Brățara ați cumpărat-o?

DRĂGAN

Nu tocmai, dar a rămas vorba ca dragomanul să o plătească și să-i rămînem datornici. Dragomanul are trecere!

VAN OLEN

Rău ați chibzuit! Nu știți, precum se vede...

SCENA III

SARA, BARUCH și cei de mai sus

SARA

(intră răpede)

Nu vreau; am zis că nu vreau, și cînd Sara zice că nu voiește, ea nu voiește!

BARUCH

(intră agitat în urma ei)

Ce te privește, Saro, ce te privește?

SARA

Nu vreau!

LOCADELO

Ce este, Saro? Ce s-a întîmplat?

BARUCH

Saro, o mie două sute de ţechini!

SARA

Am zis că nu vreau!

BARUCH

Ce te priveşte! Am cerut o mie două sute de ţechini, şi mi s-au dat o mie două sute de ţechini. Nu mi s-au dat? Mi s-au dat. Saro, ce cauţi mai departe? Ce vrei? Ce doreşti? Ce-ţi pasă cine cumpără, de ce cumpără şi ce vrea să facă cu brăţara?! Eu am marfă şi o vînd!

SARA

Nu vreau.

VAN OLEN

Ce este, Saro, de ce te-ai supărat?

SARA

(se uită împrejur, apoi domol şi răspicat)

Locadelo, stăpîne, Baruch! Nu sunt supărată, dar nu voiesc. Baruch! Locadelo îmi zice: „Saro, să te duci în serai şi să afli dac-ar fi cu putinţă ca boierii să-l răstoarne pe Radu şi să pună pe Tomşa în locul lui". Primesc, iau giuvaericalele, mă duc în serai, îi vorbesc sultanei, ea îşi alege brăţara, viu şi vă spun, boierii cumpără brăţara şi mă duc acum să i-o dau sultanei drept dar din partea lor. Mîne iar mă duc să văd ce-a făcut sultana, şi sultana îmi zice: „Saro, am vorbit cu padişahul; spune-le boierilor să-l cîştige pe marele vizir în partea lor şi să-mi trimiţă mie atîte şi atîte pungi, ca să înduplec pe alţi viziri din divan". Mă întorc şi zic: „Locadelo, iacă ce-a zis sultana". Şi iar mă duc şi iar vin. Am mai pus eu lucruri de aceste

la cale. Bine! primesc, fiindcă nu-l cunosc nici pe Radu, nici pe Tomșa, și puțin îmi pasă care dintre doi necunoscuți cade și care se ridică. Acum însă mi se cere cu totul altăceva: să lucrez pentru unul nehotărît. Asta n-o primesc, Baruch.

BARUCH

Ce te privește, Saro, ce te privește?

SARA

Baruch! vine cineva și-ți zice: „Baruch, ai o brățară; voiesc s-o cumpăr pentru cineva pe care nu ți-l numesc; care ți-e prețul?"

BARUCH

O mie două sute de țechini.

SARA

Și dacă vei afla mîne că fratele tău e cumpărătorul?

BARUCH

Tu n-ai nici un frate.

SARA

Dar pot să am vreun prieten ori vreun dușman: Baruch, eu lucrez și voiesc să știu pentru cine lucrez. Tu auzi că acum nu mai e vorba numai de Tomșa și de Radu: voiește și Locadelo să fie domn în Moldova, și Alexandru cel de la Rodos și Grațiani, — Baruch, îl știi pe Grațiani, pentru care am lucrat atît de mult: Cel ce vrea să-l ajut, să vie la mine și să-mi zică: „Saro, tu poți multe; iacă ce te rog..." Nu-i așa, Baruch?

BARUCH
(către ceilalți)

Ea are dreptate. *(Către Sara.)* Saro, tu ești cuminte, iară eu sunt prost.

SARA

Nu ești, Baruch, dar te pripești cînd vezi bani.

DRĂGAN
(către Sara)

Dacă se poate, aș vrea să înțeleg. Noi am cumpărat brățara cu o mie de țechini: nu mai stă tîrgul?

SARA

Nu știu; să vedem!

BARUCH

Dragomanul dă o mie două sute.

ȘEPTILICI

Dăm și noi tot atît.

BARUCH

Banii d-voastre nu sunt mai buni ca ai dragomanului. *(Către Locadelo.)* Nu-i așa? bani și bani, totuna fac. *(Către boieri.)* Se găsesc poate alții care dau mai mult. *(Către Sara.)* Nu-i așa, Saro?

SARA

Nu știu; să vedem!

BARUCH

Grațiani dă, eu știu cît dă.

SARA
(cu amărăciune)

Grațiani e acum mare și puternic, Baruch. Grațiani ia în căsătorie pe signora Elvira, fiica dragomanului, și e încă mai mare și mai puternic. Acum el nu mai are trebuință de Sara.

BARUCH

Ce te privește, Saro, ce te privește?

SARA

Mă privește, Baruch!

DRĂGAN

Ia pe fiica dragomanului!

ȘEPTILICI

De aceea ne-a adunat dragomanul pe toți la casa lui.

GOIA

Întocmai!

SCENA IV

[BORISI și cei de mai sus]

BORISI
(intră grăbit)

Iertați! O împrejurare de mare însemnătate m-a făcut să zăbovesc peste așteptarea mea. În clipa aceasta va sosi și Grațiani, care s-a oprit numai pe o clipă, ca să-i dea fiicei mele știrea că Radu-vodă se află pe drum și va sosi poimîne aici.

(Mișcare în scenă.)

DRĂGAN, ȘEPTILICI și GOIA

Mazilit!

BORISI

Radu-vodă, fiul lui Mihnea, domnul Moldovii, e mazilit.

LOCADELO

Mazilit? și eu stau aici? *(Pleacă.)*

VAN OLEN

Se află pe drum, și eu nu știu nimic? *(Pleacă.)*

ȘEPTILICI
(grăbit)

Vino să-ți numărăm banii.

BARUCH

O mie cinci sute de țechini!

GOIA
(îndărătnic)

Întocmai! *(Pleacă cu Baruch și Șeptilici.)*

DRĂGAN
(către Borisi)

Suntem slugile măriei-sale! *(Pleacă)*

SCENA V

BORISI și SARA

BORISI
(privind în urma celor ieșiți; cu ironie)

Alergați, dar eu să rămîi de rușine dacă nu e prea tîrziu.

SARA

Dragomane, ai văzut că Baruch a plecat cu boierii, ca să primească banii pentru brățară?

BORISI
(speriat)

Brățara? *(Pleacă spre ieșire.)*

SARA

Ce vrei? Fără de mine brățara nu prețuiește nimic, iar eu sunt aici.

BORISI
(stăruitor)

Grațiani te roagă să nu-i duci sultanei brățara.

SARA

Pe mine mă roagă Graţiani? Cine e Graţiani? Eu nu-l cunosc. Mă cunoaşte el pe mine?

BORISI

Îl cunoşti, Saro.

SARA

Nu-l cunosc, nu l-am văzut niciodată, nu ştiu cine este, nu-mi aduc aminte de el.

BORISI
(tainic)

Are să vie acum aici. Am pus eu lucrurile la cale ca să vă întîlniţi după ce vor fi plecat ceilalţi.

SARA

Nu vreau să-l văd. *(Iese repede.)*

BORISI
(grăbind în urma ei)

Saro! Femeia aceasta ne răstoarnă toate planurile. *(Iese.)*

SCENA VI

GRAŢIANI şi ELVIRA intră din dreapta

GRAŢIANI
(intrînd, merge spre fund şi priveşte prin fereastră)

Aleargă cu toţii ca să primească ştirea ce le vine prea tîrziu. *(Întorcîndu-se spre faţa scenei.)* Astfel atîrnă soarta omenească de la clipele ce vin şi trec pe neaşteptate.

ELVIRA

Prea mică şi neînsemnată mă simt alăturea cu tine: te-am pierdut parcă de cînd le-am aflat aceste.

GRAȚIANI

Acum abia ne apropiem, scumpa mea Elviră, unul de altul. Un singur gînd m-a povățuit în căile mele; o singură dorință m-a mînat mereu înainte; un singur vis îmi umple tot sufletul: să mă fac — din ceea ce am fost odinioară — un om vrednic de tine, să mă înalț pînă la tine. Mărirea n-o caut decît spre a-mi încununa mireasa, o caut ca să te pot încînta cu farmecele ei. Nu eu m-am înălțat, Elviro, ci tu m-ai ridicat la tine!

ELVIRA

Atît de sus mă pui, încît mă cuprinde amețeala.

GRAȚIANI

Nu mai presus decît te am în gîndul meu.

ELVIRA

Și tot eu mă voi căi dacă te voi vedea în fața primejdiilor de care e înconjurată mărirea.

SCENA VII

UN CEAUȘ și cei de mai sus

CEAUȘUL
(intră din fund)

Alah să te ție la mulți ani și să-ți aștearnă calea cu florile măririi! Din porunca stăpînului meu Mehemet Ali-aga, capul ienicerilor, te caut de un ceas acum și am îndrăznit pînă în această mult ocrotită casă.

GRAȚIANI

Și care este dorința iubitului meu prieten, preavrednicul Mehemet Ali-aga?

CEAUȘUL
(se uită împrejur, apoi în taină)

Înălțimea-sa, marele vizir, e pus pe gînduri. Alexandru-vodă a trimis la Poartă oameni cu patruzeci

de pungi și cu făgăduința de-a spori haraciul. Locadelo a intrat la învoială cu el; boierii sunt gata de a-l părăsi pe Tomșa, iar ovreica e tăcută și îndărătnică. Mulți dintre vizirii din divan stăruie să fie primite propunerile lui Alexandru, iar Mehemet Ali-aga îți ține gata douăzeci de pungi pentru serai.

SCENA VIII

NINO și cei de mai sus

NINO

(intră răpede, tot prin fund)

Stăpîne, căpitanul Furlani te caută ca un smintit; ce să fac cu el?

GRAȚIANI

Să mi-l aduci aici! *(Întorcîndu-se spre ceauș, îi dă o pungă cu bani.)* Spune stăpînului tău că nu voi întîrzia.

(Nino se închină și iese.)

CEAUȘUL

Alah să te ție, stăpine! *(Iese.)*

GRAȚIANI

(întorcindu-se spre Elvira)

E darnic om agaoa! Douăzeci de pungi, nu mai puțin, pentru ca să-i întorc treizeci. Ei, nu vreau! Nu voi jefui țara chiar mai nainte de a-i fi domn!

ELVIRA

Dar ovreica? Cine e ovreica? Ce fel de ovreică?

GRAȚIANI

(supărat)

Ei, o femeie care vinde giuvaericale, o favorită a sultanei Mapeiker.

ELVIRA

Şi cum vine ea să se amestece în trebile aceste?

SCENA IX

BORISI şi cei de mai sus

BORISI
(intră gîfîind)

În sfîrşit, am înduplecat-o: acum poţi vorbi cu ea. Te aşteaptă.

GRAŢIANI

Te-am rugat să mă scapi de ea!

ELVIRA

De cine? De ovreică? Ce vrea dînsa?

BORISI

Trebuie! Boierii au cumpărat brăţara, dară sunt gata să ţi-o dea drept dar. Locadelo intră la învoială. Van Olen mai ţine încă la preţ, dar îl vom înduplec a; numai cu ovreica nu e chip să ne înţelegem.

GRAŢIANI

Nu vreau să mă leg faţă cu nimeni! Nu sporesc haraciul, nu dau pocloane, nu cumpăr scaunul, nu vreau să intru înglodat în ţară; ori sunt domn de capul meu, ori nu-mi trebuie domnia.

BORISI

Ovreica te scapă de toţi ceilalţi.

ELVIRA

Ei bine! E ovreica aceea atît de puternică?

GRAŢIANI
(se plimbă cîtva timp agitat, apoi ia braţul Elvirei, gata de a se depărta; către Borisi)

Să vie, dacă nu se poate altfel!

BORISI

Aşa te înţeleg! *(Iese.)*

GRAŢIANI
(către Elvira)

Da, e foarte puternică ovreica, fiindcă e puternic sultanul; pe sultan îl stăpîneşte sultana, iar pe sultana o stăpîneşte cel ce ştie s-o stăpinească pe Sara.

ELVIRA

Şi pe Sara cum poate cineva s-o stăpînească?

GRAŢIANI

Nu poate nimeni!

ELVIRA

Nici s-o cumpere?

(Ies prin stînga)

SCENA X

FURLANI şi NINO

FURLANI
(intră din fund)

Nici în sacul dracului nu scapă de mine, Nino! Îl urmăresc şi-l iau la goană şi nu-i las timp de răsuflare, zi cu zi, oră cu oră, pas cu pas, mă ţin după el! Eu sunt oştean din ceata lui Baba Novac. Ai auzit tu de Mihai-vodă?

NINO

Auzi vorbă? Barba-mi era mare cînd turcii fugeau la Ragusa de frica lui.

FURLANI

Acel Mihai-vodă, cînd voia să ştie mai bine ca marele vizir cele ce se petrec în tabăra turcească, îmi

trăgea mie cu ochiul. Eu sunt oștean, Nino, și cînd urmăresc pe cineva, îl urmăresc!

NINO

Și dacă lui Grațiani nu-i trebuiesc lefegii?

FURLANI

Îi trebuiesc. Fără de noi, nu poate. Eu și Bobo suntem două brațe tari și sigure. Cunosc Moldova; fără de noi, n-are ce să caute în ea. Eu sunt de felul meu veronez, și veronezii sunt oameni, Nino!

NINO

O știu aceasta.

FURLANI

Bobo e, ce-i drept, pisan, numai pisan, dar un băiat ieșit din creierii Diavolului: bea pentru șapte și se bate pentru zece. Îl cunoști pe căpitanul Bobo?

NINO

Căpitane, mă superi. Cine nu cunoaște pe Bobo?

FURLANI

Eram la Genova cînd i-am făcut cunoștința. De acolo am plecat împreună la Ferara, de la Ferara la Florența, de acolo la Veneția, apoi la Neapoli, la Madrid, la Maiența, opt ani de-a rîndul. Nino, tot împreună am băut, împreună ne-am bătut, împreună ne-am făcut aventurile galante, și nu ne-am despărțit decît la Cracovia, în Polonia. Iar acum, după douăzeci și trei de ani, iar ne întîlnim. Înțelegi, Nino, că trebuie să ne ia pe amîndoi!

SCENA XI

GRAȚIANI și cei de mai sus

(Grațiani intră de la stînga.)

FURLANI

(ia poziție)

Să trăiești, măria-ta! Căpitanul Furlani!

GRAȚIANI

Căpitanul Bobo?

FURLANI

Dac-am venit eu, este și el aici.

GRAȚIANI
(către Nino)

Să te duci la Mehemet Ali-aga și să-i spui că primesc pungile și voi veni peste puțin să le iau.

NINO

La poruncă! *(Iese.)*

GRAȚIANI
(către Furlani)

Căpitane, se găsesc oameni la Stambul? Italieni, numai italieni.

FURLANI

E timp de pace: haimanale destule!

GRAȚIANI

Acum, în ceasul acesta, poți să aduni pînă la o sută de oameni?

FURLANI

Eu cu Bobo îi adunăm!

GRAȚIANI

Știi să fii obraznic? Știi că bagi spaima-n lume?

FURLANI

Asta mi-e meseria: sunt oștean din ceata lui Baba Novac!

GRAȚIANI

Îndată ce ieși de aici, dă veste că te-am însărcinat

să-mi aduni lefegii; fii îndrăzneț, fă ca toți să simtă că sunt tare, mai ales Locadelo și Van Olen.

FURLANI

Las' pe mine, stăpîne!

GRAȚIANI

Nu sunt încă domn; dacă însă vreun altul ar primi semnele domniei, vă plătesc lefurile îndoite și vă dau drumul.

FURLANI

Am înțeles, stăpîne! *(Salută și iese.)*

SCENA XII

GRAȚIANI și în urmă SARA

GRAȚIANI
(se plimbă)

Da, nu sunt încă domn! Și cine știe dacă îmi este dat să fiu vreodată! Îmi iau abia avînt, ca să mă urc în scaun, și mă apucă scîrba în fața mijloacelor de care trebuie să mă folosesc ca să răzbesc pînă la el. Ce are să fie mai tîrziu? Da! Ovreica mă scapă de toți ceilalți! De ovreică însă cine mă scapă? Mi-e oarecum frică de dînsa. Și totuși femeia aceasta mă poate ajuta să cîștig pe cealaltă.

SARA
(intră și se oprește)

Sunt aici.

GRAȚIANI
(după ce o duce în fața scenei)

De ce ai dorit să mă întîlnești?

SARA

De ce am dorit? *(Dă din umeri.)* Nu știu, cum nu știe rîul de ce curge la vale. Tu însă n-ai dorit. Ți-ai zis: „Sara mă iubește și n-are să facă nimic ce-ar putea să fie rău pentru mine".

GRAȚIANI

Da, Saro, așa am crezut.

SARA

Aveai toată dreptatea! Grațiani, maică-mea îmi zicea adeseori: „Saro, fii cuminte și nu te pripi!" Am stat deci închisă la mine acasă, eu singură, și m-am întrebat: „Ce trebuie să faci tu, Saro?" Tu ai dreptate, Grațiani: eu nu pot să nu fac ceea ce dorești tu. Baruch m-a trimis cu giuvaericale în serai. M-am dus azi, m-am dus mîne, de multe ori m-am dus, și-mi părea bine cînd vedeam că Baruch ia preț bun pentru marfă. Cînd întîia oară m-am dus pentru tine, Grațiani, nu mi-a mai părut bine de bucuria lui Baruch, ci mă simțeam fericită că pot să-ți fac ție o mulțumire. O, Grațiani! tu nu știi cît de fericită mă faci cînd îmi zici: „Saro, iacă ce doresc; tu poți, fă dar!"

GRAȚIANI

Doresc să nu faci nimic!

SARA

Știu că aceasta o dorești, Grațiani! Sultana Mapeiker, care mă iubește, îmi spunea adeseori că am obraji rumeni, ochi plini de văpaie, trup mlădios, brațe rotunde și umeri frumoși; nu înțelegeam ce zice. Odată însă tu te-ai uitat la mine — nu știu cum — încît m-a trecut un fior de spaimă, și de atunci o înțeleg pe sultana și mă uit mereu în oglindă. Tu ai dreptate, Grațiani: eu fac tot ceea ce dorești tu, nu pentru că vreau, ci pentru că nu pot să nu voiesc. Dac-ai zice să-l părăsesc pe Baruch, eu n-aș putea să nu-l părăsesc; dac-ai zice să rămîn la tine, eu n-aș mai putea să plec; dac-ai zice să mă fac creștină, eu aș săruta crucea!

GRAȚIANI

Nu le doresc aceste.

SARA

Știu că nu le dorești. Dorești numai să te faci domn în Moldova.

GRAȚIANI

Și te rog să nu mi te pui în cale.

SARA

De ce vrei să te faci domn? Grațiani, de ce vrei?

GRAȚIANI

Cine oare n-ar voi dacă i se deschide calea?

SARA

Grațiani, eu sunt femeie și știu pentru ce vrei. Grațiani! Grațiani! Dac-ai fi un cerșitor plin de răni, eu te-aș iubi și m-aș simți fericită că mă lași să te caut și hrănesc, iară tu vrei să te faci domn pentru ca să fii băgat în seamă de dînsa?

GRAȚIANI

Ah! Căci mi te-ai pus de-a curmezișu-n cale și nu pot să trec înainte! Saro! Voiești tu să împaci o luptă care de veacuri se urmează și alte veacuri se va mai urma? Nu s-a împlinit încă anul de cînd căile vieții noastre s-au întîlnit: ai crezut tu vreodată că ele nu se vor mai despărți?

SARA

N-am crezut, dar nici că puteam să știu ce are să fie cînd ele s-ar despărți. Abia acum simt că nu pot. Uite, nu pot! Mi-am pierdut parcă mințile. Știu, Grațiani, că de mult o iubești; am iubit-o adeseori și eu, fiindcă îți era ție iubită; dar acum e altfel. De cînd te ferești de mine, ca să nu se supere ea, Grațiani,de

atunci e altfel, cu totul altfel! Eu nu vreau să fii domn!

GRAȚIANI

Vrei deci să te faci unealtă celor ce mine vor rîde de mine?

SARA

Nu, Grațiani, fiindcă nu pot. *(Privește drept în fața lui, apoi cu hotărîre.)* Grațiani, fă-te domn, dar ia-mă și pe mine cu tine!

GRAȚIANI

Saro, fii femeie, nu demon!

SARA

Nu pot, Grațiani, nu pot, nu pot! Uite, nu pot! Mi s-a înfipt în mine gîndul că trebuie să fiu aproape de tine, și o singură simțire mă stăpînește: „Ce mai ești tu dacă nu mai e Grațiani! Ce-ți folosește mintea ta dacă nu mai poți să-l slujești pe el cu ea? Ce-ți folosește inima ta dacă nu poți să-l înveselești pe el prin simțirile ei? Ce-ți folosește trupul tău, brațele aceste, gîtul acesta, sînul acesta ce-mi folosește mie dacă tu nu te mai uiți la ele, dacă ele nu te mai încîntă pe tine?“ O, Grațiani! De ce te-ai uitat dacă nu mai vrei să te uiți? Demon îmi zici? Nu eu sunt demon: demonul este în mine; e blăstemul din facere care m-a ajuns, și prin tine m-a ajuns, Grațiani, sub farmecul ochilor tăi!

GRAȚIANI

Saro, tu mă vezi că tremur înaintea ta. Vrei tu să strici toată viața mea? Vrei să blăstem ceasul în care ochii mei te-au zărit și pentru întîia oară sufletul meu s-a încîntat de tine?

SARA

Nu vreau nimic; știu numai că dacă ea nu mă sufere pe mine în apropierea ta, nu o sufer nici eu pe dînsa!

GRAȚIANI

Femeie, nu mă ispiti!

SARA

(se dă înapoi)

Ți-e silă de mine fiindcă sunt ovreică?

GRAȚIANI

Mi-e silă de tine! *(O cuprinde în brațe.)*

SARA

(se desface din brațele lui)

Grațiani, n-ai să fii domn ca toți domnii, ci domn scutit, în fața căruia tremură toți vizirii. Căci Sara poate, și vrea tot ceea ce poate! *(Se depărtează.)*

GRAȚIANI

(privind în urma ei)

Am plecat; ar putea oare cineva să-mi spună unde am să ajung?

(Perdeaua cade.)

ACTUL II

Constantinopol. Conacul domnesc. Mese, scaune. La dreapta, fereastră. Afară se aud urări şi strigăte. Muzica cîntă un marş.

SCENA I

NINO şi FURLANI intră cu cîte două săculeţe pline

FURLANI

Nici draci în iad cîţi oameni flămînzi la Stambul! Nino, spune că n-ai mai văzut atîta lume, mărturiseşte că nu ţi s-a mai pomenit aşa îmbulzeală!

NINO

Niciodată, căpitane! *(Pune săculeţele pe o meşcioară din apropierea ferestrei şi începe a le dezlega.)*

FURLANI
(făcînd ca Nino)

Aici e argint, tot taleri. Se pricepe Gaspar-vodă, Nino! E pui de diavol, asta n-o poţi tăgădui. Are apucături de domn! Încă atunci cînd cu Locadelo, mi-am zis: acesta e om şi are să facă treabă!

NINO

Are să facă.

FURLANI

I-a băgat în draci pe toți. „Căpitane — mi-a zis el — mîne am să mă întorc cu semnele domniei de la Poartă la Patriarhie, iar de acolo la conac. Voiesc să fie lume în calea mea. Umple toate ulițele, spune că am să arunc banii cu pumnul.“ Am adunat, Nino? Sunt oștean din timpurile lui Baba Novac! Mărturisește c-am adunat!

NINO

Ești, căpitane, ai adunat, căpitane, dar și alaiul a fost frumos, iar pe acela eu l-am chibzuit.

FURLANI

Era frumos, Nino, asta n-o pot tăgădui; dar lumea tot lume rămîne. Mai ales cînd ne întorceam de la Patriarhie, furtună, viscol, vîrtej, nu alta. Cînd mă vedeau că bag mîna în săculețul cu bani, se uitau cu toții de-a ținta ca haita de cîini flămînzi la bucata de carne, și apoi să fi văzut, Nino, cum se îngrămădeau unii peste alții cînd vedeau că zboară talerii prin aer și cad jos pe caldarîmul de la picioarele lor și cum îi căutau pintre pietrele rotogoale și cum se tîrau pe jos ca niște șopîrle deșălate, — o clipă, zic, mai mult nu ținea, și erau suflați ca din palmă.

NINO

Iar Grațiani rîdea în el.

FURLANI

Are apucături de domn, Nino.

SCENA II

SARA și cei de mai sus

SARA
(intră din dreapta)

Ah! Nino, căpitane! L-ați văzut pe Grațiani călare? L-ați văzut cît era de mîndru și frumos?! Ați văzut mulțimea cum strigă și se îmbulzește?

FURLANI

Cuvenită supunere! Toate le-am văzut cu ochii noştri, cu mîinile noastre le-am pipăit.

NINO

Nici acum nu mă mai pot dezmetici.

SARA

Şi v-aţi bucurat? Nu-i aşa că v-aţi bucurat şi voi? Dar Baruch? Le-a văzut oare şi el? Nu l-aţi văzut pe Baruch? Pe ovreiul? Pe unchiul meu, Baruch?

FURLANI

Cuvenită supunere! Eram călare şi, călare fiind, puteam să privesc peste capetele oamenilor şi să văd pe toţi cei ce se aflau împrejurul meu: pe Baruch nu l-am văzut.

SCENA III

Cei de mai sus, mai mulţi ciohodari, apoi GRAŢIANI

(Ciohodarii intră cu semnele domnici, le aşează, apoi se opresc în fund.)

GRAŢIANI

(intră, se opreşte în faţa lui Nino)

Sunt mulţumit! Dacă lumea vine să mă vadă, spune-i să aştepte o clipă, două, căci vodă e ostenit. Dragomanul Borisi, viind cu fiică-sa, are pasul întîi. *(Către Furlani.)* Sunt mulţumit, căpitane! *(Le face semn să se depărteze.)*

FURLANI

Să trăieşti, măria-ta! *(Iese.)*

NINO

La mulţi ani, măria-ta! *(Iese.)*

(Ciohodarii ies.)

(Afară muzica încetează, dar urările se aud mai tare.)

(Sara stă tot timpul la o parte, apoi îşi ridică ochii spre Graţiani.)

GRAȚIANI

(o duce în fața scenei)

Auzi cum strigă mulțimea? Ea-mi urează viață fericită și domnie îndelungată. Îmi trebuiesc amîndouă, pentru ca să pot muri în pace. Auzi? Și acesta nu e popor; sunt oameni adunați de pe toate ulițele. Vino să le aruncăm bani. Vreau să meargă vestea în Țara Moldovei cum s-a urcat Gaspar Grațiani în scaun. Vreau să știe toată lumea că Gaspar-vodă e setos de binecuvîntare și adună un an întreg cu o mînă, ca să poată împărți într-o singură zi cu amîndouă. Vino, aruncă și tu! *(Începe să arunce bani pe fereastră.)* Banii lui Mehemet Ali-aga, de unde au venit, acolo să se ducă, acolo să se întoarcă, acolo să rămîie!

SARA

(aruncă banii cu amîndouă mîinile; cu patimă)

Bani! bani! bani! *(Zgomotul crește, Grațiani aruncă la urmă săculețele aproape deșerte, apoi zgomotul scade și încetează.)* S-au mîntuit banii, și acum tac, Grațiani, și nu mai strigă.

GRAȚIANI

Tac, Saro, dar nu uită. *(Se duce la masă, scoate cutia cu brățara, dezvelește lanțul, apoi se așează pe divan.)* Vino-ncoa, Saro!

SARA

(se lasă pe covor, la picioarele lui)

Stăpînul meu cel mîndru și iubit! Aș vrea să tai în pieptul meu, să tai adînc, o lungă rană, ca să vezi și tu cît de mare îmi este fericirea. Atît e, Grațiani, de nemărginită și de întreagă, încît nu o mai simt și mi-e sete de-o durere ca să văd unde începe fericirea mea.

GRAȚIANI

(îi pune inelul și brățara legată cu lanț de inel)

Iată brățara pe care n-a primit-o sultana! Poart-o zi și noapte, ca să-ți aduci mereu aminte de ziua de azi.

SARA

Nu, Graţiani, zi şi noapte nu, căci aş uita în curînd de ce o port: numai în zilele de sărbătoare... Sunt acum mai frumoasă.

GRAŢIANI

Brăţara e mai frumoasă.

SARA

De ce? Înţeleg. Pune-mi brăţara, pentru că cei ce se uită la ea să-mi vază braţul, şi braţul e frumos. *(Se ridică.)* Graţiani! Baruch a fost şi el acolo? L-ai văzut? A strigat şi el?

GRAŢIANI

Iar Baruch? Saro, goneşte acest nour de pe cerul senin al zilei de astăzi.

SARA

Dar n-am şti că e frumos cerul dacă n-ar fi şi nori pe el.

GRAŢIANI

Acum du-te, dragă, căci lumea mă aşteaptă. *(O cuprinde cu braţul.)* Apoi iar rămînem singuri.

SARA

Da, mă duc! *(Pe gînduri.)* Uite, mi-e oarecum frică.

GRAŢIANI

Eşti o copilă nebunatică. Haide, dragă! *(O scoate la stînga.)*

SARA

Apoi iar rămînem singuri. *(Iese.)*

SCENA IV

GRAȚIANI apoi NINO

GRAȚIANI

Baruch! Mereu Baruch! Cînd sufletul îi este mai înveselit, se ivește în el amintirea lui Baruch, ca să i-l turbure. Nu se poate să scap eu de acest ovreu?

NINO

Stăpîne! Boierii, Mehemet Ali-aga, Locadelo, Mineti, cumnatul lui Radu-vodă, bailul Nani, solul Sobieski...

GRAȚIANI

Dragomanul Borisi?

NINO

N-a sosit încă.

GRAȚIANI

Ceilalți să mai aștepte.

NINO

(strîmtorat)

Măria-ta, ovreul!

GRAȚIANI

Baruch? Acum?!

NINO

I-am spus să plece, dar nu vrea. Să-l dăm afară?

GRAȚIANI

Depărtați-l!

(Nino pleacă.)

GRAȚIANI

Stăi! Să intre ovreul, dar pe aici. *(La dreapta.)* Și vezi, să intre nebăgat în seamă. *(Rămîne în mijlocul casei.)* Anume acum a venit!

(Nino iese.)

SCENA V

GRAȚIANI și BARUCH

(Baruch se apropie umilit în fața lui Grațiani.)

GRAȚIANI

Ce e, Baruch?

BARUCH

E rău, măria-ta, foarte rău.

GRAȚIANI

Ce e rău, Baruch?

BARUCH

E rău, măria-ta, foarte rău.

GRAȚIANI

Răul și-l fac oamenii singuri.

BARUCH

Eu? Ce-am făcut eu? Nimic n-am făcut. Eu sunt un ovreu neputincios. Măria-ta ești un domn puternic. Ce vrei cu mine? Sara e nepoata mea, fiica surorii mele Rachila, și eu sunt unchiul ei; e ovreică, întocmai precum eu sunt ovreu, iar măria-ta ești creștin. Ce vrei cu dînsa? Vrei s-o ții cu puterea? Se poate, fiindcă ești puternic, dar nu se poate.

GRAȚIANI

Tu vezi că se poate: ea voiește și se simte fericită.

BARUCH

E foarte rău, măria-ta! Ea se simte fericită, iară eu, Baruch, unchiul ei, ovreul neputincios, eu umblu zăpăcit și nu-mi mai găsesc loc de repaos, mă culc și nu pot să dorm, mi-e foame și nu pot mînca. Ea se simte fericită, iară eu mă ascund să nu mă vază cei ce mă cunosc. Nu-i adevărat, măria-ta: ea nu se simte fericită. Sara nu poate să-l uite pe Baruch, și dacă știe că el nu poate dormi, nu doarme nici ea.

GRAȚIANI

Așa este, Baruch.

BARUCH

Știu eu că așa este!

GRAȚIANI

Dacă știi, adu-ți aminte că ți-e nepoată și nu-i turbura fericirea. Nu știi tu cît poate copila aceasta să fie de fericită, dar cînd fericirea îi este mai deplină, ea se întreabă cu inima încleștată: se bucură oare și Baruch?

BARUCH

Știu eu că așa este.

GRAȚIANI

Ei, dac-o știi, atunci fii om, iar nu fiară sălbatică: fie-ți milă de copila aceasta; bucură-te de bucuriile ei, căci numai asta îi mai lipsește pentru ca o zi să-i prețuiască mai mult decît o viață întreagă.

BARUCH

Eu nu mă bucur: de ce să mă bucur?

GRAȚIANI

Crezi tu că mă voi împiedeca de tine? Vrei, nu vrei: o voiesc eu!

BARUCH

Dar eu sunt un ovreu neputincios, și Sara are să te întrebe: „N-ai văzut pe Baruch? Ce-a zis Baruch?“ Vrei, dar nu se poate.

GRAȚIANI

Cere-mi un preț. Te despăgubesc pentru că nu-ți mai vinde giuvaericalele.

BARUCH

Nu cer nimic: nu-i marfă, nu se vinde.

GRAȚIANI

Uiți tu că sunt acum opt zile de cînd se află în casa mea?

BARUCH

Sunt numai șapte și jumătate! Vreau s-o văd, și dacă vrea să rămîie, nu-mi pasă, dar știu că nu vrea.

GRAȚIANI

(se duce la intrarea din stînga)

Saro! Baruch e aici!

SCENA VI

SARA, GRAȚIANI și BARUCH

SARA

(intră și înaintează hotărîtă)

Ce vrei, Baruch?

BARUCH

Saro, îți aduci tu aminte de soră-mea Rachila?

SARA

Îmi aduc aminte: era muma mea.

BARUCH

Nu-ți aduci aminte. Dacă ți-ai aduce, n-ai fi aici.

SARA

Nu-i adevărat, Baruch. Mumă-mea m-a iubit, și cînd iubim pe cineva și-l vedem fericit, ne mulțumim de a ști că se simte fericit. Și tu mă iubești, Baruch, dar nu te mulțumești cu fericirea mea, fiindcă-l crezi fericit și pe Grațiani, iară pe el nu-l iubești. Tu voiești mai bucuros ca eu să fiu nefericită decît ca un creștin să fie fericit. Asta nu e bine, Baruch, fiindcă toți suntem carne de om, sînge de om, toți avem suflet de om — și de aceea am zis: „Saro, tu nu trebuie să asculți pe Baruch, pentru că Baruch e orb și nu vede cu ochii lui, e amețit și nu simte cu inima lui, nici judecă cu mintea lui".

BARUCH

Și ție nu-ți pasă de mine?

SARA

Îmi pasă, Baruch, dar mi-am zis: „Saro, dacă-l alegi pe Baruch, are să te doară pentru Grațiani, iar dacă-l alegi pe Grațiani, are să te doară pentru Baruch. Cînd are să-ți fie durerea mai mare și mai îndelungată?" L-am ales pe Grațiani, fiindcă alegîndu-te pe tine, durerea mi-ar fi fost așa de mare, încît mi-ai fi plîns chiar și tu de milă.

GRATIANI

Baruch, tu auzi acest glas înțelept: pleacă-te și-l ascultă.

SARA

El nu poate: nu-l iartă legea lui.

GRAȚIANI

Legea mai presus de toate e legea firii omenești; s-o asculte pe aceasta!

BARUCH

Eu nu cunosc legea aceasta. Unde este scrisă? Cine mă pedepseşte dacă n-o împlinesc? Saro, tu vrei dar să rămîi?

SARA

Vreau, Baruch.

BARUCH

Şi dacă te blăstem eu şi te blăstemă fraţii tăi şi te blăstemă tot neamul tău, poţi tu să fii fericită?

SARA

Nu pot, şi de aceea fac rău cei ce mă blăstemă.

GRAŢIANI

Ce-ţi pasă ţie, Saro, de blăstemurile lor? Lasă-i cu păcatele lor! Baruch, destul acum!

SARA

Îmi pasă, Graţiani, şi nu trebuie să zic că nu-mi pasă dacă ştiu că-mi pasă.

BARUCH

Ştiu eu că-i pasă! Saro, dacă rămîi între fraţii tăi, cînd cineva se uită rău la tine, toţi se uită rău la el; cînd te doare ceva, toţi aleargă să-ţi caute leacul; cînd eşti tristă, toţi umblă să te înveselească; eşti între oameni, Saro. Iar dacă ieşi din mijlocul lor, acolo unde te vei fi dus, toţi zic: „Aceasta e ovreica, ovreica cea urîtă, care a spînzurat pe Christos! Depărtaţi-vă de ea, feriţi-vă de dînsa, alungaţi-o din mijlocul vostru!“

SARA

Nu-i adevărat, Baruch! Graţiani, spune şi tu că nu-i adevărat! Nu-i aşa că voi nu sunteţi ca noi?

GRAȚIANI

Ce-ți pasă de răutatea oamenilor?

SARA

Îmi pasă, Grațiani.

BARUCH

Iară frații tăi se adună și-și acoper capetele cu cenușă și toți într-un glas blăstemă bucata pe care o duci la gură, apa pe care o bei; blăstemă somnul tău, munca mînilor tale, blăstemă copilul din pîntecele tău și scuipă cînd te văd, și fug de tine ca de ciumă.

(Sara își acopere fața cu mînile.)

GRAȚIANI

Încetează, fiară sălbatică!

BARUCH

Saro, nu-ți batjocori neamul, nu-ți spurca sîngele! Iacă, încetez, am încetat, nu mai zic nimic.

SARA

(se încleștează de Grațiani)

Nu asculta de el; nu te lua după vorbele lui; fii tu cum ești tu! Alungă-l de aici, căci vorbele lui îți strică mintea, privirea lui îți amorțește inima, răsuflarea lui otrăvește aerul.

GRAȚIANI

(o cuprinde cu brațul)

Fii liniștită! *(Către Baruch.)* Pleacă de aici, Satano!

BARUCH

(retrăgîndu-se)

Eu plec. Iaca, plec. De ce să nu plec?! *(Iese.)*

SCENA VII

GRAȚIANI, SARA, apoi NINO

SARA

Vezi, acum nu-mi mai pasă de Baruch, de ovreul acela nesuferit. Nu-mi mai pasă de el, și mi-e nesuferit gîndul că și eu sunt ovreică.

GRAȚIANI

Tu nu ești ovreică; ai minte de om și inimă de femeie.

NINO
(anunță)

Dragomanul Borisi cu fiică-sa, signora Elvira, urcă scările.

GRAȚIANI
(atins)

Să intre! *(Strîmtorat, către Sara.)* Haide, dragă, apoi iar rămînem singuri.

(Nino iese.)

SARA
(mihnită)

Apoi iar rămînem singuri. De ce noi numai singuri? Vrei neapărat să mă depărtez?

GRAȚIANI

Te rog.

SARA

O, Grațiani! Baruch are dreptate, dar eu nu pot. *(Pleacă, apoi se oprește și se întoarce spre el.)* Grațiani, Sara nu știe și nu vrea să mintă, nici să fie fățarnică. Tu ești domn, dar Elvira n-are să fie doamnă! Eu pot să ridic și să răstorn domni, viziri pot să pun și să răstorn; ambasadorii toți și bailul Veneției, bailul, Grațiani, tremură cînd îmi încrețesc eu sprîncenele. Și

dacă pot pentru alţii, mai vîrtos pot cînd e vorba de mine însămi, de fericirea mea. Ovreica e stăpînită de-o slăbiciune, dar nu e slabă ovreica, nu e slabă! *(Iese.)*

GRAŢIANI

Saro! *(Face un pas spre ea, apoi se opreşte între cele două intrări.)* Asta e prima zi a domniei mele! Cum vor fi celelalte?

SCENA VIII

GRAŢIANI, ELVIRA şi BORISI

(Uşile din fund se deschid. Bobo şi Furlani intră cu lefegii, care rămîn în fundul scenei.)

GRAŢIANI

(întîmpină la intrare pe Elvira)

Abia în clipa aceasta mi se revarsă zorile zilei de astăzi, şi zărind cu ochii de mult doritul soare al vieţii mele, abia acum simt ce frumoasă îmi este ziua.

BORISI

Prea mare este pentru fiică-mea şi mine onoarea de a fi cei dintîi care-ţi urăm stăpînire îndelungată şi glorioasă!

ELVIRA

Şi o viaţă mai puţin zgomotoasă ca-n ziua de astăzi. Am văzut atîta lume, atîta îmbulzeală, atîte frămîntări, atîte strigăte! Mă cuprinsese parcă un fel de ameţeală şi îmi închipuiam cît de greu trebuie să fie a te şti privit de atîta mulţime de oameni. *(Privindu-l mai cu dinadins.)* Dar vorbeai de revărsatul zorilor; soarele s-a ivit el pe cer senin? Mie îmi pare înnourat.

GRAŢIANI

Da! Nu e încă de tot senin. Un gînd, o temere, un nour îl mai întunecă. Sunt în Moldova două scaune: unul pentru domnul, altul pentru doamna. Pentru ca cerul să-mi fie de tot senin, ar trebui să ştiu că pot

să le spun celor ce vin să mă ureze că scaunele aceste amîndouă sunt date. Dragomane!

(Borisi se închină şi arată spre fiică-sa.)

GRAŢIANI

Elviro! Un cuvînt, un semn, o privire!

ELVIRA

Nimeni nu-şi cunoaşte soarta; mi-e frică să zic da, iar aş grăi neadevărat dacă aş zice nu. Să fie ceea ce ne e scris!

GRAŢIANI

(îi sărută mîna, apoi le face semn lefegiilor)

Să intre!

SCENA IX

Cei de mai sus, LOCADELO, VAN OLEN, DRĂGAN, ŞEPTILICI, GOIA, NANI şi alţi demnitari turceşti şi europeni

GRAŢIANI

(dîndu-le mîna celor intraţi)

Sunt fericit, sunt mîndru, prea mult mă simt ridicat. Ambasadorul majestăţii-sale împăratului roman, puternicul meu protector, şi al majestăţii-sale regelui Poloniei, vecinul binevoitor, şi al strălucitei republice de Veneţia, căruia atît de mult îi datoresc, şi cei mai aleşi dintre mai-marii puternicei împărăţii, căreia îi sunt slugă credincioasă. *(Către boieri.)* Mă simt mîngăiat că o parte din Moldova se află aici, ca să vază şi să ducă vestea în ţară. Nu mie mi se face onoarea aceasta, ci ţării, în fruntea căreia mă aflu.

DRĂGAN

Nouă ni se cuvine, măria-ta, să fericim cei dintîi pe Moldova că te are domn, să-ţi urăm din partea ei domnie fericită şi îndelungată şi să te încredinţăm despre iubirea moldovenilor.

GRAȚIANI

Iubirea moldovenilor am să mi-o cîștig lucrînd pentru binele lor. Mult a fost Moldova încercată. Ani și ani de-a rîndul, întregi vieți de om cîmpiile ei au stat deșerte, satele ei au fost pustiite și lanurile ei călcate de năvălitori. Astăzi grînele ei grele ca aurul mucezesc prin gropi, cirezile de boi îmbătrînesc neînjugate, caii cei mai frumoși zburdă neînșeuați prin livezile ei, lîna turmelor de oi rămîne risipită prin mărăcini, mierea adunată picătură cu picătură se acrește, cel mai nobil vin se varsă pe jos, căci n-are țara buți să-l încapă; popoare întregi s-ar putea hrăni din bogățiile ce se risipesc în Moldova. Și totuși țara e săracă. Voi pune-o în legătură cu lumea, îi voi cîștiga prieteni și ocrotitori, ca să o fac scutită și bogată, și nu cer, nu aștept altă răsplată decît ca inimile moldovenilor toate să tresalte *(prezintă pe Elvira)* cînd se va ivi ea, mireasa mea, doamna țării, în mijlocul lor.

(Mișcare în scenă. Grațiani, Borisi și Elvira sunt felicitați.)

VAN OLEN
(la o parte, către Locadelo)

Iată un lucru care nu se poate întîmpla. Prea mare ar fi puterea Veneției dacă prin această căsătorie și-ar cîștiga un braț sigur la hotarele Poloniei și un mijlocitor dibaci la Poartă.

LOCADELO
(tot la o parte, către Van Olen)

Tocmai de aceea s-a urzit această căsătorie.

VAN OLEN

Vom găsi mijloace ca să o zădărnicim.

LOCADELO

Singură ovreica ar putea... dar ovreica... *(Vorbesc încet mai departe.)*

NANI
(adresîndu-se la Graţiani, Borisi şi Elvira)

Serenitatea sa dogele şi strălucitul Senat al republicii vor primi cu mulţumire vestea despre această însoţire, şi nu mă îndoiesc că în curînd voi putea să vă aduc aprobarea serenităţii-sale.

GRAŢIANI

E neapărată trebuinţă de această aprobare?

NANI

Un vechi obicei al republicii, păstrat şi astăzi cu multă sfinţenie.

BORISI

Altfel ar trebui să ne lepădăm de protecţiunea republicii.

GRAŢIANI

Aceasta nu se poate. *(Oaspeţii încep să iasă. Graţiani, către Elvira, ducînd-o spre ieşire.)* Nu pot cuprinde gîndul că voi pleca singur în Moldova.

ELVIRA

Încredinţările ce ni se dau mă fac să sper că nu mult va trebui să aştepţi pentru ca să nu pleci singur.

VAN OLEN
(către Locadelo)

Da! Nu mai rămîne nici o îndoială; dacă s-ar pune ovreica la mijloc, bailul n-ar îndrăzni să ceară aprobarea!

(Perdeaua cade.)

ACTUL III

Doi ani în urmă. Sală în curtea domnească din Iași.
Trei intrări.

SCENA I

FURLANI și NINO

FURLANI
(privind pe fereastră)

Iată-i! Intră, precum am zis, în curte. Îmi vine să-mi iau lumea în cap! Nino, suntem între noi, păcat de un om ca dînsul! Tînăr, cuminte, vrednic — e vrednic, Nino, și cuminte, asta nu o poți tăgădui. Acum i-ar fi timpul să facă ceva, să urnească din loc, să se simtă că e un domn în fruntea țării. Nu are nici o apucătură de domn!

NINO

Nici una, căpitane! Asta mi-o zic în toate zilele.

FURLANI

Păcatele mele, știu eu ce zic! Sunt oștean din timpurile lui Baba Novac. Dac-aș avea zece mîni, tot nu

aş putea să număr pe degete curţile prin care am trecut, zic, nu are nici o apucătură de domn!

NINO

Nici una, căpitane!

FURLANI

Radu-vodă se întoarce în scaunul Munteniei; Alexandru-vodă stă de pîndă; Bethlen din Ardeal urzeşte mereu planuri; boierii îl sapă prin ascuns; iar el şade frumos în curtea lui, îşi petrece timpul împăcînd certurile dintre mojici şi boieri, ba mai trimete şi solie la dogele Veneţiei, ca să-i dea nevastă.

NINO

Asta e, mai ales asta! N-a mai trimes o dată? Nu ştie că dogele nu-i dă dragomanului voie să-şi mărite fata cu el dacă bailul îl sfătuieşte să nu-i dea? Iar acesta se teme de ovreica!

FURLANI

Corpo di Bacco! S-o alunge de la curtea lui şi să taie numai cîteva capete de boier; apoi o să vezi cum merg toate.

NINO

El' ar vrea poate să taie, dar nu-l lasă ovreica.

FURLANI

Nino! Eu vorbesc lămurit. S-o alunge mai nainte de toate pe ea, dacă e om. *(Se apropie. Tainic.)* Dar nu e om, Nino, se vede că a fost neguţitor. *(Mai tare.)* Adecă ce-i? Am venit noi la curtea lui Gaspar-vodă ca să ne călugărim? Dacă faci un chef şi bagi puţintică spaimă în oameni, merge vestea la ovreică, şi vodă îşi încreţeşte sprincenele. Bobo a dat o raită printr-un sat şi i-a răpit aprodului Călin o fată. Parcă nu se răpesc fete în toate zilele...

NINO

Așa zic și eu, căpitane.

FURLANI

Pentru atîta treabă să se facă o gălăgie, parcă s-a răsturnat toată țara! L-au pus pe aprodul Călin în temniță. Să le fie de bine! Dar cu Bobo ce voiește?

(Afară se aude zgomot.)

NINO

(ascultînd zgomotul care crește)

Auzi? se apropie, vin aici!

FURLANI

Vin, se înțelege. Și adecă de ce să nu vie? Cine-i oprește? Nino, îmi vine să turb cînd mă gîndesc că eu trebuie să stau drept, cu arma la picior. Dar nu se poate, Nino! De cîte ori mă gîndesc că e vorba de Bobo, îmi zic că nu se poate.

NINO

N-are nici o apucătură de domn. *(Iese la stînga.)*

FURLANI

(ieșind)

Eu să-l dau pe Bobo? Ferească Dumnezeu!

SCENA II

DRĂGAN, VISTIERNICUL VASILE, țărani și tîrgoveți

(Poporul intră și se așează la drcapta scenei.)

DRĂGAN

Intrați, intrați fără de frică, fără de sfială, cu capul ridicat. Porțile curții domnești sunt deschise pentru toți. Nu mai e Radu al lui Mihnea, Radu cel îngîmfat în scaun.

VASILE

Curtea e a țării, și noi suntem țara, care vine să-și ceară dreptatea și să și-o facă, dacă nu i se va da.

DRĂGAN

O veți vedea cu ochii voștri! E străin vodă, ce-i drept, nu cunoaște legea țării *(mișcare în popor)*, mănîncă carne în zilele de post *(mișcare)*, dar este drept și îngăduitor, priveghează asupra binelui tuturora și al fiecăruia îndeosebi. *(Aprobare în popor.)* El nu sufere ca satele voastre să fie prădate, nu va suferi ca fetele voastre să fie răpite.

I-A VOCE DIN POPOR

Dar nu vrem să ne spurce!

VASILE

Așa este! *(Îmbărbătează pe popor.)*

A II-A VOCE

Și lefegiii mănîncă carne de pisică!

A III-A VOCE

Și nu cunosc sărbătorile, nu le cinstesc!

VOCI

Să le dea drumul, să iasă din țară.

DRĂGAN

Nu vă pripiți, prea de tot nu vă avîntați: Măria-sa vodă e domn în țara aceasta și nu vi se cuvine vouă să-i croiți legi și obiceiuri.

UN TÎRGOVEȚ

Eu mai ales socotesc că după cum din bătrîni se obicinuiește, cinstea posturilor și a sărbătorilor și supunerea la legea cea adevărată cu deosebire trebuie să se ceară de la un domn, fiindcă cuvîntarea lui

Dumnezeu se leagă de ele și urgia lui Dumnezeu trebuie să ajungă mai curînd ori mai tîrziu țara ce sufere în fruntea ei un domn nelegiuit. *(Aprobări.)* Și fiindcă vodă, măria-sa, pomenindu-se în țara nelegiuită, nu știe cum, și în ce fel, din sfatul boierilor ar trebui să i se spună pe înțeles că nu se poate ca într-o țară creștină curtea să se spurce în zilele sfinte, și pe ovreica să n-o sufere vodă la curte, că mare nenorocire o să-l ajungă.

VOCI

Ovreica! Ovreica să iasă din curte! S-o alunge pe ovreica!

DRĂGAN
(ridică mîna)

Domoli! Domoli! Toate înțelepțește le-a chibzuit și le va chibzui măria-sa. Nu știți voi cine îl ține în fruntea țării? Nu știți cine-l îndeamnă la fapte bune? Nu știți cine îl îmblînzește cînd inima i se umple de mînie?

TÎRGOVEȚUL

Tot ovreică rămîne! Și mai vîrtos ne va ajunge urgia lui Dumnezeu dacă primim binele de la cei ce l-au răstignit.

VOCI

Așa este! Nu ne trebuie! S-o alunge!

SCENA III

Cei de mai sus, VORNICUL BUCIOC, ȘEPTILICI, GOIA și alți boieri

BUCIOC
(intră din fund și se oprește în fața lui Drăgan)

De rea treabă te-ai apucat, vere! *(Întorcîndu-se spre Vasile.)* Vistiernice! Era poate mai bine să-ți cauți de socoteli, că sunt, pare-mi-se, cam încurcate.

ȘEPTILICI

Rău încurcate, vistiernice.

GOIA

Întocmai!

VASILE

Dac-ar fi să fie în adevăr încurcate, tot eu o să le descurc.

DRĂGAN

Curtea lui Gaspar-vodă e deschisă pentru toți, și treaba credincioșilor lui e să-i țină și inima deschisă.

BUCIOC

O să descurcăm noi aceasta! *(Se întoarce spre popor.)* Știu ce vreți, știu de ce vă plîngeți, știu chiar ceea ce voi nu știți. De ce ați venit aici? Ia puneți mîna pe inimă: puteți jura pe sfînta cruce că vă aduceți aminte să vă fi mers vreodată mai bine ca în zilele lui Gaspar-vodă? *(Mișcare de aprobare.)*

TÎRGOVEȚUL

Îl iubim pe vodă, dar tocmai de aceea cerem să nu spurce curtea domnească, să fie creștin, ca noi!

VOCI

Așa este. Să nu spurce curtea! Pe ovreica s-o alunge.

(Bucioc se retrage tăcut, apoi, întorcîndu-se spre boierii veniți cu el, dă din umeri.)

ȘEPTILICI

Aici încetează toate.

GOIA

Întocmai!

SCENA IV

Cei de mai sus: FURLANI și BOBO intră cu lefegii

FURLANI

(aranjînd lefegiii în fundul scenei; pentru dînsul)

Adunătură! Corpo di Dio! Nu se poate! Mai bine mă călugăresc! Mai bine fac jurămînt să nu mai beau în viața mea!

(Boierii vorbesc agitați între dînșii.)

FURLANI

(uitîndu-se spre Bobo)

Ei, nu se poate!

SCENA V

GRAȚIANI și cei de mai sus

GRAȚIANI

(intră de la stînga și privește întunecat împrejurul său)

Logofătul Drăgan și vistiernicul Vasile au — mi se spune — o plîngere.

DRĂGAN

Poporul se plînge, măria-ta, și noi l-am adus aici, ca să-ți vază dreptatea cu ochii. *(Mișcare în popor.)*

VASILE

Și mai vîrtos să te preamărească.

GRAȚIANI

Dreptate dar, dreptate voiți, numai dreptate? Dreptate pentru toți deopotrivă? *(Întorcîndu-se spre popor.)* O să v-o fac! *(Înaintează spre boieri.)* Sunt doi ani de cînd mă aflu în scaunul Moldovii, doi ani abia, și totuși lungă vreme. Vă întreb: de doi ani de cînd mă aflu eu în scaun, călcat-a picior de turc, călcat-a

picior de tătar, călcat-a picior de cazac pămîntul țării? Holdele voastre fost-au vreodată bîntuite de copitele cailor? Satele voastre fost-au vreodată prădate? Femeile voastre fost-au vreodată răpite de păgîni? V-am scutit ori nu de relele de care atît de mult sufereați mai nainte?

DRĂGAN

Ne-ai scutit, măria-ta!

GRAȚIANI
(fixindu-l pe Drăgan)

Și totuși sunt în țara aceasta oameni, boieri, sfetnici de ai mei care uneltesc împotriva mea.

GOIA

Întocmai, măria-ta, întocmai!

GRAȚIANI
(întorcindu-se spre Goia)

Îi știm, postelnice, căci altfel n-am fi vrednici să stăm în fruntea țării. Ceri dreptate, vornice, o vei avea!

DRĂGAN
(se dă un pas înapoi)

Măria-ta!

GRAȚIANI
(ridică mîna)

O să le lămurim toate! *(Se întoarce spre Vasile.)* Mult a fost stoarsă țara Moldovii și de dușmani și de mai-marii de la Poartă, ocrotitorii ei, și de boierii și chiar domnii ei. Am cumpărat cu haraciuri pacea de la tătari ori de la cazaci? Le-am dat vreodată pocloane mai-marilor de la Poartă ca să mă sufere în scaun?

BOIERII

Să trăiești, măria-ta!

GRAȚIANI

Și totuși sunt în țara aceasta boieri care fac ceea ce eu nu cutez. Vistiernice, cum stai cu socotelile?

VASILE

Măria-ta...

GRAȚIANI

O să ne lămurim asupra lor. *(Ridică mîna.)* Dreptate voiți: dreptate se va face. Am fost îngăduitor, multe am trecut cu vederea, pentru că nici într-o zi, nici într-un an o țară nu-și poate schimba deprinderile. Îmi cereți acum să fiu aspru, neîndurat, îmi cereți dreptate; vă voi face dreptate.

ȘEPTILICI
(la o parte, către Goia)

Și-a schimbat vodă firea.

GOIA
(răspunde)

Întocmai.

GRAȚIANI
(se întoarce spre Bobo)

Căpitane! *(Îi face semn să se apropie.)*

(Bobo face cîțiva pași înainte, salută și rămîne nemișcat.)

GRAȚIANI

Ai știut ori nu că te pui împotriva dorințelor mele? Recunoști c-ai nesocotit voința mea?

BOBO

Recunosc, măria-ta.

GRAȚIANI
(către Furlani)

Ia-l și pune-l în temniță!

(Furlani le face lefegiilor semn să stea nemișcați.)

GRAȚIANI
(aspru)

Ți-am poruncit să-l iei și să-l duci!

FURLANI
(hotărît)

Ai poruncit, măria-ta, dar porunca nu ți se poate împlini.

GRAȚIANI
(se dă un pas înapoi)

Nu se poate... *(Mișcare între boieri și în popor.)*

FURLANI
(face cîțiva pași înainte, apoi salută)

Să trăiești, măria-ta! Nu se poate! *(Întinde mîna dreaptă.)* Ăst e brațul meu cel drept și poate lovi pe cel stîng, dar el pe el nu se poate lovi. *(Arată spre popor.)* Să-l ducă ei, dacă-l pot. *(Arată spre boieri.)* Să-l ducă boierii, dar eu nu-l arestez pe Bobo, căci ar rîde și femeile de ortaoa noastră, și mîne nu mi-ar mai feri nici copiii din cale. Judecă-l, măria-ta, dar judecă-l între noi, și ori ne supunem judecății, ori știm că nu-ți mai suntem mîna dreaptă și-ți părăsim curtea.

BOBO

Mă supun, măria-ta!

FURLANI

Ei! Corpo di Bacco! Nu mă supun eu! Ce-ți pasă ție cînd e vorba numai de tine!

GRAȚIANI
(se întoarce spre Bucioc)

Vornice! Sunt domnul Moldovii și n-am decît puterea pe care mi-o dă țara.

BUCIOC

Ţi-o dă, măria-ta, toată pe care o are, şi Moldova e tare.

GRAŢIANI

Unde e puterea Moldovii? Eu n-o văd!

BUCIOC

Zi că vrei s-o vezi, şi la un semn dat de măria-ta, floarea Moldovii va sta în picioare.

VOCI

Aşa-i, măria-ta!

FURLANI
(arată spre popor)

Floarea Moldovei? Vodă nu cinsteşte posturile, lefegiii mănîncă carne de pisică! Ovreica spurcă curtea!
(Mişcare. Poporul se indesuieşte spre ieşire.)

GRAŢIANI
(tresare)

Cum? cine? care a îndrăznit?...

FURLANI

Gloatele aduse de sfetnicii măriei-tale! Măria-ta azi îl dai pe Bobo. Mîine cer mai mult. Dar noi nu te lăsăm.

GRAŢIANI
(către popor)

Afară! *(Către lefegii)* Deşertaţi curtea mea şi îi închideţi porţile! *(Stă nemişcat în mijlocul scenei, în vreme ce poporul iese urmat de partea cea mare din lefegii, apoi se întoarce spre boieri.)* Am chivernisit ţara pînă-n ziua de astăzi, am chivernisit-o numai, cum îşi chiverniseşte gospodarul bun moşia pe care vrea s-o lese copiilor săi în bună stare; voi stăpîni-o de astăzi înainte. *(Către Drăgan)* Te-am iertat pînă

acum, fiindcă nu mi se cuvenea să bag în seamă niște uneltiri care nici mie nu pot să-mi strice, nici în țară nu pot s-aducă turburare. De aici înainte nu mai vreau!

DRĂGAN

Măria-ta, cea mai credincioasă slugă...

GRAȚIANI

(îi face semn lui Furlani să-l aresteze)

O să.ne tragem seamă și cu logofătul, și cu vistiernicul, și cu ceilalți pe care îi știm. *(Către boieri.)* Deocamdată *(arată spre ieșire)* vreau să rămîn singur în curtea mea.

(Furlani scoate pe Drăgan și pe Vasile între lefegii.)
(Boierii ies unii mai în grabă, alții mai în silă.)

GRAȚIANI

Într-o țară ticăloasă, lefegiii sunt stăpîni!

SCENA VI

GRAȚIANI și BUCIOC

BUCIOC

(rămîne nemișcat pînă ce au ieșit toți ceilalți)

Ți-e dreaptă, măria-ta, mînia, dar ea nu trebuie să te înstrăineze de țara care te iubește.

GRAȚIANI

Am zis, vornice, că vreau să rămîn singur.

BUCIOC

Ai zis, măria-ta, dar nu se poate. Poruncește lefegiilor să mă scoată. Știu că îți împlinesc porunca, dacă asta le-o poruncești, și mă voi apăra cu arma în mînă, dar viu nu te părăsesc, pentru că știu ce se unelteste.

GRAȚIANI

Nu-mi pasă de uneltirile lor!

BUCIOC

Da, măria-ta, nu-ți pasă. N-a mai șezut poate nimeni așa de tare ca măria-ta în scaunul Moldovei, dar e vorba de țara mea, pe care vor s-o sfîșie, și pot s-o sfîșie și s-o arunce în lupte zadarnice, măria-ta, fără îndoială zadarnice, dar lupte între frate și frate. Măria-ta, nu ne lăsa pradă uneltirilor.

GRAȚIANI

Aceste oare nu tot uneltiri sunt?

BUCIOC

Uneltiri să fie, măria-ta ziceai că îngăduitor ai fost fiindcă nici într-o zi, nici într-un an o țară nu poate să-și schimbe deprinderile. Nu cere ca într-un an un popor să-și schimbe firea și credințele.

GRAȚIANI

Ce vrei, vornice?

BUCIOC

Măria-ta, Moldova te iubește!

GRAȚIANI

Sunt sătul de iubirea moldovenilor!

BUCIOC

Adu-ți aminte, măria-ta, c-ai deșteptat în sufletele moldovenilor gîndul neatîrnării. Leșii sunt gata să te ajute cu oaste. Împăratul te sprijinește, Veneția, măria-ta, și Veneția ar putea să te ajute, iar Moldova nu așteaptă decît să-i dai un semn.

GRAȚIANI

Moldova? Sunt de doi ani acum domn în Moldova, dar pe moldovenii de care îmi vorbești nu i-am văzut

încă. Acum abia, abia acum ţi-a fost dat să vezi ce poate Moldova. O, vornice, mult îi mai trebuie Moldovii ca să-şi adune puterile!

BUCIOC

Măria-ta! *(Face un pas spre Graţiani. Încet şi stăruitor.)* Măria-ta, ascultă glasul ţării, ascultă-l, măria-ta, şi Moldova toată va sări ca un om în picioare. Desfă-te de muierea aceasta, care te ţine legat de Poartă, te-a despărţit de Veneţia şi te înstrăinează de ţară! Nu le lăsa uneltitorilor arma asta!

GRAŢIANI

Vornice, bagă de seamă, că mergi prea departe!

BUCIOC

Nu mai departe decît mă mînă datoria! Ştiu, măria-ta, că multe uşurări are Moldova de pe urma ei, ştiu că ea te-a ridicat şi ea te ţine în scaun.

GRAŢIANI

Pe mine? M-a ridicat şi mă ţine? Şi asta, vornice...

BUCIOC

Aşa crede ţara. Măria-ta, razemă-te pe noi!

SCENA VII

Cei de mai sus şi SARA

SARA
(intră de la stînga)

Graţiani! Ce s-a întîmplat? Lefegiii, cu Bobo în frunte, l-au dus pe logofătul Drăgan şi pe vistiernicul Vasile în temniţă, scot poporul din curte, se ceartă cu el şi îi lovesc pe oameni ca pe nişte dobitoace.

GRAŢIANI
(rece)

Eu le-am poruncit să facă aşa.

SARA

Ai făcut rău, Graţiani, pentru că boierii sunt neputincioşi, iar poporul sunt oameni fără de pricepere, care nu ştiu ce fac şi cred că fac bine cînd fac rău. Nu-i aşa, vornice?

BUCIOC

Aşa zic unii, altfel alţii.

GRAŢIANI

Poporul a venit să ceară izgonirea ta.

SARA

Da, fiindcă sunt ovreică. A spus şi Baruch, unchiul meu, ovreul Baruch, că poporul o va cere aceasta. Mi-a spus şi Nino, că o cere poporul. O cer şi boierii, o cere şi vornicul, o cer toţi, fiindcă sunt creştini, fiindcă toţi oamenii sunt ca noi, ovreii; dar eu nu mă duc, căci sunt mai cuminte ca dînşii şi zic: „Saro! tu trebuie să rămîi aici şi să nu laşi pe lefegii să bată poporul cînd cere izgonirea ta, nici pe boieri să jăfuiască ţara pentru ca ei să te sufere la curte. Trebuie să rămîi şi să faci bine, tot bine, pentru ca poporul să vază că mint aceia care spun că ovreii sunt răi, totdeauna răi, şi să te iubească, cu toate că eşti ovreică.“ Lasă-i, Graţiani, căci sunt şi ei ca Baruch!

GRAŢIANI

Dar ei mă urăsc şi pe mine.

SARA

Ce-ţi pasă de ura lor? Nu eşti tu oare domn? Marele vizir nu te iubeşte? Sultana Mapeiker, Graţiani, sultana nu e oare puternică? Te temi tu de ei? Eu nu te las pe tine, Graţiani.

GRAŢIANI
(cu mînie)

Destul acum! Tu nu mă laşi, vornicul nu mă lasă,

lefegiii nu mă lasă. Toţi aceia pe care eu îi ţin, nu mă lasă pe mine! Sunt eu om, ori sunt unealtă?

BUCIOC

Unealtă e tot omul, măria-ta, în lumea aceasta; vorba e numai în mîinile cui. Te-ai urcat oare în scaun ca să faci încercarea de a-i învăţa pe moldoveni să o iubească pe ea, ori ca să ridici un neam, pentru ca numele să-ţi rămîie în strălucire?

SARA

Graţiani! El mă batjocoreşte. Ai auzit tu ce-a zis? L-ai văzut cum s-a uitat la mine? Graţiani, nu-ţi mai aduci tu aminte ce a zis Baruch?

GRAŢIANI

Lasă-mă! *(Îi face semn să se depărteze.)*

SARA

Nu, Graţiani, eu nu mă duc, nu te părăsesc. Iubirea mea e tare.

GRAŢIANI

Iubirea ta? Ce oare poate să fie ura ta, cînd iubirea ta e o atît de înfricoşată năpaste?! M-am dezbrăcat parcă de firea mea de cînd am intrat sub farmecul iubirii tale, încît eu însumi nu mă mai cunosc. Lasă-mă! Nu vreau să ştiu de ajutorul tău, de sultana ta, de puterea sultanului şi de mila lui. De jos m-am ridicat pînă aici în scaunul domnesc. Nu m-am ridicat ca tot slugă să rămîn, sluga unui stăpîn slab şi nemernic. Lasă-mă!

SARA

Graţiani, tu mă goneşti de la tine?

GRAŢIANI

Vreau să fiu eu însumi, stăpîn pe faptele mele, să stau ori să cad prin mine însumi. Destul ţi-am fost rob ţie; destul, destul a fost!

SARA

(se dă un pas indărăt)

Şi tu, Graţiani, şi tu! Eşti dar şi tu cu dînşii? Nu! Eşti slab numai şi nu cutezi să-i depărtezi de la tine cînd ei cer să mă depărtezi pe mine. Dar eu nu te voi părăsi. Dacă Moldova nu mă suferă pe mine în apropierea ta, nu o sufer nici eu pe ea! Mă duc, Graţiani, dar n-ai să rămîi nici tu. *(Ameninţînd spre Bucioc.)* Ovreica pleacă din Moldova, dar se va întoarce, ca să arate că poate să facă şi binele şi răul, cînd vrea. *(Stă o clipă în faţa lui Graţiani.)* Să mă duc, Graţiani?

GRAŢIANI

Du-te, du-te, du-te!

BUCIOC

(la o parte, către Graţiani)

Împac-o, măria-ta, ca să ne rămîie timp de pregătire.

(P e r d e a u a c a d e.)

ACTUL IV

Constantinopol. Antecameră în serai.

SCENA I

SARA, BARUCH şi OMER-AGA

SARA
(intră repede)

Eu voiesc! Am spus o dată că voiesc!

BARUCH
(venind în urma ei)

Ce te priveşte, Saro, ce te priveşte?

OMER-AGA
(li se pune în cale)

Departe de porţile păzite ale acestui tăinuit locaş! Cum aţi străbătut pînă aici?

SARA

Priveşte-mă şi dă în lături! Nu mă cunoşti? Nu mai ştii cine sunt? Omer-aga, nu vezi în a cui cale te-ai pus?

OMER-AGA

(o recunoaşte)

Sara! *(Se retrage.)* Intră. O, abia te mai cunosc!

BARUCH

Ce te priveşte, Sara? Nu ai tot ceea ce-ţi trebuie? Toate le ai: şi masă bogată, şi haine frumoase, şi giuvaericale scumpe, şi nimeni nu te supără, şi toţi te cinstesc. Ce vrei? Ce cauţi? După ce umbli? De ce nu te mulţumeşti, de ce nu stai pe pace? Ce cauţi la sultan?

SARA

Baruch! Tu nu înţelegi nimic. Lucrurile omului nu preţuiesc nimic cînd omul el însuşi lipseşte. Graţiani a trimis haraciul la Poartă dimpreună cu deosebite daruri scumpe pentru marele vizir, Mehemet Ali-aga, Handi-paşa, doisprezece armăsari moldoveneşti pentru padişahul şi un ceasornic pentru sultana, iar mie nu mi-a spus nimic. Tu nu înţelegi, Baruch?

BARUCH

Ce te priveşte? Bine a făcut că a trimis, dacă poate.

SARA

Graţiani nu i-a alungat pe lefegii, ci i-a mai sporit. El a aruncat pe vistiernicul Vasile în temniţă, dimpreună cu alţi boieri, şi iar le-au dat drumul. El s-a împăcat cu vornicul Bucioc, duşmanul meu. Baruch! Graţiani iar a trimis solie la dogele Veneţiei. Nu înţelegi tu?

BARUCH

Înţeleg, Saro; dar ce te priveşte? Vrei tu să fii doamna lui? Nu vrei, nu poţi, nu te vrea el, nu te iartă legea ta, Saro! Tu zici că îl iubeşti pe Graţiani şi ai să plîngi dacă-i faci vreun rău.

SARA

Am să plîng, știu că am să plîng, dar nu pot altfel, Baruch. Orișicine să-i fie doamnă, numai dînsa nu. Eu știu ce vrea el, Baruch. Îi știu gîndurile; mi-a destăinuit chiar el planurile sale. Vrea să cîștige timp spre a se pregăti, pentru ca, ajutat de Polonia, de dogele Veneției și de împăratul, să se desfacă de Poartă și să mă înlăture pe mine, de care atunci nu va mai avea trebuință. N-am să-i las timp! El nu trebuie să fie domn! Are să fie mai fericit dacă se va întoarce iar aici! *(Pleacă spre interiorul seraiului.)*

BARUCH
(în parte)

Eu nu te-am împins; te împinge firea ta. Mergi numai și fă, căci eu mă duc să iau prețul de la Locadelo. *(Se retrage.)*

SCENA II

Interiorul seraiului

MAPEIKER și AIȘA

MAPEIKER
(către Aișa, care o gătește)

Adună-ți, Aișo, toată înțelegerea, tot gustul, întreaga ta măiestrie, ca să înalți frumusețea în care Alah mi-a vărsat trupul și să dai o nouă și proaspătă putere farmecelor mele. Tu știi că darnică îmi este mîna și nesecate sunt comorile pe care le risipește.

AIȘA

Sunt gata, stăpînă, și dacă Muhamed profetul te-ar vedea, n-ar mai putea să se întoarcă în al șaptelea cer.

SCENA III

SARA şi cele de mai sus

(Sara intră în timpul scenei de mai nainte, se opreşte în fund.)

MAPEIKER
(observînd pe Sara).

Ori mi se iveşte o plăcută nălucire, ori eşti chiar aievea tu, copila mea iubită, Saro!

SARA

Eu sunt, sultano, copila care te-a iubit odinioară mai mult ca pe orişicine şi care, iubind acum pe altul, umblă perdută şi părăsită pe cărările vieţii.

MAPEIKER

Vino să te strîng la sîn *(o îmbrăţişează)* şi să ne reamintim poveştile frumoase în care ne-am perdut atît de adeseori pe timpurile scutite de griji. Frumoasă te-ai făcut, copilă, mai frumoasă încă. Dar văd o umbră pe fruntea ta, un nour în zîmbetul tău, obrajii nu-ţi mai sunt rumeni, şi ochii tăi, atît de rîzători odinioară, întunecaţi mi se par.

SARA

În faţă-i oglindită, sultano, durerea inimii, şi cum o vezi din faţă, ea se strecoară pe nesimţite în sufletul tău, iar dacă n-o vezi din destul cu ochiul, o voi trece cuvînt cu cuvînt prin mintea ta.

MAPEIKER

Vorbeşte, draga mea copilă.

SARA

Sultano, m-a gonit de la dînsul!

MAPEIKER

Căci alta l-a răpit prin farmecele ei mai mari. Mîngăie-te, copilă, voieşte, adună-ţi toate puterile,

aruncă iar mrejele farmecelor tale asupra lui, fură-l cu dulceaţa vorbei, cu nourul de pe fruntea ta, ia-i minţile cu un zîmbet îndărătnic; noi suntem stăpînele lor dacă ştim să ne folosim de armele noastre.

SARA

O, sultano, tu nu mă înţelegi! Nu ştii tu ce dor, ce sete, ce foc mă mistuie pe mine, ce mînie îmi încoardă mintea şi mă mînă la nebunie. Tu stai aici, închisă între ziduri păzite şi apărate, şi-l aştepţi să vie. Eu umblu prin lume, şi mări mă dispart de dînsul, ţări, munţi şi rîuri; departe şi tot mai departe mi-l ştiu, şi aproape, tot mai aproape mi-l văd, căci în toţi oamenii ce întîlnesc în calea mea pe dînsul îl simt. Sultano! Lasă ziua cu gîndurile, pe care le întunecă lumea cu zgomotul ei, ziua trece; dar noaptea, cînd rămîn eu singură cu mine, atunci mi se dezleagă dorinţele şi mă poartă ca într-un vîrtej, în vis şi pe nedormite, cu ştirea şi fără de ştirea mea. Am păcătuit, greu am păcătuit, mi-am călcat legea mea, am părăsit pe fraţii mei, m-am încărcat cu blăstemurile lor, ca să mă dau lui, iară el, pe cînd eu mă mistuiesc de dor şi de mustrare, el se aruncă în mrejele alteia şi cere ajutorul tău, ca să poată cădea în ele. Nu-l da, sultano! Fie-ţi milă de mine! Lasă-l să cadă, căci în braţele mele cade.

MAPEIKER

Sărmană copilă! Tu ştii că mult te iubesc şi simt durerea ta; dar mă simt slabă, fiindcă toţi îl iubesc. Marele vizir îl ţine, chiar padişahul are slăbiciune de dînsul.

SARA

(scoate brăţara şi inelul)

Sultano, cunoşti tu această brăţară frumoasă? Ai mai văzut vreodată? Ai dorit vreodată s-o ai?

MAPEIKER

Da, îmi aduc acum aminte de ea.

SARA

E a mea, sultano! Sunt acum doi ani, am adus-o aici, ca să ţi-o arăt, voiai s-o cumperi. Ţi-am spus că e cumpărată de boierii ce voiau să-l răstoarne pe Radu-vodă, ca să ţi-o dăruiască, dacă o primeşti de la ei. I-am dăruit-o lui Graţiani, pentru ca el să ţi-o dăruiască, iar el mi-a dăruit-o mie, fiindcă a zis: „Sultana Mapeiker e slabă; sultana Mapeiker nu poate nimic; n-am trebuinţă de sultana Mapeiker, eu pot şi fără de dînsa. Cînd marele vizir mă ţine şi padişahul are slăbiciune de mine, sultana Mapeiker, ce-mi pasă de ea?“ Eu ţi-o dau, Mapeiker, pentru că ştiu ce poţi, că eşti tare, că stăpîneşti cînd vrei.

MAPEIKER
(se ridică dreaptă)

Păstrează-ţi brăţara, copilă, pentru ca să-ţi aduci totdeauna aminte ce poate Mapeiker cînd voieşte.

SCENA IV

Cele de mai sus şi OMER-AGA

OMER-AGA

Măritul stăpîn se îndură a se coborî la roabele sale. *(Iese.)*

MAPEIKER
(îmbrăţişează pe Sara)

Aşteaptă aici, ca să te întorci numaidecît.

SARA

Sultană, viaţa lui o cruţă mai mult ca pe a mea. *(Iese.)*

SCENA V

SULTANUL şi MAPEIKER

(Sultanul intră posomorît.)

MAPEIKER

Miloase stăpîne!

(Sultanul îi face Aişei semn să iasă, apoi se aşează pe divan.)

(Mapeiker se lasă la picioarele lui.)

SULTANUL

(o ridică)

Sus, lîngă mine, Mapeiker! Tu nu eşti veselă. Voiesc să fii veselă, să rîzi, să vorbeşti nebunii, să-mi furi minţile.

MAPEIKER

Sunt veselă, stăpîne, zîmbesc.

SULTANUL

Nu eşti. Spune, vorbeşte, rîde! Ce ai mai văzut? Ce ai mai auzit? Ce-ţi mai trece prin minte?

MAPEIKER

Stăpîne, paserea zboară din ram în ram şi cîntă veselă în revărsatul zorilor, iar în amurgul serii ea îşi caută culcuşul tăcut şi liniştit.

SULTANUL

Astfel, Mapeiker, astfel! Spune mai departe!

MAPEIKER

Dar veselia o varsă razele dimineţii în inima paserii; nu paserea cîntă, ci razele soarelui, străbătute în inima paserii, sunt o cîntare de dimineaţă. Şi dacă sunt veselă, veselia tu mi-o verşi în suflet; ochiul tău, zîmbirea ta, mila ta e raza de soare.

SULTANUL
(supărat)

Nu vreau. Spune-mi nebunii.

MAPEIKER

Nebunii sunt și acestea. Nu înțelegi că nu poate să fie vesel acela pe care o dorință ori un gînd neîmpăcat îl mînă spre un țel hotărît? Veselia e pasăre ce zboară din creangă în creangă și nici nu știe, nici nu vrea să știe unde îi merge calea. Cînd te văd și îți simt mila, mi se împacă toate gîndurile, toate dorințele mi se împlinesc, și sunt veselă.

SULTANUL

Nu ești, Mapeiker! *(Se ridică și privește împrejur.)* Ce s-a întîmplat? Cine a fost aici? A îndrăznit cineva să întunece prin vreo faptă ori prin vreo vorbă nesocotită ceasul meu de repaos? Mapeiker, răspunde!

MAPEIKER
(fricoasă)

Cînd furtuna se ridică, floarea își închide sînul, fluturele se ascunde în scorbură adăpostitoare și lacul fărîmă toate icoanele oglindite în el. Tremur de mînia ta, căci mare îți este puterea, și precum în miez de zi soarele într-o clipă desface picătura de rouă, astfel tu, aruncîndu-ți de la înălțimea ta privirea asupra mea, cu o singură ochire mă poți strivi; dar în fața mîniei tale inima nu mi se deschide, gîndul nu-mi zboară ca fluturele răsfățat, și lumea întreagă se dărîmă în sufletul meu. Puterea ta, stăpîne, înalță și răstoarnă oameni, ridică și surpă cetăți, întemeiază și nimicește împărății; ea poate să steargă popoare de pe fața pămîntului, dar într-un singur suflet nu poate sădi veselia: toate le poți prin puterea ta, dar veselia nu ți-o dă decît bunătatea, mila și mîna darnică. Zîmbește tu, și în o clipă toată lumea se înveselește.

SULTANUL

(întunecat)

Eu am griji multe şi nu pot zîmbi din mine, Mapeiker! Zîmbetul trebuie să mi-l furi tu. Şi însetez de el ca cerşetorul flămînd de hrană, ca orbul de lumină, ca pămîntul secat de ploaia mănoasă. Mapeiker! Simţi tu că cel mai puternic domn al lumii îţi este ţie rob? Coborît din înălţimea măririi mele, stau înaintea ta, omul nemernic. Într-o mînă am cornul îmbelşugatelor daruri, iar într-alta, biciul de foc; ia-le, dacă ele te încîntă, şi joacă-te cu ele, ca să ştiu de ce folos îţi sunt. Vrei să-ţi ridic palaturi strălucite? Vrei să-ţi trec oştiri întregi pe sub ochi? Voieşte, Mapeiker!

MAPEIKER

Adimenitoare este puterea pentru o roabă ca mine, dar fricâ îmi este ca nu cumva să fac o rea întrebuinţare din ea. Ai, stăpîne, şi biciul şi cornul dărniciei, dar ele nu sunt ale tale, ci ale scaunului tău, şi alţii te păzesc şi ţin mîna ta, ca nu cumva biciul să lovească pe cel nevinovat, ori cornul să se verse asupra celui nevrednic. Eu, roaba nepriceputâ, de unde aş şti să le port, cînd chiar nici tu, stăpînul, nu îndrăzneşti a le purta singur, ci cauţi povaţa sfetnicilor înţelepţi, care sunt stîlpii puterii tale?

SULTANUL

Iar tu eşti preţul ei. Mapeiker, te-a jignit vreunul dintre dînşii? Grăieşte!

MAPEIKER

Cei ce au puterea în mînile lor, chiar şi numai prin aceea că o au, jignesc pe o roabă ca mine. Jignită sunt în toate zilele, dar trebuie să rabd, căci binele tău îl voiesc cu toţii, şi ştiu să-l facă mai bine ca mine. Eu sunt o femeie slabă şi orbită de porniri pătimaşe, de iubire ori de ură; eu voiesc să-mi bat joc de putere şi să te împing la fapte rele, nedrepte, nesocotite. Aşa zice marele vizir; iară eu rabd, fiindcă

el îți este sfetnic bun și credincios. Rabd, stăpîne, și iar îmi va trece.

SULTANUL

Tu te-ai mîniat, Mapeiker! Nu vreau să te mînii. Lasă-l pe marele vizir; e un moșneag fără de minte, care nu înțelege nimic. Ce farmec ar mai avea puterea dacă eu, padișahul, aș fi ca oamenii de rînd! Dreptatea toți pot să o facă; binele tuturora li se cuvine: eu singur am puterea de a face și nedreptatea, daca o vreau, și răul, dacă îl vreau. Mapeiker! Ce vrei? Cere mult, ca să simt mărirea puterii mele.

MAPEIKER

Nu cer nimic, stăpîne. Am fost rău batjocorită de Gaspar-vodă din Moldova, dar nu cer nimic. Știu că ai slăbiciune pentru el. Iar îmi va trece!

SULTANUL

Lasă-l, e un nebun care nu înțelege nimic!

MAPEIKER

Îl las, stăpîne, dar valurile nu se alină mai nainte de a fi încetat viscolul, și e adîncă mîhnirea ce-mi turbură sufletul. Nu vei înțelege mîhnirea aceasta, căci nu cunoști tainele inimei femeiești. Dar lasă, că încă mîne mă vei vedea iar veselă.

SULTANUL

Mîne! Azi vrau, acum! Sunt numărate zilele mele, și nici una nu voi să perd; cerșetorul, omul de rînd să peardă, eu, padișahul, nici una! *Un* padișah este, și *o dată* sunt eu padișah!

MAPEIKER
(cu patimă)

El gonește de la dînsul pe aceea pe care eu o iubesc. Nu-i pasă de mînia mea.

SULTANUL

Lasă-l, e un nebun care nu știe să trăiască!

MAPEIKER

Eu, Mapeiker, sultana, favorita padişahului Ahmed I, sufăr alăturea cu mine alte femei, multe femei, iară el goneşte de la dînsul pe una, pentru că cealaltă nu vrea să o sufere alăturea cu dînsa. Ei bine! Sultane Ahmed! eşti padişah, eşti urmaş al profetului Muhamed, eşti cel mai puternic stăpînitor pe faţa pămîntului: femeia aceea e mai bună, e mai curată ca mine? Gaspar-vodă, sluga ta, e mai bun, mai curat ca tine?

SULTANUL

Ghiaur spurcat! Aici, la picioarele tale, voi să văd trupul lui de cîne! *(Strigă.)* Aga!

MAPEIKER

Ceartă-l, stăpîne, dar cu blîndeţe!

SULTANUL
(strigă)

Omer-aga!

SCENA VI

Cei de mai sus şi OMER-AGA

OMER-AGA
(intră şi pleacă genunchele)

Te-ai îndurat, stăpîne!

SULTANUL

Mehemet Ali-aga să-l prinză pe marele vizir şi să mi-l aducă neîntîrziat strîns în fiare. *(Îi face semn să iasă.)*

OMER-AGA

Ai poruncit, stăpîne! *(Iese.)*

SULTANUL

Mai răpede ca fulgerul îi va ajunge mînia mea. Skender-paşa se află cu oaste la Dunăre. Cantimir-bei

stă gata în Bugeac, iar Radu-vodă așteaptă poruncile mele în Muntenia. Vreau să fii veselă!

MAPEIKER

Acum sunt veselă!

SULTANUL

Acum, în clipa aceasta, nu mai tîrziu, voi porunci. *(Iese.)*

SCENA VII

MAPEIKER și SARA

(Mapeiker merge în urma sultanului, apoi, după ce el a ieșit, se întoarce spre partea în care a ieșit Sara și bate din palme.)

SARA

(intră, cade în genuchi și își acopere fața)

O, nenorocita de mine! Ce am făcut?!

MAPEIKER

Fii femeie, Saro!

SARA

(se ridică)

M-a ajuns blăstemul fraților mei! *(Hotărît și stăruitor.)* Toate le poți; fă ca să merg și eu cu oastea lui Skender-pașa în Moldova și ca Skender-pașa să asculte de mine cum ar asculta de tine.

MAPEIKER

Vei merge, Saro, cu oastea, și Skender-pașa va asculta de tine.

SARA

Nu este nimeni mai puternic ca Mapeiker! *(Se retrage. În parte.)* Sara îl va răsturna, dar și-l va scăpa!

(Perdeaua cade.)

ACTUL V

Tabăra moldovenilor. E noapte. La dreapta, cortul domnesc. Înspre fundul scenei, terenul este puțin ridicat.

SCENA I

ȘEPTILICI și GOIA intră agitați de la stînga

GOIA

Întocmai, hatmane, întocmai!

ȘEPTILICI

Nu mă lua prea răpede, postelnice, nu mă scoate din răbdare! Gaspar-vodă nu intră la învoială cu turcii. Să vedem ce zice vornicul; să vorbim cu căpitanul.

GOIA

Dar oastea se clatină, hatmane.

ȘEPTILICI

O vom pune iar în picioare. Dacă este adevărat că Skender-pașa dimpreună cu Radu și cu Bethlen n-au mai mult ca treizeci și cinci de mii de oameni, iar

Cantimir-han şi-a pus tabăra la Huşi, îi lovim şi-i înfrîngem mai nainte de-a fi sosit Cantimir. N-are să fie Alexandru, domn în Moldova.

SCENA II

Cei de mai sus, FURLANI şi BUCIOC

FURLANI
(intrînd de la dreapta, către Bucioc)

Îţi spun eu, pleavă, gunoi, lepădături! Vornice! Sunt oştean din ceata lui Baba Novac: îţi spun, adunătură! Ţi-e şi ruşine să te baţi cu ei!

ŞEPTILICI
(întîmpină pe Furlani)

Bun sosit, căpitane! Care va să zică, e adevărat?

FURLANI

Toate sunt adevărate; le-am văzut cu ochii mei. De trei zile de cînd am plecat, n-am mai ieşit din mijlocul lor. Cînd credeau că pun mîna pe mine, se pomeneau deodată c-am perit din faţa lor, şi cînd mă socoteau perdut, mă iveam din nou, unde nici prin gînd nu le trecea. Eu sunt oştean, nu om de ieri, de-alaltăieri.

BUCIOC

Te ştim, căpitane!

FURLANI

Bethlen? Vreo şase mii de oameni. Răspund eu cu capul meu că nu sunt mai mulţi. Bună oaste, dar puţină. Radu? Sunt vreo opt mii — oameni adunaţi în pripă! Skender-paşa? Gunoi, adunături, douăzeci de mii, mai mult, nu. Iar Cantimir nici pînă poimîne nu poate sosi aici.

ŞEPTILICI

Şi leşii noştri n-ar fi oare şi ei tot astfel?

FURLANI

Hatmanul Iolkowski nu iese la război cu oaste adunată în pripă: unul ca unul, tot oameni trăiţi în lupte. Moldovenii nu-mi plac mie. Nu mai sunt precum i-am lăsat. Ce s-a întîmplat pe aici în timpul de cînd am plecat?

ŞEPTILICI

A intrat îndoiala în oameni. Fiindcă vodă ne amînă, s-a răspîndit în tabără vorba că el intră la învoială cu turcii şi Skender-paşa are poruncă de la sultanul să-l ferească întocmai ca lumina ochilor săi, ca întreg şi nevătămat să rămîie.

BUCIOC

Gaspar-vodă?... Niciodată! El viu nu se dă în mînele turcilor.

FURLANI

Ce-mi pasă mie!... Treaba noastră e să batem pe turci şi să ţinem pe vodă aici.

ŞEPTILICI

Da, căpitane, dar oamenii nu se bat din toată inima cînd stau la îndoială.

FURLANI

Să le ducem vestea cea bună, să-i îmbărbătăm şi să înduplecăm pe vodă să nu ne mai amîne.

BUCIOC

Nu ne mai amînă. A plecat aşa fără de veste prin tabără, ca să vadă cum stau lucrurile, şi ăsta mi-e semnul că înclină spre hotărîre. Să mergem, căpitane, să-i ducem ştirile şi să nu-l mai lăsăm. *(Pleacă.)*

(Furlani şi Şeptilici pleacă şi ei la dreapta.)

GOIA

(stă pe gînduri; pentru dînsul)

Apoi de!... Dacă-i așa, tot e mai bine. *(Pleacă.)*

SCENA III

BARUCH, DRĂGAN și GOIA

DRĂGAN

(intră din fund; încet)

Postelnice, postelnice!

(Goia se oprește și se întoarce.)

DRĂGAN

(duce pe Goia în fața scenei)

Ei bine, cum stau lucrurile?

GOIA

Bine stau.

DRĂGAN

Bine! *(Se întoarce și face semn lui Baruch să se apropie.)*

BARUCH

(se apropie încet și fricos)

Bună dimineața, că nu mai avem mult pînă în revărsatul zorilor. *(Tainic, către Goia.)* Este adevărat!... Eu, dimpreună cu Sara, am venit cu oastea lui Skender-pașa și am adus poruncă din partea sultanului ca Alexandru cel de la Rodos să fie domn în Moldova, iar Grațiani să se întoarcă întreg și nevătămat la Stambul. Sara vrea să scape pe Grațiani, iar eu voiesc ca ea să nu-l poată scăpa.

DRĂGAN

Ce zici acum, postelnice?

GOIA

Lasă-mă să mă mai gîndesc.

DRĂGAN

Hei!... de mult am zis eu că Gaspar-vodă ne vinde; de mult v-am zis vouă să nu mergeți după el, că vă duce la marginea prăpastiei și apoi vă părăsește. Ce zici, postelnice?

GOIA

Să mă înțeleg cu hatmanul. *(Către Baruch.)* Zici că ovreica e în tabăra lui Skender-pașa?

BARUCH

Pe cît de adevărat e că sunt eu aici. Ce caut eu aici dacă Sara nu este acolo? Îmi pasă mie oare, cine are și cine nu are să fie domn în Moldova? Nu-mi pasă. Eu vreau numai ca Sara să nu poată scăpa pe Grațiani, și fiindcă logofătul tot asta o dorește, iar dumneata, postelnice, ești om care vorbește puțin, dar știe să lucreze, am venit aici cu o vorbă din partea lui Alexandru-vodă. El mi-a făcut loc să intru în tabără, dumneata fă-mi loc să ies din ea.

DRĂGAN

Și care este vorba pe care o aduci din partea lui Alexandru-vodă?

GOIA

Vorba care e?

BARUCH
(dă din umeri)

O vorbă. Sunt eu nebun ca să o spun aici în tabăra lui Grațiani? Nu. Eu nu sunt nebun. *(Se depărtează pas cu pas spre fundul scenei.)* Am să strig, ca să alerge oștenii, să mă prinză și să mă ducă la Grațiani. Lui am să-i spun vorba. Nu vă apropiați, că strig. Am să-i spun lui Grațiani că logofătul Drăgan mi-a făcut rînd

să intru în tabără, pentru ca să aduc postelnicului Goia şi hatmanului Şeptilici o ştire din partea lui Alexandru-vodă; am venit ca să-i spun ce a poruncit sultanul şi ce vrea Sara. Băgaţi de samă ca oştenii lui Graţiani să nu mă prinză! *(Depărtîndu-se spre fundul scenei.)* Eu nu spun nimic, vreau să văd mai întîi fapte; vreau să văd, apoi vorbesc. *(Iese.)*

DRĂGAN
(ieşind în urma lui Baruch)

E rău, postelnice.

GOIA

Să vorbesc cu hatmanul. *(Iese.)*

SCENA IV

BUCIOC, GRAŢIANI şi ŞEPTILICI intră de la dreapta

GRAŢIANI

O singură viaţă am, boierilor. Pînă în ziua de astăzi, pînă în clipa aceasta am fost eu însumi stăpîn pe soarta acestei vieţi; acum dau stăpînirea din mîinile mele; cum mi-a fi scris, să-mi fie!

BUCIOC

Clipa e bine aleasă, măria-ta, şi Moldova are să binecuvinteze ceasul în care ai luat această hotărîre.

ŞEPTILICI

Nu mai avem timp de aşteptare, măria-ta.

GRAŢIANI

Mult am stat pe gînduri mai nainte de-a fi luat hotărîrea, căci mult am cîştigat în viaţa mea, şi întreg acest cîştig îl pun astăzi în joc. Ce-o fi, să fie! Căpitanul Furlani s-a dus să vestească pe leşi. Hatmane, pune oastea în rînduială. Vornice, ai mare trecere în

Moldova, îmbărbătează pe oameni. Soarta mea și a Moldovii se hotărăște dacă-i vom lovi năprasnic mai nainte de revărsatul zorilor.

ȘEPTILICI

Cu voia lui Dumnezeu! *(Iese.)*

BUCIOC

În ceas bun să fie, măria-ta! *(Iese.)*

SCENA V

GRAȚIANI apoi UN OȘTEAN

GRAȚIANI

(se plimbă cîtva timp tăcut)

Unde stă scrisă ursita mea ca să o pot ceti? Mi s-a întunecat parcă deodată, mi s-a pus ca un văl negru în față, încît nu mai pot să văd înainte calea pe care am s-o străbat trecînd prin lume. Gaspar Grațiani a fost și el odată, a trecut pe aici, a voit, dar nu cînd trebuia să voiască, apoi i s-a perdut urma! Nu! asta nu! Mai bine să per aici, azi, în clipa aceasta! O lume întreagă s-a ridicat asupra mea: Alexandru vine cu turcii, Radu a ridicat pe munteni, Bethlen aduce pe ardeleni, Cantimir năvălește în fruntea tătarilor; țări, domni, popoare mă dușmănesc, încît mi-e parcă groază de mărirea la care am ajuns, și mă înalț în gîndul meu cînd îmi dau samă că eu sunt acela asupra căruia au pornit atît de mulți. Sunt eu în adevăr ceea ce par? Grațiani, ești tu omul drept care te socotesc dușmanii tăi? *(După o pauză.)* Mi-e frică! *(Se uită împrejur.)* Pare că vine ceva, vine năprasnic, vine și m-ajunge și nu pot scăpa! Prea în pripă au venit toate, prea deodată m-am avîntat, prea răpede i-am luat pe moldoveni! Trebuia să mă pregătesc, dar nu aveam timp. *(S-aude zgomot în depărtare.)* Ce-i asta? *(Ascultă.)* Ce însemnează zgomotul acesta? *(Merge spre fundul scenei.)* Oastea s-a pus în mișcare? Nu se poate! Prea

în curînd ar fi. *(Ascultă.)* Ce-i asta? Să ne fi lovit Skender-paşa fără de veste? Să fi fost vînduţi? *(Scoate sabia.)*

UN OŞTEAN
(intră în fugă)

Măria-ta, oastea se clatină şi tabăra se ridică. O nălucă s-a ivit în mijlocul ei, care trece printre corturi strigînd mereu: „Fugiţi, fugiţi!" Vino, măria-ta! Arată-te în mijlocul moldovenilor, îmbărbătează-i, căci ei cred c-ai fugit în tabăra lui Skender-paşa. Scapă-ne, măria-ta!

GRAŢIANI

Ce fel de nălucă e aceea?

OŞTEANUL

O femeie cu făclie aprinsă în mînă.

GRAŢIANI

Din care parte s-a ivit?

OŞTEANUL

Despre tabăra lui Skender-paşa.

SCENA VI

Cei de mai sus şi NINO

NINO
(intră în fugă)

Măria-ta! Ovreica a trecut străjile şi-a intrat în tabără. Vine încoace, iar moldovenii strigă că i-ai vîndut şi fug din faţa turcilor.

GRAŢIANI
(stă o clipă)

Ovreica! Tot ovreica. Tot ea mi se pune în cale? Şi nu s-a găsit în toată tabăra Moldovii un singur om ca să o despice în două?!

NINO

A intrat despre cetele logofătului Drăgan, măria-ta! Căpitanul Bobo a plecat s-o urmărească.

SCENA VII

BUCIOC și cei de mai sus

(Trec oșteni peste fundul scenei.)

BUCIOC

Suntem pierduți, măria-ta! Oastea se risipește, și numai leșii mai țin piept cu Skender-pașa. Să scăpăm, măria-ta, căci azi ne-am risipit și mîne mai numeroși ne vom aduna la glasul măriei-tale.

GRAȚIANI

Eu n-am, vornice, altă scăpare decît ca ori să opresc pe moldoveni, sau să mor aici. *(Oprește pe oșteni.)* Staţi! Domnul vostru vă cheamă. Staţi!

SCENA VIII

SARA și cei de mai sus

SARA

(intră din fund)

Graţiani! Graţiani! e mai tare credința ca omul: moldovenii fug toți și te părăsesc, fiindcă n-au credință în vrednicia ta. Aruncă sabia, căci nu prin sabie se hotărăște soarta ta.

BUCIOC

(se dă înapoi)

Care va să zică, tot tu!

SARA

Tot eu, care am venit să-mi împlinesc făgăduința.

GRAȚIANI

(se dă înapoi)

Ce vrei, femeie?

SARA

Am venit să te scap, Graţiani. Skender-paşa răspunde cu viaţa lui că întreg şi neatins te voi găsi şi lua cu mine.

BUCIOC
(se uită lung la Graţiani)

Dacă-i aşa, măria-ta, atunci bine fac moldovenii.

GRAŢIANI
(aruncă sabia şi-şi scoate pumnalul)

Saro! Ai fost blestemată din zămislire ca rău şi numai rău să faci în lumea aceasta, chiar binele voit de tine rău să fie, chiar iubirea ta rău să aducă celui lovit de ea. Niciodată n-am simţit în mine atîta sete de viaţă ca acum, cînd atît de multă viaţă îmi trebuie ca să şterg ruşinea ce m-a ajuns în clipa aceasta. Tu vezi pumnalul acesta? Numai mort mă dau în mînile lui Skender-paşa, numai mort mă poţi lua cu tine. Dacă mai e o rămăşiţă de simţire omenească în tine, du-te, opreşte pe turci să nu mă urmărească, să nu mă apere, să nu mă scape, şi ţi le iert toate, îţi iert toată iubirea. Iubire?... Ce fel de iubire?

SARA

Nu, Graţiani, eu nu opresc pe turci. Viaţa mea ce-ar mai preţui dacă te-aş lăsa să scapi din raza puterii mele? Dacă nu vii de bunăvoie, te iau ca rob al meu!

NINO

Măria-ta, să fugim! Turcii se văd în zarea focului ivit spre cortul lefegiilor.

GRAŢIANI
(înaintează cu pumnalul ridicat spre Sara)

Dacă nu vrei tu să mă scapi, mă scap eu! *(O loveşte.)*

SARA

Ah! *(Cade.)* M-ai lovit! De ce m-ai lovit? Skender-pașa, eu mor, mor! Skender-pașa, sultanul a poruncit; sultana Mapeiker e puternică! Scapă pe Grațiani, întreg, nevătămat! Trupul meu să-l dai lui Baruch... Baruch, Baruch... *(Moare.)*

GRAȚIANI
(stă tot timpul nemișcat în față)

Ah! Cît mă simt de ușurat. Haide, vornice, să oprim oastea.

BUCIOC

Acum e prea tîrziu, măria-ta; nu ne mai rămîne decît să scăpăm în tabăra leșilor. Oastea se va aduna ea de ea, după ce va afla cele petrecute aici. *(Se depărtează de la stînga la dreapta, înspre fundul scenei.)*

SCENA IX

Cei de mai sus, GOIA, ȘEPTILICI, BARUCH și cîțiva boieri

GOIA
(afară de scenă)

Stați, boierilor, stați!

(Baruch intră de la stînga, ridică pe Sara și iese cu ea, amenințînd cu pumnul.)

GOIA
(intră de la dreapta)

Hatmane, ai zis că nu ne vinde! Cum rămînem noi față cu țara dacă el scapă, după ce ne-a adus în prăpastie?

ȘEPTILICI

Nu scapă, postelnice, dacă trăiesc eu. *(Zărind pe Grațiani.)* Iată-l.

GOIA

Nu scapă! *(Se răpede cu sabia ridicată asupra lui Grațiani.)*

BUCIOC

Stai, postelnice, nu da!

(Grațiani se dă înapoi, se răpede spre fața scenei, ca să ridice sabia pe care o aruncase, dar este lovit și cade.)

ȘEPTILICI

Ziceai că nu ne vinde, vornice! O să ne tragem socoteală! *(Lovește și el pe Grațiani.)*

BUCIOC

(face un pas înainte, scoate sabia, ca să apere pe Grațiani, apoi iar se retrage)

Prea tîrziu!

NINO

(se aruncă asupra lui Grațiani)

Stăpîne!...

GRAȚIANI

(se-ncearcă a se ridica)

Nu vreau să mor, nu am trăit încă. *(Cade.)* Nu am trăit! Grațiani... a fost... a voit... dar nu cînd trebuia... apoi i s-a pierdut urma. Elviro! Elviro! *(Moare.)*

(În fundul scenei se ivește oastea turcească.)

SCENA X

FURLANI și cei de mai sus

FURLANI

(intrînd, se oprește uimit)

Santa Maria! Tocmai acum, cînd începuse și el să facă ceva? Acum, alt stăpîn!

(Perdeaua cade.)

BOGDAN-VODĂ

DRAMĂ ÎN CINCI ACTE

PERSOANE

BOGDAN, hatman şi-n urmă domn al Moldovii
ALEXANDRU, domn al Moldovii
HULPE, mare logofăt
ANDRONIC, postelnic şi, în urmă, hatman
ARON, ONCIUL, COSTE — boieri
ŞTEFAN, fiul lui Bogdan
DIACUL, LINTE, VERIGĂ, CODAC, BARBĂLAT — oşteni
ŢURLOI, LUNCANU — ţărani
[DOAMNA OLTEA, soţia lui Bogdan]
BOIERI, TÎRGOVEŢI, OŞTENI, LEŞI

Faptele se petrec pe la 1455.

ACTUL ÎNTÎI

Sala de tron din curtea domnească de la Suceava. Boieri, tîrgoveți, oșteni; unii stau în grupuri de vorbă, iar alții intră fie de la dreapta, fie de la stînga; între aceștia, mitropolitul, cu suită.

SCENA I

Popor, HULPE, ONCIUL, COSTE și ARON

VOCI

(La dreapta.)

UNA

Tu știi ceva?

ALTA

De unde vrei să știu?!

UNA

Așa, din zvon.

ALTA

Ce zvon, cînd sub zăvor
Ne pune vodă gura tuturor?

(În fund.)

UNA

Iar e ceva.

ALTA

Cam ce gîndești c-ar fi?

UNA

Ce ne-a chemat?

ALTA

Aceasta n-o pot ști.
(La stînga.)

UNA

Aud că țara s-a-nchinat.

ALTA

Aș!... Cui?

UNA

Vecini cu pofte mari avem destui.
(La mijloc.)

UNA

E tînăr, însătat de lucruri mari.

ALTA

Numai să fim și noi destul de tari.

HULPE

(a stat mai spre fund de vorbă cu Onciul, cu Coste și cu Aron. Înaintează)

Ce grele vremi ni-a fost, nepoate, dat
S-ajungem noi, bătrînii ce-am trăit
Frumoase tinerețe și-am văzut
Cu ochii viu pe Alexandru, domn
De pace și belșug, și bun, și drept,
Şi gata cu dușmani să deie pept.

ONCIUL

A fost, dar nu mai ştim noi, cei de azi,
Ni-e rîndul ori nu să mai trăim?
Ori noi, ori fii, nepoţi şi strănepoţi
De-ai noştri iar cum aţi trăit atunci.
Vîrtutea strămoşească a perit
Din moldoveanul cel acum smerit.

COSTE

O, nu! Tot noi suntem bărbaţii tari
Care-au ţinut în frîu atîţi tatari.

HULPE

Tot noi pe unguri şi pe leşi i-am frînt
Şi-am apărat de turci acest pămînt.

ARON

Tot noi, cei mai bătrîni. Aşa să ştiţi.

ONCIUL

Iar azi tot voi sunteţi cei umiliţi!

HULPE

E grea şi aspră vorba ce-ai grăit,
Dar, vai, aşa e cum ai zis, aşa-i:
Ruşine-i pentru noi că am ajuns
Să ne croiască soarta prin ascuns.

COSTE

Nu vă pripiţi, boierilor! Nu ştiţi
Nimic.

HULPE

Ruşinea-i asta: n-o simţiţi?!

ONCIUL

În taină toate le urzesc şi fac,
Iar cînd întrebi ce s-a făcut, toţi tac.

HULPE

Şi noi tăcem şi răbdători privim,
Căci vodă însuşi nu e vinovat,
Ci sfetnicii vicleni îl ţin legat.

ARON

Aşa-i, vicleni!

COSTE

Uneltitori mişei!

HULPE

Nemernici şi amăgitori sunt ei!

ONCIUL

Mişei or fi, boierilor, chiar sunt,
Dar sfetnici nu-s, ci slugi plecate lui,
Şi vina lor nu e că sfaturi dau,
Ci că primesc porunci şi se supun,
Cînd bine ştiu că rele dreg şi fac.
Un domn supus, ce ţara şi-a-nchinat,
E surd, nu mai ascultă nici un sfat.

HULPE

Mă plec! Iar e cum zici: supus altui,
Rîvneşti şi tu pe alţii să supui.

ARON

Nu sufere ca gîndul să ţi-l spui!

COSTE

În toate vrea să fii pe pofta lui!

ONCIUL

Afar' de el, în ţară nimeni nu-i!
Dar, mai domol, să n-o luăm orbiş!
(Spre Coste.)
Ziseşi: Nimic nu ştim. Să aşteptăm,
Şi vom vedea apoi ce sfat urmăm.

COSTE

Da! da! Așa am zis, și tot mai zic.
(Către Hulpe.)

Mă iartă, logofete, să ți-o spun,
Că nu mai înțeleg cum o-nvîrtești.
O dată zici așa, apoi o-ntorci
Pe altă față iar, aici că sfetnicii
Sunt vinovați, aici că slugi numai
Îi sunt lui vodă cel nenduplecat.
De unde știi ce gînduri au, ce vor,
Ce fac, ce planuri au urzit?! Să știm,
Și-apoi vedea-vom noi cum o pornim.

HULPE

Eu tac, nu zic nimic, dar dac-o fi,
Nu-l las, nu-i dau răgaz... Eu?! nici o zi!

SCENA II

Cei de mai sus și DIACUL

COSTE
(răspunzind la cele grăite de Hulpe)

Rău gînd, pripit, din ură izvorît!
O, da! m-aș potrivi și eu cu el
Dac-ai putea s-alegi pe cine vrei.
Urgie însă-a fost, blestem pe noi,
Atîta timp de cînd ne-am învrăjbit,
Și toți Mușatinii, toți i-am stîrpit.

ONCIUL

Sărmană țara mea! Te-ai istovit.

COSTE

Atît avem, atît ni-a mai rămas:
În el numai se razămă un neam
Ce-a stăpînit Moldova strălucind.
Mușatinii în el trăiesc, și, vai!
În locul lor ce pui cînd n-ai?!

DIACUL

(intrat de la dreapta, el a ascultat, apoi către Hulpe și Coste)

Mai sunt, vă spun că sunt.

COSTE

(arătînd spre tron)

De el vorbești?

HULPE

Copil din flori ar vrea să-l știm.

DIACUL

Nu el,
Mai sunt și alții, tot știuți de voi,
Căci leul nu-i dulău și calcă greu,
Își poartă capul sus, iar ochii-i sunt
Și mari, și ageri, și învăpăiați,
Încît, privind în ei, vă-nspăimîntați.

HULPE

Hatmanul vrei să zici?

DIACUL

(dă din umeri)

Eu tac! Bogdan?

COSTE

Mai știi? Nu știe nimeni dintre noi
De unde s-a ivit... pribeag răzleț —
Nu m-aș mira... Am stat adeseori
Și m-am uitat la el. În adevăr,
Leit mi s-a părut și-mi pare-acum —
Nu vodă chiar, ci dînsa, doamna lui,
Dar, de! eu tot nu pot să cred ce-mi spui!

(Diacul iar dă din umeri)

HULPE

Prea e tăcut și prea îl văd supus.
Aceste fire de Mușatin nu-s.

DIACUL

E, poate, rostul lui de-a fi supus.
Nu spun nici eu că știu, dar pot să cred
Că-n vrajba dintre frați, chiar mama lui,
Voind să-l scape cel puțin pe el,
L-a pus la adăpost și l-a dosit,
Nu domn, ci om ca toți l-a rînduit.

SCENA III

Cei de mai sus și BOGDAN, însoțit de ANDRONIC

(Bogdan intră de la stînga și stă mai în fund de vorbă mai cu unul, mai cu altul.)

COSTE

(urmîndu-l cu privirea)

Și totuși... Ia priviți! La față nu,
Dar la făptură, da, la mers, la ochi
E, parcă, Alexandru-vodă chiar.

HULPE

Mă mir și eu! Să juri! Dar în zadar;
Eu tot nu pot să cred. Ce fel și cum,
N-am fi aflat-o noi nici pîn-acum?

DIACUL

(mai pe șoptite)

E taină, logofete, dar, mai știi?
Au toate tainele și cheia lor,
Și-n ziua cînd o fi, tot o să crezi.

(Bogdan se apropie.)

COSTE

Hatmane, să trăiești!

HULPE

Cum o mai duci?

(Către Andronic.)

Postelnice, ce veste ne aduci?

ANDRONIC

Nu știu nimic.

BOGDAN

Nici eu.

HULPE

Boieri de sfat,
Și încă tot nimica n-au aflat?

ONCIUL

Am zis că dă porunci, dar sfat nu ia
Decît la cei ce nu-ndrăznesc să-l dea.

BOGDAN

A fi, n-a fi cum zici... Nimic nu știu.
Eu nu din sfat, ci de la oaste viu.

COSTE

Așa-i! și treaba ta păzind, aștepți
Cum chibzuiesc și fac cei înțelepți.
(la o parte, către Diac)

Și dacă e adevărat ce spui,
El tot nu scapă, nu, de soarta lui.

SCENA IV

Cei de mai sus și ALEXANDRU-VODĂ cu suita lui

VOCI
(din toate părțile)

Vodă, măria-sa, vine vodă!

ALEXANDRU-VODĂ
(intră din fund și urcă treptele tronului)

Boierilor, preasfinți părinți, oșteni,
Și voi, cellalt popor ce văd aici.

V-am adunat pe toți ca să vă spun
Că vreau să fie pace-n țara mea.

HULPE

Așa-i! În adevăr, destul a fost.

COSTE

Prea mult chiar am stricat al țării rost.

ALEXANDRU-VODĂ

Atît amar de timp ne-am sfîșiat
Noi între noi, mereu am sîngerat,
Încît Moldova s-a sleit, și azi
Ne plîng de milă toți. Destul acum!
Pe frați mi i-am văzut eu și pe veri
Stîrpindu-se-ntre dînșii ca păgîni,
În vreme ce tătari, și leși, și turci,
Și unguri îngîmfați se ațineau
Pe la hotare, de război.
Dar nu din casa mea, o, nu din ea,
Ci de la voi, boieri nesățioși,
Și răi, și pizmătareți, a pornit
Urgia făr' de frîu ce ne-a orbit.

COSTE

Din noi!

ONCIUL

Numai din noi!

HULPE

Nu chiar din toți.
Puțini mai sunt, și înfrîna îi poți.

ALEXANDRU-VODĂ

Și am să-i țin în frîu, să știți, că am,
Că vreau și pot, pe gînduri nu mai stau.
Strivit va fi cel ce va încerca
Să uneltească împrotiva mea.

HULPE

Nici unul nu-i, măria-ta. Noi toţi
Te ştim ce vrei, şi mai ales ce poţi.

ALEXANDRU-VODĂ

Mai ţin s-aflaţi şi seamă să ţineţi
Că noul domn şi crai al leşilor,
Măritul Cazimir, prieten bun
Şi preaputernic, s-a îndurat să ia,
Ca bun vecin, Moldova-n paza sa.

BOGDAN
(pentru sine)

Ce rost mai ai de-acum tu, spada mea?!

ALEXANDRU-VODĂ

Intrăm în timp de pace, de belşug,
Cum am trăit sub marele meu bun.
Muncind întins, în tignă şi cu spor,
Moldova va-nflori şi fericiţi...

BOGDAN
(pentru sine)

Vom fi ca robii cei de zbiri păziţi.

ALEXANDRU-VODĂ

Ne vom simţi, căci nu vor cuteza
Nici unguri, nici tătari, nici turci semeţi
Să ne mai calce, ţara pustiind,
Iar răii dintre noi vor fi goniţi
Şi vor şedea-ntr-un colţ, smeriţi.

BOGDAN
(iese-n faţa tronului)

Măria-ta! Ai spus ce-aveai de spus,
Iar noi te-am ascultat şi-am înţeles
Ce vrei să ştim, ce fel de gînduri ai.
Ascultă-acum să-ţi spun şi eu, aici,
În faţa tuturor, ce zicem noi,
Moldova viuă, cum o vezi şi-o ştii.

Eşti domn şi n-ai stăpîn asupra ta,
Şi orişice vei fi făcînd, de-i bun,
De-i rău, e bun făcut şi pentru noi.
Tăcuţi, supuşi urmăm porunca ta.
Tu însă eşti stăpîn numai pe vreri,
Pe suflete nu eşti, nu poţi să fii,
Şi dacă ne supunem toţi, ţi-o spun,
În sîlă, sîngerînd, o fac cei mulţi.
Tu întri la stăpîn, şi păzitor
Îi zici. Eu nu te însoţesc... Stăpîn
Nu am decît pe singur domnul meu,
Eu lui mă-nchin, mă plec, şi numai lui;
Iar altuia în veci nu mă supui!

ALEXANDRU-VODĂ

Nu v-am chemat ca să vă-ntreb ce vreţi,
Şi nici nu ţin s-o ştiu. Am spus ce am de spus,
Şi grija mea de cel ce-i nesupus!

BOGDAN

Supuşi suntem, supuşi şi umiliţi,
Dar nu cu gîndul, nici cu inima,
O, nu! Cînd alţii ţara o păzesc,
Eu nu mai sunt legat de spada mea.
Ţi-o dau! Hatman să-ţi fie cine-o vrea.

ALEXANDRU-VODĂ

Vor fi destui mai vrednici ca s-o ia.

(Iese, dimpreună cu suita sa.)

SCENA V

Cei de mai sus, afară de ALEXANDRU-VODĂ şi suita lui.

VOCI

(La dreapta.)

UNA

E om hatmanul!

ALTA

Om întreg! Mă tem...

A TREIA

Că se pornește iar.

UNA

O să-i vedem.

(La stînga.)

UNA

Nici vodă nu se dă!

ALTA

(văicărindu-se)

Ce vremi!

UNA

Ce ai?

DIACUL

(către Hulpe)

Ce zici acum?

HULPE

S-a deșghețat.

DIACUL

Mai stai.

COSTE

(către Bogdan)

Hatmane, ai pornit-o rău. Ce vrei?
Ridică spada, n-o lăsa pe jos.

BOGDAN

Eu n-o mai port.

ONCIUL

E lucru rușinos
Să porți ca slugă arma ta la brîu,
Cînd ai stăpîn ținut și el în frîu.

HULPE

E rușinos cînd n-o ridici să speli
Rușinea. O! ce-am fost și ce-am ajuns?!
Străbunii și părinții noștri-au fost,
Ba pînă chiar și noi suntem barbați
Care-au știut să-nfrîngă pe vecini,
Iar azi tu stai pe gînduri și suspini.

COSTE

A noastră-a fost Moldova și numai
Noi înșine pe ea stăpîni suntem;
Vreun alt stăpîn străin nu știm, nu vrem!

ARON

N-ai zis-o tu, dar știi că mulți gîndesc
Ca tine. Nu. Nu mulți, ci toți sărim
Cînd vorba e Moldova s-o păzim!

HULPE

Așa numai, prin tainică-nvoială,
Nu se supune-n veci un neam ca noi:
Ci numai strivit în luptă grea,
Iar noi tot vii, întregi și verzi ne știm!

COSTE

Tot neamul cel vînjos ne socotim.

ARON

Ne dăm numai învinși în cîmp deschis.
Tu însuți chiar acum așa ai zis.

HULPE

Ori el, ori noi: s-o rupem într-un fel!
Bogdane, ia ridică spada ta,
Și moldovenii toți te vor urma.

ARON

Mișeii doar ca cînele flămînd
Se vor tîrî, ciolanele căutînd.

BOGDAN

Mișei, ziseși?! Da, sunt prea mulți mișei.
Sunt cei ce-l mint și amăgesc pe domn,
Sunt cei ce tac cînd văd că-i rău pornit,
Sunt josnicii catîri ce-l lingușesc,
Dar încă mai mișel m-aș face eu
Dac-aș lovi pieziș în domnul meu!

ONCIUL

Lăsa-l-vom părăsit de toți cei buni,
Că-i tinerel și încă nehîrsit
Și-n fire-și va veni cînd va vedea
Că urlă vîntul prin palatul lui
Și-n preajmă-i inimă curată nu-i.

BOGDAN

Nu-i pentru domn nimica mai urît
Decît să simtă că e părăsit.

ARON

Nu-s părăsite curțile domnești
Cînd nu cutezi pe domn să îl lovești.

BOGDAN
(atins)

Eu jurămînt pe spada mea am pus,
Și am să-l țin! Copil de lele nu-s!

(Iese.)

ARON
(uitindu-se după Bogdan)

Copil de lele-ai zis?! Ne mai vedem!
Copil sunt, dar de domn, și ai să știi
Că nu ți-o uit, nici iert cît vom fi vii!

HULPE
(pe șoptite, către Aron)

Nu-i om de treabă, nu-i! Îl vezi acum!
De vrei să faci ceva, îți cauți de drum.

ARON
(grăbit)

La oaste haid, să i-o stîrnim!

HULPE

Așa-i!
Tu oastea s-o pornești și grijă n-ai:
Se nimicesc ei între ei luptînd,
Și vii apoi, Aroane, tu la rînd.

(Cortina cade.)

ACTUL AL DOILEA

Tabără-n pădure LINTE, VERIGĂ, CODAC şi alţi oşteni. Mişcare.

SCENA I

LINTE

(vorbind cu cîţiva dintre ceilalţi oşteni)

Uite, vezi, aşa se dospesc lucrurile. Te miri ce iese cînd se-ndrăcesc boierii.

VERIGĂ

Ce-o să iasă?! Vodă ăsta e altul, nu e ca ceilalţi; îi ţine, colea, de mînecă.

UN OŞTEAN

Cu el nu prind prepeliţe, he-he-he!

ALTUL

Ba te pomeneşti că prinde el cu ei.

IAR ALTUL

Dacă s-a legat, cum spuseră boierii, cu craiul, care îi dă ajutor.

SCENA II

Cei de mai sus și CODAC, care trece de la dreapta spre fund

LINTE

Uite colea Codac. *(Sare-n picioare.)* Măi Codace! Ia mai scurtează din drum!

CODAC

Ce-i, măi Linte? Dă-i zor, că umblu-n treabă.

LINTE

Treaba-i treabă și vorba-i vorbă. Dai răspuns și-ți cauți de drum. Au fost și pe la voi niște boieri?

CODAC

Umblă unii așa forfota prin tabără.

LINTE

Pare-mi-se că iar se burzuluiesc.

CODAC

Ei, și?! Ce-avem noi cu ei?! Nici în clin, nici în mînec, nici la urcuș, nici la coborîș nu-njugăm. Ei cu vodă — țară; iară noi cu hatmanul — oaste.

VERIGĂ

Tocmai așa n-o fi, Codace. Boierii spun că vorba e să ne deie alt hatman.

CODAC

Apoi una ca aceasta nu se poate. Cum să ne deie altul cînd nu e decît el?!

LINTE

Uite, îl dă-ncolo și pune vodă alt om în locul lui.

CODAC

Pune pe dracul! De unde să-l puie dacă nu-l are?!

VERIGĂ

Îl face vodă hatman pe acela pe care-l vrea.

CODAC

Haida-dee! Nu vezi, omule, că nu se poate? Hatmanul nu e doară vodă. Da, vodă faci pe cine vrei, fie slut, fie șchiop, fie chiar și orb, cum a fost Iliaș. Dacă l-au făcut vodă, e vodă, și n-ai ce să-i faci. Pentru ca să fie însă hatman, trebuie să aibă ceva ce nu orișicine are, să fie cumva...

[UN] OȘTEAN

Așa-i! Asta nu se dă: o ai, dac-o ai.

ALTUL

Și n-o găsești dacă n-o ai.

IAR ALTUL

Nu calcă hatmanul ca alții. Alta îi este căutătura. Altul e felul lui de a vorbi.

CODAC

Ei, vezi, asta e! De ce zic eu că nu se poate?! Oi fi eu prost, cum vi se pare vouă, dar mai prost de cum m-a făcut mama n-o să mă faceți. Ce naiba?! Am văzut eu cum se bat cocoșii între dînșii, darmite hatmanii, dac-ar fi mai mulți?!

[UN] OȘTEAN

He-he-he! Așa-i! Se bat cocoșii. Al naibii Codac!

ALTUL

Unde s-au pomenit mai mulți hatmani?!

IAR ALTUL

Nu se poate, și dacă nu se poate, nu e cu putință.

CODAC

Şi dacă-l dai pe gînsac între gişte care nu-l cunosc, vai de capul lui, că-i spulberă toate penele.

[UN] OSTEAN

Le spulberă.

ALTUL

Rămîne golaş ca puiul de vrabie.

CODAC

Dar dacă-l dai pe vier în turma de care nu se ţine?

UN] OŞTEAN

Vai de pielea lui, că e-ncolţit din toate părţile.

CODAC

Nu se poate, măi Linte. Măi Verigă, nu se poate, O fi, n-o fi hatmanul a lui vodă, dar oastea e a hatmanului, şi vodă o pate rău de tot dacă nu-şi păzeşte treaba.

SCENA III

Cei de mai sus şi ONCIUL

ONCIUL

(intră de la stînga)

Sănătoşi, băieţi!

VOCI

Să trăieşti, boierule!

ONCIUL

Ce mai e nou pe la voi?

LINTE

Tot cele vechi.

VERIGĂ

Toate bune.

ONCIUL

Nu s-a zvonit cumva ceva pe-aici?

LINTE

Mai știu și eu?! Codace, tu ce zici?

CODAC

Eu zic că-n tabără sunt oameni mulți,
Iar oameni mulți și multe zvonuri dau,
Dar cei ca noi în seamă nu le iau.

VERIGĂ

Tăcem și ascultăm și iar tăcînd,
Ascultăm pe cei ce vin la rînd.

CODAC

De spus, noi, biet de noi, n-avem nimic.

LINTE

Dar sunt pe-aici boieri ce multe zic.
De ei să-ntrebi ce zvonuri s-au pornit.
E Hulpe, logofătul, și Aron,
E Coste, și-alții, cum le-o fi zicînd.
Pe ei să-i ispitești ce au de gînd.

ONCIUL

Ei sunt pe-aici? *(La o parte.)* Urzesc ceva-n ascuns!

(Către ceilalți.)

Și ce vi-au spus? La ce v-au îndemnat?

CODAC
(arată două degete)

Îl vezi? E deget. Ăsta e și el,
Tot deget, dar ceva mai mititel.

ONCIUL

Cum vrei să te-nțeleg?

CODAC

Cinci degete
La mînă am, și nu-s la fel. Nu sunt
Nici oamenii. Nu merge pe ales.
Hatmanul e hatman: m-ai înțeles?

ONCIUL

Tot nu!

CODAC

Tot nu?

VERIGĂ

Vorbiți-i mai pe șleau.

LINTE

Noi ăști de-aici știm numai un hatman,
Și-acesta e, cît va trăi, Bogdan.

ONCIUL

El nu mai vrea în frunte să vă stea.

CODAC

Auzi? Bogdan el însuși nu mai vrea.

VERIGĂ

Nu știu ce să mai cred. Ceilalți boieri
Ni-au spus că vodă nu-l mai vrea.

ONCIUL

Ei au mințit.

VERIGĂ

Ori au mințit, ori nu,
Îl vrea ori nu, Bogdan e tot hatman!

ONCIUL

Să vă feriți de Hulpe, că-i viclean.

CODAC

Ce viclenii mai pot să-ncapă-aici?!
Boierule, o oaste-i și un hatman,
Și iar tot un hatman și-o oaste e:
Așa să fie ori așa, noi știm
Că de hatman avem să ne-alipim!

[UN] OȘTEAN

Așa-i!

ALTUL

De el!

IAR ALTUL

Ai lui sîntem!

LINTE

Ai lui
Și dac-ar fi că vodă nu-l mai vrea,
Nici noi pe vodă n-o să-l mai voim.
Iar dac-ar fi că el, Bogdan, nu vrea,
Nu vrem nici noi, și toți ne risipim.

VERIGĂ

N-ai oaste, nici hatman nu poți să ai;
Iar dacă n-ai hatman, nici oaste n-ai.

CODAC

Vezi, cam așa ceva mi s-a părut
Că se zvonește-aici din cort în cort.

LINTE

Și eu lui Hulpe multă grijă-i port.

[UN] OȘTEAN

Mai știi?!

CODAC

I s-ar putea-ntîmpla ceva
Şi lui şi celorlalţi... şi-ţi dau un sfat:
Prin tabără nu-i loc de preumblat.

VERIGĂ

Şi dacă vrei să scapi nevătămat,
Te-ntorci frumos de unde ai plecat.

ONCIU[L]

Dar eu vă spun...

LINTE

Noi nu te-am întrebat,
Ci te poftim să-ţi cauţi de drum.

VERIGĂ

Ce crezi?!
Ne socoteşti răzleţi? Ce-o vrea s-aflăm
Ne spune el. Cu voi nu ne-ncurcăm.

SCENA IV

Cei de mai sus, HULPE, ARON şi BARBĂLAT

ONCIUL
(ieşind; pentru sine)

Nu vă-ncurcaţi, dar noi ne încurcăm,
Şi făr' de el, nu ştiu de mai scăpăm.
(Iese.)

HULPE
(trecind din fund spre dreapta)

Pe-aici, boierule.

ARON
(tot in fund, spre stinga)

Pe-aici, îţi spun.

HULPE

E drumul mult mai scurt.

ARON

Dar nu e bun.

HULPE

S-au îndîrjit! *(Iese.)*

ARON

Nu-ncepi nimic cu ei! *(Iese.)*

BARBĂLAT

(ii urmăreşte)

Vă vin de hac.

CODAC

Măi Barbălat, dar ce-i?

BARBĂLAT

Să vă mai prind pe-aici! Auzi, mişei?!
Năuci pociţi! Hatmanul nu-i hatman?!
Te pomeneşti că nu-s nici eu oştean.

VOCI

UNA

Pe ei!

(Urmărind pe Hulpe şi pe Aron.)

ALTA

Să nu-i slăbim.

UNA

Nu vă lăsaţi!

BARBĂLAT

Să-i judece hatmanu-n legea lui.
La el să-i ducem, cot la cot legaţi!

SCENA V

Sală acasă la Bogdan. BOGDAN, OLTEA, CODAC și BARBĂLAT

BOGDAN

(adresîndu-se la Codac și Barbălat, care stau în fața lui)

Eu n-am de ce să-i văd: plecați cu ei!
Așa-i cum ei vi-au spus: vi-am fost hatman,
Dar nu vă sunt și n-am nimic cu ei.
Ba nici cu voi. Îi duceți unde vreți,
Le faceți ce doriți. Sunteți stăpîni
Pe voi, pe ei, pe toate... haid', plecați!

CODAC

De e pe noi, îi facem și scăpați.

BOGDAN

Am zis acum: cu mine ați sfîrșit.
(Întorcîndu-se spre Oltea.)

Netrebnicii-și închipuiau că pot
Să răzvrătească oastea cu momeli
Cu care nici copii nu poți să-nșeli.

OLTEA

Eu tremur. Tot mă tem de răzvrătiri.
Nu doar că ei le fac, dar oastea ta
Cu alt hatman nu se va împăca.

BOGDAN

Da, e a mea, a mea e oastea, eu
Am închegat-o, eu o stăpînesc,
Și mie numai mi-e supusă ea.
Pe mine mă ascultă — e a mea.
Iar biet de el, nici n-a mai întrebat
Ce zic și eu. Se socotea stăpîn
Și-al ei, și-al meu, dar eu tot eu rămîn.

OLTEA

De ce să mai întrebe cînd știa
Că nu se-mpacă cu părerea ta?!

BOGDAN

O! dacă e așa, e și mai rău.
(Către Codac și Barbălat.)
Dar voi? V-am spus că nu mai sunt hatman
Și n-am nimic cu voi.

CODAC

Am înțeles,
Dar dacă nu mai ești hatman, atunci
Nici nu mai poți ca să ne dai porunci.

BOGDAN

Codace, sunt stăpîn în casa mea.

BARBĂLAT

Nu zicem ba, dar nu ieșim din ea,
Ci stăm ca să ne spui ce facem noi,
Codac și eu, și toți ceilalți oșteni
Rămași făr' de hatman: stăm adunați?
Ne dăm oricui? ori o pornim răzleți?

BOGDAN

Vă descurcați voi înșivă cum vreți.

CODAC

Ne-am dumirit pe din destul și-așa *(Iese.)*

BARBĂLAT

Ne-am dumirit și-o iau pe barba mea. *(Iese.)*

OLTEA

Bogdane, nu-i lăsa de capul lor!
Gîndește-te la noi, la casa ta,
La mine și la scumpii tăi copii.

Nu ne-arunca-n vîltori de răzvrătiri,
Că ţara tot n-o scapi de soarta ei.
Nu da din mînă frînele, că poţi,
Tu singur poţi să-i stăpîneşti pe toţi.

BOGDAN

Eu, nu! Să-i stăpînească el, că-i domn,
Nu eu, şi dacă şi-a făcut de cap,
E treaba lui, eu, unul, n-am să-l scap!

OLTEA

Dar el nici nu aşteaptă ca să-l scapi.
Îşi va căuta scăparea cum va şti,
Şi mult mă tem că el căutîndu-şi-o,
Om duşmănos, precum îl ştii, şi rău,
Va trece chiar şi peste trupul tău.

BOGDAN

Va trece el? Aş vrea să-i văd luptînd
Pe moldoveni cu laşii care-i vînd.

SCENA VI

Cei de mai sus şi ONCIUL, care intră-n grabă

OLTEA

Ce e? Ce s-a-ntîmplat?

ONCIUL

Staţi! Pîn-acum
Nimica, pot să zic, dar lucruri mari
Se pregătesc şi zile grele vin...
Hatmane...

BOGDAN

Nu-s hatman.

ONCIUL

Ba mie-mi eşti!
Aşa te-am pomenit şi-aşa te ştiu.

Ascultă-mă: nu te-ndărătnici.
În tabără se răscolesc, s-aprind,
Se fierb în clocote și patimi vii,
Și mișelești urzeli. I-au amăgit
Spuindu-le că vodă te-a gonit.

BOGDAN

Da, m-a silit să plec.

ONCIUL

Am încercat
Să-i potolesc și eu, ca alți boieri:
La goană ne-au luat și nu răzbim.

BOGDAN

Lăsați, că-i va-nstruni măria-sa
Prin vrednicul hatman ce le va da.

ONCIUL

Li-a dat. Andronic e, dar l-au gonit.

BOGDAN
(vesel)

Andronic, și hatman! E potrivit
Și cu măria-sa, și cu ceilalți:
De știi să te mlădii, te și înalți!
He-he-he! Nu cumva te-ai mirat
Că tabăra la goană l-a luat?

ONCIUL

De-aceasta nu mă mir, dar stau uimit
Cînd văd că tu rămîi nepăsător.

BOGDAN

Descurce-se cum știu. E treaba lor.

ONCIUL

Și dacă oastea se va risipi?

BOGDAN

Norocul lor. De ea nevoie n-au
Şi cei ce-n paza craiului se dau.

OLTEA

Ba eu mă tem că ei nu vor putea
S-o risipească.

ONCIUL

Nu. Şi mă-nfior
Că de la leşi vor cere ajutor.

BOGDAN

Eu asta vreau s-o văd. Ajunşi aici,
Se vor dezmetici şi cei ce cred
Că poţi să fii stăpîn în casa ta
Cînd ai să faci ce alţii vor în ea.
Să vie craiul, că îl vom primi,
Să-i peară pofta de a mai veni.

ONCIUL

Şi tu croieşti asemenea urzeli?!

BOGDAN

Eu nu croiesc nimic. De-o crezi, te-nşeli.
Retras rămîn în colţ şi-aştept tignit
Să văd venind ce alţii au croit.

ONCIUL

Tu vezi şi stai, nimic nu faci.

BOGDAN

Nimic!
Aştept.

ONCIUL

Şi poţi?

BOGDAN

Da, pot.

ONCIUL

Ce să mai zic?!

(Afară, zgomot.)

BOGDAN

Ce e? Ce se petrece-acolo jos?

ONCIUL

Sunt tunetele, suflet nemilos!

(Către Oltea.)

El poate sta cînd se pornesc
Urgiile asupra ţării lui,
Ba chiar le vrea rîvnind la răzbunări.
Ajută-mă! Te rog să ne-nsoţim
Ca inima de fier să i-o-mblînzim.

OLTEA

Eu casa mi-o păzesc, la vatră-mi stau
Şi-mi străjuiesc veghind odoarele,
Copiii mei ce tată n-au, căci el
E dus mereu în ale ţării trebi,
Cu inimă, cu gînd, cu vrere,-ntreg,
Cu suflet şi cu trup e dus mereu.
Şi aspră-i este firea: cînd a vrut
Ceva, voieşte neînduplecat
Şi dă-nainte fără de răgaz,
Ori frînge, ori se frînge însuşi el.
Cum oare eu, femeie, aş putea
Să schimb voirea lui şi să-l abat
Din drumul firii lui năvalnice?!
Eu pot, boierule, numai să plîng.
Dar vrerea lui nici lacrămi nu o frîng.

SCENA VII

Cei de mai sus și COSTE, care intră năvalnic

COSTE

Se-ncaieră! Sunt pept la pept ajunși,
Și printre ei răzbind abia putui
S-ajung aici.

ONCIUL

Dar cine vrei să spui
Că-i pept la pept, cu cine?

COSTE

Lefegii
Trimiși de vodă și oșteni de-ai tăi.
Bogdane,-acum e timpul să ne-arăți
Că ești hatman adevărat și treaz.
Nu mai găsești o zi ca cea de azi.

OLTEA

O vorbă e destul ca să le zici.

ONCIUL

Zi-o și pleacă-te, că te ridici!

BOGDAN

Nu! Eu nu știu nimic, n-aud, nu văd,
Sunt orb, și surd, și mut, și-nțepenit,
Și nici nu vreau să știu ce-mi ziceți voi.
Se-ncaieră oșteni și lefegii?!
Să facă vodă tot ce vrea cu ei,
Ce vrea, și ce va mai fi și putînd.
Eu nu-l opresc, dar n-am să-l ajut.
Dator sunt să-i ascult poruncile
Cînd vorba e să apăr dreptul meu,
Ori casa mea, soție și copii,
Dator sunt țara să mi-o apăr, da!
Dar cînd se bat oșteni cu lefegii,
Puțin îmi pasă care-s morți ori vii!

OLTEA

Dar focul ce-n ascuns s-aprinde-acum
O să le facă mîne toate scrum.

BOGDAN

Să-l văd pe mîne cum va fi.

ONCIUL

Îl vezi
Desfăşurîndu-se din azi şi stai
Nepăsător, cînd alţii uneltesc.
Acum, nu mîne-i timpul să loveşti,
Să spulberi haita de mişei lihniţi!

COSTE

Acum, cînd îi găseşti nepregătiţi.

BOGDAN

Mişeii să-i lovesc? Dar unde sunt?
Mişel e orişicare om, cînd e.
Porniţi suntem spre fapte rele toţi,
Dar vorba e de le şi săvîrşim.
Din faptă-abia te ştiu de eşti mişel
Ori om întreg. La fapte vreau să-i văd,
Cum între ei s-aleg şi se-nsoţesc,
Şi ştiu apoi în cine să lovesc.

ONCIUL

N-o să-i mai poţi lovi de-i laşi acum.
S-adună strînşi, şi-o dată închegaţi,
Răzbesc şi-o să lovească-n tine ei.

BOGDAN

Îi socotesc puţini şi mititei.

COSTE

Aşa-i! Cînd lupta-i grea, ei se ascund.
Pe ticăloşi în seamă nu-i băgaţi:
Bărbaţii se măsoară cu barbaţi.

BOGDAN

Iar nu cu laşi.

ONCIUL

Amarnic vă-nşelaţi!
Sunt îndrăzneţi şi tari; căci mult se cred.
Moldova-ntreagă s-a umplut de ei.
În trei împart sărmana ţara mea:
Aici sunt oameni proşti şi amăgiţi,
Colea sunt oameni slabi şi strîmtoraţi,
Iar între ei, la mijloc, stau nici proşti,
Nici slabi, cei rău porniţi, şi stăpînesc.
Azi ticăloşi sunt moldovenii toţi,
Şi dacă gîndul tău ar fi curat,
N-ai sta cînd vezi că s-au încăierat.

BOGDAN
(atins)

Şi dacă gîndul meu ar fi curat,
Cam ce ai vrea să fac?

ONCIUL

Să-i potoleşti
Şi să-i supui poruncilor domneşti.

BOGDAN

Eu să-i supun poruncilor domneşti?
Ori un smintit, ori tot ca dînsul eşti.
Dar eu ce-am vrut şi ce voiesc?!
Să vadă el că încă nu suntem
Noi, moldovenii,-atîta de căzuţi
Încît să ne lăsăm oricui vînduţi.

COSTE

Nu! încă nu! şi cît vom mai trăi,
Stăpîni străinii-n ţară nu vor fi.

ONCIUL

Bogdane,-acuma gîndul tău ascuns
Îl văd, l-am înţeles şi l-am pătruns.

BOGDAN
(atins)

Tu l-ai pătruns?! Şi-o spui în casa mea?
Eşti om deplin! Să-ţi spun şi eu ceva.
Ziseşi că-mparţi Moldova-ntreagă-n trei:
Aici sunt oameni proşti şi amăgiţi,
Colea sunt alţii slabi şi strîmtoraţi,
Iar răii stau la mijloc între ei.
Te-ntreb, pe tine unde să te pun?
Aici mi-e greu; colea nu îndrăznesc;
La mijloc chiar tu însuţi n-ai voi.
Eu ştiu şi-a patra parte, şi ţi-o spun:
Nemernicii fricoşi, care-au perdut
Credinţa-n vlaga moldovenilor.
Aici te pun, şi-avem să-ţi arătăm
Că unde ne-am înfipt, acolo stăm.

COSTE

Acolo stăm înfipţi, şi nu ne dăm!

ONCIUL
(ameninţă)

Stai tu înfipt acum, dar grijă n-ai,
C-o să te mişti cînd singur o să stai.

OLTEA

Vai mie, vai! Ce vijelie grea,
Ce vifor s-a stîrnit din casa mea!

ACTUL AL TREILEA

Sală-n curtea domnească. Lumină puțină.

SCENA I

ALEXANDRU-VODĂ și ANDRONIC

ANDRONIC

(stă smerit în fața domnului, care șade pus pe gînduri)

Să-i mai lăsăm puțin, măria-ta,
Să-și verse focul, și se potolesc.
Răbdarea-i pentru domn un talisman,
E cheia fărmecată ce pitiș
Deschide toate-ncuietorile.
Cu chibzuială, cu blîndeță chiar,
Îi vom putea supune mai ușor.

ALEXANDRU-VODĂ

Nu sufăr îndărătnicia lor!

ANDRONIC

O s-o muiem. Văzînd, măria-ta,
Că se-ndîrjesc, avem să-i ispitim,
Ca să aflăm pe cine-și vreau hatman.

ALEXANDRU-VODĂ
(sărind în picioare)

Să-ntreb oștenii eu ce am să fac?!

ANDRONIC
(umblînd după domn, care se plimbă nerăbdător)

Îți faci, măria-ta, tot bunul-plac,
Dar chibzuind și după-mprejurări.
Nu doar că nu m-aș socoti-nălțat
Chiar mai presus de vrednicia mea,
Nici că n-aș fi gata să înfrunt
Primejdii mari, slujind pe domnul meu,
Cum vrei să poruncești măria-ta.
Așa mă poartă inima să fac,
Dar dacă rostul bun al trebilor
Va fi cerînd, te rog, măria-ta...

ALEXANDRU-VODĂ

Am zis ce-am zis, și-n lături nu te da!

ANDRONIC

Mă plec și mă supun, dar îndrăznesc
A te ruga o clipă să m-asculți.
Cînd eu m-am dus, urmat de lefegii,
Ca să-mplinesc porunca ce mi-ai dat
Și pe Bogdan să ți-l aduc legat,
Cîțiva oșteni steteau la casa lui.
Veniseră, așa ziceau, trimiși
De-ai lor, să afle ce s-a petrecut.
Erau puțini, dar se sporesc mereu
Și stau în fața lefegiilor.

ALEXANDRU-VODĂ
(se oprește; minios)

Din nou vă poruncesc să-i alungați.

ANDRONIC

Am vrut, măria-ta, dar nu putem:
Ei sunt prea mulți, iar noi puțini suntem.

ALEXANDRU-VODĂ

Cum?! Eu n-am putere ca să cert
Pe-aceia care nu mi se supun?!

ANDRONIC

Azi n-ai, măria-ta; o văd și-o spun.

ALEXANDRU-VODĂ

Mai sunt eu domn?

ANDRONIC

Mai ești, dar blînd și bun...
Urgii, vărsări de sînge nu voiești,
Şi-astfel retragerea mi-o poruncești.

ALEXANDRU-VODĂ

Cît voi mai sta în scaunul domnesc,
Asemenea rușine nu primesc.

ANDRONIC

Rușinea cade-ntreagă-asupra mea.
Şi mult mai mare ea atunci va fi
Cînd ei pe lefegii îi vor goni.

ALEXANDRU-VODĂ

Să ție lefegiii pept.

ANDRONIC

Nu pot!
Oștenii-s mulți și din răbdare scoși,
Iar lefegiii s-au făcut fricoși.

ALEXANDRU-VODĂ

Puțini?! fricoși?! Dar dacă e așa,
Nu sunt scutit nici chiar în casa mea.

ANDRONIC

Mai eşti, cum e tot domnul înţelept,
Căci dacă sunt lăsaţi în voia lor,
Oştenii iar se-ntorc în tabără.
Îi mai sporim apoi pe lefegii
Şi, mulţi fiind, se vor îmbărbăta.
Şi-l voi aduce-aici în faţa ta.

ALEXANDRU-VODĂ

Dar dacă el răgaz nu ne va da?

(Iar se lasă istovit în jeţ.)

Sunt umilit şi ruşinat. Domn, eu?!
Un biet de om robit într-un palat,
Azi înălţat în slava cerului,
Dar mîne ponegrit şi duşmănit.
Un om stă singur el în faţa mea,
Şi-n ţara-ntreagă nu găsesc alt om
Ce-ar îndrăzni să deie pept cu el.
Cum am să ies din umilinţa grea
În care am căzut din vina mea?!

SCENA II

Cei de mai sus, HULPE şi ARON

HULPE

(intră oarecum tîrîş)

Mă-nchin, măria-ta, şi umilit
Îmi plec adînc nemernicul genunchi.
La vreme de-ncercare mulţi dau dos,
Dar sluga credincioasă dinadins
S-apropie de-al ei stăpîn iubit
Şi-aşteaptă cu răbdare şi smerit.

ALEXANDRU-VODĂ

Da, logofete, vremuri de-ncercări...
Şi, iată, sunt puţini cei inimoşi.

ARON

Ba mulți! Puțini sunt cei din minte scoși.
Da, da! E viuă încă-n moldoveni
Virtutea strămoșească, și sărim
Cu toții pentru domn să ne jertfim.

HULPE

Puțini sunt ca Bogdan cel îngîmfat.

ARON

De el ca prin minune am scăpat.

HULPE

Din răutate-i dînsul plămădit
Și rele-a vrut, și vrea, și va voi,
Și numai frica îl va stăpîni.

ALEXANDRU-VODĂ

Să-l țin în frică, dar de unde iau
Puterea?

HULPE

Caut-o la cei ce-o au.
(Tainic.)
Cînd vrea să-și mîne luntrea după plac,
Luntrașul nu își caută razămul
În luntre chiar, ci în afar' de ea.
Și domnul tot așa e îndrumat.

ARON

Măria-ta, prea multe ai răbdat.

ALEXANDRU-VODĂ

Destul a fost, și sunt acum sătul!
N-am să mai iert și îndelung să rabd.
Prin mine însumi am să stăpînesc,
Ca toți să tremure în fața mea.
(Adresindu-se lui Hulpe.)

Da gîndul tău e și al meu. De vrei
Să ții în frîu pe cei din țară

ARON

Îți iei puterea de afară.

ALEXANDRU-VODĂ

Acum nentîrziat am să trimit
Pe crainicul cel mai neobosit.

HULPE

La leși, măria-ta.

ARON

Nu mă-ndoiesc
Că toți vor sta cuprinși de spaimă grea
Cînd cetele de leși le vor vedea.

ALEXANDRU-VODĂ

Cuprinși de spaimă, da, așa-i voiesc!
(Se adresează lui Andronic.)

Hatmane, chiar acum trei călăreți
Pe trei deosebite căi trimiți
La pîrcălabul nostru din Hotin,
Să ceară-n grabă mare ajutor
Și să-l aducă-n goană-ntinsă-aici.
(Vorbesc mai departe încet.)

HULPE
(către Aron)

S-a hotărît. Aroane, ce mai zici?

ARON

Da, văd acum și eu că s-a pornit.

HULPE

Un bolovan, din vîrf de deal urnit,
Se duce-n jos, nu-l mai oprești în drum.

ALEXANDRU-VODĂ
(se-ntoarce)

Ca trăsnetul, năprasnic am să dau!
(Andronic iese la stînga.)

SCENA III

Cei rămaşi şi ONCIUL

ONCIUL
(intră-n grabă mare)

Oştenii răzvrătiţi năvală dau!
Încăieraţi cu lefegii, răzbesc,
Înaintînd tot pas cu pas încoa.
Să dai, măria-ta, nentîrziat
Porunci, ca cetele de lefegii
Să se retragă-n corturile lor.

HULPE
(în taină, către vodă)

Fii treaz! Fereşte-te! Mai ştii ce vor?!

ALEXANDRU-VODĂ

S-a mîntuit! Nu voi mai suferi
Ca slugi netrebnice să-mi deie porunci:
Ori sunt domn şi-adevărat stăpîn,
Ori nu mai pot în scaun să rămîn!

ONCIUL

În moldoveni ai razăm neclîntit.

ALEXANDRU-VODĂ

Moldova unde e? N-o văd. O caut
De mult, dar împrejuru-mi nu găsesc
Decît vreo cîţiva oameni certăreţi
Ce astăzi într-un fel şi mîne iar
Într-alt fel se-nsoţesc şi coate-şi dau.
Cu ei, ca făr' de ei, ba chiar mai rău:
Aiurea am să caut razăm eu!

ONCIUL

Nu, asta să n-o faci, măria-ta,
Căci neamul tău întreg te-ar blestema.
N-o face! Cu străin te însoțești
Cînd cu iar alți străini te războiești.

HULPE

Ori cînd hainii-ți se ridică-n cap,
Besmeticii ce-n piele nu-și încap.

ONCIUL

Mai bine e să piară azi un om,
Ori zece, fie chiar și sute-ntregi,
Decît ca mîne un întreg popor
Să zacă sîngerat și greu robit.
Să-l lași, măria-ta, să-l lași pe noi:
Ți-l dăm ori viu ori mort, și am scăpat.

HULPE

Măria-ta, și altele-am aflat.
El nu e om ca noi, așa să știi.
Nu e boier de rînd, ci fiu de domn,
Mușatinul cel mai adevărat.
Așa li-o vîră tuturora-n gînd
Ciracii lui, și mulți i-or fi crezînd.

ALEXANDRU-VODĂ
(cu minie)

Mușatin, el?!

ONCIUL

Și mîne-l vezi căutînd
El razăm la străinii pînditori.

SCENA IV

Cei de mai sus și ANDRONIC
(Afară zgomot de voci.)

ANDRONIC
(intră uluit)

Se surpă toate și se prăbușesc!
Răzbiți la poarta curților domnești,
Oștenii, scoși din minți, se năpustesc
Ca să pătrundă valvîrtej aici,
Iar cetele de lefegii nu pot
Să țină pept cu ei. Măria-ta,
Ascultă sfatul meu: nentîrziat
Să-ncălecăm. Altfel, suntem perduți!
În vale, la portița cea din dos
Ne-așteaptă slugi cu caii înșelați:
Încălecînd degrab, suntem scăpați.

ALEXANDRU-VODĂ
(zăpăcit)

Ce-ai zis? Să fug, eu, domn, din casa mea?
Să fug de frica lor, ce slugi îmi sunt?
Moldovă, ce-ai ajuns? Nici domnul tău
Nu mai e sigur în palatul său.
Un neam ticăloșit. Cei buni s-au stîns
În lupte ori sub bardă de calău,
Uciși de zbiri, în taină otrăviți,
Ori duși în pribegie. N-au rămas
Decît cei răi, neisprăviți, nătîngi,
Ori proști, încît de milă să le plîngi.

ONCIUL

Te-nșeli, măria-ta. Năpăstuiești
Pe mulți ce gata sunt să-și pună-n joc
Viața pentru domnul lor.

ARON

Sunt mulți!

HULPE

Mulţi sunt ca noi! Rămîi, şi ai să vezi.

(Afară zgomotul creşte şi se apropie.)

ANDRONIC

Plecăm! Acestea-s vorbe, nu dovezi.

(Ies prin fund.)

SCENA V

ONICUL, HULPE şi ARON

HULPE

(uitîndu-se-n urma celor ce ies; pentru sine)

Se zbate, ca să pară-a fi cum vrea
Dar e mereu cum alţii-l fac.
Cu oameni ca şi voi nu mă avînt:
Am bătrînit, şi-atît de prost nu sunt.

ARON

(către Onciul)

Ce mai zici, vere,-acum?

ONCIUL

Rău am ajuns.
Prea mult mă tem că,-n strîmtorarea lui,
El de la leşi va cere ajutor.

HULPE

A şi cerut!

ONCIUL

Rea faptă-a săvîrşit!
Dar vinovat e cel ce l-a silit
S-o facă.

ARON

Da, Bogdan cel răzvrătit.
Aceasta vrei s-o spui. Te-am înțeles
Noi toți, căci nu e nimeni între noi
Pe care el nu l-a jignit adînc
Prin îngîmfatul fel de-a fi al lui.

HULPE

Nu e, boierilor, nici unul nu-i!
Nebun înfumurat și-nchipuit,
Un om făr' de pereche pe pămînt,
Căruia toate cu putință-i sunt.

ONCIUL

În fața lui oricare dintre noi
E mic ori laș, lipsit de bunul-simț,
Nemernic, făr' de vlagă ori tîmpit.
El singur este numai om întreg,
Făr' de prihană și nesămuit,
El singur toateștiutor,
La toate priceput și înțelept,
Luceafăr viu, minune-ntre minuni,
Și numai vorba lui e bun voit.

HULPE

Mai zi: e tuturora urgisit.

(Își dau toți trei mîna, stînd Onciul la mijloc.)

ARON

Da, urgisit!

(În dosul scenei, voci.)

HULPE

(ascultă, cuprins de spaimă)

Oștenii au pătruns
În curte. Sunt aici! Noi cum scăpăm?

(Ascultă-n dreapta, apoi iese la stînga cu Aron.)

ONCIUL
(se uită nedumirit în urma celor ieșiți)

Se vede că au mai pățit-o azi.
Dar tu ce faci ca-n mîni să nu le cazi?
(Iese și el în urma celorlalți.)

SCENA VI

Oșteni intră tumultuos și se risipesc; DIACUL și COSTE

DIACUL
(vorbind cu Coste)

Prostii! Poți domn să fii, să-mbătrînești,
Și-n pat să mori ca orișice mojic,
Și iarăși, dacă rînduit ți-a fost,
Să piei ucis ca cînele turbat,
Nu ai nevoie să mai fii și domn!
Te-ajunge soarta și ca om de rînd.
O, dacă nu eram la locul meu,
Ca treji să-i țiu pe cei din tabără,
Hatmanul, prins de lefegii, tîrît
Era la vodă, care-l ucidea,
Cu toate că domn încă nu era.
Domn ori hatman, de moarte nu scăpa,
Nu, dacă rînduit i-a fost așa.

COSTE

E făr' de seamăn mișelia lor.

DIACUL

Mișel în rînd cu dînșii sunt și eu,
Da' nici acum nu-i dau dovezile
Ce doamna, muma lui, mi-a dat plecînd
În pribegie, unde a murit.
E scris de mîna ei și întărit
De trei episcopi și-un mitropolit
Că el e fiu de domn, nepot adevărat,
Direct, al preamăritului Mușat.

COSTE

De-aceea soarta oarbă i-a împins
Să o pornească spre peirea lor,
Şi iată-i spulberaţi ca pleava-n vînt,
Şi dacă este vreo primejdie,
Ca domn el mai uşor se apără.

(În timpul acestui dialog trec mereu oşteni prin fundul scenei, iar unii dintre aceştia rămîn vorbind, încît scena se umple.)

SCENA VII

Cei de mai sus şi CODAC

COSTE

Acum e rîndul nostru să vorbim.
Pe vodă-n scaun nu-l mai suferim!

CODAC

Noi, oastea, pe hatman domn ni-l dorim.

VOCI

UNA

Pe el!

ALTELE

Da, da, pe el!

IAR ALTELE

Aşa voim!

SCENA VIII

Cei de mai sus şi BOGDAN

BOGDAN

(se uită împregiurul său; cu sabia scoasă)

Voi ce căutaţi aici?! Aţi fost chemaţi?
Ori aţi intrat în curţile domneşti
Răzbind cu arma-n mînă, aşa numai,

De capul vostru? Cum? voi îndrăzniți,
Voi, slugi domnești, să pîngăriți
Acest locaș ce tuturora sfînt
Li-a fost în țara noastră pîn-acum?

CODAC

Voiau să te ucidă prin ascuns.

BOGDAN

De unde știi ce-au vrut și ce n-au vrut?
Și chiar voind-o ei, era destul
Ca voi, cei buni, să nu-i lăsați
S-o facă. Aici n-aveți ce să căutați.

CODAC

Avem să-i cerem socoteală lui.

BOGDAN

Aceasta, nu! căci rostul armei nu-i
Ca, folosindu-te-ndîrjit de ea,
Să îi lovești pe cei ce te jignesc,
Nici ca să te răzbuni, nici mai ales
Mînia oarbă să ți-o potolești:
O porți numai spre a te apăra
Cînd alții pun în joc viața ta!

SCENA IX

Cei de mai sus și BARBĂLAT

BARBĂLAT
(intră grăbit)

S-a luminat! Acum ne-am dumirit.
Nu mai e vodă în palat. S-a dus,
Cu casă, cu curteni, cu toți ai săi,
S-a dus la leșii lui de la Hotin,
Și-a dat în tîrg de veste că-n curînd
Se-ntoarce cu mari oștiri leșești.

CUDAC

De crezi că noi ne speriem, greșești!

COSTE

Hatmane,-aceste sînt urîte vești.

BOGDAN

Urîte-or fi, dar tocmai rele nu-s.
Să vie-acele mari oștiri leșești,
Că le primim cu rostul din bătrîni.
Noi, moldovenii, tot acasă stăm
Și pe vecini nu ni-i mai supărăm.
Nu am putea să-i învățăm pe leși
A sta și ei acolo unde sunt,
De n-ar veni, chemați ori nechemați,
Din cînd în cînd pe-aicea pe la noi.
Eu vreau să-i văd o dată-n țara mea,
Ca și pe moldoveni să-i pot vedea:
Mai sunt și ei tot ca părinții lor,
Ori s-au ticăloșit, cum mulți o vor.

VOCI

UNA

Să vie!

ALTA

Să-i vedem!

IAR ALTELE

Îi așteptăm!

ALTA

Ne vom lupta și foarte scump ne dăm.

BOGDAN

Să vie, da' mi-e gîndul răzvrătit,
Că vin chemați de domnul țării chiar.
Boierilor și voi oșteni! Mai stăm?
Ne mai gîndim? ori duși ne răpezim
În urma lor, ca-n drum să îi oprim?

CODAC

Să meargă sănătoşi unde-au plecat!

BARBĂLAT

De ce să nu-i lăsăm?

VOCE

Ar fi păcat.

BOGDAN

E o ruşine făr' de seamăn, dar
Ea se revarsă-asupra ţării-ntregi,
Asupra neamului moldovenesc,
Şi-i fiecare dintre noi dator
Să sară, om întreg şi nemblînzit,
Cînd domnul e împins spre-o faptă rea,
Ca să-l oprească-n drumul lui la timp.

COSTE

Da, da! Nu singur el e vinovat,
Avem şi noi pe suflet un păcat:
Că n-am sărit la timp, ci l-am lăsat,
Că din destul nu am priveghiat.

BOGDAN

E vinovat de-a nu fi înţeles
C-aşa cum eu m-am răzămat orbiş
Pe voi, se poate răzăma şi el
Cînd gîndul lui e drept, curat şi bun.
El n-a-ndrăznit, în voi nu s-a-ncrezut,
Ci prin ascuns alt razăm a căutat,
Ca să ne poată pune sub genunchi.
Iar voi, chiar voi spre leşi l-aţi îndrumat,
În loc de a-l închide în palat.
Şi aţi pătruns aici. Nu e păcat?!

CODAC

Ce să mai zic? Rău drum am apucat!

BOGDAN

Boieri, oşteni, voi mie scumpilor
Tovarăşi de viaţă şi ortaci,
Nepreţuiţi în lupte bărbăteşti,
În fapte dai pe faţă ceea ce eşti!
Ca vişcolul ce spulberă pe cîmp
Troienii de omăt îngrămădit,
Aşa să ne pornim în urma lor,
Şi dacă îi oprim, el e scăpat,
Iar dac-ar fi să fie prea tîrziu,
Perdut e pentru toţi prin fapta lui.
Cînd cu străinii ţara şi-a călcat.
De neamul lui pe veci s-a lepădat.

VOCI

Perdut e!

ALTE VOCI

Da! de noi s-a lepădat!
(Pornesc spre fund.)

(Perdeaua cade.)

ACTUL AL PATRĂLEA

Luminiș într-o pădure. Trec țărani cu saci plini în spinare.

SCENA I

ȚURLOI și LUNCANU

ȚURLOI

(așează sacul jos)

E greu sacul, dar ușor nu e nici drumul. Mi-a ieșit sufletul, nepoate!

LUNCANU

(așează și el sacul)

De! Nu mai ești nici dumneata flăcău de ieri, de alaltăieri. S-o fi luat și noi pe dincolo, pe unde se duc ceilalți.

ȚURLOI

O pățeam și mai rău, căci drumul acela e, ce-i drept, mai scurt și mai adăpostit, dar al naibii de greu.

LUNCANU

Numai dacă nu ne-ar simți cumva leșii.

ȚURLOI

Nu se poate. Eu pe-aici am copilărit și cunosc locurile cum îmi știu fundul căciulii. Uite, *(arată la dreapta)* colo, peste deal, e tabăra leșilor, iar colo *(la stînga)* sunt ai lui Bogdan-vodă, adecă, cum s-ar zice, ai noștri. Nici ăștia nu pot să iasă, nici ăia nu pot să intre decît pe aici. Altă cale nu e: pe aici trebuie să treacă; aici li se-ncrucișează drumurile. I-am vedea pe leși dac-ar fi prin apropiere, dar nu le dă mîna să intre-n pădure. Iacă, sunt trei săptămîni acum de cînd tot așteaptă să iasă Bogdan-vodă la ei.

LUNCANU

Uite, lumea zice că nu mai sunt nici leșii atît de haini ca mai nainte: n-au venit cu gînd rău, cică să ni-l aducă iar, ca prieteni, pe Alexandru-vodă.

ȚURLOI

O fi, nepoate, și așa, dar noi, ăști care-am trăit în vremea lui Alexandru-vodă al nostru, Dumnezeu să-l aibă-n paza lui, că bun a fost, ne-am pomenit cu gîndul că străinul, fie-ți chiar și prieten, e mai bun dincolo de hotare decît în țara ta. Dar să ne căutăm de drum. *(Ridică sacul.)*

LUNCANU

Mai e mult? *(Ridică sacul.)*

ȚURLOI

Ai noștri cam pe-aci trebuie să fie.

(Ies amîndoi.)

SCENA II

ONCIUL și ARON intră tiptil de la dreapta

ONCIUL

Aici e gura văii.

ARON

În zadar.
E locul strîmt.

ONCIUL

E strîmt.

ARON

Ce facem dar?
E multă călărimea leșilor.
Se-nfundă cînd o iau cu zor.

ONCIUL

E greu, o văd și eu, dar pe Bogdan
Nu-l scoți din adăpost în cîmp deschis.
E priceput în treburi de război
Și-i știe și pe moldovenii săi
Că sunt puțini, greoi și rău armați,
Și pe ai noștri că sunt mulți și iuți
Și-n lupte oțeliți: nu-l înșelăm.

ARON

Hatmane, lasă-l, să mai așteptăm.

ONCIUL

Nu mai putem. [Ei] pot, că sunt puțini,
Și toți le-aduc merinde prin ascuns,
Dar noi suntem și mulți și urgisiți.
Căci a rămas pustiu îngrozitor
Și după leși, și împregiurul lor.

ARON

Urîtă și grea soartă am avut:
Nu am scăpat de ce mult m-am temut.

ONCIUL

Dar eu? Aș fi primit mai bucuros
Să fiu tăiat în bucățele mici
Decît să văd călcată de străini
Sărmană țara mea. Acum ce fac?
Eu însumi îi aduc și osîndit
Mă văd să lupt alături-a cu ei.
Aș vrea să fiu învins, căci mă-ngrozesc
Gîndindu-mă că țara mea o surp
Ieșind în lupta grea învingător.

ARON

Strivit mă simt și eu și mă-nfior,
Și toate pentru că un singur om
Voiește-a fi cu orice preț stăpîn.
O, dac-atunci nu ar fi fost scăpat
De oastea lui vestită prin ascuns,
Noi aci atît de rău n-am fi ajuns.

ONCIUL

Dar dac-atunci n-am reușit, acum,
Acum un singur gînd în suflet am:
Să dau în el și să lovesc cum știu.
Din fața mea n-o să mai scape viu!

ARON

Tot ăsta e, îți jur, și gîndul meu!

ONCIUL

Și nu suntem noi numai, tu și eu!
De-un gînd cu noi să știi că sunt destui:
Nu biruința vrem, ci moartea lui!

SCENA III

Cei de mai sus și DIACUL, care intră din stînga

DIACUL

Să vă mănînce haitele de lupi
Și corbii carnea să vi-o sfîșie
Din hoituri, iar ciolanele pe cîmp
Să vă rămîie hrană pentru cîini!
Calăi spurcați!

ONCIUL

Diacul!

ARON

Dînsul e!

ONCIUL
(către Diac)

Ce e, diece? Ce-ai pățit?

DIACUL

Stați voi!
Vezi? Uite-așa. Codac și Barbălat
Și Linte, fire-ar fi, m-au tărbăcit
De m-au făcut, cum vezi, că nu-mi mai simt,
Sărac de mine, încheieturile.
Iscoadă spun că sunt. Iscoadă, eu?
Dar un pîrlit ca mine ce-ar putea
Să iscodească-n tabără la ei?!
Mănîncă gros și toarnă la beții,
Iar dacă vreau să pișc și eu ceva,
Mă iau la goană ca pe-un ticălos.
Și, uite, vezi ce-mi fac! Nu mai sunt om.
Aoleo! aoleo! Mi-au frînt și oasele,
Și crucea pieptului, și coastele!

ONCIUL

Și zici că trag beții?

DIACUL

Dar ce beţii?
Cînd bei în rînd cu ei, voinic să fii.

ARON

Cum i-ai lăsat acum?

DIACUL

Ce să le faci?!
Zac beţi ca porcii-n umbră la copaci.
Aoleo! aoleo! şi spatele mă dor!

ONCIUL

Dar vin de unde au?

DIACUL

N-ai grija lor.
Ia vezi colo, un drum adăpostit
Coboară-n vale despre ei la cîmp.
Pe-acolo vin pitiş poverile.

ONCIUL

E drumul bun?

DIACUL

Călare şi pe jos.

ONCIUL

Pe-acolo haid'. Îi apucăm din dos!
Îl ştii? Ai mai umblat pe el cîndva?

DIACUL

Aoleu! Dar cum să nu îl ştiu?
Cînd chiar acum de-acolo viu?

ARON

Să vii să ni-l arăţi.

DIACUL

Să viu, de pot,
Că m-au stîlcit, mișeii, rău de tot.
Nu vă-ndoiți, că la liman vă scot.
(La o parte)

Și-o să v-arate ei apoi ce pot!
(Ies pe drumul pe care au trecut Țurloi și Luncanu.)

SCENA IV

Oșteni, BOGDAN, COSTE, CODAC, VERIGĂ, BARBĂLAT

BOGDAN

Oricum ar fi, hatmane, sunt pierduți.
Se înăcrește vinul cel mai bun
Cînd stă-n bătaia soarelui lăsat.
Oșteanul care e ținut în loc
Își perde foarte în curînd și el
Avîntul de război și, înăcrit,
Se lasă-n voia întîmplărilor.
Noi grabă nu avem; să stea cît vor.

COSTE

Dar stăm, măria-ta, legați.

BOGDAN

Nu ei ne țin, ci noi i-am prins în laț
Și-i obosim, ca să-i putem muia.
Dar să vedem. Diacul e isteț,
Și dacă-i trage-n cursă,-i fugărim
De nu mai vin pe-aici cît mai trăim.

COSTE

Suntem de tot puțini.

BOGDAN

Puțini, dar noi.

(Către oșteni.)

Băieți, voi stați aici adăpostiți,
Și dac-ar fi ca să-i vedeți pe leși
C-apucă ceva, vă străcurați ușor
Napoi spre tabără și îi lăsați
Să treacă-n grija Domnului spre fund.

(Către Coste.)

Apoi, hatmane,-i lași în seama mea
Și vii ca să le tai retragerea.

(Către oșteni.)

M-ați înțeles?

CODAC

Eu, nu, măria-ta.
Ce fac cînd ei pe-aiurea ar intra?

BOGDAN

Tu stai și-aștepți ca să ne vezi luptînd.

BARBĂLAT

Ei, vezi? Atunci venim și noi la rînd.

BOGDAN

Veniți. De astă grijă să n-aveți.
Suntem tot unul pentru trei din ei.
Și nimeni dintre noi nu-i de prisos,
Nici unul azi n-o să mai poată ști
De mîne mort ori încă viu va fi.

VERIGĂ

Suntem cu toții gata să murim.

BOGDAN

Ba să trăiți! Oșteni, viteji să fim,
Iar cu adevărat viteaz nu ești
Decît luptîndu-te ca să trăiești.

Afară de viață nu-i nimic
Nici bun, nici rău, nici dulce, nici amar,
Şi vrednic eşti de a fi fost născut
Numai cînd ştii viața s-o păstrezi,
S-o porți, s-o suferi și să ți-o-ndulcești.
Suntem puțini, dar nu am fost ca ei,
Aduși, ci am venit noi înșine,
Ca, biruind azi, mîne să trăim
Mai fericiți de cum am fost noi ieri.
Viața nu vi-o dați, băieților.

COSTE

Ci căutați să li-o scurtați pe-a lor.

BOGDAN

Să vă înfiorați de negrul gînd
Al unei morți venite prea curînd.
(Bogdan şi Coste ies spre fund.)

SCENA V

Cei de mai sus, afară de BOGDAN şi de COSTE
(Codac, Verigă, Barbălat şi oştenii se pitesc pe ici, pe colo.)

CODAC

Pst! Iată-i că vin. Dar nu sunt leşi, ci moldoveni.

BARBĂLAT

Tont mai eşti! Sunt ai lui Alexandru-vodă.

VERIGĂ

Dar, minune! Diacul ce caută în fruntea lor?

OŞTEAN

Iată şi leşii!

CODAC

Să ne străcurăm, cum a poruncit vodà.

(Verigă, Barbălat și ceilalți oșteni se retrag.)

Să vă întoarceți sănătoși! Iar eu,
Codac, codindu-mă, în coadă stau
Și-aștept să-mi vie vreun vînat mai gras:
Mă bat cu om de seamă, ori mă las.

(Rămine pitit.)

SCENA VI

CODAC, după cîtva timp doi boieri cu cete de oșteni, apoi ONCIUL, ANDRONIC și ARON trec de la dreapta peste scenă

UN BOIER

Băieților, încolo s-o luați.

ALT BOIER

La cap, la pept, la pîntece să dați!

(Pauză. Zgomot de război.)

ARON

Colo, boieri! Acum să-nvălmășesc.

ANDRONIC

Acolo îl găsim.

ONCIUL

Dați zor!

ARON

Grăbiți!

ONCIUL

Cu toții la un loc!

ARON

Şi nu-l slăbiţi!
(Ies spre stînga.)

CODAC

Ce bun vînat! o scroafă cu purcei
Şi un mistreţ colţat. Acum, pe ei!
(Iese. Zgomotul de arme se apropie.)

SCENA VII

Boieri, oşteni, leşi, VERIGĂ, LINTE, ONCIUL şi ARON
(Se-ntorc în retragere.)

BOIER

Îngrozitor măcel!

ALT BOIER

Cum n-a mai fost!
E codrul plin de morţi, şi tot fruntaşi.
Sunt Ozdrovot, Bucinski, Porava
Şi alţi hatmani leşeşti.

BOIER

Şi mulţi boieri.
Andronic a căzut în faţa mea.

ALT BOIER

Dar şi hatmanul Coste a perit.
(Ies.)

[UN] LEAH

Şi Alexandru-vodă? Ce-i cu el?

ALT LEAH

El a scăpat şi e pornit pe drum.
(Ies.)

VERIGĂ

Spurcaților!

LINTE

Să mai veniți pe-aici!
Verigă, dă vîrtos!

VERIGĂ

Și-n mari, și-n mici!

LINTE

S-a dus sărmanul Barbălat!

VERIGĂ

Dar după ce vro zece a tăiat.
(Ies.)

SCENA VIII

ONCIUL, ARON, BOGDAN, CODAC și OȘTENI

ONCIUL
(intră de la stînga cu Aron)

Suntem perduți! Năprasnic ne-a ajuns
Blăstămul mumelor ce-și plîng
Feciorii morți în lupta dintre frați
Și părăsiți în cîmp neîngropați.

ARON
(însoțit de alți doi boieri)

Acum abia să vezi mîndria lui.

ONCIUL

Mîndria lui?! O, dacă nu-l răpui,
Se-nalță tot mai sus în gîndul său.

ARON

Iar noi cădem din ce în ce mai rău.

ONCIUL

O, da! Cădem, căzînd mereu tînjim.
Viața mea ce rost mai are azi,
Cînd, rușinat, mă plec în fața lui?
Și e atît de greu să mori știind
Că nici o faptă nu ai săvîrșit,
Ca lumea să nu uite c-ai trăit!

ARON

O faptă?! Eu sunt gata de-a-l lovi,
Dar pîn' la el nu pot răzbi.

BOGDAN
(în fund, cu o ceată de oșteni)

Domol, băieți! Boierii să-i cruțați
Și mi-i aduceți cot la cot legați!
(Oștenii ies.)

ARON

El însuși, iată-l!

ONCIUL

Singur, în sfîrșit!
(Către Bogdan)

Te-am căutat și, iată, te-am găsit.
Vă rog să mă lăsați, boierilor,
Ca singur eu cu el să mă măsor.

BOGDAN

O, nu! Atît de jos nu mă cobor.
Nu lupt cu un nemernic bocitor!

ONCIUL

Cu mine ai să lupți, ori te omor!

BOGDAN

Tu poți s-o zici, dar n-o și faci ușor:
Toți patru dac-ați fi, și vă dobor!

ARON

Prea mult te socotești!

BOGDAN

M-am cîntărit.

CODAC
(în fund, cu oștenii)

Măria-sa!

[UN] OȘTEAN

Săriți, că i-am găsit.

CODAC

Pe ei, băieți! Mistreț afurisit!
(Lovesc atît pe Onciul, cît și pe Aron)

ONCIUL
(mai nainte de a fi lovit)

Ești un descreierat.

ARON

Ah, sunt lovit!
(Șovăie.)

BOGDAN

Nu mai loviți. Destul e să-i legați!
(Oștenii-l iau și-l duc pe Aron.)

ONCIUL
(lovit, șovăie)

Tu m-ai lovit? *(Cade.)*

BOGDAN

Eu, nu!

ONCIUL

O, nici atît?!
Nici chiar atîta mîngăiere n-am?
Să mori rănit de-un om de rînd. Dar nu,
Tot mor acum cu gîndul împăcat,
Căci i-am văzut luptînd pe moldoveni.
Bogdane, iartă-mă acum, cînd mor,
Şi fii cu alţi boieri mai cruţător.

BOGDAN

Sărman de tine! Ce păcat! Un om
Croit din cea mai bună pănură,
Dar rău stricat de cei ce l-au cusut
Cu aţă slabă şi l-au cîrpăcit.
Tu, biet, spre bine-ai fost mereu pornit,
Dar, slab să-l faci, tot rele ai urzit.

SCENA IX

Cei de mai sus, HULPE şi alţi doi boieri aduşi legaţi

BOGDAN

Ce văd? Şi Hulpe? E şi el aici?

HULPE

Mă-nchin, măria-ta, şi, umilit,
Îmi plec supus nemernicul genunchi.
O, ceartă-ne, dar vina să ni-o ierţi.
Căci noi credinţa ne-am păstrat
Cînd ne-am supus poruncilor domneşti.
Şi ţie ţi-o păstrăm cînd domn ne eşti.

BOGDAN

Credinţa mi-o păstrez şi eu.

HULPE

O, da!
O știm: te-ai apărat, măria-ta,
Căci mulți se-ndesuie prin curți domnești
Ca să urzească planuri mișelești.

BOGDAN

Un domn cu rost se scutură de ei:
Numai mișei s-ajută cu mișei.

HULPE

Așa-i, măria-ta. În adevăr,
Din slugă îl cunoști și pe stăpîn.
(În taină.)
Îi ai acum pe toți în mîna ta:
N-au să te ierte ei de-i vei ierta.
(Oștenii aduc cîțiva boieri și pe Aron legați la cap.)

BOGDAN
(se întoarce spre aceștia)

Vă văd cu ochii în pămînt. De ce?
Putem să stăm cu capul ridicat,
C-a-nvins Moldova pe dușmanii ei.
Ori nu sunteți și voi tot moldoveni?!
Voi, moldoveni!! O șleahtă de-nhăitați,
Ce vecinic între ei se hîrjonesc.
V-ați luminat acum și ați văzut
Că-n moldoveni se poate răzăma
Oricare domn cu gînd curat și bun.
El n-a putut, căci voi l-ați amăgit,
Cu lingușiri l-ați încîntat. Da, voi.
Chiar voi mereu spre ele l-ați împins.
Acuma stați aduși în fața mea,
Și eu, azi voauă domn, v-am judecat
Și am să fiu cu voi neîndurat.

ARON

Credința către domn nu e păcat.
Ai zis o dată însuți, nu uita:
„Tăcuți, supuși urmăm porunca ta".

BOGDAN

Am zis și n-am uitat, dar nu vă iert.
O țară nu-i un om din care storci
Ce poate da în bine ori în rău.
Se plămădesc într-însa nencetat
Comori neistovite de vîrtuți,
Se scurg mocirle de păcate mari,
Și potrivit cu firea ta-ți alegi
Și-aduni orice e bun, orice e rău:
El dintre toți pe voi v-a adunat,
Cu voi s-a însoțit și a lucrat.

UN BOIER TÎNĂR

Ne taie-acum! Destul ne-ai înfruntat.

BOGDAN

Ușor vă tai, fiind învingător,
Dar eu spre lucruri grele mă avînt.
O, nu! Eu nu vă tai; vreau să trăiți,
Ca mîne să vedeți Moldova mea.
De ce-aș avea adecă să vă tai?
Din ură, nu, căci eu nu pot urî.
De frică, nu! Prin ea m-aș înjosi.
V-ați coborît prea jos, și sus sunt eu!
Pedeapsa voastră e disprețul meu!

ARON

Suntem destui ca, prețuindu-ne
Noi între noi, să îl purtăm ușor,
Dar tu în noi pe om disprețuiești,
Și nu uita că om și însuți ești.

BOGDAN

Destul! Puteți acuma să plecați.

ACTUL AL CINCILEA

Sală, iar în fund altă sală, în care oşteni şi boieri tineri stau la masă şi petrec voioşi. Muzica cîntă încet.

SCENA I

OŞTENI, CODAC, în urmă BOGDAN, apoi HULPE

OŞTENII
(cîntă-n cor)

Din zori de zi pînă-nserat
Muncim din greu şi nencetat.
Viaţa de nevoi e plină,
Răzbeşti prin ea luptînd din răsputeri,
Şi singur tu vei fi de vină
De cazi înfrînt şi făr'de vreme peri.
Dar cerul este darnic
Şi toate se sporesc
În traiul pămîntesc
Cînd omul este harnic.
Bărbaţi,
Lucraţi,
La lene nu vă daţi.

Noi serile ne adunăm
Răsplata zilei s-o luăm.
Viața de plăceri e plină
Cînd veseli o petrecem între noi,
Și orișice dureri s-alină
Cînd om pe om s-ajută la nevoi.
O, grijă nu vă fie,
Că toate înfloresc
În traiul pămîntesc
Cînd este veselie.
Bărbați,
Cîntați,
Voioși vă desfătați.

Noi nopțile de pază stăm
Și între noi ne apărăm.
Viața-i de primejdii plină,
Dușmanii-n toată clipa ne pîndesc
Și steaua ta spre-apus înclină
De ești nepregătit cînd te găsesc.
Viața-i o comoară.
Și toate se sfîrșesc
În traiul pămîntesc
Cînd moartea te-mpresoară.
Bărbați,
Veghiați
Și clipe numărați.

CODAC
(iese din sala din fund)

Da, zic și eu: și clipe numărați!
Diacul e-ndrăcit! Gîndea ceva
Cînd cîntecul acela-l ticluia.
În adevăr, cu ce mi te-ai ales
Cînd mori, așa, nu știi nici tu de ce?
Ai fost. Atît! Zici c-ai trăit și tu.
Adică nu mai zici: cînd ai murit,
S-a mîntuit și taci ca peștele.
Acuma e acum, și cît trăiești,
Nu te lăsa, ci treaba ta ți-o fă.

Urîtă e și rea dihania
Ce-și zice om și-și poartă nasul sus,
Și negutătorie proastă e
Viața ei aicea pe pămînt!
Te zbați, te zbuciumi, te căznești mereu,
Iar cînd ar fi ca bine s-o pornești,
Haid'! ți s-a dus suflarea în văzduh!
Căci nu mănîncă dracul, nici nu bea,
Dar nici nu doarme, ci mereu e treaz,
Și ce-ai zidit tu ieri, el surpă azi.

(Bogdan iese din fund.)

Nu-mi placi, măria-ta: ți-o spun pe șleau.
Nu sunt boier să umblu cu minciuni.

BOGDAN

Ba te-am făcut.

CODAC

Ferească Dumnezeu!

BOGDAN

Ești Gongu, pîrcălabul de Hotin.

CODAC

Da, sunt, dar tot mă știu de unde vin.
Degeaba! Din codac fruntaș m-ai scos.
Dar boieriți abia copiii mei
De-or fi; eu îți vorbesc tot din topor:
Rău faci, măria-ta, că-i păsuiești.
Aron e om zăcaș și îndîrjit;
Nu trebuie să-l lași în voia lui.

BOGDAN

Eh, ce? Un ticălos!

CODAC

Nu zic că nu-i,
Dar vezi, un ticălos și doi și trei
(arată pe degete)

Şi patru, cinci, mulţi ticăloşi ca el,
Strînşi la un loc, ticăloşie mare fac.
Sunt mulţi, măria-ta; atîta zic.

BOGDAN

Nu pot din vrednicie nimic,
Iar craiul e sătul de ce-a păţit,
Chiar tu spuseşi că li-a trimis răspuns
Că el cu domnul ţării e legat,
Iar domn tot nu-i Aron — cît mai trăim.
N-ai grijă, pîrcălabe. Să-i lăsăm!
Cu ei ospăţul de-azi nu ni-l stricăm.

(Hulpe intră tot din fund.)

BOGDAN

(se duce la el)

La lume noauă cauţi şi-oameni noi.
Ca să-i găseşti, îi iau pe toţi la rînd,
Şi, bine vînturaţi, îi treci prin ciur.
Alegi apoi pe cei ce vezi că-s bob curat
Şi sănătos, iar zoana o arunci.
Aşa se cern şi se deosebesc.
Ca să-l cunoşti pe om şi-n firea lui,
Ţi-l iai de-aproape şi-l încerci mereu,
Şi la nevoi, dar şi la veselii.
Aci se dau pe faţă şi vîrtuţi
Şi slăbiciuni; aici îi vezi cum sunt
În adevăr, iar nu cum vor să-i crezi.

HULPE

Eşti înţelept, măria-ta, dar vezi,
Cei depărtaţi de scaunul domnesc
S-au îndîrjit şi rele plănuiesc.

BOGDAN

Eu li-am lăsat răgaz să dea ce-i bun
În sufletele lor. Nu vor aşa?
Din vina lor va fi ce va urma.

HULPE

De mult am zis-o eu, măria-ta,
Şi-o zic neîncetat în ăşti doi ani
De cînd domneşti: hain e gîndul lor,
Şi orice faci, nu scapi de ei
Decît stîrpind, zic iar, din rădăcină
Şi buruiană rea, şi mărăcină.

BOGDAN

Eu n-am cu ei nimic de împărţit,
Ci ţara am s-o scap. Da! voi stîrpi,
Dar timpul încă nu îl văd sosit.
Nu mă-ndoiesc că rele gînduri au,
Dar gîndul, cît de rău, nu e păcat,
Şi eu, Bogdan, nu pot să fiu ca Vlad,
Vecinul meu, o cloşcă de călăi,
Şi fapte vreau să văd, ca să lovesc.

HULPE

De-i laşi, măria-ta, le săvîrşesc.

BOGDAN

Să-ncerce, de-ndrăznesc. Atît aştept!
Mînia n-o cunosc, nu ştiu ce e,
Dar mila încă mai puţin o simt
Cînd vorba e ca ţara să mi-o scap
De duşmanii ce-o scurmă nencetat.

HULPE

Şi dacă răuşesc? Ai aşteptat,
Măria-ta, prea mult, şi, să mă ierţi,
Dar sunt bătrîn şi ţara mi-o cunosc:
Prea mult te-ncrezi şi prea puţin te temi;
Oştirea tot nu trebuia s-o risipeşti.

BOGDAN

Oştenii n-au să fie slugi domneşti.

SCENA II

Cei de mai sus, DIACUL şi-n urmă OLTEA

DIACUL

(intră de la dreapta; pentru sine)

Ce să mai zic? Mă uit mereu şi văd
Cum poartă grijă el de toţi.
Numai pe sine însuşi s-a lăsat
În paza bună-a sfinţilor uitat.

OLTEA

(intră de la stînga)

O, visurile mele n-au minţit;
Neliniştea ce-mi roade sufletul
Nu m-a-nşelat. Bogdane, s-a-ntîmplat
Ce eu cu-atîta groază-am prevăzut:
S-apropie, ba ei sunt chiar aici!

BOGDAN

Vorbeşte desluşit! Ce vrei să zici?

DIACUL

Ţi-o spun, măria-ta, eu desluşit.
Sobolul scurmă prin pămînt ascuns.
De vrei deci ca să-l prinzi, o iai tiptil
Şi mi-l pîndeşti cînd mişcă-n muşuroi.
Tot cam aşa-i şi ceea ce-am să-ţi spun.
Eu am simţit ceva aşa din zvon:
Mai că boieri s-adună prin ascuns,
Mai că băieţii făr'de căpătîi
Se strîng pe străcurate prin păduri.
O fi? n-o fi? mi-am zis şi m-am temut.
Ca nu cumva să dau orbiş în gropi.
Nu am pripit-o dar, ci am tăcut
Şi tot tiptil m-am dus pe urma lor.
Acuma i-am găsit, măria-ta,
Şi te vestesc că mişcă-n muşuroi:
Aron, boierii însoţiţi cu el
Şi gloatele de simbriaşi ai lor

S-au furișat pitiș și sunt pe-aci.
Mai este încă timp să-ncălecați
Și-n grabă mare să vă depărtați.

BOGDAN
(ironic)

Avem adică timp ca să fugim.

OLTEA

Și-un singur adăpost să ne găsim.
O, vai, ce soartă rea m-a prigonit
De cînd tu priveghezi neadormit
Ca țara ta de rele s-o ferești,
Iar însuți tu pe tine te-ai uitat!
Coboară-te, Bogdane,-n rînd cu noi
Și-mbracă-te în firea ta de om.
Încalecă! Scăpăm de-aici la Vlad.
Mi-e văr și ție-ți este bun vecin.
Te-ntorci cu ajutorul ce-ți va da,
Îmbărbătezi pe moldovenii tăi,
Și prin cei buni îi nimicești pe răi.

DIACUL

Luminăția-sa a-ncălecat
Și-nvîrtejit s-a dus în calea lor
Cu ceata sa de călăreți aleși,
Ca să-i mai țină cîtva timp în loc.

OLTEA

Ștefan viața lui și-a pus-o-n joc.

BOGDAN

Rămîi cu gîndul împăcat! Ștefan,
Odrasla mea și-a ta, e om întreg
Și trebuia să facă ce-a făcut.
Ești muma lui, iar el e fiul meu,
Nădejdea mea, podoaba neamului.
Ce eu nu am putut, va face el,
Și cînd viața ta e pusă-n joc,
Și-o pune el pe-a lui și-nvîrtejit,

Cum ţi s-a spus, s-avîntă spre duşmani,
Ca să-i oprească-n loc luptînd cu ei.

HULPE
(iese tiptil; pentru sine)

Eu fac mai bine dacă-mi caut de drum.
Nu doar c-aş fi de felul meu fricos,
Dar simt că sunt aicea de prisos.
(Iese.)

BOGDAN

Viaţa-n joc noi muritorii toţi
Ni-o punem cît trăim pe-acest pămînt
În fiecare clipă şi nu ştim
De ce şi cum şi cînd o să murim.

OLTEA

Şi-aşa mereu de moarte ne ferim.

BOGDAN

O, nu! Noi o-nfruntăm! Cum poţi să ştii
De nu tocmai voind să scapi de ea
Te-arunci orbiş şi-n prada ei te dai?
Viaţa e un dar nepreţuit,
Dar numai dacă ştii cum s-o trăieşti
Şi cum prin moartea ta să ţi-o sfinţeşti.

OLTEA

Ah, mă cutremur de hidosul gînd
Că de mişei te laşi să fii înfrînt!

BOGDAN

Înfrînt ai zis?! În luptă cu mişei
Te dai învins cînd faci şi tu ca ei,
Iar eu pe mine însumi sunt stăpîn,
Şi orice-ar face ei, eu tot rămîn.
Chiar dac-ar fi să pier în luptă grea,
Rămîne-n suflete fiinţa mea,
Căci oamenii se nasc, trăiesc şi mor,
Dar gîndul bun e-n veci dăinuitor.

SCENA III

Cei de mai sus și ȘTEFAN

ȘTEFAN

La arme, toți! Îndată sunt aici!
Nu mai e chip ca să-i ținem pe loc:
Ei sunt prea mulți și ne-au împresurat.
Acum degrab pornind, tot mai răzbiți
Și printre ei, că-s încă risipiți.

VOCE

Ce e?

ALTĂ VOCE

Suntem împresurați!

VOCE

Săriți!

IAR ALTA

De cine?

VOCE

De boieri.

ALTA

Nu vă pripiți.

OLTEA

Bogdane, noi suntem nedespărțiți!

BOGDAN

Domoli, deștepți și cumpătați să fiți!
(Către Ștefan.)
Voi unde i-ați lăsat?

ȘTEFAN

Ne urmăresc,
Viind în grabă mare după noi,
Dar călărime n-au. Încălecați.
Răzbim ușor și-apoi suntem scăpați.

BOGDAN

Ce arme au?

ȘTEFAN

Sunt mai ales arcași,
Cîțiva lănceri, puțini pușcași.

BOGDAN

Porniți strînși în mănunchi bine-nchegat.
Ștefane, ia pe muma ta în șea!
Și de pușcași mereu să vă feriți,
Căci pușca-i arma lașilor mișei
Ce din ascuns și chiar din dos lovesc.
Nainte! și degrab încălecați.
(Către o ceată de oșteni.)

Iar voi cu mine rămîneți aici.
(Ceilalți ies.)

Noi, ăștia, cei din urmă vom pleca,
Căci ei pe mine mă vor căuta.
(Către cei ce ies.)

Scăpați cînd noi cu ei ne vom lupta.

SCENA IV

BOGDAN și ceata de oșteni

BOGDAN
(pentru sine)

Și dac-ar fi să scap, ce rost mai am?
Alerg pribeag și făr'de căpătîi.

Cerşind pe la vecini... O, în zadar!
Bogdan nu poate fi şi domn fugar.
(Se descarcă o puşcă, şi Bogdan, lovit, cade.)
Eu mor, dar alţii-n urma mea răsar.

CUPRINS

Fata de birău 7
Toane sau vorba de clacă 97
Polipul unchiului 165
Gaspar Graţiani, domnul Moldovei 199
Bogdan-vodă 283

Lector : DACIANA VIŞA
Tehnoredactor : MINA CANTEMIR

Apărut 1972. Tiraj 4.060 ex. legate 1/1. Hîrtie tipar înalt A de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 13,69. Coli tipar 25,5. Planşe tipo 4. A. nr. 4730/1972. C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 859—0.

Tiparul executat sub comanda nr. 20 216
la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii",
Piaţa Scînteii, nr. 1, Bucureşti
Republica Socialistă România